

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇAĞDAŞ KONUTUN OLAY ÖRGÜSÜNÜ KENTSEL DİNAMİKLER
BAĞLAMINDA YENİDEN OKUMA: İSTANBUL, VİYANA, AMSTERDAM**

**DOKTORA TEZİ
Esen Gökçe ÖZDAMAR**

Anabilim Dalı : Mimarlık

Programı : Mimari Tasarım

HAZİRAN 2011

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ÇAĞDAŞ KONUTUN OLAY ÖRGÜSÜNÜ KENTSEL DİNAMİKLER
BAĞLAMINDA YENİDEN OKUMA: İSTANBUL, VİYANA, AMSTERDAM**

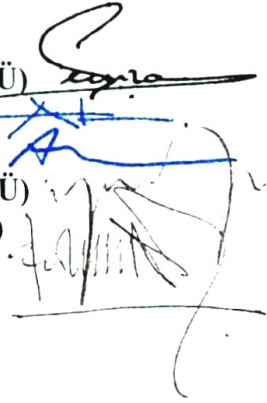
DOKTORA TEZİ
Esen Gökçe ÖZDAMAR
(502032016)

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 08 Eylül 2010

Tezin Savunulduğu Tarih : 01 Haziran 2011

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Semra AYDINLI (İTÜ)
Diğer Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Ahsen ÖZSOY (İTÜ)
Prof. Dr. Arzu ERDEM (İTÜ)
Prof. Dr. Uğur TANYELİ (YTÜ)
Doç. Dr. Bülent TANJU (YTÜ)

HAZİRAN 2011

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca yoğun emeği geçen; danışman hocam Prof. Dr. Semra Aydınlı'ya, tez izleme jürilerinde Viyana ve Amsterdam kentlerinde yaptığım deneyimleme ve gözlemler ile ilgili olarak değerli görüş, eleştiri ve deneyimlerini paylaşan jüri üyesi Prof. Dr. İhsan Bilgin'e, yapıcı eleştirileri için Prof. Dr. Ahsen Özsoy'a, tezin düzenlenmesinde sonsuz katkı sağlayan ablam Yrd. Doç. Dr. Elif Özge Özdamar'a, misafir araştırmacı olarak bulunduğum Delft Teknik Üniversitesi'nde tezimle ilgili değerli yorumları için Prof. Dr. Deborah Hauptmann'a, Amsterdam Doğu Liman Bölgesi'nde sanat aktivistlerinin yaşadığı Loods 6'da görüşme yaptığım sosyolog Bert Fransen'a, Hollanda'da yaşadığım süre içinde bana yardımcı olan arkadaşlarıma, Viyana Teknik Üniversitesi'nde Universal Design eğitiminde kentleri farklı bir açıdan keşfetmeye yol açan hocalarıma, tezin sanat projesinde yoğun emeği geçen birçok değerli arkadaşşıma, projede yer alarak düşüncelerini paylaşan katılımcılara, sponsor firmalara, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Görsel Sanatlar Ajansı çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Haziran 2011

Esen Gökçe ÖZDAMAR
(Yüksek Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
ÇİZELGE LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
ÖZET	xi
SUMMARY.....	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın Amacı	1
1.2 Konut Araştırmalarına Farklı Yaklaşımlar	3
1.3 Konut Araştırmalarının Değerlendirilmesi.....	6
1.4 Kapsam ve Yöntem	9
2. DİSİPLİNLERÖTESİ İLİŞKİLER: TRANSMODERN PARADİGMA ve YENİ KENT ANLATILARI	19
2.1 Transmodern Paradigma.....	19
2.2 Yeni Kent Anlatıları	30
2.3 Yeni Kent Anlatılarında Çağdaş Konutun Dönüşüm ve Anlamları	36
2.3.1 Açık konut düşüncesinin dönüşümü ve günümüze yansımaları	37
2.3.2 Çağdaş konut ve anlam.....	44
3. BİR ÖRÜNTÜ OLARAK ÇAĞDAŞ KONUT: KÖKSAP ve KENT-KONUT İLİŞKİSİ.....	51
3.1 Deleuze ve Guattari'nin Köksap Tanımı.....	53
3.2 Ağaç Modeli - Köksap Farklılığı.....	56
3.3 Köksap ve Çağdaş Konut - Kent İlişkisi	61
4. ÇAĞDAŞ KONUTU FRAGMANLAR ÜZERİNDEN YENİDEN OKUMA .	69
4.1 İstanbul'da Kentsel Dinamikler ve Narcity Konut Alanı.....	81
4.2 Viyana'da Kentsel Dinamikler ve Donau City Konut Alanı.....	97
4.3 Amsterdam'da Kentsel Dinamikler ve Doğu Liman Bölgesi Konut Alanı....	113
4.4 Örneklemelerin Bu Çalışma Bağlamında Genel Bir Değerlendirmesi	132
5. ÇAĞDAŞ KONUTUN OLAY ÖRGÜSÜNE İLİŞKİN DİSİPLİNLERÖTESİ BİR ÇALIŞMA	147
5.1 Disiplinlerötesi Çalışmanın Amacı ve Bağlamı	148
5.2 Disiplinlerötesi Çalışmanın İçeriği, Yöntem ve Süreci.....	150
5.3 Çalışmanın Fragmanlar Bağlamında Değerlendirilmesi	158
6. TARTIŞMA ve SONUÇLAR	167
KAYNAKLAR.....	175
EKLER	185
ÖZGEÇMİŞ	199

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 2.1 : Kentleşme ve yerleşim alanlarının etkileşim örüntüleri	32
Çizelge 3.1 : Köksap olmayan ve olan yapıların karşılaştırılması	65
Çizelge 4.1 : İstanbul, Viyana ve Amsterdam'da irdelenen konut alanları (Url-17-19; Trip, 2007; Enichlmair ve Borsdorf, 2006)	80
Çizelge B.1 : Kent modelleri ve konut alanları ilişkileri (Lahti (2004)'ten uyarlanmıştır)	187
Çizelge C.1 : İstanbul, Viyana, Amsterdam kentlerinde irdelenen konut alanlarının karşılaştırılması (Url-10-16)	189
Çizelge C.2 : İstanbul, Viyana, Amsterdam kentlerinde irdelenen konut alanlarının karşılaştırılması (Url-10-16; van Criekingen ve diğ., 2004)	191
Çizelge D.1 : Disiplinlerötesi sanat projesinin süreci	195

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : Konut ve kullanıcı ilişkilerinin zaman içinde değişimi.....	5
Şekil 1.2 : Çalışmanın çerçeve modeli.....	17
Şekil 1.2.a : Konut araştırmaları ve problem alanının belirlenmesi.....	17
Şekil 1.2.b : Yeniden okuma, yerinde gözlem ve deneyimleme.....	17
Şekil 1.2.c : Düşünsel Çerçeve	17
Şekil 1.2.d : Yeni Kent Anlatıları: İstanbul, Viyana, Amsterdam	17
Şekil 1.2.e : Konut örneklemeleri ve literatür araştırması: Narcity, Donau City ve Doğu Liman Bölgesi.....	17
Şekil 1.2.f : Disiplinlerötesi yöntem ve fragmanlar arasında mantık-bağlayıcılık sağlayan deneysel sanat projesi	17
Şekil 1.2.g : Deneysel sanat projesinin araştırma yöntemleri	17
Şekil 1.2.h : Fragman: Deneysellik.....	17
Şekil 1.2.i : Fragman: Esneklik	17
Şekil 1.2.j : Fragman: Hız.....	17
Şekil 2.1 : Modern öncesi, modern ve transmodern paradigma (Luyckx, 1999).....	21
Şekil 2.2 : Disiplinlerin ilişkileri (Nicolescu (2002)'den uyarlanmıştır).....	23
Şekil 2.3 : Bilgi Üretimi I ve II farklılıkları (Gibbons ve diğ., 1994).....	25
Şekil 2.4 : Nicolescu'nun mantıksal aksiyomu (Nicolescu, 2007).....	26
Şekil 2.5 : Disiplinler ve disiplinlerötesi bilginin karşılaştırılması (Nicolescu, 2005).....	27
Şekil 2.6 : Banliyöler üzerine disiplinlerötesi bir çalışma (Després ve diğ., 2011)...	29
Şekil 2.7 : Açık konutun organizasyon şeması: karar verme dereceleri (Kendall, 2003).....	39
Şekil 2.8 : Hannu Jaakkola, Laivalahdenkaari 42 Konutları, Helsinki (Url-1).....	41
Şekil 2.9 : Next 21 Konutu, Japonya, 1994 (Url-1).....	42
Şekil 2.10 : Next 21 Konutu (Url-2)	42
Şekil 3.1 : Köksap figürü (Url-4).....	52
Şekil 3.2 : Köksapın kent ve konut bağlamında özellikleri (Url-6'dan uyarlanmıştır)	54
Şekil 3.3 : Batı tarımı ve Doğu Bahçeciliği arasındaki farklılık.....	56
Şekil 3.4 : Köksapın “ağ” yapısı	58
Şekil 3.5 : Köksapın katmanlı yapısı	59
Şekil 3.6 : Christopher Alexander'ın kafes ve yarı-kafes sistemi.....	62
Şekil 4.1 : Küreselleşmenin peyzajında İstanbul, Viyana ve Amsterdam	77
Şekil 4.2 : İstanbul, Viyana ve Amsterdam'da gözlemlenen çağdaş konut örüntüleri	78
Şekil 4.3 : Narcity (Url-23).....	87
Şekil 4.4 : Narcity (Sayın,2009).....	87
Şekil 4.5 : Narcity konut alanı	89
Şekil 4.6 : İstanbul'da varolan konut stoğunun sektörler ile ilişkisi ve Narcity'nin konumu (Url-11; Url-21; Url-24).....	91

Şekil 4.7 : İstanbul'da çağdaş konut ve katmanlar (Sey, 1984; Tekeli, 1996; Url-22).....	95
Şekil 4.8 : Donaustadt: 22. Bölge (Url-18-19).....	101
Şekil 4.9 : Donau City (Url-23).....	102
Şekil 4.10 : Donau City (Url-30).....	102
Şekil 4.11 : Donau City konut alanı (Url-31).....	103
Şekil 4.12 : Dominique Perrault'nun tasarımı (Url-32).....	103
Şekil 4.13 : UNO City ve Donau City (Url-35).....	104
Şekil 4.14 : Uzaktan UNO City ve Donau City'nin Görünümü (Url-36).....	104
Şekil 4.15 : Donau City konut alanı.....	106
Şekil 4.16 : Viyana'da varolan konut stoğunun sektörler ile ilişkisi ve Donau City'nin konumu (Url-12-13; Url-28; Url-37-38).....	108
Şekil 4.17 : Viyana'da çağdaş konut ve katmanlar (Paal, 2003; Förster, 2007).....	111
Şekil 4.18 : Amsterdam Metropolitan Alanı (Berg, Veer ve Sculing, 2004).....	115
Şekil 4.19 : Amsterdam Genel Planı (Url-40).....	116
Şekil 4.20 : Amsterdam Merkez Planı (Graafland, 2000).....	120
Şekil 4.21 : Amsterdam Merkezi ve Doğu Liman Bölgesi (Url-23).....	120
Şekil 4.22 : Koolhaas'ın Amsterdam Merkezi Tren İstasyonu Analizi.....	121
Şekil 4.23 : Doğu Liman Bölgesi konut alanı.....	122
Şekil 4.24 : Amsterdam'da varolan konut stoğunun sektörler ile ilişkisi ve Doğu Liman Bölgesi'nin konumu (Url-16; Url-20; Url-43-44).....	123
Şekil 4.25 : Doğu Liman Bölgesi konut alanı.....	124
Şekil 4.26 : Borneo-Sporenburg konut alanı.....	124
Şekil 4.27 : Java Adası.....	126
Şekil 4.28 : Java Adası.....	127
Şekil 4.29 : Borneo-Sporenburg konut alanı.....	127
Şekil 4.30 : Amsterdam'da çağdaş konut ve katmanlar (Salet, 2003; Kooijman ve Romain, 2007.....	130
Şekil 5.1 : Okkito posterini.....	151
Şekil 5.2 : Arazi: Sefaköy.....	151
Şekil 5.3 : Okkito sanat projesi sürecinden görüntüler.....	152
Şekil 5.4 : Okkito konutları: geçiş ve yüzleşme anı.....	155
Şekil 5.5 : Okkito konutları: Politik süreçlerin ve arada olma durumunun tartışılması.....	155
Şekil 5.6 : Açık bir mekan olarak konut.....	156
Şekil 5.7 : Çağdaş konutun olay örgüsünde fragmanlar ve ilişkileri.....	163
Şekil 5.7.a : Transmodern Paradigma.....	163
Şekil 5.7.b : Planlı gelişme ve kendiliğinde organizasyon arasında çağdaş konutun olay örgüsü.....	163
Şekil 5.7.c : Çağdaş konutun olay örgüsünde konut.....	163
Şekil 5.7.d : Sosyo-kültürel katmanda fragmanlar ve ilişkileri.....	163
Şekil 5.7.e : Kentsel-mekansal katmanda fragmanlar ve ilişkileri.....	163
Şekil 5.7.f : Politik katmanda fragmanlar ve ilişkileri.....	163
Şekil 5.7.g : Çağdaş konutun olay örgüsünde fragmanlar.....	163
Şekil D.1 : İstanbul'da çeşitli duvarlara asılan poster.....	193

ÇAĞDAŞ KONUTUN OLAY ÖRGÜSÜNÜ KENTSEL DİNAMİKLER BAĞLAMINDA YENİDEN OKUMA: İSTANBUL, VİYANA, AMSTERDAM

ÖZET

Tez çalışması, günümüzün transmodern paradigma olarak tanımlanan ve küresel ölçekte değişen düşünme biçimleri, kentsel-mekansal örüntüleri ve yeni kent anlatılarını yönlendiren bir çerçevede, çağdaş konutun oluşum stratejilerini (olay örgüsünü) yeniden okumaya dayalıdır. Yeniden okuma, küreselleşmenin kent yapılarına getirdiği değişim / dönüşüm olgusunu tetikleyen fragmanlar eksen alınarak, düşünümsel bir çerçeve modele dayanan ve çağdaş konutu kent ve alımlayıcı arasında beliren yeni ilişki ağları üzerinden disiplinlerötesi bir yaklaşımla anlama ve yorumlama çabasıdır. Bu çalışmada, kent yaşamının parçalılığını vurgulayan ve fragmanlar olarak tanımlanan kavramlar üzerinden kent-konut-alımlayıcı ilişkilerinin birbirine eklenme sorunsalı tartışılmaktadır. Çalışmanın amacı; fragmanların çağdaş konutta geçici ve dönüştürücü birer potansiyel oluşlarına değinerek, değişen koşullar altında konutun yeniden anlamlandırılmasına yöneliktir. Bu oluşum, Deleuze ve Guattari'nin bir anti-yapı olarak tanımladığı “köksap” (rizom) kavramı ile örtüşen; üç boyutlu bir anlatı sorgulama mekanının yaratımı ile ilgilidir.

Yeniden okuma, bu tez çalışmasında altı bölümde gerçekleştirilmiştir. Tezin birinci bölümünde, konut araştırmalarının genel yapısında gözlemlenen pozitivistik, kantitatif ve doğrusal yaklaşımların getirdiği eksikliklerin, konutun kent ve alımlayıcı arasındaki ilişkilerinin kopmasına yol açtığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda, çalışmada çağdaş konutun olay örgüsünü anlama ve yorumlamada bir alternatif olarak düşünümsel-kavramsal bir çerçeve model oluşturan disiplinlerötesi yaklaşım çakışan katmanlar şeklinde ifade edilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde; bilimsel, ekonomik örgütlenme, sosyal ilişkiler ve kent örüntüleri ile karmaşık ve çok katmanlı yapısı açısından, modern öncesi ve modern dönemlerden farklılaşan “transmodern” paradigma irdelenmiştir. Transmodern paradigmanın; yeni kent anlatılarına yön veren ve deneyimleme, farklılık ve çokluğa odaklı ilişkisel yapının çözümlenmesinde disiplinlerötesi (transdisipliner) yaklaşımı vurguladığı gözlemlenmiştir. Jean Piaget'nin bir kavram olarak öne sürdüğü ve sonrasında Nicolescu'nun betimlediği disiplinlerötesi yaklaşım; özellikle sosyal bilim ve konut gibi çoğul aktör arasında gerçekleşen alanlarda, araştırmacının da alımlama ve bilgi üretim sürecinin önemli bir parçası olduğu bir yaklaşımdır. Bu çalışmada da disiplinlerötesi yaklaşım; dünyayı gözlem ve açıklamaktan çok anlamak ve yorumlamaya dayalı olan “fenomenolojik ve yorumsamacı” bir yaklaşım ile sanatsal araştırmanın da teknikleri kullanılarak ele alınmıştır. Böylelikle, çağdaş konutu anlama ve anlamlandırma için farklı bakış açılarına dayanan bir çerçeve model yaratılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde, yeni kent anlatıları, kent modellerinin değişimi çağdaş konutun sosyal bir dönüşüm pratiği olarak ve kent ve toplum ile kurulan ilişkileri tartışılmıştır. Çağdaş konut söylemleri ve pratiklerinde 1960'lı

yıllarda konut mekanının dinamik hale getirilme sorunsalı olarak açıklık söylemi ve açık konut kavramının günümüzdeki açılımlarına değinilmiştir. Açık konut kavramın önemli bileşenleri olan esneklik ve katılımcılığın yeni anlamlarının, yeni kent anlatılarına olanak tanıyan ve fragmanların oluşumunu serbest bırakan bir ilişki ağını ortaya çıkarttığı ileri sürülmüştür.

Çalışma; Nicolescu tarafından disiplinlerötesi yaklaşımın üç önemli aksiyom derecesi olarak açıklımlanan; ontolojik aksiyom-gerçeklik (*onthological axiom-reality*), mantıksal aksiyom (*logical axiom-logic of the included middle*) ve epistemolojik aksiyom-karmaşıklık (*epistemological axiom-complexity*) gibi farklı katmanlar şeklinde ele alınmıştır. Disiplinlerötesi yaklaşımın dereceleri çerçevesinde; çağdaş konutun oluşum olgusuna ve yeni anlamlarına dair İstanbul, Viyana ve Amsterdam kentlerinde Narcity, Donau City ve Doğu Liman Bölgesi konut alanları birer örneklem olarak ele alınmıştır. Konut örneklemeleri gerçek / gerçeklik arasında bir geçişi temsil eden kentlerde, literatür çalışması ile başlayarak; bölgelerde yaşayanlar, mimarlar, kurum yöneticileri ile uzman kişilerle yapılan yazılı ve yüzyüze görüşmeler, katılımcı gözlem ile desteklenmiştir. Konut alanlarında yeniden okuma; farklı ölçeklerde çoklu gerçeklikler içeren ve fragmanların geçerliliğine yönelik sorgulamaların gerçekleştirildiği birbirini kesen ve tetikleyen katmanlar şeklinde ele alınmıştır. Çağdaş konutun olay örgüsünde yer alan fragmanları ortaya koyma ihtiyacı, geleceğin kentlerinde konut alanlarının belirsizlikler karşısında göstereceği strateji ile ilişkili olarak ele alınmıştır. Mantıksal aksiyom; fragmanların arasında farklılıklar ve benzerlikler üzerinden bir aradalık durumu ile diğer dereceler ile eşzamanlı olarak bir bilgi üretimi sağlayarak bağlayıcılık sağlayan deneysel bir sanat projesi ile; karmaşıklık ise epistemolojik bilgi üretimi bağlamında niteliksel araştırma tekniklerinden olan teorik örneklem oluşturma ile eşzamanlı olarak gerçekleştirilen sanat projesi kapsamında sözlü, fotoğraf, video kayıtları, derinlemesine görüşme ve anketler ile desteklenerek gerçekleştirilmiştir. Ele alınan konut alanları; tikel ve yerel bir durumdan genel ve küresele işaret eden, kent ve konutun özellikle çağdaş dönemdeki ontolojik ilgi alanlarını da kapsayan fragmanlara işaret ettiği varsayımıyla; hız, deneysellik ve esneklik gibi fragmanları güçlendiren ve yönlendiren birer topografya / yüzey olarak değerlendirilmiştir. Topografya / yüzey kavramı; ele alınan örneklemelerin kent içinde diğer konut alanları ve farklı birimleri arasında etkileşiminde yer alan fragmanların küresel bir ölçekte geniş bir perspektiften değerlendirilmesini sağlamıştır.

Tezin üçüncü bölümünde, disiplinlerötesi yaklaşım ile ele alınan yeniden okuma bağlamında konutu kent örüntüleri içinde katmanlaştıran ve karmaşık hale getiren etkenler, fragmanlar ve aralarında beliren ağ ilişkisi, Gilles Deleuze ve Felix Guattari'nin bir "soybilim olmayan" (*anti-genealogic*) olarak tanımladığı "köksap" (*rizom*) kavramı üzerinden; etkenlerin değişebilir olma durumuna yönelik bir strateji olarak ele alınmıştır. Fragmanların kent örüntüsü ve konut arasında eklemlenmeyi yönlendiren, başı ve sonu olmayan köksap bir ilişki ağı içinde doğrusal bir temsiliyet yerine; sıçramalarla dolu, değişken ve hiyerarşik olmayan bir yapıyı ifade ettiği ileri sürülmüştür. Kentin fragmanlı ve dinamik yapısını tanımlayan bir olgu olarak köksap bir ilişki ağının, çağdaş konutun olay örgüsünde ve geleceğin kentlerinde konut alanlarının belirsizlikler karşısında göstereceği esneklik açısından yeni bir planlama stratejisi olarak yer alabileceği ileri sürülmüştür. Bu yapının, geleneksel sistemlerde gözlemlenen ağaç-modelden farklılığına değinilmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde, literatür araştırması ile belirlenen; hız, deneysellik ve esneklik olarak ileri sürülen fragmanlar Narcity, Donau City ve Doğu Liman Bölgesi

konut alanlarında yapılan deneyimleme, gözlem, uzmanlarla ve konutlarda yaşayanlar ile yapılan görüşmeler bütünsel bir kent okuması bağlamında ele alınmıştır. Konut alanları, genelleme yapılabilecek tikel birer örneklem-topografya olarak ele alınarak, farklılıkları üzerinden geleceğin konut oluşumunda yönlendirici etkileri irdelenmiştir.

Hız; kent içinde politik, devinim, teknoloji gibi devinimlerin gerçekleşmesi, kentlerin yaşantı, yaşam alanlarının hareketliliği ve ulaşım ağları ile olan ilişkilerini etkileyen bir kavram olarak tanımlanmıştır. Hız; İstanbul'da değişen toplum yapısı ve konut anlayışlarının fragmanlı, heterojen kültür ve yapılanmaların doğurduğu değişimler açısından irdelenmiş, Viyana ve Amsterdam'da ise küresel ağlara eklenme çerçevesinde ele alınmıştır. Deneysellik; konut alanlarının oluşumunda bir strateji olarak, konut politikalarında yer alan ve kent içinde artan farklılık ve çeşitliliğe yetkin bir söylem getirme çabası olarak belirmiştir. Esneklik ise, farklı düzeylerde kent yapılarını ve eklenme sürecini esneten, sürdürülebilirlik ile ilgili olarak açık bir yapı düşüncesi kapsamında değerlendirilmiştir. Konut örneklemelerinin örüntülerinden yola çıkarak; hız, deneyellik ve esneklik fragmanlarının, çağdaş konut olay örgüsünde ve geleceğin konut alanları için “yeni dönüştürücü unsurları” olarak açılımlar yaratabileceği ileri sürülmüştür.

Tezin beşinci bölümünde, disiplinlerötesi yaklaşım doğrultusunda literatür çalışması ile belirlenen ve örneklem okumaları ile ileri sürülen fragmanların daha objektif bir biçimde gözlemlenmesine yönelik olarak, yeniden okumanın eşzamanlı bir parçası olarak İstanbul'da deneysel bir sanat projesi gerçekleştirilmiştir. Çalışma, gerçekliğin bir derecesinden diğerine geçişte bağlayıcılık sağlayan ve arada olan mantıksal aksiyom ile kurulmuştur. Çalışmada, araştırmacının disiplinlerötesi bir araştırmada yer alabilecek farklı uzman kimliklere öykünerek ve kendini imgesiz bir hale getirerek Deleuze ve Guattari'nin terminolojisiyle “şizofren” bir durumun yaratımı hedeflenmiştir. Yeni bir konut alanının kent içinde beliriş ve yokoluşuna dair izler yaratarak, bu izler üzerinden alımlayıcıların algılama biçimlerinin kavranması ile üç boyutlu bir deneyimleme alanının yaratılmıştır. Yöntemin de bir eleştirisi haline gelen bir süreçte, sosyo-kültürel katmana yansıyan fragmanların, konut kurumları ya da enstitülerinin etkinliğinin olmadığı bir durumda geçerliliğini sorgulamaya yöneliktir. Çalışma, Toplu Konut İdaresi'nin bir parodisi olarak, internet ortamında kurulan bir konut kurumu ve fiziksel olarak üretilerek Sefaköy'de bir arazi üzerinde yerleştirilen sembolik konutlar aracılığıyla, araştırmacı ve katılımcılar arasında deneyimlenen bir projedir. Proje çerçevesinde rassal olarak iki katılımcı grup belirlenerek; konutun zaman içindeki değişimi, ideal olan ve olmayan biçimleri, kent içinde yeni bir konut alanının oluşumunda beliren kavramlar, konut politikalarının konut oluşumundaki yönlendirici stratejileri tartışılmıştır. Tartışmalar, sözlü, fotoğraf, video, derinlemesine görüşme ve anketler üzerinden değerlendirilerek kaydedilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerin sonucunda; konutun olay örgüsünde, üretim, imgeleştirilme ve tüketim bağlamında hız fragmanı ve politik bir strateji olarak deneyellik ile esneklik fragmanları daha net olarak belirmiştir. Fragmanların aralarındaki ilişkinin, kavramların kayganlığına işaret eden bir “arada olma durumu” yarattığı belirlenmiştir.

Tezin altıncı bölümünde, genel bir değerlendirme yapılarak, çağdaş konutun olay örgüsünde yer alan fragmanların; köksap bir ilişki ağı içinde “birbirini geren ve etkileyen bir “arada olma” durumu imgesiz bir düşünme biçimi” bağlamında tartışılmıştır. İmgesiz bir düşünme biçimi; kendi içsel bağdaşımını özerk olarak kurabilen bir konut oluşumunda, yaratıcı bir katılımcılıktan çok, pratiğin üzerindeki

merkezleşmiş kontrolü yaratan enstitülerin yıkımına olan sorgulamaya yöneliktir. Kent-konut-insan arasında doğal bir eklemlenmenin oluşumu için imgesiz bir yaklaşımın, açık konut ya da açık yapıt düşüncesinin getirilerinden biri olarak; çağdaş konutu günlük yaşamın dokusunu oluşturan belirsiz olgular karşısında “konutun değişken örüntülerine açık bırakan” bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Yeni anlamlar ve olasılıklar açma yönünde imgesiz bir bakışın oluşumunda disiplinlerötesi yaklaşımın da; gerek kent ve konut alanlarını yeniden okumada, gerekse belirlenimsizliğe karşı esneklik sunan tasarım süreçlerinde farklı disiplinlerle içiçe geçen ve sınırsızlaştırmaya yönelik olarak, kendi kuramını ve rotasını özgün olarak oluşturabilen bir yöntem olduğu ileri sürülmüştür.

A RE-READING OF NARRATIVE OF CONTEMPORARY HOUSING IN CONTEXT OF URBAN DYNAMICS: ISTANBUL, VIENNA, AMSTERDAM

SUMMARY

This thesis is a re-reading of the narrative of contemporary housing in terms of changing global ways of thinking, urban-spatial patterns and new urban narratives shaped by the the context of transmodern paradigm. Such a re-reading is an effort to understand and interpret new relations between contemporary housing, city and the perceiver through a transdisciplinary approach. This approach is grounded on emerging fragments of change / transformation, globalization has brought forth to urban structures and depends on a reflexive methodology frame. In the study, the problematic of articulation of city-housing-dweller (perceiver) relations is argued through fragments which emphasize fragmentation of urban life. The aim of the study is to generate a new meaning of contemporary housing in terms of changing conditions by referring the ephemerality and transformative potentiality of fragments. This formation is about creation of a three dimensional narrative inquiry space and overlaps with rhizome term; an anti-structure, as defined by Deleuze and Guattari.

Re-reading in this thesis work is realized in six chapters. In the first chapter, it is expressed that the observed deficiency of positivistic, quantitative and linear approaches in housing research have caused dehumanization of housing politics within the city and the perceiver. In this context, in understanding and hermeneuting the narrative of contemporary housing; a transdisciplinary approach (transdisciplinarity) as an alternative model is followed. Transdisciplinary approach is expressed in overlapping layers forming a reflexive methodology. In this chapter, the scheme of methodology of the thesis is given.

In the second chapter, “transmodern” paradigm, which has differentiated from pre-modern and modern era in terms of scientific, economic organization, societal relations, and urban patterns along with their complex and multi-layered structure is examined. It is observed that, transmodern paradigm has emphasized transdisciplinarity in investigation of relational structure with a focus on experimentation, differentiation and plurality which are operative terms in new urban narratives. Transdisciplinarity, as described by Jean Piaget and later described by Nicolescu used mainly in social sciences and housing researches within areas of multi-actors is discussed. This approach is taken through a phenomenological and hermeneutical condition, rather than observation and understanding of the world, with techniques of artistic research in this thesis. In different perspectives, transdisciplinary approach examines the phenomenon by providing the researcher being an important part of perception and knowledge production. In this way, in understanding and interpreting contemporary housing, a frame model depending on different perspectives is created. In this part, new urban narratives, transformation of urban models, interrelations of contemporary housing with the city and society as social transformation pratics are argued. Openness discourse and open house idea as

a problematic of constructing housing as a dynamic space emerging in 1960s, is referred with its contemporary reflections. It is implied that new meanings of flexibility and participation as crucial components of open house idea, have revealed a rhizomatic relation; freeing the formation of fragments and enabling new urban narratives.

The thesis has been discussed through different levels of three important axiom degrees of transdisciplinarity approach; as defined by Nicolescu; ontological axiom-reality, logical axiom-logic of the included middle and epistemological axiom-complexity. In context of levels of transdisciplinarity; Narcity, Donau City and Eastern Dockland housing areas are discussed as exemplars of contemporary housing formation and new meanings in Istanbul, Vienna and Amsterdam metropolises in context of global dynamics. Housing exemplars; representing a transition between real-reality and starting with literature research are supported by face-to-face and interviews and written reports with dwellers, architects, corporation directors, experts and participation observation. Re-reading in housing exemplars is approached through layers that cut and stimulate each other and consists of interrogation of validity of the fragments in different scales and and multi-realities. The need to put forward fragments in the narrative of contemporary housing concerns the strategy of housing areas will draw up towards uncertainties in future cities. The logical axiom is examined in terms of an experimental art work; creating a linkage by providing knowledge simultaneously within other levels and forming a connection between diversity and similarities of an in-between condition. And complexity axiom in terms of epistemological knowledge production is examined in terms of quantitative research method; such as photo and video recordings, in-depth interviews and public survey and developing theoretical exemplar within the support of an art project. Through observed housing areas, which sign from a general and global from a particular and a local condition, it is estimated that fragments such as speed, experimental and flexibility are the ontological concerns of urban and housing in contemporary era. These fragments are evaluated as topography / surface. Topography / surface term has provided the evaluation of fragments of discussed exemplars in interaction with other housing areas and other units of the city through a global though and a wide perspective.

In the third chapter, within a re-reading in transdisciplinary approach, the factors, fragments and emerging relations between them, which are stratifying and complicating housing in urban patterns, are discussed through a “rhizome” term, defined by Gilles Deleuze and Felix Guattari as “anti-genealogic” and functioning a strategy of the changeability of the factors. It is indicated that, fragments are arguably expressing a shifting and anti-hierarchical structure by leaping, rather than a linear representation in a rhizome with “no start and end” and orientating the articulation between urban patterns and housing. It is implied that rhizome; a phenomenon defining fragmented and dynamic urban structure, can take place in a flexible planning strategy in housing narrative and future cities across ambiguities. The difference of this structure from arborescent systems; mostly observed in traditional systems is also mentioned.

In the fourth chapter, speed, experimental and flexibility as implied fragments and determined within literature research, are discussed in a holistic context within experimentation, observation, reviews with dwellers and experts in Narcity, Donau City and Eastern Dockland Housing Areas. Housing areas are regarded as exemplars-topographies for generalization and are scrutinized within their effects of orienting future housing formation through their varieties.

Speed is defined as a term, effecting the realization of movements such as politics, technology, experiences of cities, and mobility of living environments with different accelerations and realitions with transportation network. Speed is scrutinized in terms of housing approaches through changes, fragmented, heterogeneous culture and structures have engendered in Istanbul, and in context of articulation to global networks in Vienna and Amsterdam. Experimental, emerges as an attempt to bring in a certain discourse to diversity and variety as a strategy in housing politics and in formation of housing areas. Flexibility as stretching urban structures, has emerged as an articulation process and in scope of an open structure related to sustainability. Deriving from the patterns of discussed housing exemplars, it is implied that, speed, experimentalism and flexibility fragments are “new transformative factors” in contemporary housing narrative and for future housing areas.

In the fifth chapter, as a simultaneous part of re-reading, an experimental art project is realized in Istanbul for observation of the fragments; determined by literature research and implied with exemplars in a more objective way within transdisciplinary approach. Project is formed within logical axiom and links one degree of reality to the other. In the project, the transformation of the researcher into different researchers which can exist in a transdisciplinary approach, by making him/herself an imageless one, is aimed for a creating a “schizophrenic” situation of Deleuze and Guattari terminology. By creating traces of a new housing area through formation and destruction in the city, the understanding of perceivers is comprehended and a three-dimensional experimentation area is built. In the process, becoming critical of the method; the project is aimed at interrogating the validity of the fragments, in the lack of the existence of housing corporations or activities of institutes, reflecting on socio-cultural layer. As being a parody of Housing Administration, the realized project consists of a foundation of a housing corporation on internet and physically constructed houses installed on a land in Sefakoy. It is an experimented work between the researcher and participants. In the context of project, two random participant groups are determined and in time, the terms emerging in the formation of new housing areas, the un/ideal images of housing, the transformation of houses within time, directive strategies of housing politics are interrogated. Discussions are evaluated through photo, video, in-dept interviews and public survey within qualitative participant observation and recorded. After interviews with participants; speed fragment as production, consumption, image making, experimental and flexibility emerging as a political strategy are more visible. It is determined that, there is an in-between condition of relations of fragments, signing their slippery terms.

In the sixth chapter, the fragments’; stretching each other and effecting “in-between” condition in a rhizomatic relation, of the narrative of contemporary housing is discussed in context of “imageless way of thinking” with a general evaluation. An imageless way of thinking in the formation of housing with an autonomous inner coherence, enables a questioning towards the destruction of institutes, which create a centralized control on practice, rather than a creative participation. It is deciphered

that, an imageless way of thinking deriving from an open house or open work idea can “initiate housing to variable patterns” vis-à-vis the ambiguous phenomenon of everyday life patterns for a natural articulation between city-house-perceiver. Transdisciplinary approach, opening new meanings and possibilities in the formation of an imageless view, can be used both in re-reading of urban and housing issues and in design process providing flexibility against indetermination. In this context, it can be argued that, transdisciplinary approach is a method; creating its own unique route and theory and overlapping with different disciplines towards providing boundlessness.

1. GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı

Bu çalışma; küresel bir ölçekte çağdaş paradigmlar, değişen toplum yapıları ve kentsel mekan kavramlarında yaşanan kırılma noktaları çerçevesinde, çağdaş konutun oluşum stratejilerini yeniden okumaya dayalı kavramsal bir model arayışını içermektedir. Söz konusu kavramsal model, kentte konutun anlamsal ve fiziksel dönüşümünü anlama ve yorumlama üzerinden gerçekleştirilmektedir. Tez kapsamında, konutun kent yaşamı içindeki parçalılığını vurgulayan ve fragmanlar olarak tanımlanan kavramlar üzerinden disiplinlerötesi bir yaklaşımla çerçeve model önerilmektedir.

Çalışmada, kent yaşamında beliren fragmanlar üzerinden kent-konut-insan ilişkilerine konutta farklılık ve çeşitlilik üretimine dayanan bir bakış açısıyla yaklaşılmaktadır. Burada amaç; ileri sürülen fragmanların çağdaş konutta geçici ve dönüştürücü birer potansiyel oluşlarına değinerek, hızla değişen koşullar altında konutun yeniden anlamlandırılmasına yöneliktir. Yeniden anlamlandırılma, çağdaş konutun içsel bağdaşımının büyüyerek çoğalma anlamına gelen ve artikülasyon kavramının bir tanımı olarak, kente ve kentin diğer bileşenlerine eklemlenmesi ile ilişkilidir. Günümüzde eklemlenme, çağdaş konutun kent ve alımlayıcı arasında kurduğu ve giderek gelişen çok katmanlı bir ilişki ağı üzerinden değerlendirilmektedir. Eklemlenmenin, kent yaşamını da başkalaşım sürecine sokan fragmanlar üzerinden belirlemekte olduğu ileri sürülmektedir. Fragmanlar, çağdaş konutun kent ve alımlayıcıya eklemlenebilmesini sağlayan birer ilişki alanı olarak tanımlanabilir. Fragmanlar, geleceğin kentlerinde de kent yapılarını, konut alımlayıcısının yaşam biçimlerini ve konut alanlarının belirsizlikler karşısında göstereceği esneklik düzeyini de değişime uğratmaktadır.

Konutun meşruiyetinin geçmiş dönemlere göre daha fazla önem kazandığı günümüzde, konutun kente eklemlendirilmesi yeni bir anlatı olarak, kendi vurgusunu daha görünür kılan bir olay örgüsünü ile çevrilidir. Çağdaş konut üzerine yapılan

yeni bir okuma, araştırmacının da bir alımlayıcı olarak, değişim ve hareket halindeki içindeki bu anlatı sürecinin gözlem ve deneyimleme ile keşfedildiği katmanlı ilişkiler biçiminde yeniden tanımlanmaktadır. Çağdaş konut üzerine bir okuma yapmanın gerekliliği, kent yaşamını ve konutun oluşum stratejisini yönlendiren fragmanları ortaya koyabilme ve bu fragmanların gelecekte konutun olay örgüsüne olası yansımalarını ortaya çıkartabilme amaçlıdır. Diğer bir deyişle, geleceğin konut alanlarının tasarımı bu benzeşimin etkilerinin; kent yaşamını da yönlendiren unsurlar olan hız, deneysellik ve esneklik olarak tanımlanan fragmanlar üzerinden görünürlüğü tartışılmaktadır.

Bu tez, çağdaş konutun kente eklenendirilme sorunsalında beliren etkenleri ortaya çıkartarak, bu etkenlerin değişebilir olmalarına yönelik bir strateji ile “imgesiz bir düşünme biçimini” bir alternatif olarak öne sürer. Deleuze ve Guattari’nin felsefi bir tanımı olan “imgesiz düşünme biçimi”, değişen sistemler ve kent yapıları bağlamında çağdaş konut alanına taşınarak; konutun olay örgüsünü ve çoğul anlamını ifade eden kavramlara ışık tutan ve imge kavramından bağımsız bir değerlendirmeyi gündeme getirir. İmgersiz bir düşünme biçimi, geçmişten bugüne değin, konut araştırmalarında ve konuta bilimsel yaklaşımlarda çoğunlukla gözardı edilen ve konutun çok yönlü etkileşim sürecinde onu tek bir perspektiften değerlendiren bakış açıları yerine, kent-konut-insan etkileşimine çoğul bir ilişki düzleminden yaklaşımı gündeme getirmektedir. Böylesi bir bağlam, çalışmada konutun kavramsal ve anlamsal bağlamı ön plana çıkartan bir topografyada ele alınır. Topografya kavramı; kendi kuramını imgesiz bir biçimde oluşturan çoğul düzlemde, çağdaş konut olgusuna yaklaşma biçimlerini kent ve alımlayıcı arasında gelişen çoğul ilişkileri birbirine ekleyen bir süreç üzerinden tartışılmaktadır. Çalışmada ileri sürülen çoğul ilişkiler ağı, fragmanlar olarak ileri sürülen ve kent yapılarını katmanlaştıran ve Deleuze ve Guattari’nin “köksap” (rizom, *rhizome*) kavramı ile örtüşen bir ilişki ağı üzerinden irdelenmektedir (Deleuze ve Guattari, 1987).

Çalışmanın temel sorusu; çağdaş konutu post-endüstriyel kentlere eklenendiren değerleri ortaya çıkartmaya yöneliktir. Çalışmada, giderek karmaşıklaşan kent örüntülerinde geleceğin konut oluşumunun ardındaki fragmanların çok katmanlı ve farklılığa odaklı bir yaklaşımla daha bütüncül (holistik) bir yaklaşımla değerlendirilebileceği ileri sürülmektedir.

1.2 Konut Araştırmalarına Farklı Yaklaşımlar

Konut araştırmaları, geçmişten günümüze değin kentsel mekan yapıları ile birebir ilişkili olarak farklı aıllardan ele alınmıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan yaklaşımlar, tarihsel süreç içinde Chicago okulu (ekolojik gelenek), neo-klasik ekonomik modeller, evre-davranış modelleri, kurumsal, yönetimsel ve Marksist yaklaşımlar olarak özetlenebilir (Basset ve Short, 1980).

20. yüzyılın başlarında Chicago Okulu'nun etkisiyle, yerleşim yapılarındaki mekansal örüntüler, insan ekolojisinden esinlenen teorik altyapı ile ilgilenmiştir. Bunu takip eden neo-klasik yaklaşımlar ise, neo-klasik ekonomiden yola çıkararak, yarar maksimizasyonuna dayanan ve konut piyasasında bireysel tktim odaklı bakış aıllarını benimsemiştir.

Kurumsal yaklaşımların örnekleri olarak, İngiltere'de Weber'in sosyolojisi ile paralellikler gösteren coğrafyacılardan kuramları ele alınabilir. Bu yaklaşımlar, Kuzey Amerika'da ise, arazi ve konut piyasalarının "g ve mücadele" erevesinde kurumsallaşması ile kendini ifade etmiştir. Konutun kurumsal yapısı ve farklı hanehalkı üzerindeki sınırlamaları bu dönemde ele alınmıştır.

Marksist yaklaşımlar ise, tarihsel materyalizme odaklanarak, konutun bir meta olarak yeniden üretimine değinmiştir. Marksist yaklaşımlar, konutu kentleşme ile birlikte değerlendirerek, konutu işgücünün üretiminde önemli bir bileşen olarak ele almıştır (Basset ve Short, 1980).

Bahsi geçen bu yaklaşımların farklı kentlerde ele alınma biçimleri; gerek içinde bulunulan dönemin sosyal, politik ve ekonomik olayları çerçevesinde, gerekse konut sorunsalı ile ilgili yaklaşım farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Konut araştırmalarında bilimsel yaklaşımlar, mekansal üretime 1960'lara değin epistemolojik ve ontolojik kurallar çerçevesinden bakmıştır. 1950 ve 1960'lı yılların modernist söyleminde konutta kullanıcı kavramı varolan çerçeveleri yıkmaya yönelik önemli bir girişim olarak ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda, kullanıcının konut ve yapılı evre tasarımındaki katılımcılığına ilişkin çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 1950'li yıllardan sonra baskın olan yaklaşım, kullanıcının tktim döngüsü içinde önemli bir etken olarak varsayımı ile paralel olarak gelişmiştir.

Savaş sonrası dönemde, büyük açıklıkta konut kıtlığının giderilmesine yönelik üretim gerçekleştirilmekle birlikte, kullanıcı konutun önemli bir belirleyeni haline

gelmiştir. Seri üretimle gerçekleştirilen çok sayıda konut, farklı kullanıcı gruplarını barındırmaya yönelik bir girişim anlayışına sahiptir. Açık konut düşüncesi de bu sürekliliğin kısmi bir parçası olarak, her ne kadar özgür bir düşünceden yola çıksa da kullanıcıyı farklı kategoriler içinde mekan ve kentsel bir hiyerarşi ile ele almıştır. Bu yaklaşımın ortaya çıktığı 1960'lı yıllar, aynı zamanda konutun aktörünü kullanıcı kavramından, kenti ve mekanı özgürce deneyimleyebilen alımlayıcı anlayışına doğru yöneltmiştir.

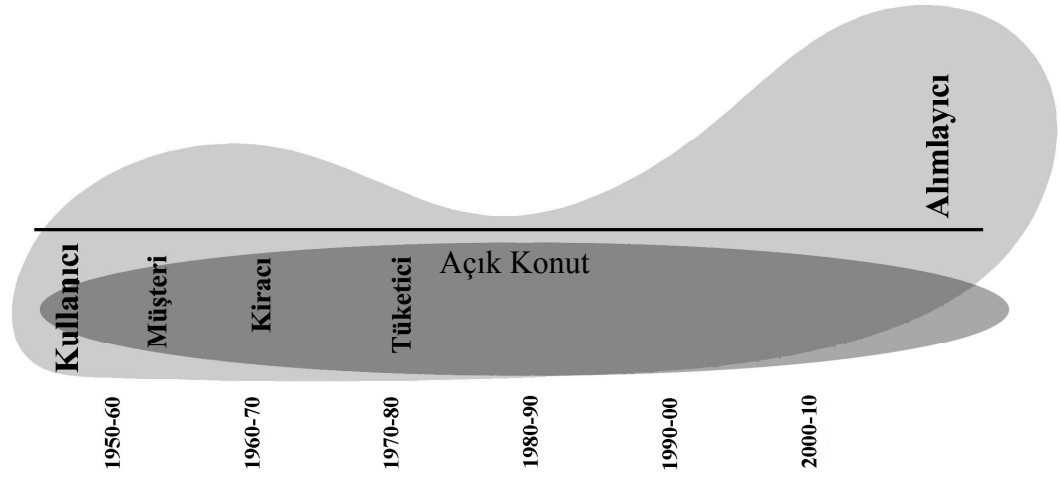
1960'lardan itibaren gerek kentsel mekan örgütlenmelerinde, gerekse kentsel yaşam pratiklerinde yaşanan hızlı değişimler bilimsel yaklaşımları önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu dönemde yaşanan ekonomik patlama, işgücü ve üretim arasındaki yeni ayrımlar, konut üretim ve tüketimini etkilemiş, özellikle kent içinde yabancıların barınma sorunu olarak, yeni konut alanlarının tasarımı önemli ve politik bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır.

Mekansal üretim; hijyen ve barınma ihtiyacından, savaş sonrası dönemde toplu üretime kaymış, bunun sonucu olarak barınmanın dağıtımı ve elde edilebilirliği artmıştır. Konuta bakış açısı; 20. yüzyılda materyalist, işlevci ve ticari bir anlayışla şekillenirken, 20. yüzyılın sonlarında, Einstein'ın özel görelilik ve kuantum teorilerinden etkilenerek, belirsizlik ilkesine dayanan paradigmatik bir dönüşüme uğramıştır. Böylelikle, öncesinde varolan mekanistik ve deterministik anlayışa karşı bir eleştiri getirilmiş ve daha bütünsel bir yaşam anlayışının ortaya çıkması sağlanmıştır (Ngo ve Zion, 2005).

20. yüzyıl ile birlikte modern mimaride geleneksel olanın reddi ve devinim içinde hareketi çağrıştıran mekan üretimi şeklinde açığa çıkan dönüşüm, konutta “açık plan” kavramının ifade edilebilmesine olanak tanımıştır. Bu dönüşüm, özgürlük idealiyle bütünleşerek, özellikle konutta modern hareketin baskın ve paradigmatik bir öz haline gelmiştir (Ngo ve Zion, 2005). 21. yüzyıla yaklaştıkça, postmodern yönelişlerin etkisiyle modernist kent düzeni endüstri toplumunun kaotik modern kentine dönüşmüş; böylelikle kentsel mekandaki ilişkiler, geleneksel kent düzeninden belirgin bir şekilde farklılaşmıştır (Köksal, 2000).

Konutun ticari bir imge ve statü aracı olarak önem kazanması; üretim bağlamını tanımlayan gerçekliklerin “dönüşme ve dönüştürebilme potansiyeli” ile değişime uğramıştır. 1980'lerden itibaren çok katmanlı ve dinamik kent örüntülerinde kullanıcı kavramı ile birlikte, kutuplaşma, tüketim ve soylulaştırma gibi terimler

konut literatürüne girmiştir. Konutun imgeleştirilmesi ve kentsel ölçekte dönüşümü, Avrupa’da, özellikle 1980’lerden itibaren liberal ekonomiler ile yönlendirilerek, kentsel yaşamda farklı sosyal statü gruplarının oluşumu ve talepleriyle şekillenmiştir. Soylulaştırma, tüketim ve kullanıcının değişimi, bu dönüşümün önemli yönlendirici kriterleridir. 1990’larda ve sonrası geç-kapitalist dönemde ise, kullanıcı “yerleşimci, kiracı” gibi kavramları ifade etmeye başlamıştır (Forty, 2000). Konut ve kullanıcı, kendi bağlamında kırılmalar yaşayarak, zayıflayan özne ve nesne ilişkilerini daha belirgin biçimde vurgular hale gelmiştir. Şekil 1.1’de konut ve kullanıcı ilişkilerinin zaman içinde değişimi gösterilmektedir.

Şekil 1.1 : Konut ve kullanıcı ilişkilerinin zaman içinde değişimi.

Modern çağın metaforlarla ilişkisi düşünüldüğünde, tüketim olgusunun konutta farklılık ve çeşitlilik yaratımı ile aynı ivmede gerçekleşmediği ileri sürülebilir. Günümüz, modern kenti dönüşüme uğratan küreselleşme etkileri ve zaman-mekan sıkışması yüzünden, “hızlı, devingen ve belirsizliklerle dolu bir çağ” olarak tanımlanmaktadır (Harvey, 2001). Böyle bir dönem içinde, konutun kent yapısını dönüştürebilme potansiyeli ile “kendi halinde olma”sı, çelişkili bir biçimde eşdeğer olabilmektedir. Konut ve yerleşim alanlarından beklenti, belirlenimsizlik ve karmaşıklığa karşı güçlü bir strateji oluşturabilmesi, geçici ve devingen bir farklılık üretmesidir. Bunun yanı sıra, konutta kendiliğinden organize olan bir yapıya duyulan ihtiyaç, alımlayıcısını konuta yakınlaştıran ve aynı zamanda uzaklaştıran bir süreci tanımlamaktadır. Değişimin bu denli önem kazandığı bir dönemde, konut

araştırmalarının yapısı, konutun oluşum stratejilerinde varolan potansiyeli anlayabilme açısından önemlidir.

1.3 Konut Araştırmalarının Değerlendirilmesi

Konut araştırmalarının irdelenmesi; toplumda konut olgusuna dair kavrayışın ardında yatan nedenlerin ortaya çıkartılması açısından önem kazanmaktadır. Konut alanında bugüne kadar yapılmış olan çalışmalar geniş ve disiplinlerarası bir alana yayılmıştır. Buna rnek olarak; konut politikaları, konut tasarımı, sosyal konut, evsizlik, konut yönetimi, azınlık ve etnik grup konutları, yapısal evre kalitesi, tüketimi, kadın ve konut ilişkisi, davranışsal ve psikolojik çerçeveler, sosyal boyutlar, evre-davranış çalışmaları verilebilir.

Konut araştırmalarında baskın olan ve konutun nesnesine odaklanan yaklaşımlar, konut politikalarının insanı hedef alan değerlerden kopmasına yol açmıştır. Bu da konutun güncel problemlerinden biri olarak tanımlanabilir (King, 1996; Allen, 2005). Konut araştırmaları; konut ve kullanıcıını çoğunlukla hem konut politikaları ve organizasyonu gibi yönetimsel açıdan, hem de yapısal açıdan metodolojik bir yaklaşımla ayrı ayrı ele almaktadır. Ayırıtılarak anlamlandırma, konut kullanıcıının öznel deneyimleri çerçevesinde konuta tek yönlü bir bakış açısı getirmektedir. Bu bakış açısı, modernitenin özne-nesne ayrışmasını vurgulayan indirgemeci bir anlayış olarak belirlemektedir.

Konut konusunda analize dayalı araştırmalar çoğunlukla nesnel yaklaşımlar olarak ortaya çıkmaktadır. Rasyonel ve tek bir hakikat arayışı içindeki nesnel yaklaşımlar; devingen bir dünyada bir anlam bütünlüğü oluşturmak için yeterli olmamakla birlikte, tasarımcı ve kullanıcı arasında kutuplaşma yaratır. Sonsuz sayıda anlam üreten postmodern çağda, analitik bir bakışın; kent-konut-kullanıcı ilişkilerinde anlamın üretimi ve değerlendirmesinde eksikler yarattığı söylenebilir (Bauman, 1992).

Konut ve konut araştırmaları ekonomik ve politik değişimler, toplumların değişen yapıları, organizasyon biçimleri, kentsel dinamikler ve evre-davranış örüntüleri açısından geniş bir ölçeğe yayılan ve kültürel eğilimlerin bütüncül olarak kavranmasına olanak sağlayan bir bakış açısıyla ele alınmalıdır (Manzi, 2003). Buna

örnek olarak; etkileşim içinde olan tüm aktörleri ve bu aktörlerin çevrelerini birlikte değerlendiren tarihselci ve etnografik yaklaşımlar sayılabilir.

Konut araştırmalarında önemli bir yaklaşım; Giddens'in zaman ve mekan odaklı sosyal yapısalci kuramıdır. Giddens, yapısalci kuramını sosyal boyut ve etkileşimsellik üzerinden inşa etmektedir. Sosyolojide önemli bir perspektif olarak sosyal yapısalci bakış, aktörlerin sadece anlayış oluşturmada etkili olmadığını, onları da çevreleyen daha geniş ve karmaşık bir politikanın parçası olduklarını savunmaktadır (Clapham, 2002).

Giddens'in konut alanına uyarlanan sosyal yapısalci kuramı, bireyin dış dünya üzerindeki deneyimini aktif bir materyal anlayış ile açıklar. Bu kuram; ortak ve paylaşılan deneyim olarak konut ile kullanıcı arasındaki değişken ilişki ağı ile yorumlanmaktadır. Sosyal yapısalci kuram, bireyler ve aktörlerin etkileşimine bağlı olarak konut alanında varolan yaklaşımların güçlük ve eksikliklerini gidermeye çalışır ve temelde sosyal yaşamın insanlar arası etkileşime bağlı olarak oluştuğunu savunur. Giddens'a göre yüzyüze etkileşim; bireyin kendiliği, söylediği şeyler ve vücut diliyle gerçekleşir. Bu etkileşimin anahtarı ise dildir. Anlamın yeniden üretimi, dönüşümü ve aktarımı dil aracılığıyla gerçekleşir. Berger ve Luckman'ın deyimiyle, "Dil, günlük yaşamı soyutlamak ve sembol inşa etmekle kalmaz; bu sembolleri gerçek ve yansız elemanlar olarak yeniden günlük yaşama geri çağırır. Günlük yaşamın gerçekliğinde sembolizm ve sembolik dil asal bileşenleri oluşturur" (Clapham, 2002, s. 61).

Günümüzde bireyselliğin artışı, geleneksel kurumların zayıflaması, aile yapılarının ve hanehalkı örüntülerinin değişmesi ve bilgi toplumunun yükselişi insan yaşamındaki değişimi hızlandırmıştır. Değişim, insanların kendi yaşamlarını biçimlendiren güçlerin kontrolüne karşı yabancılaştırarak savunmasız hale gelmelerine neden olmuştur. Giddens bunu, insanların kendi yaşamlarını aktif olarak seçme yetisine sahip sosyal yaşamın açılımlanması olarak tanımlamaktadır (Giddens, 1990; 1991).

Sosyal yapısalci yaklaşımın odak noktası, gerçekliğin dilbilimsel ve toplumsal inşaasında, yaşanmış dünyanın anlamsal yorum ve vurgusundadır (Clapham, 2002). Bu bakış, nesnel yaklaşımları yıkmak amacı taşımamakla birlikte, temel analitik araç olarak bireysel hanehalkı örüntüsünü ele alarak etkileşimin sonuçlarına odaklanır. Ancak bu bakış, değişik yaklaşım biçimi içermesine rağmen, mikro düzeyde

etkileşimleri toplumun makro yapılarıyla ilişkilendirmeyen ve “güç” konusuna değinmeyen bir yaklaşımdır. Sosyal yapısalcı yaklaşım, bu bağlamda konut araştırmalarının tüm beklentilerini karşılamaya yönelik olarak değerlendirilmemektedir. Bu yaklaşımın, konut üreticilerinin kullandığı kavramlara açıklık kazandırmaya yönelik alanlarında daha uygun olabileceği savunulmaktadır. Sosyal yapısalcı yaklaşım, konut araştırmacısına da güncel davranış ve politika biçimlerinin etkin bir eleştiri geliştirmesine yardımcı olmaktadır (Jacobs, Kemeny ve Manzi, 2005).

Konut araştırmalarında varolan eksikliği gidermek amacıyla, sosyal yapısalcı yaklaşıma Foucault'nun sosyal ilişkiler, kimlik ve bilginin edinimi üzerine odaklanan dilbilim çalışmaları uygulanabilir. Böylelikle, kent ve konut ilişkilerinin değişen anlamlarının araştırılmasında daha etkili olarak ortaya çıkabilir. Çağdaş konutun anlamsal verileri, dilbilimde olduğu gibi, “gündelik yaşamın” (*everyday life*) diğer temsili biçimlerinden daha okunaklı olabilmektedir. Okunabilir olma potansiyeli ise, yeni metaforlar üzerinden konuta yaklaşımı gerekli kılan bir alımlayıcıyı gündeme getirir.

Çağdaş konut araştırmalarında yaratıcı yaklaşımlar ortaya koymak, sanatsal araştırmanın yöntemleri olan “deneyimin demokrasisi” (Hannula, Suoranta ve Vadén, 2005, s. 24) ve metodolojik farklılığa dayanan bir etkinlik alanı olarak dilbilimsel dönüş ile sağlanabilir. Hannula, Suoranta ve Vadén'e göre sanatsal araştırma (*artistic research*); araç ve hedef açısından gerçek farklılık ve etiğin başladığı yer olarak tanımlanmaktadır. Sanatsal araştırma, farklılık ve çoğulluk üzerinden hareket eden ve çalışmanın olgunluğunun metodolojik farklılık ve kişisel yorum ile oluştuğu bir araştırma biçimidir (Hannula, Suoranta ve Vadén, 2005).

Sanatsal araştırma, metaforlar aracılığıyla kent ve konut deneyimlerinin aktarıldığı metinlerin ve düşünme biçimlerinin keşfedilmesiyle kentin farklı anlatılardan oluşan dinamik bir metin olarak yeniden okunmasında etkili olabilir. Çağdaş konutu günümüzde kentin ve alımlayıcının ayrılmaz bir parçası olarak ele alan araştırmalar, yeni düşünme biçimleri ile daha bütüncül açıdan gerçekleştirilebilir. Bu noktada araştırmacıların alımlama ediminin bir parçası haline gelen ve kenti bir deneyim alanı olarak anlamlandıran disiplinlerötesi (*transdisciplinary*) yaklaşım konut araştırmalarında daha verimli sonuçlar yaratabilir.

1.4 Kapsam ve Yöntem

Konut araştırmalarında karşılaşılan problemlerden biri, genellikle konutun kendi disiplin alanı içinden kapalı bir çerçeve ile değerlendirilmesi olmuştur. Bu çalışma ise, idealize edilme eğilimindeki çağdaş konutun sosyal ve mekansal kurgusunun sistematizasyonundan kaynaklanan yöntem eksikliklerine karşı bir duruş olarak; konutun mekansal ve algısal olarak kentsel bağlamda yeniden okunmasını amaçlamaktadır. Çağdaş konutu araştırmanın zorluğu, konutun farklı disiplinlerden kaynaklanan parçalı tanımı üzerinde herhangi bir kesinliğin olmayışıdır. Bu zorluk diğer bir ifadeyle, konutun fiziksel ve görsel olarak kent yaşamının parçalılığı ile olan etkileşiminden kaynaklanmaktadır (Teymur, Markus ve Wooley, 1998). Bu nedenle tez çalışmasında, kentsel mekan çerçevesinde farklı katmanlarda dağıtılmış olan parça-bütün ilişkilerini kapsayan disiplinlerötesi bir yaklaşım benimsenmektedir.

Çağdaş kültürün ve medyanın etkisiyle ortaya çıkan dinamik ilişkilerde, gerçeklik çoğul anlamlar kazanmaktadır. Varolan çerçeveler çeşitliliği değerlendirme biçimlerinde yetersiz kalmaktadır. Farklılığın ve çoğulculuğun kabulü, belirli ve mutlak bir metodoloji yerine, değişken ve duruma göre koşullara bağlı konumunu belirleyebilen esnek ve ucu açık bir yaklaşıma işaret etmektedir.

Çağdaş konutun ve günümüz kentlerinin farklı ivmeler kazanması ve kentleşme olgusuna ilişkin konuların genişlemesi, anlam kaymalarını da beraberinde getirmektedir. Çağdaş kültürün yapılandırđı açık uçlu yöntem arayışları, felsefe, psikoloji ve dilbilim ilişkileriyle gelişen ve farklı örüntüler meydana getiren bir anlatıdır. Bu aynı zamanda, Eco'nun bahsettiği gibi, kaotik bir dünyanın farklı anlamlar kazanan kavram ve durumlarının göstergesidir. Modernite ile birlikte, farklı bir imgeleştirmeye ve dinamizme kayan ilişkiler düzeni, artık yerini karşılıklı "kuvvetler dizgesi", "olaylar takımı" ve yapılar dinamizmine bırakmıştır (Eco, 1992). Değişen yapıları anlama ve çözümlene ihtiyacı; ileri sürülen ve açık sistem potansiyeli sağlayan fragmanların belirsizlik ilişkileri üzerinden kurulabilecek bir çerçeve model ile tanımlanabilir.

Bütüncül ve yaratıcı araştırmanın yöntemleri olan çok yönlülük ve çoğulluğu esas alan bir bakış açısı, Hannula, Suoranta ve Vadén (2005) ve Alvesson ve Sköldberg'in (2000), de belirttiği gibi, tek ve soyut çerçeveler yerine, kendi yazımını vurgulayan

düşünümsel bir metodolojiye dayandırılarak çağdaş konutun değişken anlamlarını deşifre etmede bir kaynak olabilmektedir. Düşünümsel metodoloji; değişkenlik ve deneyimsellik açısından kurulan yeni bir ilişkinin ortaya çıkarılmasında hareket ve geçiş kavramları ile ilgili ilgilidir. Bilginin üretimi geleneksel araştırmalarda olduğu gibi araştırmacının otoriter olduğu bir yaklaşım yerine; varolan olguyu anlama ve anlamlandırmada hem kendi deneyimlerini, hem de çoğul öznenin (alımlayıcının) perspektifi ve tarihinden bir yaklaşımla gerçekleşir. Düşünümsellik, incelenen olgunun değişken dereceleri (varyasyonları) arasında etkileşim ile şekillenir (Gibbons ve diğ., 1994). Bu çalışmada ise, çağdaş konutun anlam çeşitliliğini farklı açılardan ortaya koyma ve kavramsal bir çerçeve model düşünümselliğe dayalı disiplinlerötesi bir yaklaşım ile ele alınır.

Tez çalışmasında, düşünümsel bir temele oturan disiplinlerötesi yaklaşım doğrultusunda, çağdaş konutun değişen sosyal ve mekansal örüntüler bağlamında yeniden okunması için kavramsal bir çerçeve model önerilmektedir. Tez, çağdaş konutun olay örgüsünü esas alan fragmanları yakalayan bir anlatı olarak gerçekleşmektedir. Anlatı, Ricoeur'ün tanımladığı biçimde, yaşam ile anlatı arasında yer alan hermönitik döngüye dayanır. Anlatı, çalışmada insan hareketinin mimesiği olarak, yaşamı taklit eden ve yaşamın da anlatıdan anlaşılabilirdiği bir süreç ve okuma yaratır (Ricoeur, 1984)¹.

Tezin omurgasını oluşturan anlatı; “bilginin depolandığı ve değiştirildiği” ortak bir yöntem ve bilgi biçimi olarak tanımlanabilir. Anlatı, “yerleri organize eden bir mekan anlatısı” (*spatial narrative*) ve anlatının yazımıyla gerçekleşir. Bu bağlamda yeniden okuma, işaretler sistemi tarafından yerlerin belirli bir sıklıkla üretilen bir mekanı haline gelmektedir (McQuillan, 2000, s. 2; Certeau, 1984)². İşaretler sistemi, bu çalışmada fragmanların kent ve konut alanlarında beliren izlerinin deneyimlenmesiyle yeni bir mekan yaratmaya yöneliktir. Anlatı bu çalışmada, düşünümsel metodolojinin vurgulayarak ortaya çıkardığı ve ilişkisiz gibi görünen

¹ Anlatı ve metafor “üretici keşif”tir (*productive invention*); yeni olanı yakalamada üretken bir süreç öngörür. Anlatı, farklı noktalardan, zamanın modelinin örnekleme ve insancıl ya da fenomenolojiktir. Anlatı, Ricoeur'a göre, üç aşamalı *mimesis*ten oluşur. Birinci aşama (*prefiguration*), bir metni okuma için ona getirilen anlatıların tasavvur edilmesidir. İkinci aşama (*configuration*, *emplotment*), biçimlendirme aşaması olarak olaylar ve nedenler arasındaki ilişkilerin kurulmasıdır. Üçüncü aşama (*refiguration*) ise, dünyanın anlatının sağladığı yeni bir bakış ile okunarak yeniden biçimlendirilmesidir. Okuyucu, birinci ve ikinci aşamalar üzerinden üçüncü aşamayı yaratır ve tamamlar (Ricoeur, 1984; Simms, 2003).

² Sırasıyla Jean-François Lyotard ve Michel de Certeau'nun tanımladığı biçimiyle anlatı.

fragmanları bütünsel bir açıdan ele alarak düşünömsel (refleksif) yaklaşımla disiplinlerötesi bir boyutta irdelenmektedir. Düşünömsellik (*reflexivity*), *niteliksel* yöntemin düşünömselleştirmesi olarak yansıtma (*reflection*) kavramından farklıdır. Yansıtma (*reflection*) araştırmacının kendini yansıttığı, belirli bir yöntem ya da yoruma odaklı bir yaklaşım iken, düşünömsellik araştırmacının araştırılan olgu ve çevre ile çok boyutlu etkileşiminden beliren ve farklı dereceler arasında içsel bir oyun ve yoruma dayanmaktadır (Alvesson ve Sköldbörg, 2000).

Çağdaş konut alanında yeniden okuma, yeni konut alanlarının kentlerin baskın birer teması olarak deneyim yaratmaya ve alımlamaya açık olma haline işaret eder. Bu olgu, aynı zamanda artyapısalcılık ya da analitik ayrımsal haritalar ile doğrusal anlatı ve düşünme biçimlerinden bağımsız olarak kurulan yeni bir ilişkinin gerekliliğini ortaya çıkartır (Rajchman, 2000). Çağdaş konut üzerine yapılan yeniden okuma, konut ve kent ilişkisini dışarıdan gözlem ve anlamlandırma gibi diktatöryel ve baskın bir etkinlikten çok, onun içindeki belirsizlikleri deneyimleyerek bütüne yönelik değerleri ortaya çıkartma çabasıdır. Günümüzde böylesi bir okumanın farklı bir yapıyı gündeme getirdiği ve doğrusal bir ilerleme yerine, farklılaşma ve değişim odaklı, başı ve sonu belirsiz bir deneyimleme süreci ile keşfedilen bir bilgi alanı olarak ele alınmasının gerekliliği ileri sürülebilir.

Yeniden okuma, konutta gözlemlenen değişkenleri daha iyi kavrayabilmek amacıyla çevresel bağlamını duraklatır. Çağdaş kültürde, konutun kent ve alımlayıcısı ile ilintili metaforların arasında çeşitli gerilimler ortaya çıkmaktadır. Medyanın ve dijital kültürün de etkisiyle, değişim içindeki bu yeni konut algılamaları, özellikle hızlı bir sosyal değişim geçiren toplumlarda konutun açıklık ilişkilerini de biçimlendirmektedir.

Çalışmanın yapısı, çağdaş yaşamın anlatı ve ifade biçimlerini yansıtan farklılıklara dayanmaktadır. Zamanın duraksatılması, sıçramalar, değişken zaman ve mekan örüntülerinin üstöste çakışması ile oluşan yeni kent anlatıları, Deleuze ve Guattari, (1987)'nin deyimiyle "platolararası" ilişki kurma biçimleri, bu tezin omurgasını oluşturması açısından önem kazanmaktadır. Bu ilişki, konut ve kent ilişkilerinin eklemlenme bağlamında, içinde bulunduğu kent ile birlikte gelişerek değişen ve başkalaşan düğüm noktalarını keşfetme ve ortaya koyma amaçlıdır.

Tez, çağdaş konut oluşumlarını Avrupa'da birbirinden farklı kentsel dinamikleri olan İstanbul, Viyana ve Amsterdam örneklemleri üzerinden anlama ve yorumlama

üzerinden gerçekleşir. Bu üç kentte seçilen belirli konut alanları, çağdaş konutun oluşum olgusuna ve yeni anlamlarına dair; bugün için gözlemlenebilir ve geleceğin konutunda da daha baskın olarak varolabilecek fragmanların kavranmasında etkili olmuştur. İstanbul, Viyana ve Amsterdam metropolleri, Avrupa’da konutun oluşumu, imgeleştirilmesi, üretim ve tüketim ilişkilerinin daha net gözlemlenebildiği kentler olmaları nedeniyle ele alınmaktadır. İstanbul’da Narcity, Viyana’da Donau City ve Amsterdam’da Doğu Liman Bölgesi gibi konut alanlarının örneklem olarak seçilme kriterleri; yeni yaşam alanları olmaları, aralarındaki farklılıklar üzerinden kenti de oluşturan ve şekillendiren bir anlatıya ilişkin veriler sunmalarıdır.

Ele alınan örneklemelerin, kent ve konutun özellikle çağdaş dönemdeki ontolojik ilgi alanlarını da kapsayan fragmanlara işaret ettiği söylenebilir. Örneklemeler, diğer konut alanları için de genelleme yapılabilecek tikel bir oluşum olarak ele alınmış ve genele dair içinde bilgi barındıran potansiyel mekanlar olarak irdelenmiştir. Örneklemeler, fragmanları güçlendiren ve yönlendiren birer “topografya / yüzey” olarak değerlendirilmiştir. Topografya / yüzey kavramı; ele alınan örneklemelerin kentin içinde diğer konut alanları ve farklı birimleri arasındaki etkileşiminde, fragmanların geniş bir perspektiften değerlendirilmesini sağlamıştır. Bu kapsamda da, literatür araştırması ile belirlenen fragmanlar yerinde deneyimleme yapılarak kavramsal bir çerçeve üzerinden anlamlandırılmıştır. Uzman kişiler ve örneklem konut alanlarında yaşayan alımlayıcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda, çağdaş konutun olay örgüsüne dair bir öneri geliştirilmektedir.

Örneklemelerin incelenmesiyle; çağdaş konutun olay örgüsü günümüz kentsel dinamikleri içinde hız, deneysellik ve esneklik gibi fragmanlar üzerinden bir çerçeve model olarak okunabilir. Fragmanlar ile parçalara ayırarak anlamlandırma, bütüne yayılan metaforlar üzerindeki örtüyü kaldırabilme amacını taşır. Çağdaş kent ile konutun ilişkisinde fragmanlar, bir anlatı olarak, hiyerarşik ve doğrusal temsiliyetler yerine, sıçramalarla oluşan bir yapıyı ortaya çıkartmaktadır. Konutu kent örüntüleri içinde katmanlaştıran ve karmaşık hale getiren etkenler, çağdaş konutun böyle bir çerçeve model ile ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Fragmanlar, günümüzde konutun oluşumunda yeni bir anlatı yaratımına neden olur. Fragmanlar ve aralarında beliren ağ ilişkisi, döngüsel bir anlatı ve yapı ile, Deleuze ve Guattari’nin farklılık ve değişkenliklere açık bir yapı olarak tanımladığı, köksap kavramı üzerinden incelenebilir. Bu açıdan bakıldığında; her bir kentin konut ile olan

örüntülerinde köksap ilişki ağı çıkarılarak, küresel bir ölçekte konut oluşumuna etki eden fragmanlar önerilebilir. İleri sürülen fragmanlara indirgemeci bir yaklaşım yerine, kendi içindeki çelişkileri ile birlikte bakmak, çalışmanın öne sürdüğü yeni ve esnek bir bakışın oluşmasında etkindir. Fragmanlar; zamansallıkları açısından gönderme yaptıkları ve anlam oluşturdukları çevrenin belirişi nedeniyle farklılıklar gösterirler. Bugün, bu fragmanları çevreleyen tanımlama kent yapılarını ve konut oluşumunu alansal olarak etkileyen “Transmodern paradigmadır”.

Tez çalışmasında düşünümsel metodolojinin bir parçası olarak, literatür çalışması ile belirlenen ve örneklem okumaları ile ileri sürülen fragmanların sorgulanması amacıyla deneysel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Deneysel çalışmanın amacı, bu tez çalışmasında izlenen disiplinlerötesi yaklaşım doğrultusunda, fragmanların geçerliliğini farklı katılımcı gruplar açısından algılama ve kavrama biçimlerini anlamaya dayalıdır. Deneysel çalışma, ileriki bölümde açıklanan Nicolescu'nun disiplinlerötesi aksiyomları arasında mantıksal bir geçiş ve bağlayıcılık sağlayan bir topografya olarak değerlendirilir.

Çalışma, 2009-2010 yılları arasında, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti, “İstanbul’da Yaşıyor ve Çalışıyor” sanat projeleri çerçevesinde, sanatçı Antoni Muntadas tarafından yürütülen “İstanbul In-Between” temalı atölye çalışmasında gerçekleştirilmiştir. Proje çerçevesinde, İstanbul Sefaköy’de parodik ve hayali bir konut kurumu kurularak, katılımcılara sembolik konutlar verilmiştir. Katılımcı gruplar ile yapılan görüşmeler kapsamında; konutun imgeleştirilmesi, arazi spekülasyonu, konut-kurum-alımlayıcı arasındaki ilişkiler sorgulanmıştır. Sanat çalışması, konutun kent bağlamındaki örüntülerine işaret etmekle birlikte, fragmanların anlatısının daha net olarak belirmesini sağlayan ve aralarındaki ilişkiyi tanımlayan bir zemin sağlamıştır.

Yapılan çalışma ile, konutun kente eklemlenmesinde ortaya çıkan etkenler; çağdaş konutun anlamlandırılması, yerel ile küresel ekonomiler ve imge üretimi açısından tartışılmıştır. Proje ile konutu kente eklemlendiren kavramlar, “yerel olma” durumundan “küresel olma” durumuna taşınmıştır. Bu projenin çalışmanın bütününe olan katkısı; fragmanları anlamaya yardımcı olan ve aralarındaki ilişkiyi tanımlayan bir “arada olma” (*in-between*) durumunun belirmesine ışık tıttırmasıdır. Arada olma durumu, çağdaş konutun küresel ekonomi, politikalar ve aktörler arasındaki çoğul ilişkileri yeni bir yapı olarak ortaya çıkarmada etkili olmuştur.

Özetle bu tezde disiplinlerötesi yaklaşımı anlama adına yapılan literatür araştırması, örneklem olarak seçilen çağdaş konut alanlarını yeniden okuma ve bu bağlamda deneysel bir çalışma olan sanat projesi, çağdaş konutun olay örgüsünü anlama ve yorumlama için kavramsal bir çerçeve model oluşturur. Çağdaş konutun çok yönlü olarak anlamlandırılmasına ve değerlendirilmesine olanak tanıyan bu model, Şekil 1.2'de ve aynı zamanda dijital olarak EK A'da çalışmanın çerçeve modeli şeklinde gösterilmektedir. Çerçeve model; sürecin başında muğlak olan, çalışma ve araştırma süreci ilerledikçe belirmeye başlayan, genelden tikele doğru gelişen katmanlar şeklinde ifade edilmiştir.

Çerçeve model; günümüzün değişen düşünme biçimlerini ifade eden ve kent yapılarını dönüştüren / başkalaştıran, farklılık ve çoğulluk odaklı transmodern paradigma içinde ele alınmıştır. Transmodern paradigma içinde yeniden okuma sorunsalı, Şekil 1.2.a'da gösterildiği gibi; konut araştırmalarının genel yapısını ve bu çerçeveden yola çıkarak problem alanının belirmesi ve şekillenmesinde etkili olmuştur. Problem alanı, problem alanının tasarım sürecinde niteliksel araştırma tekniklerinin kullanımıyla yerinde gözlem ve deneyimlemeye dayalı bir planlanma ile şekillenmiştir. Konut alanları üzerine yeniden bir okuma yapılma ihtiyacı, keşfedilerek karşılaşılan kentsel olguların, düşünümsel bir çerçeve üzerinden sürdürülmesi ile paralel olarak gerçekleşmiştir. Şekil 1.2.b ve 1.2.c'de gösterilen bu süreç, sonrasında Şekil 1.2.d'de gösterildiği gibi, İstanbul, Viyana ve Amsterdam kentleri üzerinden farklı örneklem konut alanlarında bir okuma yapılma ihtiyacı ile gelişmiştir. Bu kentlerde bir süre yaşayarak yapılan katılımcı gözlem, deneyimleme, uzmanlarla ve konut alanlarında yaşayanlarla yapılan görüşmeler, çoğul algılamalar değerlendirilerek ele alınmıştır. Sürecin ilerleyen aşamalarında, bu üç kent içinde belirli konut alanları ele alınmış, sonrasında bu örneklemelerden vazgeçilerek, Şekil 1.2.e'de gösterildiği gibi; daha etkili ve verimli ipuçlarının yakalanacağı ve birer örneklem olarak ele alınan Narcity, Donau City ve Doğu Liman Bölgesi konut alanlarına yönelinmiştir. İrdelenen örneklemeler, öncesinde ele alınan diğer konut alanları ile ilişkilendirilerek, bütünsel bir kent okuması bağlamında gözlemlenmiştir.

Narcity konut alanında tasarımcı mimar ile, Donau City'de bölgede yaşayanlar ve kurum yöneticileri ile, Doğu Liman Bölgesi'nde ise bölgede yaşayanlar ve bir sosyolog ile yazılı ve yüzyüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İrdelenen konut örneklemeleri, tez çalışmasının ikinci bölümünde açıklanan ve Nicolescu'nun

disiplinlerötesi yaklaşımın epistemolojik-karmaşıklık aksiyomu olarak tanımladığı, gerçekliğin tüm derecelerinde beliren katmanlı yapı şeklinde ele alınmıştır. Gözlem, deneyimleme ve farklı ölçeklerde gerçekleştirilen görüşmeler; olasılıklara ve yeni durumlara açık olan, çoklu gerçeklikler içeren birer topografya / yüzey olarak düşünülmüştür.

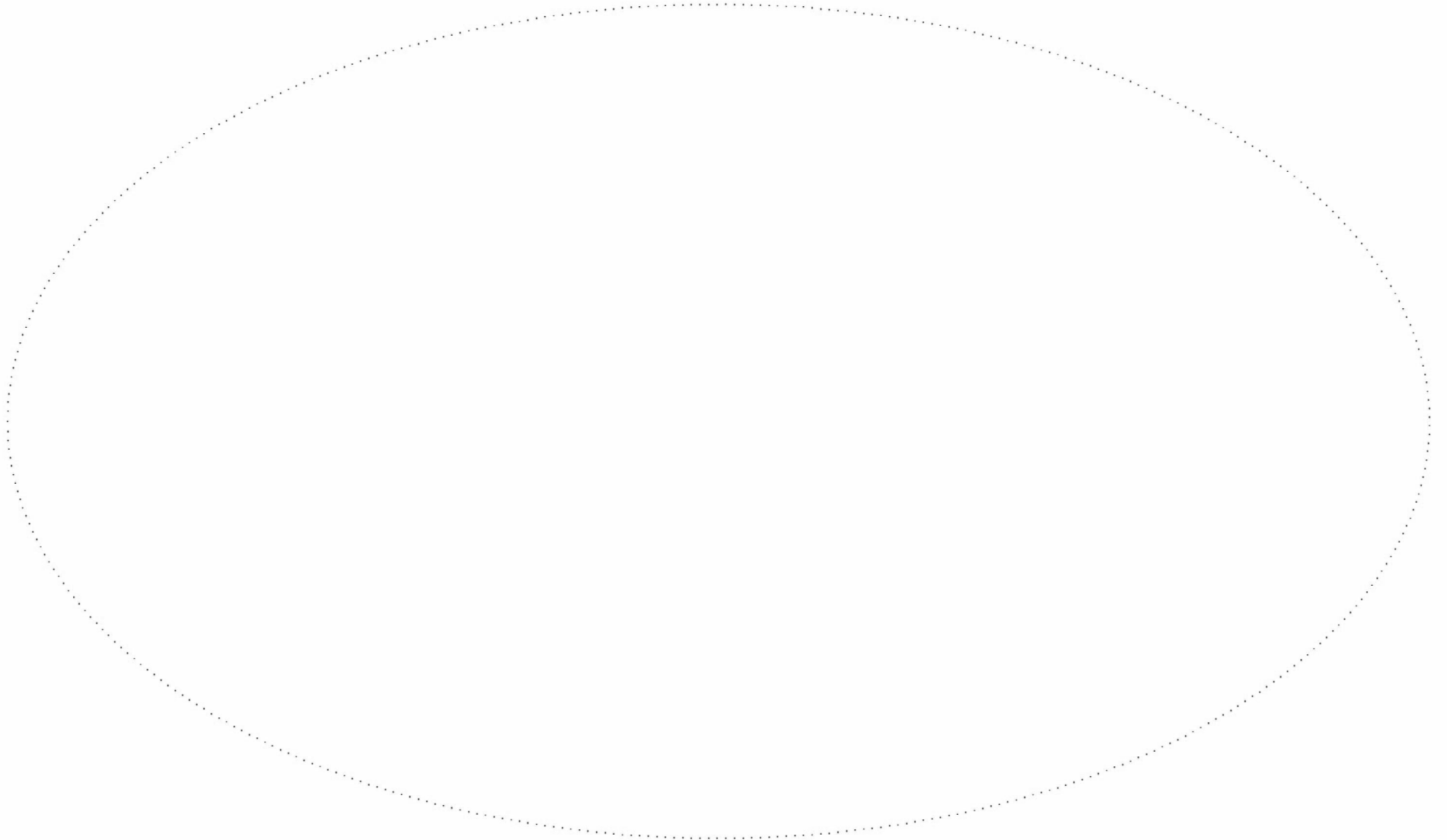
Bu konut alanlarında yapılan görüşmeler, problemin tasarımı esnasında elde edilen somut bilgileri kapsayan ve literatür çalışması olarak tanımlanabilecek ontolojik aksiyom-gerçeklik ile desteklenmiştir. Gerçeklik aksiyomunda literatür araştırması ile keşfedilen fragmanların, bir varsayımla çağdaş konut okuması üzerinden ele alınmıştır. Çalışmanın bu sürecinde, hız, deneysellik ve esneklik olarak sürecin başında varsayılan fragmanlar; irdelenen konut alanlarında yapılan deneyimlemelere eşzamanlı olarak deneysel bir çalışma ile sorgulanmıştır. Şekil 1.2.f'de gösterilen bu süreç, ileri sürülen fragmanları test etmeye yönelik olarak disiplinlerötesi yöntemde mantıksal aksiyomu kuran ve mantık-bağlayıcılık sağlayan deneysel bir sanat projesi ile ele alınmıştır. Sanat projesi, çalışmada ileri sürülen fragmanları birbirine ekleyen bir anlatı olarak disiplinleri kesen ve birbirine bağlayan bir ara topografya yaratmıştır (*middle zone*). Fragmanları birbirine bağlayan çerçeve; yalnızca kuramsal olarak oluşturulan bir zemin yerine, çalışmayı üç boyutlu hale getiren ve deneyimleme odaklı bir yaklaşımdır. Disiplinlerötesi yaklaşımın uygulamalı bilgi edinimi ya da oluşumu ile öngördüğü bir topografya şeklinde ele alınan bu süreç, Şekil 1.2.g'de gösterildiği gibi, fotoğraf, video ve ses kayıtları ile resim çalışması olarak belirtilen iki farklı katılımcı grup arasında gerçekleştirilmiştir. Bu katmanda gerçekleştirilen anketler ile yüzyüze görüşmeler aynı düzlemde yer alan ve farklı bileşenler şeklinde belgelenen parçalar olarak gösterilmiştir. Sanat projesinin, tez çalışmasının başında planlı olarak başlayan, sonrasında ise belirsizlikler ve yaşanan değişikliklerle birlikte köksap bir ilişki ağı olarak tanımlanan bir yapıya dönüştüğü gözlemlenmiştir.

Şekil 1.2.h, 1.2.i ve 1.2.j'de katmanlarında ise çağdaş konutun olay örgüsünde sürecin başlangıcında varsayılan fragmanlar, tüm katmanlar birbiriyle eşzamanlı olarak çakıştıktan sonra daha net olarak ortaya çıkmıştır. Hız, deneysellik ve esneklik olarak ifade edilen bu fragmanlar; birbirlerini tetikleyen, etkileyen ve çakışan katmanlar şeklinde ifade edilmiştir.

Bahsedilen tüm bu katmanlar; birbiri içinde çözünen, açık ve bitmemiş bir yapı içinde; hiyerarşik ve doğrusal bir dizilim yerine, olarak süreç içinde birbirini kesen ve tetikleyen şeffaf topografyalar şeklinde ele alınmıştır.

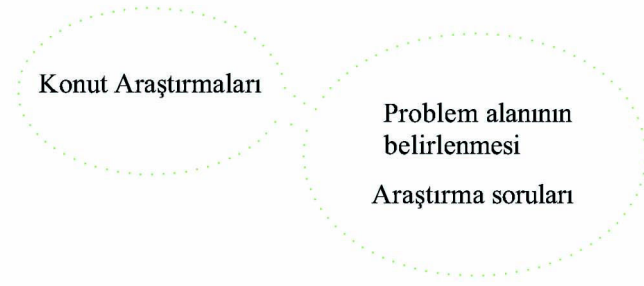
Bu tez çalışmasında çağdaş konut üzerine yapılan yeniden bir okuma, kendi içinde göreceli olarak katmanlaşan ve çakışan bilgi alanlarının disiplinlerötesi bir uyumu olarak ele alınır. Böylesi bir yaklaşım biçiminin, başlangıçta muğlak olarak başlayıp belirsizlikler ile şekillenerek kendi yapısını mantıksal bir aksiyom dizisinde kuran ve araştırma süreci içinde keşfedilen bir metodolojiyi gündeme getirir. İrdelenen olguları, yeni bir bilgi alanı üretebilme potansiyeli olarak okuma, varolan yöntemlerden daha açık ve esnek bir yaklaşım gerektirmektedir. Çağdaş konut alanında ise bu yaklaşım, alımlayıcı faktörünün kentsel dinamikler ile olan etkileşiminde mikro-dinamikleri makro-yapılarla bütünleştirmeye çalışan bir ilişki ağı üzerinden değerlendirilmesi gündeme gelir.

TRANSMODERN PARADİGMA

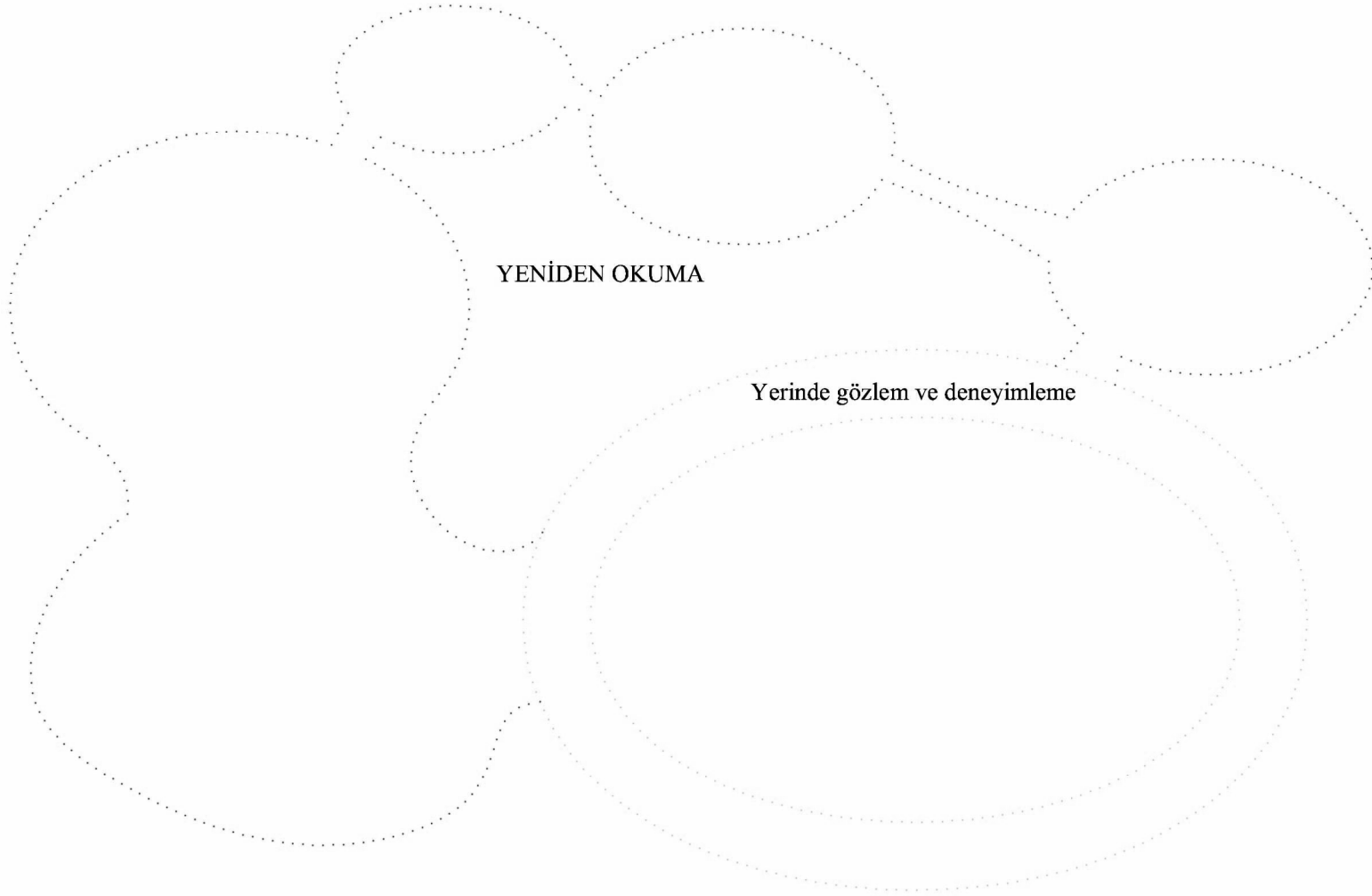

Şekil 1.2 : Çalışmanın çerçeve modeli*.

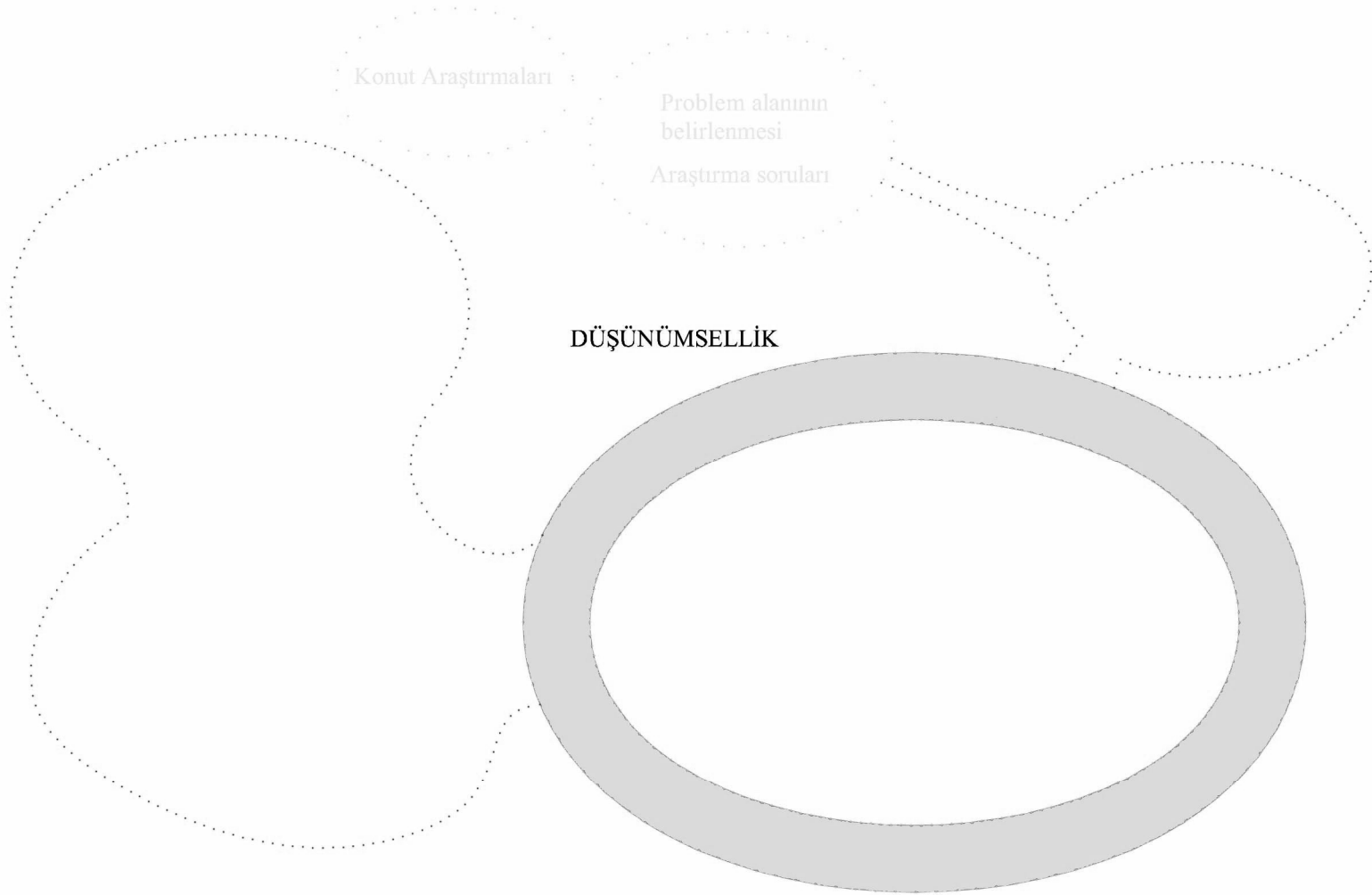
* Şekil 1.2 üç boyutlu olarak tasarlanmıştır;
çıktı alındığı durumda şeffaf katmanlar halinde basılarak kesilmeli ve üst üste çakıştırılmalıdır.

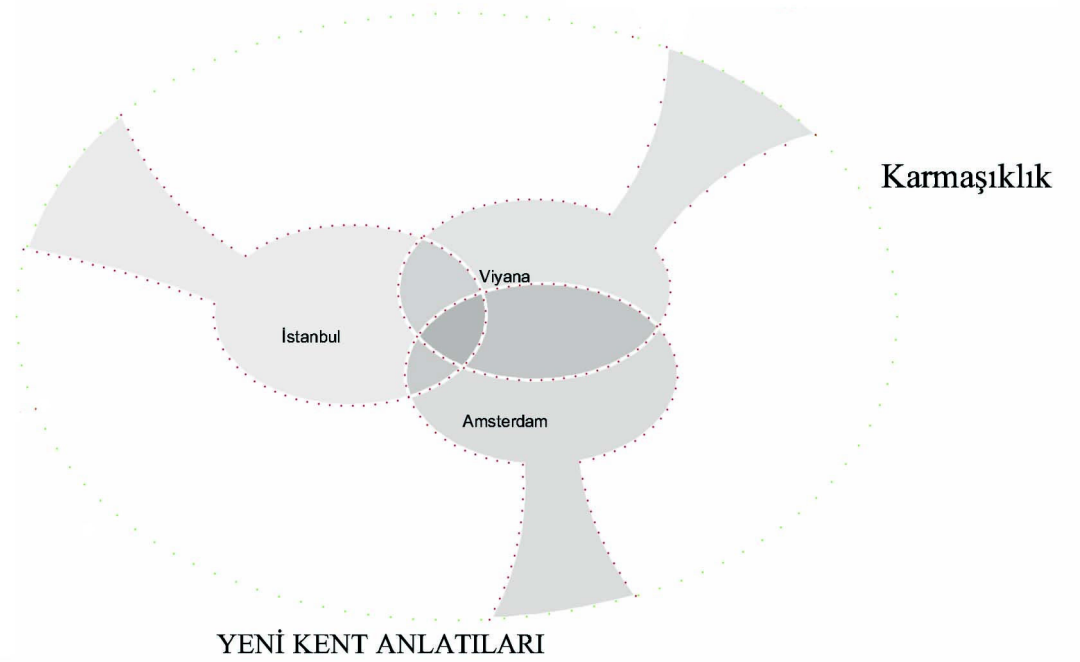
Şekil 1.2.a : Konut araştırmaları ve problem alanının belirlenmesi.

Şekil 1.2.b : Yeniden okuma, yerinde gözlem ve deneyimleme.

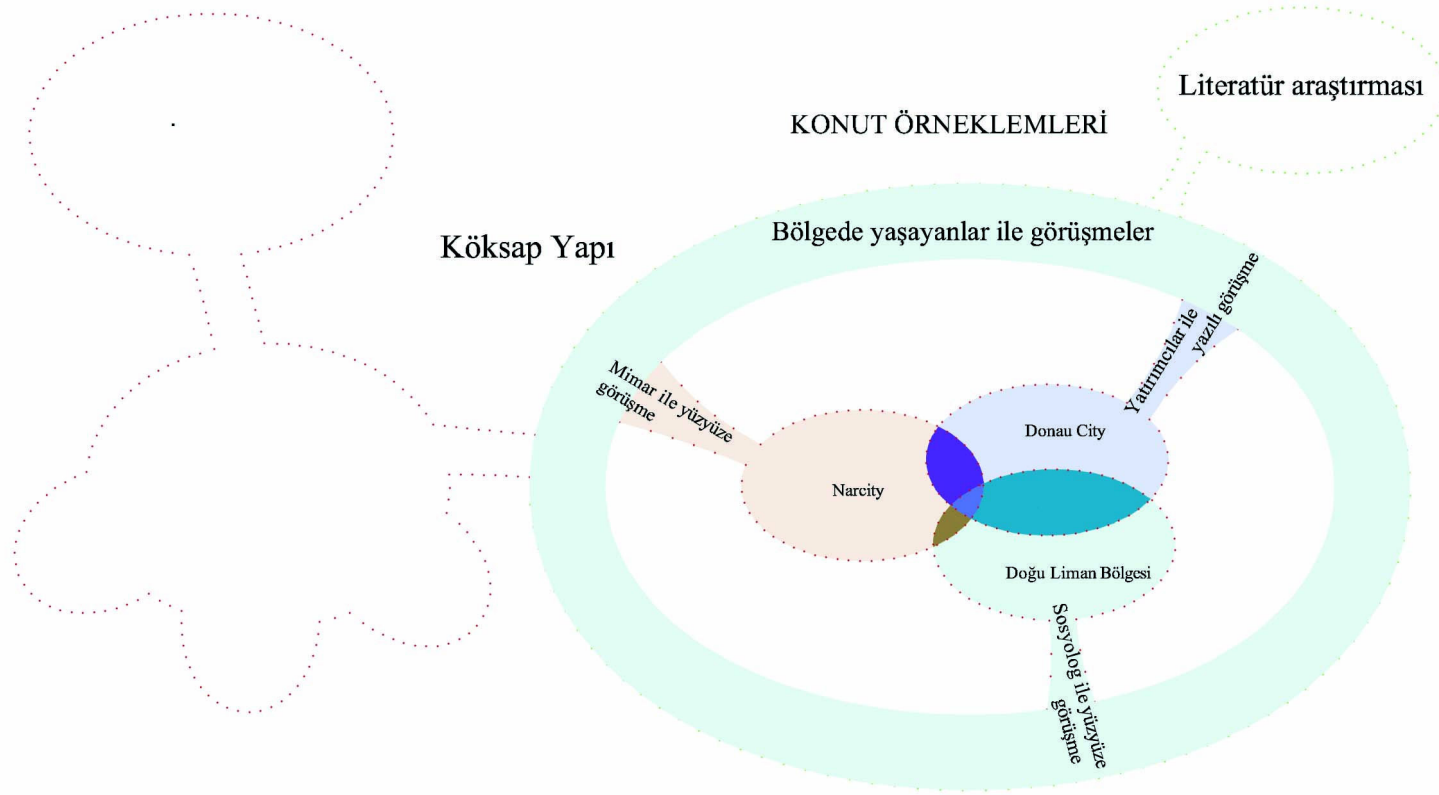

Şekil 1.2.c : Düşünümsel Çerçeve.

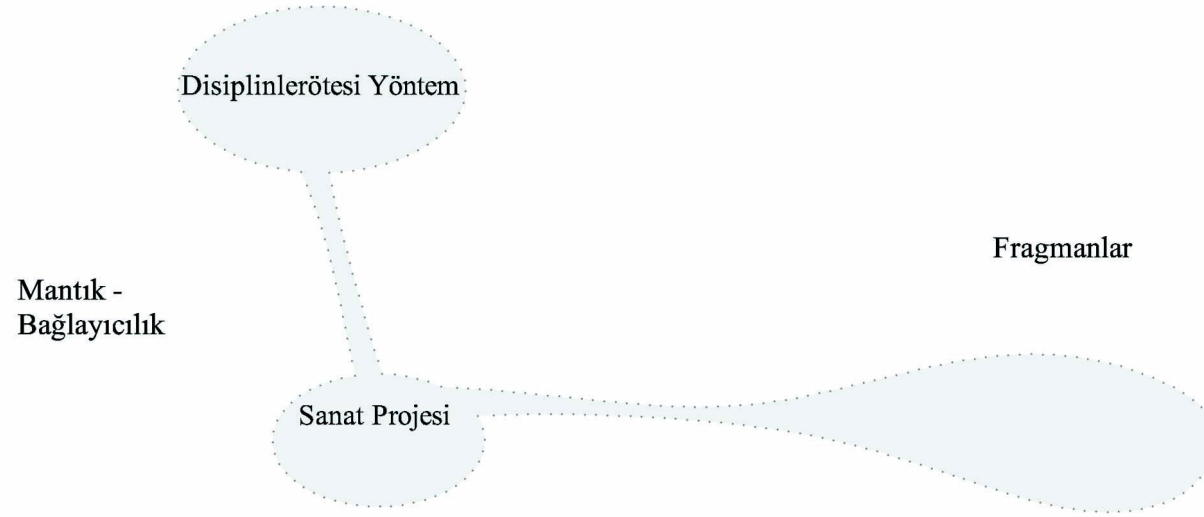

Şekil 1.2.d : Yeni Kent Anlatıları: İstanbul, Viyana, Amsterdam.

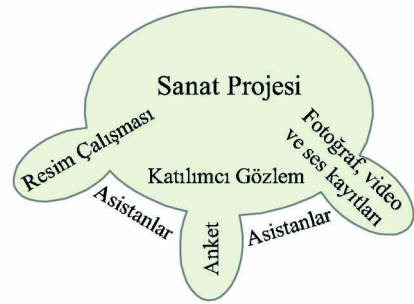
Gerçek /
Gerçeklikler

Şekil 1.2.e : Konut örneklemi ve literatür araştırması: Narcity, Donau City ve Doğu Liman Bölgesi.

Şekil 1.2.f : Disiplinlerötesi yöntem ve fragmanlar arasında mantık-bağlayıcılık sağlayan deneysel sanat projesi.

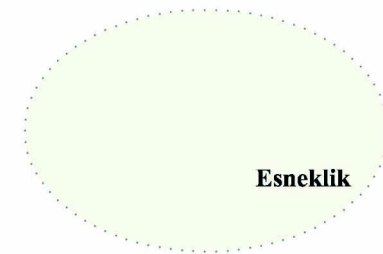

Şekil 1.2.g : Deneysel sanat projesinin araştırma yöntemleri.

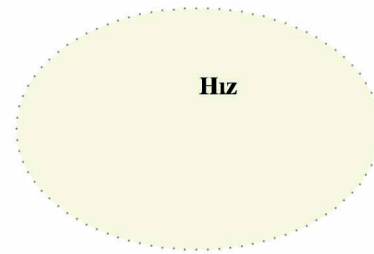

Deneysellik

Şekil 1.2.h : Fragman: Deneysellik.

Şekil 1.2.i : Fragman: Esneklik.

Şekil 1.2.j : Fragman: Hız.

2. DİSİPLİNLERÖTESİ İLİŞKİLER: TRANSMODERN PARADİGMA ve YENİ KENT ANLATILARI

Günümüzde konutu klasik perspektiften değerlendiren çerçeveler, dinamik kent yapılarını, kent-konut ve alımlayıcı arasındaki etkileşimi anlama ve anlamlandırmada yetersizlikler yaratmaktadır. Bu yetersizliklerin kavranmasında, değişimin içsel ve dışsal dinamiklerinin ortaya çıkartılmasında esnek ve göreceli çoğul bakışları içeren transmodern paradigmanın önemi ortaya çıkmaktadır.

Değişmekte olan düşünce sistemleri ve organizasyon biçimlerinin bir ifadesi olarak transmodern paradigma, modern öncesi ve modern döneme göre değişim ve dönüşüm olgusunun daha fazla önem kazandığı farklı ve çoğul yapılar olarak tanımlanmaktadır. Transmodern paradigma; kent yapılarını ve konut oluşumlarını dolaylı olarak etkileyerek, konut olgusunu irdeleyen farklı disiplinlerin birbirleriyle ve çağdaş kuramlar ile olan ilişkilerine yeni bir bakış ve yöntem farklılıkları getirmektedir.

2.1 Transmodern Paradigma

Son birkaç yüzyıldır ekoloji, sosyal bilimler, kimya ve biyoloji gibi geniş bir alana yayılan gelişmeler; klasik bilimlerin vurguladığı düzen ve denge yerine, dengesizlik, çoğul seçenek ve akışların belirlediğini göstermiştir. “Kendiliğinden organize olan ve dağınık yapılar”, fizik biliminde yeni gelişmeler olarak ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler, varolan paradoksu çözümlenmeye yönelik dengesizlik süreçleri olarak zaman ve mekana dair yeni anlatıları kurmaktadır.

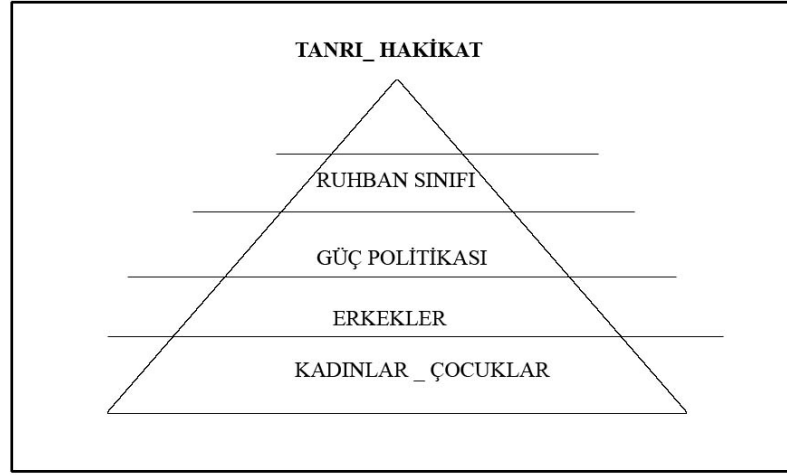
Bilimi idealize ederek sınırlandıran bir bakış açısının yerine; stabiliteden kaosa kadar daha geniş bir açıdan yapılan değerlendirmelerin gerçek yaşamın karmaşıklığını daha iyi ifade ettiği söylenebilir (Prigogine, 1997). Prigogine’in ifade ettiği kendiliğinden organize olma durumu ve günümüzde rasyonel ve sezgisel yaklaşımı bütünleştiren yeni bir düşünceye doğru geçiş içinde olduğunu ifade eden söylemler, Eco’nun “nedensellik ilkesinin geçirmekte olduğu bunalım ile şekillenen ve söylemin ardışık

devinimlerini öncüllere dayanarak çıkarsamaya olanak veren tonal bir özeğin artık bulunmaması” savıyla örtüşmektedir (Eco, 1992). Müzikten alınan alan bir kavramın yansımaları olarak neden-sonuç ilişkisinin yenilenmiş biçimi olan bu söylemin mimari açılımları mekansal süreklilik üzerinden değerlendirilebilir.

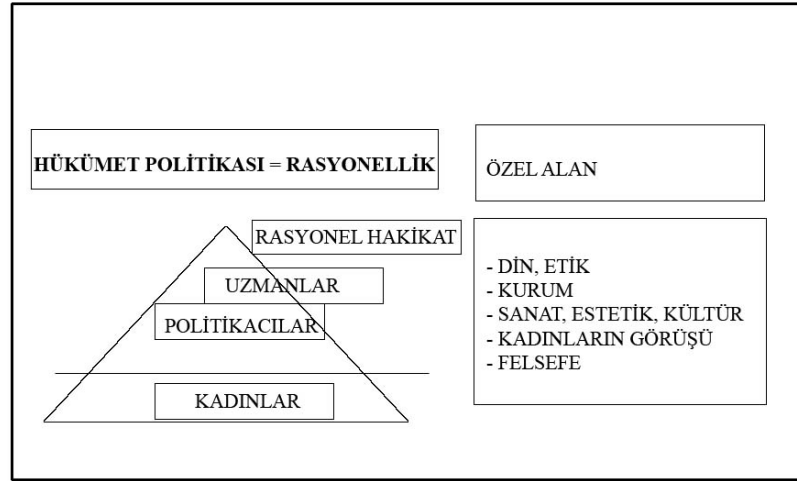
20. yüzyılda mekansal süreklilik, boşluk ve boşluğun soyut inşası üzerine kurulu iken, 21. yüzyıl başlarında gerçekliğin özgür ve açık duyumunu yansıtan ve soyut materyalin baskınlığını hedefleyen bir ifadeye dönüşmüştür. 21. yüzyılda mekansal süreklilik çelişki ve karmaşıklığı vurgulamasına rağmen, bu dönemde çözümsüzlük ilkesinin zayıflamasıyla alternatif durumları ve eleştirileri gündeme gelmiştir (Ngo ve Zion, 2005).

21. yüzyılın çelişki ve karmaşıklığı, kültür ve din ekseninde olmaktan çok; modern öncesi, modern ve transmodern dünya görüşleri arasındaki gerilimlerden kaynaklanmaktadır. Bu gerilimlerin yarattığı bakış açısı, Batı karşıtı olmadan Batı dışı modernliklere bağlı kalan, farklılık ve belirsizlik ilkelerine dayanan ve modernitenin en kötü beklentilerine alternatif bir eleştiri kapısı açarak “ötekinin” de varolabildiği bir dünyayı betimlemektedir (Luyckx, 1999).

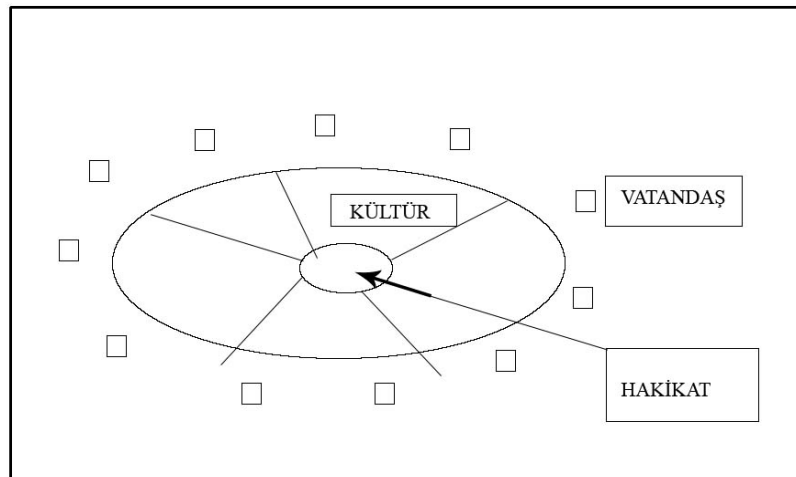
Transmodern bakış, modern öncesi ve modern dönemin toplum yapıları ve düşünme biçimlerinden farklılaşan sosyal yapılanmalara yeni açıklıklar getirmektedir. Modern öncesi tarım toplum yapılarında varolan hiyerarşik sınıf ilişkileri, modernite ile, hakikatin yer aldığı, rasyonel bir ayırma ve ikili bir bakışa doğru kaymıştır. Modern öncesi dönem, tek bir hakikatin olduğu, ilişkilerin din / tarım ekseninde anlam kazandığı ve geçmişin durağan tarım toplum yapılarını ifade etmektedir. Modern dünya ise; geleneksel yapılara karşı bir duruş olarak, bilimsellik düşüncesinden kopan dinsel kurumlara ve otoriteye karşı bağımsız bir düşünme biçimi olarak belirmiş ve bunun sonucunda bilimsel seküler toplumlar ortaya çıkmıştır. Modern bakış, dini özel bir çerçevede konumlandırarak toplum ilişkilerinde anlam, etik ve sezginin sorgulanabilir değerlerini zayıflatmıştır. Modern dünya, hakikat ve bilimin rasyonelleştirilebilen parçalarına indirgenmiş bir temsiline dönüşmüştür (Luyckx, 1999). Şekil 2.1’de transmodern paradigmanın, modern öncesi ve modern döneme göre yapısal farklılıkları gösterilmektedir.

Figür 1. Modern Öncesi Paradigma

Figür 2. Modern bakış: Modernite hakikattir

Figür 3. Transodern bakış

Şekil 2.1 : Modern öncesi, modern ve transmodern paradigma (Luyckx, 1999).

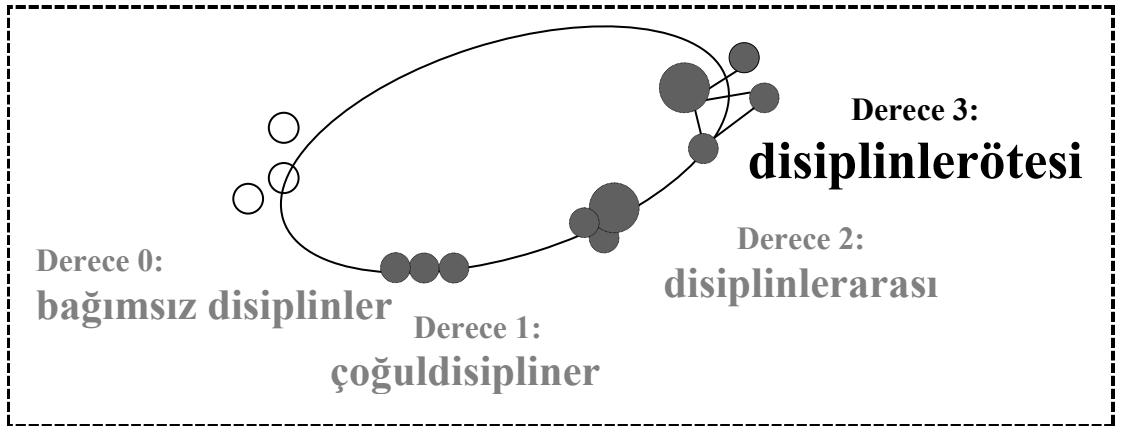
Özetle, modern ve transmodern paradigma; ekonomik büyüme farklılıkları, çevresel politikalar ve açıklıkla ilgili tartışmalar şeklinde belirmektedir. Transmodern paradigma, hakikatin merkezde yer aldığı ve her bireyin kendi kültürü doğrultusunda bağlantılı olduğu çoğul ilişkiler ve düzlemleri ifade etmektedir. Novak'ın ifadesiyle transmodern paradigma, tek bir hakikat yerine çoğul gerçekliklerin kabulü, toplum, ekonomik yapılar, neo-liberal açılımlar ve küreselleşme ile ilgilidir ve yeni kent anlatılarına olanak tanıyan, göreceli olarak açık, esnek ve herşeyi kabul eden bir çoğulculuğu içerir. Transmodern paradigma, küreselleşmenin kent üzerindeki etkileriyle şekillenip büyüyen bir ilişkiler alanını tanımlar ve birey ile toplum arasında da “ruhsal bir açıklık” getirir. Akıl, sezgi ve yeni bilgi teknolojileri aracılığıyla gerçeklik ve sanallık arasında bir geçiş yaratan transmodern paradigma, yeni varoluş biçimleri açısından keşfedilmeyi bekleyen bir dünyanın yeni bir betimlemesi olarak da düşünülebilir (Novak, 1998).

Christine Boyer'in de ifade ettiği gibi, geçmişte modernizmde makinanın taşıdığı anlam, günümüzde çağdaş toplum için yerini metaforik düşünme ve imgelemeye bırakmıştır (Boyer, 1994). Bugün transmodern paradigma, görsel ve işitsel verilerle donatılı çoğul ilişkiler üzerinde metaforlar aracılığıyla çağrışım yapmaya yönelik bir refleks geliştirir. Paradigmanın getirdiği kavramsal dönüşüm; evrimleşme, biyoloji ve kaos teorileri gibi fizik ve diğer bilimlerdeki gelişmeler ile paralel olarak yaşamdaki kırılmalarla örtüşme gösterir. Dijital devrimin yarattığı sıçrama ve sanattan aldığı devrimin etkisiyle de, transmodern paradigmanın geçmişe oranla öznesini yönlendirme ve dönüştürme potansiyeline daha fazla sahip olduğu söylenebilir. Çağdaş toplumun önemli bir bileşeni olarak metaforik düşünme, dönüşme potansiyelini daha fazla taşır. Bu yaklaşımın dolaylı yoldan toplum ve kent yapılarına yansıdığı söylenebilir.

Kentsel bağlamda ise transmodern paradigma, merkez ve periferinin fiziksel ve anlamsal açıdan içiçe geçerek birbirine eklenmesine ilişkin algılamaları ortaya çıkartır. Kentlerin yerellik ve küreselleşme arasındaki geçiş sürecinde paradigmanın ortaya çıkardığı etkiler, kent-konut ve insan yaşamı üzerinde daha güçlü bir şekilde gözlemlenebilir. Bu ise, konut üretim döngüsünde alımlayıcıların diğer aktörler ile arasındaki etkileşiminin geçmişe kıyasla daha güçlü bir olgu olarak değerlendirilmesini gerekli kılar. Bu yaklaşım; konutu çevreleyen farklı politik, ekonomik, sosyal, teknik katmanların devingen bir biçimde etkileşimli olması

nedeniyle, günümüzde farklı disiplinlerin birbirleriyle etkileşimindeki hiyerarşik yaklaşımların getirdiği eksikliklerin giderilmesine yönelik olarak disiplinlerötesi (*transdisipliner, transdisciplinary*) bir bakış ile bütünleştirilmektedir.

Farklı disiplin yaklaşımları şu şekilde özetlenebilir: Bağımsız disiplinler (*separate disciplines-disciplinary*), olgulara belirli bir çerçeveden bakmayı ifade eder. Çoğul disiplinler (*multidisciplinarity-pluridisciplinarity*) yaklaşım ise, bağımsız disiplinlerin bir olgunun yalnızca bir perspektif açısından değerlendirilmesinde yetersizlik olduğunu savunarak farklı alanlar açısından konuya yaklaşımı önerir³. Ancak, çoğul disiplinler yaklaşım, diğer disiplinleri her zaman ana disiplinin dışında tutarak ele alır. Çoğul disiplinler yaklaşımın, farklı bakış açılarını yeterince güçlü bir sentezle bütünleştirerek olguları inceleyememekle birlikte, disiplinler araştırmanın çerçevesinde sınırlı kalması söz konusu olabilmektedir. Bu yaklaşım, üç dereceden oluşur: 1) Uygulama derecesi (*a degree of application*), 2) Epistemolojik derece (*epistemological degree*) ve 3) Yeni disiplinlerin oluşum derecesi (*a degree of the generation of new disciplines*) (Nicolescu, 2002)⁴. Şekil 2.2’de disiplinlerin ilişkileri gösterilmektedir.

Şekil 2.2 : Disiplinlerin ilişkileri (Nicolescu (2002)'den uyarlanmıştır).

³ Bu yaklaşım, “örneğin bir resmin yalnızca sanat tarihi açısından değil, aynı zamanda; geometri, dinler tarihi, resmin bağlı bulunduğu coğrafyanın tarihi (Avrupa tarihi, vb.) gibi alanlar açısından da varolan yaklaşımları harmanlar” (Nicolescu, 2002).

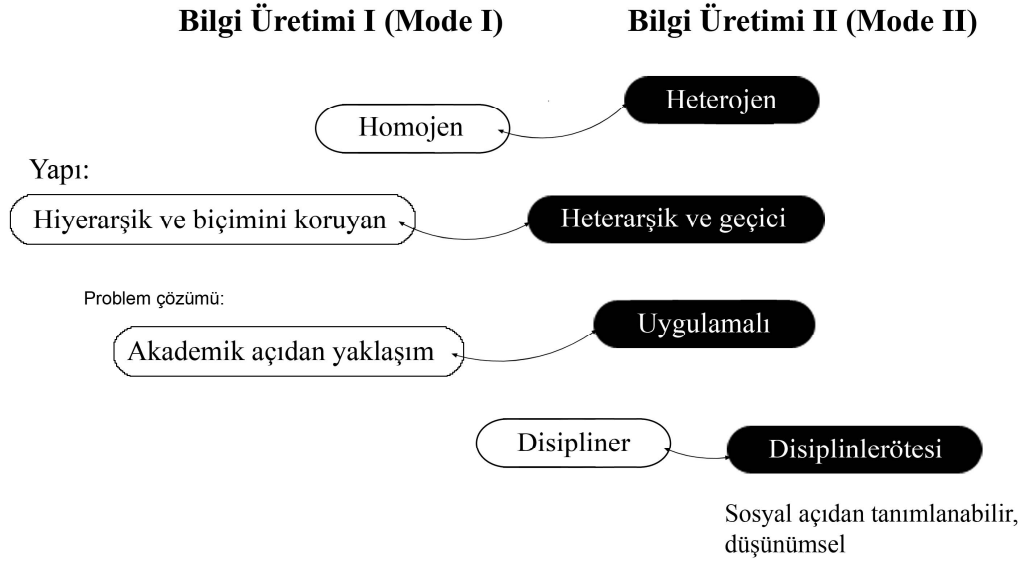
⁴ Disiplinlerarası yaklaşıma örnek olarak; uygulama derecesine, nükleer fizikte yer alan yöntemlerin tıbbı uyarlanmasıyla kansere çözüm bulunması, epistemolojik dereceye genel-biçimsel mantık yöntemlerinin genel hukuka uyarlanarak hukuk biliminin oluşması ve yeni disiplinlerin oluşum derecesine ise, matematikte kullanılan yöntemlerin fizik alanına uyarlanmasıyla, matematiksel fizik oluşumu ve bunun meteorolojik olgulara ya da borsaya uyarlanmasıyla kaos teorisini oluşturması, parçacık fiziğinden astrofizik ile kuantum olgusuna ve bilgisayar yöntemlerinin sanata uyarlanmasıyla oluşan bilgisayar sanatının oluşması verilebilir (Nicolescu, 2002).

Disiplinlerarası yaklaşım, çoğul disiplinler yaklaşımından farklı olmasına rağmen, disiplinler araştırmanın çerçevesinde kalmakta ve özellikle toplum bilimlerinde ve çok yönlü ağ ilişkilerinin değerlendirilmesinde yetersizlikler ile sonuçlanmaktadır. Çoğul disiplinler yaklaşımında olguyu her disiplin kendi alanından çerçeveleyerek inceler; disiplinlerarası yaklaşım ise, olgu ya da konulara çeşitli disiplin perspektifinden belirli bir sonuç üretmek için yaklaşılr (Després ve diğ., 2011).

Disiplinlerarası yaklaşımın yetersizliğine bir alternatif olarak disiplinlerötesi yaklaşım ileri sürülmüştür. İlk kez 1970'lerde Fransız felsefeci ve psikolog Jean Piaget tarafından telaffuz edilen disiplinlerötesi yaklaşım, disiplinlerarası yaklaşımın yöntemlerini de kullanmasından dolayı daha etkin bir bakış açısı yaratmaktadır (Nicolescu, 2002; Falzon, 1998).

Disiplinlerötesi yaklaşım, kuantum fiziği ile başlayan ve 20. yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte, Batı düşüncesinde yaşanan kırılmanın bir temsili olarak belirir. Disiplinlerötesi yaklaşıma duyulan ihtiyacın, 21. yüzyılda sınırların kaybolması, hız ve yeni temsiliyetlerin doğması, yüzyüze gelmelerin yoğunlaşması ve dönüşüm olgusu ile ilgili olduğu söylenebilir. Bu ihtiyaç, öteki kavramının yaratım süreçlerinde önemli bir görüş olarak değerlendirilmesine etkili olmaktadır. Batı düşüncesinde yer alan parçalılık ilişkilerinin Foucault ve Barthes'ın önerdiği "öznenin ölümü" kavramı ile gelişen bir düşünce ile kavranabilen (Falzon, 1998) ve gerçekliğin farklı derecelerinin süreksiz yapısının (*discontinuous structure of transdisciplinary space*) özne ve nesnenin birleşimini içeren farklı derecedeki fragmanlar üzerinden anlamlandırılmasına yardımcı olabilir.

Bu yaklaşım, Nicolescu'nun ve sonrasında Gibbons ve diğerlerinin Bilgi Üretimi I (*Mode I*) ve Bilgi Üretimi II (*Mode 2*) olarak tanımladığı farklılıklar üzerinden daha kolay anlaşılabilir: Bilgi Üretimi I, geleneksel bilginin tersine disiplinler ve bilişsel olarak tanımlanırken; Bilgi Üretimi II ise, disiplinlerötesi sosyal ve ekonomik bağlam çerçevesinde ele alınır ve farklı perspektiflerden çoğul bakışı içerir. Bilgi Üretimi II, ilişki kurma ve karşılıklı ilişkiye (*interrelation*) dayanan ve yeni bir epistemolojinin oluşumunda, bilim ve toplumun kaynaşmasında ve bilimin insanları daha eleştirel hale getirilmesinde önem kazanır (Gibbons ve diğ., 1994). Şekil 2.3'te Bilgi Üretimi I ve II'nin farklılıkları gösterilmektedir.

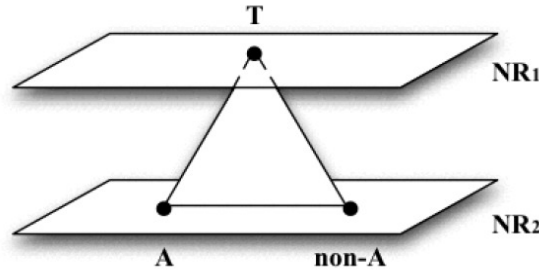
Şekil 2.3 : Bilgi Üretimi I ve II farklılıkları (Gibbons ve diğ., 1994).

Disiplinlerin birbirleriyle birleşimini içeren disiplinlerötesi yaklaşım; bir meta-teori ya da radikal ve yeni bir disiplin olmaktan çok, bilimsel ve sanatsal bakışı içeren yeni bir bilgi alanı olarak tanımlanmaktadır⁵. Disiplinlerötesi yaklaşım, problem alanının belirsiz olduğu durumlar için süreç odaklı ve etkileşimli bir bakış önerir (Volckmann ve Nicolescu, 2007). Bu yaklaşım, çoğul disiplinler ve disiplinlerarası araştırmaların tamamlayıcısı olarak, disiplinler bilgileri aracılığıyla keşfedilen gerçekliğin farklı derecelerindeki dinamikleri birleştirir; analiz-sentez ilişkisinden çok birleşim-uyum içerir. Disiplinlerötesi yaklaşımın ve araştırma metodolojisinin üç önemli bileşeni Nicolescu'nun bahsettiği biçimle:

- 1) Ontolojik aksiyom (*The ontological axiom-reality*): Objenin gerçeklik dereceleri arasında farklar vardır ve öznenin gerçekliğinin arasında farklar vardır.
- 2) Mantıksal aksiyom (*The logical axiom-the logic of the included middle*): Gerçekliğin bir derecesinden diğerine geçiş, arada kalan (olan) mantık ile sağlanır.
- 3) Epistemolojik aksiyom (*The epistemological axiom-complexity*): Gerçekliğin tüm derecelerinde beliren yapı (doğa, toplum, bireyler gibi) karmaşık bir yapıdır ve "her derece aynı anda var olduğu için kendisidir" (*every level is what it is*), olarak tanımlanmaktadır (Nicolescu, 2002).

⁵ Nicolescu'ya göre, disiplinlerötesi yaklaşım; klasik yaklaşımların çerçevesinden bakıldığında, görünürde herhangi bir objesinin olmaması nedeniyle anlamsız olarak nitelendirilebilmektedir. Disiplinlerötesi yaklaşım ise tersine, klasik yaklaşımları yalnızca sınırlı bir uygulama çerçevesine sahip olmakla eleştirmekte, onları geçersiz ve anlamsız olarak değerlendirmemektedir (Nicolescu, 2002).

Nicolescu'nun gerçekliğin derecesi (*level of reality*) ile ifade ettiği aksiyom; genel kurallar altında belirlenen sabit sistem serileri arasında yarattığı süreksizlik ile ilgilidir. Bu aksiyoma göre, gerçekliğin farklı ve çoğul dereceleri birbiriyle çakışır ve kendi zaman-mekânı içinde bir bütündür. Her yaklaşım derecesi birbiri içinde çözünen, açık ve bitmemiş bir yapıdadır ve hiyerarşik bir dizilim yerine, önem sırasının olmadığı bir potada eritilir. Dereceler arasında varolan “topolojik mesafe” sonludur ve deneyimlenmesine ya da ölçme biçimlerine göre değişir, ancak bu mesafe sonlu bir bilgi üretmez. Düz bir çizgi parçasının sonsuz sayıda nokta içermesi gibi, sonlu bir topolojik mesafe de sonsuz sayıda gerçekliğin derecelerini içerebilir. Nicolescu'nun mantıksal aksiyomu Şekil 2.4'te gösterilmektedir.

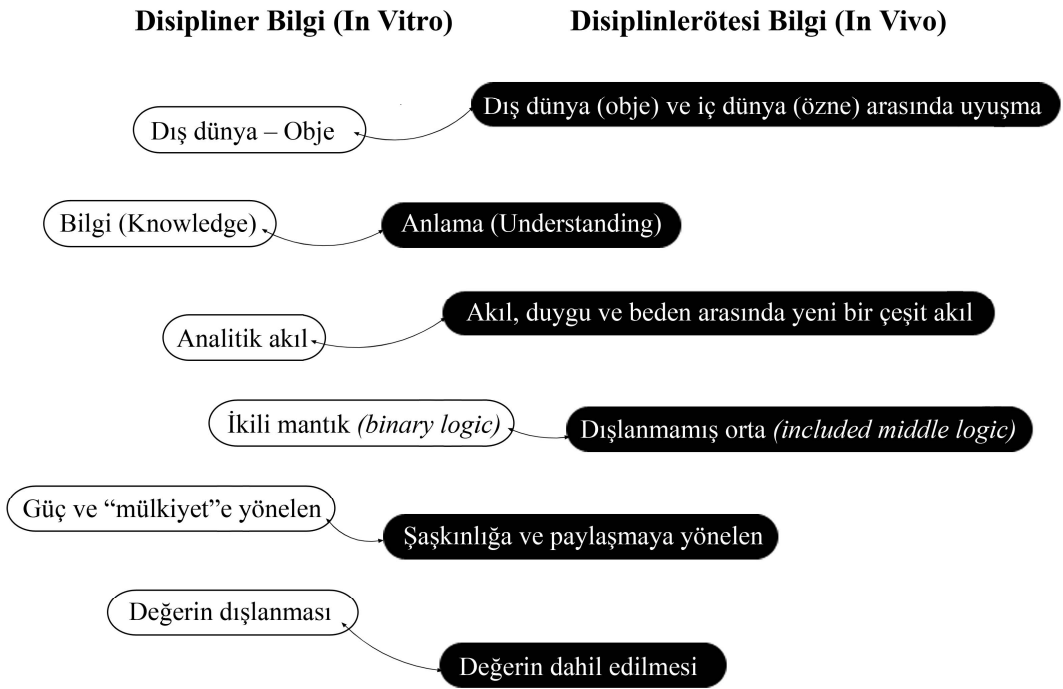

Şekil 2.4 : Nicolescu'nun mantıksal aksiyomu (Nicolescu, 2007).

Mantıksal aksiyom, gerçekliğin dereceleri arasında tekrarlayan bir süreçten oluşur: 1) Gerçekliğin belirli bir derecesinde (NR0) varolan karşıtlıklar, gerçekliğin NR1 bitişik derecesinde varolan T1 durumu tarafından birleştirilir, 2) Sırasıyla, T1 durumu kendi derecesinde yer alan A1 ve A1-olmayan karşıtlıklar çiftine bağlıdır, 3) A1, A1-olmayan karşıtlıklar çifti, gerçekliğin üçüncü-NR2 derecesinde, bitişik derece NR1'de varolan T2-durumu tarafından birleştirilir. Süreç, gerçekliğin bilinen ya da kavranabilir tüm dereceleri birbirini süresiz olarak tüketene kadar devam eder. Gerçekliğin farklı derecelerinde arada olan (dışlanmamış orta, *included middle*)'ın mantığı, gerçekliğin derecelerinin birliğine dair açık bir yapıya neden olur. Bu yapı bilginin kuramı olarak, bütün ve dışı kapalı bir bilgi kuramının olasılıksızlığına işaret eder ve bilgi bu şekilde hep “açık” kalır (Nicolescu, 2007).

Bilgi akışının kuramının ve deneyimlenmesinin açık olduğu disiplinlerötesi yaklaşım, Hegel'in tez ve antitez gibi derece derece yükselerek ilerleyen bir yaklaşımdan çok, modernite ve sanallık arasında bir metamorfoz yaratır ve öngörülemez kavramsal mekanlara ve yeni varoluş biçimlerine bir dönüşüm olarak tanımlanabilir (Novak, 1998). Disiplinlerötesi yaklaşım, yeni bir bilgi üretiminin

yönünü ya da rotasını oluşturmada disiplin farklılıklarını eriterek ilişkisel bilgi üretimi yaratır ve Whitehead'ın ilişki nosyonuna, Deleuze ve Guattari'nin köksap ilişki ağı-karmaşıklık düşüncesine, Virilio ve Stengers'ın farklı karşılıklı ilişki ağlarına, Latour ve Castells'in ilişkisel bilgisine (*relational knowledge*) dayanır (Fry, 2011). Gerçekliği indirgmeden farklı derecelerde bütünleştiren disiplinlerötesi yaklaşım; disiplinler arasında, farklı disiplinlerin karşısında ve bütün disiplinlerin ötesinde olan ile ilgilidir ve varolan dünyayı anlayarak bilgiye ulaşmaya çalışır (Nicolescu, 2002). Disiplinlerötesi yaklaşım; “*prototipik artefakt*”*in* oluşumunda ve bilgi üretiminde düşünömsel bir tasarım pratiği ve kavramsallaştırılmasında önemlidir. Trans-ön eki “değişim içinde olan ve hareket halinde olan” anlamına gelir ve geleneksel disiplinlerin sorgulama dereceleri tarafından tanımlanan sınırları aşmaya işaret eder (Nicolescu, 2005; Després ve diğ., 2011)⁶. Şekil 2.5'te Nicolescu'nun tanımladığı ve “yapay bir ortamda bulunan” (*in vitro*) anlamındaki disiplinler bilgi ile “canlının içinde bulunan” (*in vivo*) anlamındaki disiplinlerötesi bilginin karşılaştırılması gösterilmektedir.

Şekil 2.5 : Disipliner ve disiplinlerötesi bilginin karşılaştırılması (Nicolescu, 2005).

⁶ Çevresel psikolog Thierry Ramadier (2004)'e göre, disiplinlerarası yaklaşım bilginin birliğine (*knowledge unity*) yönelirken; disiplinlerötesi yaklaşım ise bilginin bağdaşımını (*knowledge coherence*) sağlamaktadır (Després ve diğ., 2011).

Gerçekliğin disiplinlerötesi modeline göre doğanın “görünüŖleri”:

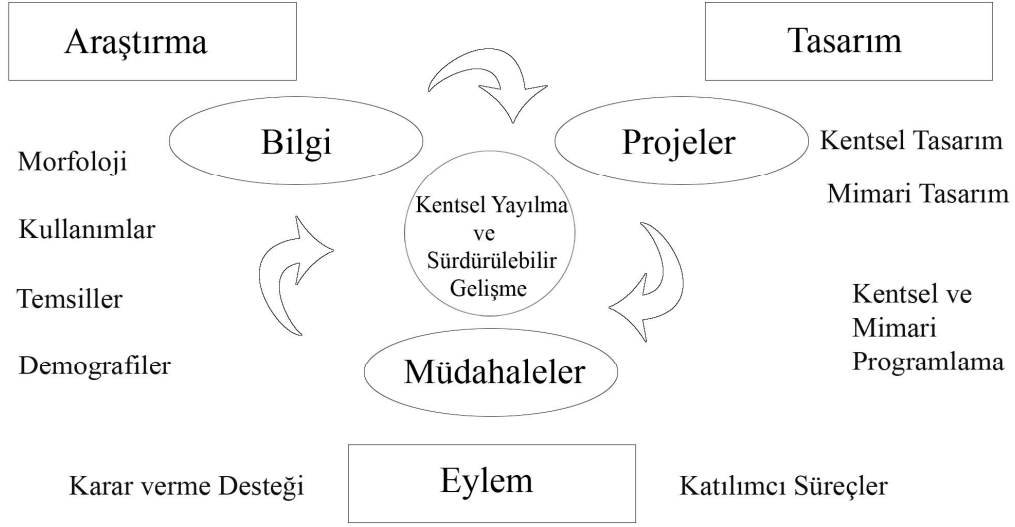
1) Nesnel Doğa (*Objective Nature*): Disiplinlerötesi objenin doğal özellikleri ile ilgilidir; nesnel doğa öznel nesnellige (*subjective objectivity*) karşıdır. Nesnellik, gerçekliğin derecelerinin algılama dereceleri ile bağlı olduğu konusunda öznel ve vurgu nesnellik üzerinedir.

2) Öznel Doğa (*Subjective Nature*): Disiplinlerötesi özne ile ilgilidir. Öznellik, gerçekliğin derecelerinin algılama dereceleri ie bağlı olduğu konusunda yansızdır ve vurgu öznellik üzerinedir.

3) (*Trans-Nature*): Disiplinlerötesi obje ile disiplinlerötesi özne arasında varolan doğa ile ilişkilidir. Doğanın iki görünüşünü de içeren ve “gerçek birlik” (*veritable communion*) olarak tanımlanır (Nicolescu, 2002).

Disiplinlerötesi yaklaşım, belirlenimsizliğe karşı daha güçlü bir strateji oluşturarak problemlerin bir bütünlük içinde değerlendirilmesinde etkili olabilir. Bu yaklaşım, geleceğin kent-konut-insan ya da alımlayıcı ilişkilerinde; bu döngüde yer alan farklı aktör ve alımlayıcıları sürecin bir parçası haline getirerek yeni anlamlar katabilir. Disiplinlerötesi yaklaşım, yapılı çevrenin oluşumuna esneklik katarak açık uçlu ve bağımsız bir yapı geliştirebilir. Bu bakış ile, kent yaşamını etkileyen fragmanlaşmanın negatif getirilerine karşıt olarak, kent ve konutun olay örgüsünün içsel dinamikleri daha yapısalcı ve gerçekçi bir açıyla değerlendirilebilir. Şekil 2.3’te disiplinlerarası bir araştırma grubu olan GIRBa’nın (*Groupe interdisciplinaire de recherche sur les banlieues*) kentsel araştırmalarında kullandığı disiplinlerötesi bir yaklaşım gösterilmektedir⁷.

⁷ Disiplinlerötesi yaklaşım, öncelikli olarak eğitim, sosyoloji ve antropoloji alanlarında daha yaygın olarak kullanılmakla birlikte; konut, kentsel tasarım, peyzaj, sürdürülebilir gelişme araştırmalarında yeni konut politikaları oluşturmaya yönelik olarak; ekonomi, finans, tasarım, yönetsel ve planlama açılarından ele alınmaktadır. Bu yaklaşım katmanlı ve etkileşimli bir araştırma yapısını içerir: 1) Kentsel morfolojiler, kullanımlar, temsiller, 2) tasarım araştırması ve 3) işbirlikçi planlama süreci olarak yerel yönetimler, planlama ajanslarını da sürecin içine dahil eder. Disiplinlerötesi araştırma gruplarının merkezi 1987’de kurulan CIRET (*The International Center for Transdisciplinary Research*) olarak bilinmektedir.

Şekil 2.6 : Banliyöler üzerine disiplinlerötesi bir çalışma (Després ve diğ., 2011).

Disiplinlerötesi yaklaşım, transmodern paradigmanın içinde yer alan yaklaşım biçimlerinden biri olarak, çağdaş konutu bir bilgi alanı olarak yeniden okumada düşünömsel bir metodolojinin çizdiği kavramsal bir modele dayandırılabilir. Bu yaklaşım, farklı uzmanların bir araya gelerek kent yapısını etkileyen farklı düzeyde sosyo-ekonomik, politik, yapılı çevre, alımlayıcı ve aktörler arasındaki karmaşık ilişkileri kapsayan yeni bir model kurmalarını gerektirir. Ancak, bu şekilde kurulan bir modelin araştırmalarda her zaman verimli olacağı savunulamaz.

Bu tez çalışması kapsamında ise disiplinlerötesi yaklaşım, Nicolescu'nun dereceler olarak tanımladığı kavramlar üzerinden benzeşim kurularak; parçasallıklardan oluşan farklı topografyalar ve katmanlar şeklinde ele alınmıştır. Disiplinlerötesi yaklaşımın dereceleri çerçevesinde; konut örneklemeleri 1) Ontolojik aksiyom (Gerçek / gerçeklik) çerçevesinde; literatür çalışması ile elde edilen bilgiler, niteliksel ve niceliksel veriler, 2) Mantıksal aksiyom (*the logic of the included middle*) çerçevesinde; fragmanlar arasında farklılıklar ve benzerlikler üzerinden beliren bir aradalık durumu; diğer dereceler ile eşzamanlı olarak gerçekleştirilen ve onları birbirine eklemleyen ve bir bilgi üretimi sağlayan deneysel bir çalışma olan sanat projesi, 3) Epistemolojik aksiyom (karmaşıklık) çerçevesinde; ele alınan kentlerde bir süre yaşayarak gerçekleştirilen katılımcı gözlem ve deneyimleme, mimar ve sosyolog gibi uzman kişilerle yapılan görüşmeler, konut alanlarında yaşayanlar, kurum yöneticileri ile yapılan yazılı ve yüzyüze görüşmeler ile desteklenmiştir. Tez çalışmasının disiplinlerötesi yaklaşıma dayanan bu okumalar, farklı ölçeklerde çoklu

gerçeklikler içeren ve fragmanların geçerliliğine yönelik sorgulamaların gerçekleştirildiği birbirini kesen ve tetikleyen katmanlar şeklinde irdelenmiştir.

2.2 Yeni Kent Anlatıları

Son iki yüzyıldır kentlerin büyüme ile ilgili olan yapısını etkileyen kapitalizm, farklı olanın üretimini arttırmış ve kent yaşamına parçalılık kavramını getirmiştir. Kentin parçasallığın ve geçiciliğin etkisiyle yeni ürünler için bir pazar alanı olarak şekillenmesi baskın bir eğilim olarak belirlemiştir (Harvey, 2001). 1970’li yıllardan sonra kapitalizm ciddi bir geçiş yaşayarak, Fordist-toplu üretimden post-Fordist üretime kaymıştır. Fragmanlaşmanın ortaya çıkması, telekomünikasyon, ulaşım, bankacılık ve üretim sistemlerinin gelişmesi, dünyanın fiziksel ve iletişimsel birimlere indirgenebilir olması bu dönemde zaman ve mekan sıkışmasına neden olmuştur. Zaman ve mekanın bu yeni ilişkisi; kent anlatılarına modernizmle birlikte girmiş, kapitalizmle birlikte değişen anlamların, yeni organizasyon ve üretim biçimlerinde gözlemlenen ve teknolojik yenilikler ile esneklik ve hareketliliğin sağlanması sonucu kültürel yaşamın da temsil biçimlerine yansımıştır (Harvey, 1989).

1960’lardan beri süregelen zaman-mekan sıkışması, politik ve özel ve bağlamda geçicilik, parçalılık etkileri ile karışık ve “yıkıcı” bir etki yaratmış ve sermaye birikiminin mekanı tüketmeye yönelik baskılarından oluşmuştur. Hızlı servis, elektronik kontrol gibi gelişmeler, malların tüketiminden servislerin tüketimine yönelen bir kayma yaratmıştır. Konut da; iş, eğitim, sağlık sektörü, eğlence ve mekanların dönüşümüyle paralel olarak, zaman-mekan sıkışmasının etkileriyle özel bir müze gibi hızlıca görülmeyi talep eden yeni bir servis olarak, işlevden çok kurgunun ön plana çıktığı bir ifadeyi temsil etmeye başlamıştır (Harvey, 1989).

1980’lerden itibaren, dünya ekonomisinde kentlerin büyüyen ve değişen yeni rolleri küreselleşme ile, yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin yarattığı mekansallıklar ile kentleşmenin örüntülerini değiştirmektedir. Küreselleşmenin güçlendirdiği ve neo-liberal modellere geçişi temsil eden sosyo-ekonomik gelişmeler, mekansal

yapılardaki önemli değişiklikler, parçalılık ve keyfilik⁸ gibi kavramları daha da ön plana çıkartmaktadır.

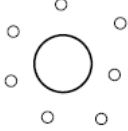

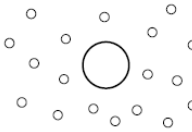
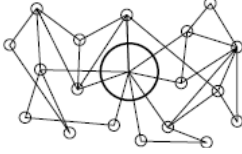
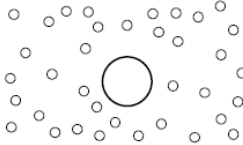
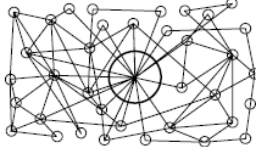
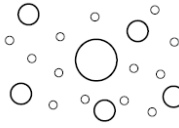
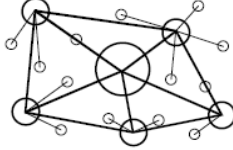
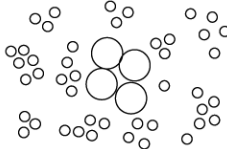
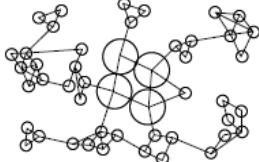
Modern toplumlarda, homojenleşmeye doğru geri döndürülemez olarak tanımlanan süreç, Giddens'in bahsettiği şekilde, günümüzde değişimin doğrusal olarak değil, farklılaşan eğilimlerden oluşan ve bitmemişlik nosyonu barındıran bir duruma kaymıştır. Küreselleşme; değişim, fragmanlaşma ve bütünleşmeye dayanan eşzamanlı bir birliktelik yaratarak ve heterojenleşmeye karşı homojenleşmeyi de içermekte ve desteklemektedir. Küreselleşme, mekan örüntülerini; ekonomik, bilgi ve enformasyonun (*knowledge and information*) evrenselleşmesi ve ekolojik açıdan dönüşüme uğratmaya başlamıştır (Sassen, 2002; Stehr, 2001).

Küreselleşme ile birlikte, geçmişte ticari bir alan olarak beliren kent merkezleri, kentin dışına doğru yayılmaya başlamış, bu yeni alanların merkez ile olan kavramsal etkileşimi, kentsel mekan örüntülerinin değişimi ile paralel olarak ön plana çıkmıştır. Bu yeni alanlar, diğer bir deyişle periferiler, kent merkezlerine eklemlenmeye yönelik bir yapı sergilemeye başlamıştır. İş, konut, ticaret ve rekreasyon gibi karma kullanım alanlarının dengeli olarak sağlayabilen ve aynı zamanda sosyal bir doku oluşturabilen bazı periferilerin, yeni kent merkezleri haline dönüştüğü gözlemlenmektedir.

19. yüzyıldan 20. yüzyıl ortalarına kadar kent merkezine bağımlı olarak etkileşim içinde gelişen konut ve yerleşim alanları, savaş sonrası banliyöleşme ile merkez dışına kaymaya başlamıştır. Banliyöleşme, 1960'ların sonuna doğru konut politikalarında engelliler, işsizler, çocuklar, aileler, emekliler gibi çeşitli grupların ihtiyaçlarının da gözönünde bulundurulmasını sağlamıştır. 1970 sonrasında ise ekonomik gelişmeler paralelinde konut alanları ile toplum yatırımı (*expenditure*) arasında direkt bir ilişki gözlemlenmiştir (Griffin, 1998). Çizelge 2.1'de geçmişten bugüne dek, merkez ve periferi ilişkilerinin kentsel bağlamda konut alanları ve yerleşim yapılarını şekillendirme örüntüleri gösterilmektedir.

⁸ Parçalılık ve keyfilik kavramları, Adorno'nun "savaş sonrası beliren kentsel çözülmenin yaşam alanlarına olan etkilerinde mimarlık ve barınmaya dair ortak düzlemlerin kırıldığı" söylemi ile benzerlik gösterir. Yaşam geçmişte olduğu gibi yalın bir hiyerarşi yerine, karmaşıklık, çelişki ve arada olma söyleminin izlerini taşımaktadır (Heynen, 1992).

Çizelge 2.1 : Kentleşme ve yerleşim alanlarının etkileşim örüntüleri (Zsilincsar, 2003).

KENTLEŞME HAREKETLERİ	YERLEŞİM YAPISI	ETKİLEŞİM BİÇİMİ
Kentleşme (1850-1950) (<i>Urbanisation</i>)		
Banliyöleşme (1950-1980) (<i>Suburbanisation</i>)		
Kentsel yayılma (1980-2000) (<i>Desuburbanization</i>)		
Kentsel yayılma (<i>Urban sprawl</i>)		
Yeniden Kentleşirme (Bağımsız yoğunlaşma) (<i>Re-urbanisation-decentralized concentration</i>)		
Sürdürülebilir Kentleşme (<i>Sustainable urbanisation</i>)		

1980 sonrasında liberal ve neo-liberal politikaların yönlendirmesiyle kentsel yayılma sürecinin başlaması, kent merkezlerinin eski önemini yitirmesine neden olmuştur. Bu dönemde artan kent nüfusuna paralel olarak, merkez ve periferi arasında bir ilişkilendirme biçiminin gerekliliği kentsel canlılığın sağlanmasına yönelik olarak belirmiştir. Kent içinde hareketliliğin artması ve servis sektörlerinin kent merkezine tam bağımlı olmadan varolabilmesi, periferilerin güçlenmesi ile sonuçlanmıştır. Periferilerin güçlenerek çoğalması günümüzde sürdürülebilir kentleşme olarak tanımlanan bir kent modelini ortaya çıkartmıştır.

Sürdürülebilir kentleşme, kentlerin tek bir merkez yerine, ekonomi ve ekoloji gibi etkilerle şekillenen ve çoğul merkez ile periferiler arasında kurulduğu bir modeldir. Bu örüntü, konut alanlarının kentsel altyapıyı geliştirme ve güçlendirmeye yönelik olarak da sürdürülebilirliğinin sağlandığını savunur. Bu örüntüye göre; konut alanlarının, kent içinde var olan iş merkezleri, havaalanı, otoyolu gibi ulaşım arterleri

ve servis sektörü ile olan etkileşimleri doğrultusunda biçim ve anlam kazandığı söylenebilir (Zsilincsar, 2003).

Adı geçen kentleşme örüntüleri, konut alanlarının oluşumu bağlamında, büyüyerek gelişen bir ağ ilişkisi içinde dinamik ve heterojen özellikler göstermektedir. Kent modelleri, kentlerin ekonomik, politik, toplumsal etkilenmelerinin yanısıra, coğrafik yapılarının getirdiği koşullara bağlı olarak da çeşitli tanımlamalar almaktadır. Bu modeller Lahti'nin kronolojisiyle; modern dönemden itibaren doğrusal kent, uydu kent, merkezi kent, üretim kenti, piyasa kenti, emlak kenti, parmak kent, koridor kent, bölgesel kent, büyüyen kent, dağınık kent, fraktal kent, enformasyon kenti, ağ kenti ve küresel kent olarak sıralanabilir (Lahti, 1993). Çizelge B.1'de modernite ile birlikte beliren bu kent modelleri gösterilmiştir. Çizelgede, bu modelleri ortaya atan kuramcılar, modelleri yönlendiren, güçlendiren etkenler ve modellerin eleştirileri ile bunların konut alanlarının oluşumu üzerinde yer alan kavramları verilmiştir.

Modern dönemden günümüze dek ortaya çıkan kent modelleri, kentler içinde ekonomik, politik yönetim ve organizasyon biçimlerinin etkisiyle farklı zamansallık ve mekansallıklar yaratmaktadır. Bazı modeller, zamanla diğer modelleri de kapsayan bütünsel bir kent yapısı oluşturarak konut alanları arasındaki ilişkisizliği azaltmaya yöneliktir. Modeller, konut alanlarının diğer konut alanlarından bağımsız olarak oluşmasına yol açmaktadır.

Yeni kent anlatılarının ise yukarıda sözü edilen kent modellerine de dayanmasına rağmen, bu yeni anlatıların farkı, transmodern olarak tanımlanan bir dönemde basitlik ve anlaşılabilirlik yerine karmaşıklık ve çelişki talep etmeleridir. Geçmişin dikte edici meşru biçimlerinden bağımsız olarak açıklığı ve esnekliği öne süren yeni anlatılar, birleşim ve karmaşıklığı çözümleyebilecek bir alımlayıcıyı gündeme getirir. Konut oluşumunun en önemli belirleyici yapısal etkileşimlerini alımlayıcı ya da “tüketici” davranışları oluşturduğu günümüzde; yoğun bir biçimde farklılık ve çeşitliliğe çözüm sunmakla yükümlü sistemin, yeni bir alımlayıcıya yönelik stratejiler geliştirmesi kaçınılmaz hale gelir.

Yeni kent anlatılarını diğerlerinden farklı kılan değerler, çağdaş konutun geçmiş dönemlere göre daha baskın bir biçimde dönüşüme uğraması ve dönüştürücü bir araç olarak kentsel yapıların imgeleştirme sürecinin odağı haline gelmiş olmasıdır. Appadurai'ye göre, bu anlatılar geleneksel modeller üzerinden değil, kent içinde beliren bu “peyzajlar”, “hayali dünya” (*imagined worlds*) olarak tanımlanan ve

hayali insan ve grupların oluşturduğu farklı akışlar açısından kavranabilir⁹. Appadurai'nin ifade ettiği gibi, küresel akışların boyutları çeşitli etkenler tarafından yönlendirilen “*ethnoscapes*”, “*mediascapes*”, “*technoscapes*”, “*financescapes*” ve “*ideoscapes*” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama ya da peyzajlar, “düzensiz şekiller yaratılmasını sağlayan akışkanlıklar” içerir ve “hayali dünya blokları” inşa ederler. İlişkiler, dilsel, ulus-devlet, çokuluslu ve diasporalar ile ilgili olarak; toplumlar, gruplaşmalar ve hareketler (dinsel, politik, ekonomik), köyler, mahalleler ve aileler gibi yüzyüze grupların farklı perspektiflerden anlaşılabilir bir bakışı içerir. “Günümüzde sosyal yaşamda “hayal” için biçilen yeni roller, özellikle de mekanik olarak üretilen imgeler, iş-bireyler ve olasılıklar arasında yer almaktadır. Yeni küresel düzenin bileşeni olarak hayal gücü, sosyal bir olgu olmakla birlikte, kültürel homojenlik ve heterojenlik arasında yer almaktadır. Kültürel biçimler, farklılık ve benzerlik üzerinden birleşmesi gereken fraktal bir metafordur. Böylesi bir kabul ise; ulusal sınırları aşarak küresel kültürlerin ve ekonominin karmaşık, üst üste çakışan ve ayırıcı bir düzen içindeki yapısına ve perspektife dayanan çoğul bir bakış ile kavranabilmektedir (Appadurai, 1996).

Çoğul bir perspektife içeren yeni kent anlatıları da; küreselleşmenin dinamizminden yola çıkarak, gündelik yaşamı etkileyen parçalılık, geçicilik, ötekileştirme ve bölünme gibi kavramlara dayanmaktadır. Anlatılar, modern kültürün doğasının bir metafor, insanın durumun ise karmaşık ve katmanlı bir bütün içinde olduğuna işaret etmektedir. Katmanlı bütün, çokluk ve farklılık durumları içindeki bir dünyanın

⁹Bu peyzajlardan en önemlileri olarak: “*Technoscapes*”, teknolojinin akışkanlığının sınırlar arasındaki dolaşımını; yeni teknolojilerin bileşenlerinin sağlanması, dağılımı, para akışları, politik olasılıklar ve kalifiye işgücünün varlığı (Hindistan ve Çin, vb) ile paralel olarak, giderek artan karmaşık ilişkilerden kaynaklanır. Küresel dünyada da, çoğu insan hayali bir toplum yerine, hayali bir dünyada yaşamaktadırlar. Dünyanın önemli bir parçası olarak; turistler, göçmenler, işçiler, diğer hareketli grup ve bireyler, politikaları etkilemekle birlikte, sabit bir toplum, ilişkiler ve yaşam biçimi yerine hayali dünyayı ve girişimsel mantığı altüst edebilirler. *Mediascapes* ve *ideoscapes*, imgelerin peyzajı ile yakından ilgilidir. *Mediaspaces*, elektronik kapasitelerin bilginin dağıtımı ile ilgili (gazete, dergi, tv istasyonları, stüdyolar) yaratılan dünya ile ilgili gerçekliğin anlatıya dayanan parçalarını sunar. Bu anlatı, metropolitan yaşamın deneyimlerinden uzak olduğunda, hayali, estetik ve fantastik objeler inşa eder. *Ideoscap* ise, politik ve ideolojiktir; aydınlanma düşüncesine dayanan, düşünceler zinciri ve imgelerden (özgürlük, haklar, temsiliyetler, demokrasi) oluşur. Aydınlanmanın anlatısı, belirli bir mantık, okuma, temsiliyet ve kamusal açı arasında bir ilişki üzerine kurulu iken, bu kavramların diasporaları nedeniyle, dünyanın farklı yerlerinde seçkinler ve izleyiciler arasında iletişimi yönlendiren ve semantik ve pragmatik bir yapı içeren politik anlatılara dönüşmüştür. Bu yapı, “kelimelerin” çevreden küresel ölçüğe olan dönüşümünde bir “çeviri”yi gündeme getirir” (Appadurai, 1996, s. 33-37).

ötekiler tarafından nasıl anlamlandırılmaya çalışıldığının kavranması açısından alımlayıcılara açık ve net bir topografyada anlam bulur.

Yeni kent anlatıları bağlamında konut araştırmalarında bazı yeni yaklaşımların, küreselleşmeye karşı hem bir başkaldırı, hem de yeni bir sistem olarak dönüşüme odaklı, kırılğan ve dinamik bir bakış içerdiği söylenebilir. Yeni yaklaşımlar, beden ve konut etkileşimi arasında kurulmaya çalışılan ilişkileri ortaya çıkartmaya yönelik bir anlayışın başlangıcı olarak kabul edilebilir. Beden ve konut etkileşimi, alımlayıcının zihninde geliştirebildiği ya da duyumsal olarak alımlayıcı ile fiziksel olarak etkileşime girebilen sanal ya da fiziksel bir mekansallıkta geręekleřir. Bu yaklaşımlar, gelenekselleşmiş konut biçimlerinin dışında, modernist kutunun deforme edilerek duvar-yüzey-zemin ilişkisinin yeniden kurulmaya çalışıldığı ya da içinde yaşayanlarca dönüştürölüp anlamlandırılabilir ve kent ile bütünleşebilecek sonsuz mekan konfigürasyonlarını içerir. Bahsedilen bu örüntüler içinde, teknoloji ve sosyal süreçler arasında doğrudan kurulan bir ilişki, güç ve bilgi arasındaki dönüşüme dayanır. Bellek, algı ve zamansallık arasındaki gerilimli ilişkiler üzerinde oluşmakta olan yeni deneyimleri kurgulama düşünceyi; günümüzde dijital kapitalizmin Deleuze, Bergson ve Nietzsche'ye dayanan, heterojen ve dinamik mekansallık tasavvuruna dayanır. Yeni kent anlatıları ve konut olgusunda değişen bu düşünce ve algılama biçimleri, giderek farklı işlev ve iğerikleri üstüste çakıştıran bir temsiliyette ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde Avrupa kentlerinde gözlemlenen bir eğilim, yeni konut alanlarının geręekleřtirilmesinin yanısıra, kentin dışındaki mevcut konut ve diğer yapıların karma kullanım açısından dönüştürölmesine yöneliktir. Buna rağmen, yeni oluşan alanlar, geleneksel kent merkezleri gibi çok işlevli olmamaları yüzünden kent dışı yapıların parçalılığına neden olmaktadır (Borsdorf, 2004). "Girişimsel neo-liberalleşme" olarak adlandırılan yeni kentsel politikalar; genleşen banliyöleri çevreleyen ve periferileri içeren modern metropolden, kenti merkezsizleştiren ve artan karmaşık örüntüler yaratan post-metropolitan bir peyzaja dönüştürmektedir.

Yukarıda bahsedilen değişimlerin bir temsili olarak, günümüz kent anlatılarında farklı birer söylem olarak ortaya çıkan; İstanbul Narcity, Viyana Donau City ve Amsterdam Doğu Liman Bölgesi konut alanları, hükümet ya da özel girişimlerin kentte yeni bir grup yaratma ya da kentten ayrılan kentliyi merkeze çekme stratejilerinden biri olarak varolan anlatıları hem güçlendirmeye, hem de

değiştirmeye yönelik birer örneklem olarak irdelenebilir. Yeni bir kent modelinin üretimi ile ortaya çıkan bu konut alanları, değişen yaşam koşullarına hızlı bir biçimde uyum sağlayan kent ve kentli arasındaki eksikliklere gönderme yapmaktadır. Bu yeni kentsel alanlar, kentlinin kendini konutu aracılığıyla ifade ettiği yeni bir mekansallık üretir ve bu söylem çelişkili bir biçimde dikte edilen ile yeni bir bir duruş olma söylemi arasında yer alır. Çelişkinin ortaya çıkarılması, varolan konut politikaları ile kent belleğinin arakesitinin incelenmesiyle açıklığa kavuşturulabilir.

Ele alınan örneklemelerden yola çıkarak, çağdaş konut oluşumunun; yeni kent anlatılarında anlam bulan, özerk, kentsel deneyimlemeyi vurgulayan ve içinde bulunduğu kente kavramsal ve deneyimsel açıdan referans veren bir metine benzetilebilir. Kentsel deneyimleme; konutun küresel bir dünyada varolabilmeye yönelik bir söylem içerir ve alımlayıcının da kendi konutu aracılığıyla bu söylemin getirilerini kolaylıkla benimseyebilmesini gündeme getirir. Aynı zamanda kentsel deneyimleme, alımlayıcının çağdaş bir *flaneur* olarak kent içindeki hareketliliğine dayanan zihinsel bir etkinliğe işaret eder. Bu zihinsel etkinlik, kent içinde farklılıklar ile yüzleşme, farklılıkları benimseme ya da reddetme şeklinde gelişen bir etkileşim alanına dönüşmektedir. Günümüzde çağdaş konut, büyük etkileşim alanı içinde de aynılık ve farklılığı bir arada tutabilen çeşitli kodlar ve metaforlar içeren bir ağ ilişkisine işaret etmektedir.

2.3 Yeni Kent Anlatılarında Çağdaş Konutun Dönüşüm ve Anlamları

Çağdaş konut, farklı eğilim ve yaklaşımları içermekle birlikte, kullanıcı ya da alımlayıcısını da beraberinde dönüşüme uğratan, kentin mekansal baskınlığını vurgulayan ve toplumun sosyal ilişkiler ağında açılım sağlayan bir düğüm noktası olarak tanımlanabilir. Konutun hermetik doğası, belirsizliğe ve sürekli yorumlanmaya olma ihtiyacı üzerinden değişkenlik göstermektedir. Konutun kentsel-mekansal üretim ve tüketim odaklı yaklaşımların yanısıra, fiziksel ve anlamsal dönüşümler yaratarak ve çağdaş yaşam biçimlerini yönlendirerek geçmişe oranla daha açık ve esnek bir oluşum içinde olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda, “açık konut” (*open house*) kavramının, geçmişten bugüne kadar geçirdiği devrim içinde, çağdaş konutun anlamlandırılmasında bir dönüşüm dinamiği olarak ele alınması gerekliliği ileri sürülebilir. Geçmişte açık olma düşüncesi ile paralel olarak ortaya çıkan açık konut kavramı, konutu transmodern

paradigma bağlamında anlama ve anlamlandırmada önemli rol oynar. Açıklık kavramı; günümüzde çağdaş konutun olay örgüsünde alımlayıcı ve diğer kent yapıları ile olan çoğul ilişkilerde fragmanlara dair yeni ve özgür bir anlatı yaratmaktadır.

2.3.1 Açık konut düşüncesinin dönüşümü ve günümüze yansımaları

Bilimin gelişme süreci, olabildiğince açık seçik ölçütlere bağlı bir terminolojiye doğru gitmektedir. Muğlak kavramlar, çatışmalı bir öz taşıyan düşüncenin mekaniğinde, yenilik üreticidir. Aşırı kesinlik tutkusu, yeniliği, herhangi bir yöntem eksikliğinden daha fazla kısırlaştırır. Dünyayı açık seçik bir imaja kavuşturma, muğlak ve belirsiz olan şeyleri sürekli kovalama çabasına bağlıdır (Moles, 1993).

Konutta önemli bir değişim, mekan üretiminde mimarın rolü, üretici, kullanıcı arasında anlam kaymaların ve sosyal değişimlerin meydana geldiği 1960'lı yıllarda olmuştur. Açıklık düşüncesi olarak ortaya çıkan değişim, kentsel ölçek ve yönetsel biçimlerde değişimlerin yaşandığı bir dönemde, konutun fiziksel ve anlamsal bağlamını yeniden kurmaya yönelik gelişmeler yaratmıştır.

Tarihsel süreç içinde, açıklık düşüncesinin oluşumu; savaş sonrası dönemde, izlerini 1920'lerin sosyoloji akımı olarak ortaya çıkan ve kentsel öteki kavramına yönelen Chicago Okulu'nun etkisiyle sosyal değişimi ön plana çıkaran durumcular tarafından öne sürülmüştür. Guy Debord ve kendilerini yeni bir toplumun kurucuları olarak nitelendiren durumcular, Le Febvre'nin düşüncesine dayanarak, kent yapılarının haritalama aracılığıyla, yeni ve geçmişe oranla daha özgürlükçü bir anlayış ile temsil edilebileceğini savunmuştur. Bu bağlamda, kamusal açık alanlar ve mekansal üretimin açık bir düşünce sistemi ile temsil edilmesi gerekliliğine değinmişlerdir. Durumcular, kent ortamında karmaşayı ve marjinalliği güçlendirmeye çalışarak, kendilerini ekonomik ve işlevsel olandan uzaklaştırmak amacını taşımıştır (Kendall, 1999).

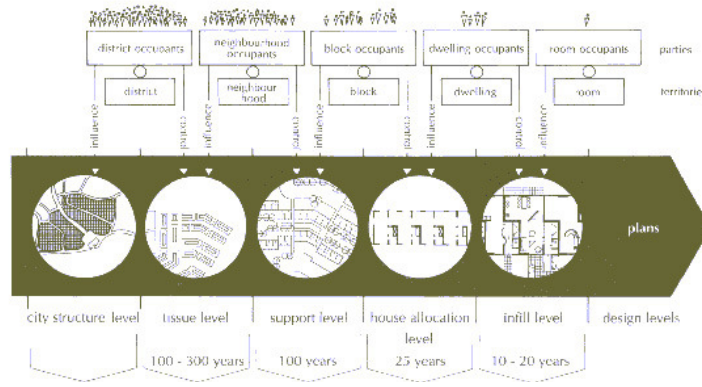
Açık düşünce sistemi ile paralellikler gösteren açık konut anlayışı da, dönemin idealize edilen mekanını temsil eden önemli bir paradigma olarak ortaya çıkmıştır. Bina sistemleri genellikle kapalı ya da izole olarak düşünülmüştür. Kapalı sistemler, bütün maddeyi tutan, ancak enerji akışına olanak tanıyan ve sınırları içinde enerji akışına ya da maddeye sahip olmayan izole sistemler ile benzerlik gösterir. Açık sistemler ise, bu iki sistemden farklı olarak, sınırları içinde madde ve enerji akışına

olanak tanımaktadır (Groák, 1990). Bu sistemin mekansal açıdan temsili olan açık konut oluşumu da, esneklik anlayışını da içinde barındırarak ortaya çıkan ve kullanıcı katılımına ilişkin ilk çalışmalardan biri olarak tanımlanmıştır. Açık konut, öncelikli olarak analitik araçlar ile ifade edilmiş ve konutta modüler koordinasyon standartlarını yaşam alanlarının temel bileşeni olarak benimsetmiştir (Habraken, 1988).

Açık konut yaklaşımı, 1960'lara kadar pek tartışılmayan bir problem alanı olarak; konut sorununa bütüncül, hiyerarşik ve metodolojik bir yaklaşım getirmeye çalışmıştır. Bununla birlikte seri üretim ve prefabrike yöntemlerin gelişmesiyle, mimarın yeni sanatçı-üretici-yaratıcı-planlamacı olarak değerlendirilmesiyle birlikte, ürün kullanımı ve ticaretini kapsayan geniş bir alanda koordinatörlük rolü yaratmıştır. Açık konut; konuta ilişkin evrensel bir takım kalıplar yaratarak, bir bütünün ve onun kontrol edebilen parçalarına getirilen planlı, inşa edilebilir ve adaptasyon için optimal esneklik sağlamış ve kullanıcının katılımıyla tamamlanacak olan bitmemiş bir tasarım öne sürerek mekanın sürdürülebilirliğini hedeflemiştir (Kendall, 1999).

Açık konut düşüncesinin öncülerinden Habraken, II. Dünya Savaşı sonrasındaki konut açığını kapatmak amacıyla rekabet içindeki büyük ölçekli konut projelerinde, yalnızca endüstrileşmiş yapım tekniklerine yüklenilmesinin yanlışlığını vurgulayarak, unutulmuş insan faktörünün yeniden devreye sokulması ile konut sorununun çözülebileceğini savunmuştur. Geleneksel ve endüstriyel bina metodunu birleştirerek, kalıplaşmış bir çerçeveden uzak ve birkaç düzeyden oluşan açık ve esnek bir sistem önerisi sunmuş ve bu kapsamda da SAR (*Stichting Architecten Research*) ortaya çıkmıştır (Habraken, 1972).

SAR; endüstrileşme, esnek tasarım, kullanıcı katılımına dayanan bir model olarak, özellikle toplu konut üretim döngüsünü yeniden yapılandırma amaçlı olarak tasarım sürecine analitik bir yaklaşım sunmuştur. Bu yaklaşımın dayanağı, tüketim toplumu içinde kaynakların daha sağlıklı ve verimli kullanımına yönelik bir strateji ve farklı yönetimsel ve teknik mekanizmaların organizasyonunun yaratılması olmuştur (Habraken, 1988). Şekil 2.7'de açık konutun organizasyon şeması gösterilmiştir.

Şekil 2.7 : Açık konutun organizasyon şeması: (Kendall, 2003).

Şekil 2.7’de gösterildiği gibi açık konut; teknik, estetik, maliyet ve sosyal kararları farklı düzeylerde derecelendirir. Kentsel düzey (*urban level*), geniş ölçekte yapı çevre, yol, park ve ulaşım ağı, kent mobilyası ile binaların cephesi, yerleşimi, arazi kullanımı gibi dağılımı gibi bileşenlerin kentsel örüntü içinde yerleşimini düzenlemeye yöneliktir. Bu kapsamda destek (*Support-base building*) derecesi, binanın 100 yıllık ya da daha fazla süre içinde tüm kullanıcılara açık olan kısımlarını içerir. Dolgu (*Infill-fit-out*) derecesi ise, 10-20 yıllık bir döngü içinde konutun sistem ve parçalarını içerir. Dönüşüm, katılımcının tercihine bağlı olarak gerçekleşir ve iç bölmeler, banyo ve mutfak ekipmanları, ısıtma-havalandırma sistemleri, elektrik ve güç donanımlarını kapsar (Kendall ve Teicher, 2003).

Açık konut; rasyonelleştirilmiş bir sistem olarak, gücünü piyasa ekonomisi ile bilginin paylaşımından alan ve değişime ayak uydurabilme yeteneğine sahip sosyal ve mekansal üretim olarak tanımlanabilir. Benzer şekilde, varolan konut stoğunun ve yeni konutların sürdürülebilirliğini kentsel ölçekte değerlendirmeye çalışır. Bu bağlamda açık konut, konutun üretim alanına lojistik, enerji, kaynak aktarımı, bilgi yönetimi ve üretim araştırmaları gibi diğer disiplinleri de dahil etmeye yönelik önemli bir adım olmuştur¹⁰.

1980’lerdeki yatırım örüntülerinde değişimler, açık bina ve açık konut yöntemini desteklemiş, teknik bilgi ve üretim endüstrisi gibi disiplinleri bir araya getirmiştir.

¹⁰ Habraken’in yaklaşımı, çağdaşları olan Japon Metabolistleri, Yona Friedman’ın projeleri ve SITE grubunun söylemleriyle çelişmektedir. Habraken’in getirdiği dayanak Hollandalı mimar J. Trapman’ın 1957 tarihli sabit ve demontabl destek birimler ve esnek planlara sahip bir önerisine dayanmaktadır. Habraken, yeni bir konut tipi yerine, destek üretimini geleneksel mimari karakteri de içerecek şekilde yerel kültür ile bütünleştirecek şekilde planlama yapmıştır. Habraken’in yaklaşımı metodolojik olduğu kadar biçim üretimine yönelik olarak da belirtilmektedir (Kendall ve Teicher, 2003).

Açık konut, sorumluluğun yeniden dağıtımını olarak, konut tasarım ve üretiminde karar verme süreçlerini doku (*tissue*), destek (*support*) ve dolgu (*infill*) olarak derecelendirmiştir. Hollanda'da Delft Teknik Üniversitesi'ne bağlı olarak açık konut anlayışını araştıran OBOM grubu, tasarlama ve üretim düzeylerini doku-taşıyıcı, sistem-dolgu şeklinde incelemiştir. Bu derecelerin her biri için katılım ve sorumlulukların sınırları belirlenmiştir. Dolgu seviyesinde kullanıcılar, taşıyıcı sistem seviyesinde yapı kooperatifleri gibi yapıların kullanım öncesi ve sonrasında yönetiminde söz sahibi olan kuruluşlar, doku seviyesinde ise kent otoriteleri sorumlu tutulmuştur (Kendall, 1999). Bu düzeyde farklılaşma, konutun aktörlerini bir araya getirmeye yönelik bir adım olmuştur.

Bu şekilde, kent dokusuyla özdeşleşen ve binadan daha yüksek düzeyde yer alan bir açıklık sağlamıştır. Açık konut; ana bina (*base building*) ve *fit-out* olarak tanımlanan tasarımcının sorumluluğunda olan, kullanıcının belirleyiciliğine bağlı olan bir sistemizasyona dayanmış ve konutta bileşenlerin koordinasyonuna getirilen bir deney alanı yaratmıştır (Kendall, 1999). Kullanıcının karar alanları, yapı elemanlarının hareketli ve hareketsiz ayrımı ile sınırlandırılmış; hareketsiz elemanlar hakkındaki kararlar uzmanlara bırakılmış, hareketli elemanlar olarak ifade edilen iç bölümlere ilişkin kararlarda kullanıcı katılımı devreye girmiştir (Sey, 1984).

1960'larda gerçekleştirilen açık konut projeleri deneysel kalmış ve varolan üretim örüntüleri ve ekonomik açıdan *fit-out* ve dolgu sistemlerin teknik açıdan eksikliği çerçevesinde sınırlı kalmıştır. 1970'lerde ise konut tasarımında mimar bağımsız sanatçı kimliğini kaybederek, süreçleri denetim altına alan bir proje yöneticisi haline gelmiştir. 1970'lerin kapitalist topluma karşı bir tavır alan 68 kuşağı; SAR modelini herhangi bir politik sisteme karşı olmayan, konut kıtlığı ile yakından uzaktan bir ilgisi olmayan ve kapitalist ve teknokratik bir anlayış olarak tanımlayarak, mimarlığın tek başına farklı ve açık bir toplumu etkileyemeyeceğini savunmuştur. SAR, 1970'lerde analitik teknik ve üretim beklentisini talep eden kapitalist bir imaj ile nitelendirilmiş; mimari biçim ve tasarımı tartışmada da zayıf bir yapı sergilediği yönünde eleştirilmiştir (Kendall, 1999).

Wissing'e göre açık konut; kullanıcıyı merkeze koyarak diğer rollerin farklı bir anlam kazanmalarını sağlayan, açık, idealist, ütöpik bir sistemdir. Buna göre, Habraken'in modeli; estetik bir anlayıştan çok, konutu endüstriyel bir ürün olarak

sistematik bir tasarım birimine indirgeyen, çeşitlilik ve esnekliğin gerçek amacının belirsiz kalmasına yol açan bir girişimdir (Bosma, van Hoogstraten ve Vos, 2003).

Son yüzyılda açık konutun, geleneksel üretim sürecinden daha az maliyetli olması ve pazar ekonomisinde yer alan sistem üreticilerinin rekabet halinde olması ve ortaya çıkan çeşitlilik gibi nedenlerden dolayı uygulanabilirliğinin arttığı gözlemlenmektedir. Açık konut, Hollanda, Japonya ve Finlandiya gibi gelişmiş ülkelerde hükümetin ve kurumların desteklediği bir yöntem haline almıştır. Şekil 2.8'de Helsinki'de gerçekleştirilmiş bir açık konut projesi görülmektedir.

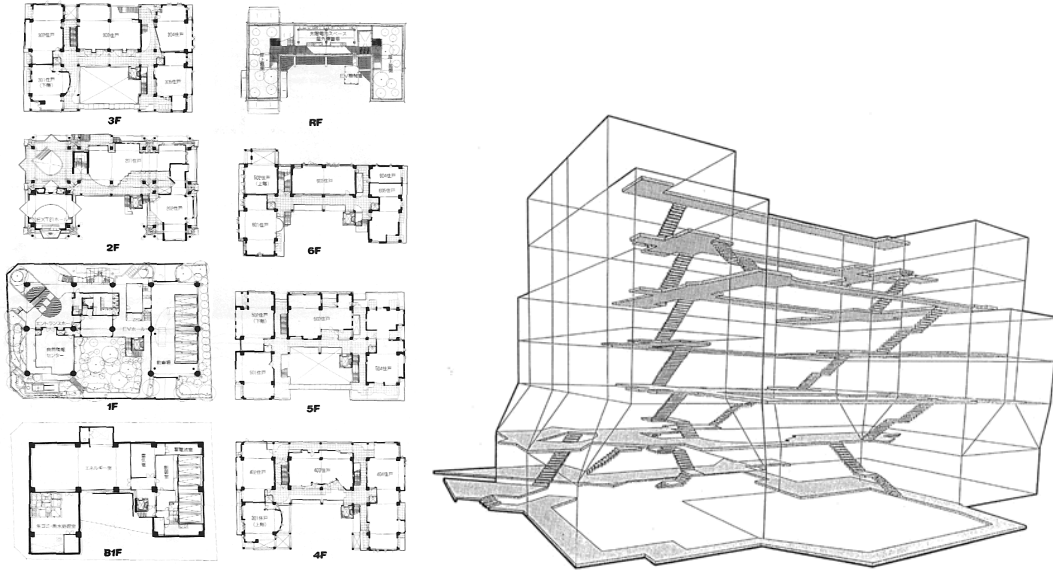
Şekil 2.8 : Hannu Jaakkola, Laivalahdenkaari 42 Konutları, Helsinki (Url-1).

Günümüzde, dolgu sistemlerin gelişimine yönelik kuvvetli bir hareket gözlemlenmektedir. Birçok üretici firma, kurumlar, bakanlıklar açık konut pratiğine yönelik eğilimleri arttırmaya çalışmaktadır. *Fit-out* sistemler; Hollanda piyasasında rekabet içinde iken, Finlandiya ve İngiltere'de tüketici odaklı ilgi öne çıkmaktadır. Finlandiya'da 1994 yılından beri hükümet destekli deneysel projeler yapılmaktadır. 1970'lerden beri Japon hükümeti açık konut ve açık bina üretimine yönelik çalışmalar yaparken, Kanada'da 2000 yılında ilk deneysel açık konut projesi de ekolojik kriterler ve sürdürülebilir çerçevesinde yapılmıştır. Japonya ve Çin de benzer biçimde, deneysel aşamadan geniş uygulamalara kaymaktadır (Kendall, 1999). Şekil 2.9 ve 2.10'da Japonya'da sistematik bir üretim modeline dayanarak tasarlanan ve onsekiz birimden oluşan kentsel tasarımda varolan mekansal hiyerarşinin bir yansıması olarak gerçekleştirilen Next 21 Konutu görülmektedir¹¹.

¹¹ Next 21 Konutu (*Osaka Gas Experimental Housing*); destek ünitesinin tek bir mimar, diğer tüm birimlerini onüç farklı mimar tarafından gerçekleştirildiği ilk açık bina projesidir. Konut, bir bütün olarak inşa edilen ve çeşitli alt sistemlerin özerk olarak tasarlanarak uyarlanabildiği deneysel dolgu sistemlerden oluşmaktadır. Konut; değişen ihtiyaçlara yönelik yaşam birimleri ile çeşitlilik, konforlu bir çevre, doğal bir yeşil alan, kalabalık bir aile evi yaratmak ve enerji etkin kullanımı sağlamak gibi tasarım kriterlerine dayanmaktadır. Binanın iskelet, dış kaplama, iç bitirmeler ve mekanik sistemi, bağımsız birer alt sistem olarak farklı zamanlarda müdahale edilebilen birer katman olarak ele alınmıştır. Utida'ya göre, üç boyutlu bir kentsel tasarım olarak Next 21 konutunda, kentsel tasarımda

Şekil 2.9 : Next 21 Konutu, Japonya, 1994 (Url-2).

Şekil 2.10 : Next 21 Konutu (Url-2).

Next 21 Konutu ve gerçekleştirilen diğer açık konut örneklerinden hareketle, açık konutun günlük yaşamın dokusunu oluşturan belirsiz olgulara, bir cevap verme üslubu ve insan-mekan ilişkilerinin değişkenliği karşısında tasarımcının mekanın serbest bırakma yetisi olarak belirdiği söylenebilir. Geliştirilmiş ve kavramsallaştırılmış bir araç olarak açık konutun, çağdaş konutun, kent ve alımlayıcısı ile kurduğu ilişkinin kısmi olarak sistematize edilmesiyle, mekansal ihtiyaçların bir bölümünü oluşturabildiği gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, açık konutun konut sorununun baş aktörlerini; kiracı, konut sahibi, konut üreticisi, yerel

varolan hizmet sistemlerinin hiyerarşisi ile eşlenik bir mekansal hiyerarşiye sahiptir (Kendall ve Teicher, 2003).

ve merkezi yönetim ile ilgili olarak yapıli çevrenin oluşumundaki karar mekanizmasında etkin bir konuma sahip, “katılımcı tasarım”ın esasını oluşturan “aktif kullanıcı”, haline getirmesine yardımcı olabileceği söylenebilir (Tekeli, 1996).

Açık konut, varolan kent modelleri içinde noktasal olarak kentin daha geniş ölçeğine yayılabilecek bir değişim yaratabilir ve konutta tüketim odaklı yaklaşımların gözlemlendiği günümüzde, konutu alımlayıcının benimseyebileceği bir yaşam alanı haline dönüştürebilir. Bu şekilde, konuta dair açıklıkla yalnızca çağdaş yaşamın söylemlerini yakalamak adına tematik olarak geliştirilmiş konut üretimi yerine, alımlayıcının zihninde konut aracılığıyla kentsel mekanda açıklığa dair farkındalığın oluşmasında önemli bir etken olduğu ileri sürülebilir ve bu değişimin ileride üretim ve tüketim döngüsünde arz-talep ilişkilerinin oluşumunda daha geniş bir ölçeğe yayılabileceği söylenebilir.

Günümüzde belirsizlik için getirilen çözüm önerileri, strüktürü nispeten kalıcı, mekansal bileşenleri minimum tahribat ile yenilenebilir, değişme talebi ile ekonomi arasında ideal bir uyum kurabilen sistem esasına dayalı olmalıdır. Tasarım sürecinde bu karar, standart kullanıcı kabulü yerine aktif, yaratıcı kullanıcı profiline benimsenmesini gündeme getirmektedir. Mimari ürünün sürdürülebilirliği, tasarımcıyı açık konut yöntemi çerçevesinde alternatif arayışlara yöneltmiştir. Açık konut yaklaşımı da, sürdürülebilir gelişmeyi ve yapıli çevreyi hiç bitmemiş ve değişken bir olgu olarak görmektedir.

Açıklık, konutun ardında yatan ekonomik yapılanma ve organizasyon biçimlerinin yanısıra; konutun oluşum dinamiklerinde yer alan ve değişime uyum sağlayabilen, kendini oluşumunu esnek, deneysel bir yapı ile güncelleştirebilen bir yapıdadır. Çağdaş konut olarak tanımlanabilecek yapının da, bu bağlamda çeşitli yorumlara olanak tanıyan, çok anlamlı ve alımlayıcı ile arasında etkileşimsel bir süreci ortaya çıkarabilme durumu önem kazanır. Çağdaş konut, durağan birer kentsel düğüm noktası olmaktan çok, devingen ve “potansiyele” sahip kent ağının bir bileşeni olarak belirir. Kendini ve çevresini yeni durumlara açık hale getiren ağ bileşeni, yeni kent anlatılarında, açık konut üretiminin daha karmaşık bir organizasyon ve kendiliğinden organize olan sistemlere doğru bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda açık konut, modern açık toplumun değişimi gibi sosyal ilişkiler üzerine kurulu düzeninde, bilinmeyen ve belirsiz olana doğru bir açılım sağlar. Açık konut, kentsel

mekanı yeniden deneyimlemeye yönelik, bilinmeyen ve muğlak olanın rotasına dair izler taşıdığı köksap bir yapıya işaret eder.

2.3.2 Çağdaş konut ve anlam

Her kent ya da bina kendine özgü örüntülerden oluşur; bu örüntüler canlı ise, içsel zorunluluğu serbest kılar, özgürleştirir, ölü ise, bağlı olduğu özneyi iç mücadelede kilitli tutar. Bu şekilde, yaşayan örüntülere sahip bir bina, çevrenin bir parçası haline gelir. Bu nitelik ise sonsuz bir tekrar oyunu, çeşitlilik ve herşeyin geçici olduğu gerçeğini vurgular. Binanın dil kullanma yetisi ve ortak paylaşılan bir örüntü oluşturması, bağımsız ve farklı bina dillerinden oluşan büyük bir yapıyla etkileşimini güçlendirir (Alexander, 1979).

Konut; çoğunlukla ürün, meta, süreç ve bir yer olarak kimliğin ifade bulduğu, değer ve statü gibi etkilerle, özel alan ya da tamamen işlevsel beklentileri karşılayan bir mekan olarak değerlendirilmiştir (Altman, Rapoport ve Wohlwill, 1980). Konut, insan aktivitelerine yer veren ve içinde yaşayan hanehalkı için öznel anlam içeren ve öznesiyle birlikte kendi sürecini yaratan devinimsel bir oluşumdur (King, 1996).

Konuta bakış; geçmişte makine çağında temsili bir figür olarak betimlenen ve modern sanayi ürünlerinin estetiğini konut anlayışında bulan Le Corbusier'den, Archigram'ın avangard, yürüyen, dinamik kent konutları ve yaşam anlayışına kadar geniş bir ölçekte şekillenmiştir. Küreselleşme sonrasında konutun değişen yüzünü, kenti hareketlendiren gücün de yoğun etkisiyle, zaman ve mekan deneyiminde bir anlatı olarak ele almak mümkündür.

Bugünün dünyasında kentleşme, Simmel'in ifade ettiği gibi, insanların davranışlarını ve politik tavırlarını etkiler. Bu etkileyiş, geçmişte sınıflar arasında ya da kişinin üretim biçimiyle olan ilişkisinde tam olarak tanımlanamayacak bir sosyal sınıf korkusu olmaktan çok, günümüzde postmodern durumun yarattığı bir korku ile basedebilmekten kaynaklanmaktadır. İdeal yaşam biçimlerinin artık kırılabilirlikler içermesi, evsizlik ve insanların kent içinde yerleşim ve yer değiştirme sıklıklarının, diğer bir deyişle hareketliliğin artmış olmasından dolayı, konut-ev eski anlamını yitirmektedir (Ellin, 1999). Günümüzde, mimarlık ve konut üretimi, geçmişe oranla daha yere özel, deneyimsel, belirli bir programa ve yönteme dayalı; alımlayıcısı ile birlikte şekillenen ve kendi içsel bağdaşımını yeni malzeme, teknoloji ve yöntemlerle geliştiren bir durumdadır. Çağdaş konutun kent ile kurduğu ilişkide, anlam kurma ve

belirli bir çerçeve arama ihtiyacı, “postmodern refleks” olarak tanımlanabilecek bir durumdan kaynaklanır.

Ellin’e göre, postmodern durumun getirdiği korkuya yönelik olarak geliştirilen bir çeşit anlam ya anlamlar arama, keşfetme ve bağlamsal çerçeve yaratımı ile özdeşir. Postmodern korku, geçmişte olduğu gibi sosyal sınıf ayrımlarının getirdiği ya da kişinin üretim ile olan ilişkisindeki olduğu endüstriyel korkudan çok, Simmel’in *blase* tutumu ile insanı bir çeşit bezginliğe iten ve yaşamın artık kaybolmuş cennetlerinin getirdiği, yer değişiminin fazlalığından ve modernitenin getirdiği fiziksel bağlamda evsizlik ile özdeşleştirilebilir (Ellin, 1999).

Hiçbir yere ait olmayan, yersiz yurtsuz bir topografyada, insanlar etraflarındaki çevresel ipuçlarına ve dile göre hareket etmektedir. Bu kod paylaşılmadığı, anlaşılmadığı ya da uygun bir anlatıda olmadığı takdirde, kişi çevresi ile etkileşime geçememektedir. Yapılı çevre ve konut-yerleşim alanları davranış biçimleri olarak çeşitli ipuçları içerir ve bu ipuçlar ile konutun olay örgüsü yakalanır. Yapılı çevrenin tasarımı ve bilgiyi çözümleme süreci, kullanıcının keşfi ile gerçekleşir (Rapoport, 1977). Kentler çoğunlukla pasif aktörlerce olduğu gibi kabul edilmektedir; bununla birlikte, bu büyük yığının metaforlarını da söz konusu aktörler yaratmaktadır (Friedman, 2006). Anlam ve kullanım biçimleri kültürel kodlar bağlamında sürekli değişkenlik içindedir.

Geleneksel kentlerde; özne ve nesne bütünlüğünden kaynaklanan oluşumlar nedeniyle, kentsel mekan içinde yer alan öğeler birbirlerinden ayrılmayan, organik bir bütün iken; bu bütünlük, modern Batı kentinde özerkliğe dönüşmüştür. Geçmişinde hep bütünlük var olan Doğu kentinde, bu ayrışma etkisini Batı’da olduğu kadar bulmamış, Doğu kenti varolan doğal dil yapısını çoğunlukla sürdürmüştür (Köksal, 1999). Batı kentlerinde ise, modernizmin başlangıcı olan Rönesans’la birlikte başlayan özne ve nesnenin ayrımlaşma süreci, modernizm sonrasında bağlamsal parçalanmaya uğramış; bunun etkisiyle merkez ve periferi ayrımının ortadan kalkmasına tanıklık etmiştir (Köksal, 2000). Bu ayrım, kent ve konut ilişkilerine de öncelikli olarak yansımış; konut, kullanıcısı ile birlikte bağlamsal bütünlüğünü yeniden kazanmaya çalışmıştır.

Doğal bir dil; varolan karmaşadan beliren, içeriğin bir ifade olarak belirlediği ve yenilikleri kendi içinde bütünleştirebilen bir yapıdır. Bu yapı, yeni bir alımlayıcıya işaret eder. Kurgulanmış dil ise; hiyerarşik, dikte edilen alternatiflerden ve

örgütlenme anlayışından oluşan ve nesnenin biçim bularak anlam kazandığı bir yapı yaratır. Farklılığı homojen hale getiren bu yapı ise, doğal dilin işaret ettiği alımlayıcı yerine; kent içinde hareketliliğin artışı homojenliğe odaklı bir yaklaşımla çerçeveleyerek, farklı algılamalara açık yeni bir tüketiciyi talep eder.

Günümüzde kentler, birbiriyle bağlantısı olmayan parçalar ve mekanlardan oluşur (Le Febvre, 1991). Bu yapı; imgeler, izler, işlevler ve söylemlerden oluşan farklı katmanlarla kaplıdır. Farklı katmanlardan oluşan bir yapı; bir kolaj gibi yaratıcı deneyimlere açık ya da kentin her bir yanına iliştilirilmiş doku nakli olarak yapıyı çevreyi dönüştürür (Teymur, Markus ve Wooley, 1998). Bu yapı aynı zamanda, bilinçsiz olanın da üretiminin yer aldığı kısa dönem belleği üretir ve unutmaya da süreç olarak içinde barındırır (Deleuze ve Guattari, 1987; Massumi, 1992).

Kentler; belli bir katmanlaşma derecesinde olan yapılar olarak yerine, Castells'in "akışın mekanı"na (*space of flows*) geçiş olarak yorumladığı örüntüler olarak değerlendirilmektedir (De Landa, 2000). Bu örüntüler, fragmanlar arasında oluşan geçişsel bir yapının kent ve insan ilişkilerine yansımasıdır. Kent ve insan ilişkileri; döngüyü reddeden tek yönlü ya da ağaç tipi diyagramatik ilişkiler yerine döngüsel ve karmaşık ağlar içerir. Ağlar; dolaşım, tekrar, döngü önerir. Bir kentin ağ temsili, temel bir anlam yapısıdır; anlam da ilişkiler içinde yer alır. Kent, ağların farklı derecede bulunan katmanlarından oluşur (Coyne, 2008). Kentler, fragmanlardan oluşur ve konut alanları da bu fragmanlar arasında geçişler yaratarak, kentin geleceğine dair boşluklar yaratır. Bu noktada beliren boşluklar, alımlayıcının gerçekleştireceği algısal ve yaşamsal montaj ile gerçekleşir. Ele alınan konut alanları bağlamında bu montaj; kentlerin yapılarını, küreselleşme karşısında stratejilerini, politikaların sosyo-ekonomik katmanları üzerinde yansımalarını ve konutun olay örgüsünde bir topografya /yüzry olarak ortaya çıkartan fragmanların mekansallığını ortaya çıkartır.

Konut, sembolik ve duyusal anlamı yüksek değerler içerir. Bununla birlikte, tüketimin işlevsel ve iletişimsel beklentilerine de yanıt vermelidir ki, bu da büyüyen sosyal farklılıklar, bölünme, kutuplaşma ve ötekinin temsiliyet sorununu anlamlandırmak ile ilgilidir. Konut tüketimi ve davranışını belirleyen davranışsal-kültürel modeller, konutun konumu, imgesi ve sunmak üzere programlandığı yaşam biçimi olarak özetlenebilir. Konutun sosyo-kültürel beklentileri, sosyal sermaye ve sınıf için belirleyici olmakla birlikte; konutta yaşamaya başladıkça alımlanan estetik

gibi yumuşak etkenler, imge ve konutun tanıdık olması (aşikarlık), onun mekansal konumundan daha önemli hale gelmektedir (Kauko, 2006).

Günümüzde konutun bileşenleri duvarlar, döşeme ve çatı gibi yapı bileşenleri ve fiziksel boyutlardan çok; anlamsal açıdan alımlayıcısı ile etkileşime girebilme, değişime uyum sağlama, sürdürülebilir olma ve kente katılım hızı gibi devingen nitelikler üzerinden gerçekleşmektedir. Konutun bir mikrokozmos olması, onu kentle birlikte dönüşüm potansiyeli olan etkili mekanlardan biri olarak; kent kültürünün önemli bir parçası ve yönlendicisi haline getirir. Konut, kendine özgü bir çerçeve model bağlamında, yerel dil ile hareket edebilen ve onu dönüştürebilen bir yapı ve alımlayıcıya olan ihtiyacı beraberinde getirmektedir.

Barthes'ın "The Death of The Author" makalesinde ifade ettiği gibi, yeni bir okuyucuya ya da alımlayıcı; bir potansiyeli ya da birşeyi temsil etmek yerine, açık ve göreceli olarak esnek yeni bir yaklaşımı gündeme getirir. Bu yaklaşım belirli bir metodoloji yerine; göreceli ilişkiler dizgesi, fiziksel, algısal ya da her iki açıdan da akılcı ve sezgisel boyutlar içeren, değişken, esnek bir mekansallık / mekan bütünlüğü yaratır (Barthes, 1977; Hill, 2003). Göreceli bu ilişkiler dizgesi, anlamın oluşumunda önemli bir etkidir.

Anlam, "bir şeyin yaratılış- oluş'unda (*genesis*), ya da onun hakkında tanımlanan bir boyuttan çok, en az iki "güç alanı" arasındaki etkileşim ile, birinden ötekine uzanan süreçte, "farklı bir düzende çeviri süreci" olarak tanımlanır (Deleuze ve Guattari, 1987). Anlam; "manzara, bir şeyin geçişi olarak, mekan ya da mekanın ötesinde, mekanı belirli bir derecede kaplayan madde" ve "yoğunlukların üretildiği değer" olarak değerlendirilmektedir (Massumi, 1992). Anlam, bir ağ ilişkisi üzerinde oluşan döngüsel bir kurgudur ve "öznel olarak deneyimlenen kollektif olarak belirlenen bir kavramdır (Rakoff, 1977).

Çağdaş konutun anlamı çok bileşenli bir mekanizmadan kaynaklanır. Çağdaş konutu oluşturan ağın fragmanları, konutun değişen anlamını göreceli olarak ortaya çıkarır. Bu da; kent ve konutun yalnızca görünür düzeydeki ilişkisinde okunaklı olmayan; konutun oluşumunda ve onu yönlendiren çok katmanlı bir ilişkiden etkilenmektedir. Çağdaş konut, algısal ve psikolojik beklentiler içerir (Rapoport, 1982). Günümüzde konutun çoğul anlamı, yalnızca yoğunluk ya da esneklik ile değil, bedensiz organ gibi "yoğunluklarca kaplanan, dolaşımda bulunan bir oluşumu" ifade eder (Deleuze ve Guattari, 1987). Çağdaş konut bir oluşum ve dönüşüm içindeki bir ağ bileşenidir

ve bu da kent ve konut ilişkisine köksap ile anlam kazanan bir arayüzden bakılmasını gerektirir. Bu arayüz, çağdaş konutun modernist dönemle birlikte, kentsel ortamda geçirdiği devinimler ile yaşam perspektiflerinin ve yaşam biçimi inşa etmeye dair, özne ve nesnenin farklı bir ilişki düzeyine geçişinin bir yansımasıdır.

Özne ve nesne arasındaki ilişki biçimi; geleneksel felsefedeki “nesne” (*substance*) ve “biçim” (*form*) ilişkisi yerine, aralarında güç ilişkisi olan ve birbiriyle ilişkili olan “içerik” (*content*) ve “ifade”nin (*expression*) ile örtüşür. İçerik ve ifadenin aralarında güç ilişkisi vardır; biri olmadan diğeri varolamaz. Örneğin ahşap, ahşap kullanıcısı (beden) ve alet arasında kurulan ilişkide, hiçbir şey nötr değildir. Ahşaptaki işaretler pasif olmamakla birlikte, alettekenden daha az aktiftir. Ahşap kullanıcısı ile ahşap arasında kurulan ilişkiler ve yenilenen değerler dönüşen şeylerdir. Bu bağlamda, içiçe geçen kavramlar bir formsuzluk yaratır ve “imgesiz bir teoriden” ile anlaşılabilen bir ilişki ağına işaret eder (Massumi, 1992).

Çağdaş konutun yeni mekansallığı, epistemoloji yerine yeni bir ontoloji olarak değerlendirilebilir. Epistemoloji, Kurokawa'nın bahsettiği biçimle; mimari varlığın evrensel, tekil ve ideal imgesi ve mimarlığın ne olduğu ile ilgilenirken, yeni ontoloji ise mimarlığın çoğul anlamına odaklanmaktadır. Ontoloji, semantikle ilişkili olarak tek ve gerçek bir düzen aramaz. Bugünün bilgi çağında, paradigma da; “kapalıdan açığa, bütünden parçaya, yapıdan yapıbozuma ve merkezden merkezsizliğe” doğru kaymaktadır. Anlam ise, kurulu bir hiyerarşi yerine ilişki süreci ile şekillenmektedir (Kurokawa, 1994). Konutun değişken ve belirsizlik içeren yapısı; hem epistemolojik, hem de ontolojik yaklaşım çağdaş konutu anlamada bütünsel bir yaklaşım açısından önem kazanmaktadır.

Çağdaş konutun anlamı, açık uçluluk yaratabilecek bir potansiyelinin ile ilişkilidir. Açık uçlu olma; yalnızca fiziksel açıdan değil, zihnin yaratıcı etkinliğini yönlendirerek kentin göreceli özerk parçalarını imgeleştirmeden uzak bir biçimde yeniden anlamlandırabilmesi ile ilgilidir. Açık uçluluk; postmodern mimarinin deneyimlemeden çok dile dayalı ve kodlanmış olanın deşifresiyle beliren temsili bir düzey yerine, günümüzde kodlama ve değişmekte olan özne ve nesnenin yeni yaratıcı açılımlarına işaret eder.

Konut olgusunu ve kenti, alımlayıcı ile bütünleşen bir bedensiz organ olarak görmek; aşkın ya da platonik bir olgu yerine; madde-enerji bilgisinin akışını içeren ve anlam üreten bir bütün olarak değerlendirebilmektir. Konut, bedensiz organın bir bileşeni

olarak; yeni olasılıklara açık, jeolojik, biyolojik ve kültürel yapı açısından varolan biçimin geçişini ifade eden bir kavramdır (Massumi, 1992). Çağdaş konutun olay örgüsü de, bu açıklığı tanımlayan ve genişlemeyi sağlayan bir düğüm noktası olarak düşünülebilir.

Günümüzün konut alanları bağlamında bu kısa dönemli hafıza, ağaç gibi dallanan modeller ve merkezi biçimler tarafından üretilen uzun dönem hafızasının tersine süreklilik teşkil etmeyen, içinde kısmi olarak bozukluk barındıran; geçici ve tikel olanı üretme potansiyelini içerir. Bu ilişki; kök gibi olan gövde-dal ve iplikçik ya da onları gövde ile bağlamak, onları alışılmadık ve bilinmeyen yeni kullanımlara sokmak anlamına gelir (Massumi, 1992). İstanbul bağlamında bu yapının, dışa kapalı site oluşumunun kent tarihi içinde geçici bir döneme işaret eden bir mekansal olgu olarak değerlendirilebileceği; Viyana ve Amsterdam'da ise konut politikalarında ise, kent içindeki farklı kimlikleri kent bütününe dahil etmeyen örüntülerin azalmakta olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda, çağdaş konutun anlam; kendi örüntüsünü yaratmada özerk olarak hareket eden, küresel olarak yönlene, geçmişin getirdiği sıçrama ve bozuklukları bir arada sentezleyebilen ve alımlayıcıyı bu yeni sürecin en başından beri içinde varsayan çoklu bir bakışa dayanmaktadır. Sürecin her bir aktörü ya da katmanı, alışılmadık ve bilinmeyen keşfi üzerinden belirir. Gerek yaşam biçimlerinin değişimi, gerekse konutta belirlenimsizlik faktörleri, bu bağlamda heterojen zaman ve homojen mekan ilişkisinin oluşumu açısından önem kazanmaktadır.

3. BİR ÖRÜNTÜ OLARAK ÇAĞDAŞ KONUT: KÖKSAP ve KENT-KONUT İLİŞKİSİ

“Hayat bana her zaman köksapın üzerinde yaşayan bir bitki gibi görünmüştür. Yaşamın görünmez olduğu, köksapta gizli olduğu doğrudur. Toprağın üzerindeki kısmın yaşamı ancak bir mevsim sürer. Sonra yok olur, gelip geçici bir hayal. Sonsuz büyümeyi, hayatın ve uygarlıkların sonsuz çürümesini düşünürsek, mutlak hiçlik düşüncesinden kaçamayız. Yine de bir şeylerin sonsuz akışın ötesinde yaşadığı ve devam ettiği düşüncesini asla yitirmedim” (Jung, 2001, önsözünden).

Foucault, 20. yüzyılı “Deleuze çağı” olarak tanımladığında; Deleuze ve Guattari’nin “Kapitalizm ve Şizofreni” (1972-1980) ve “Bin Yayla” (A Thousand Plateaus) (1987) kitaplarında yer alan “köksap” (rizom, *rhizome*) kavramının bilim alanları ve düşünme biçimleri üzerindeki etkilerinden söz eder (Buchanan, 1999). Foucault, soyağacı çalışmalarıyla metodolojik açıdan benzerlik gösteren köksapı; geleceğin düşünme biçimleri, kültürel üretimi ve toplum biliminde soybilim olmayan (*anti-genealogic*) bir tanımlama ile ele alır¹². Bu anlamda, yapısal açıdan çok sayıda benzerinden farklılaşan, duruma ve yere göre şekillenebilen, çoğul ve dönüştürücü bir yapı olan köksaptan söz etmiş olur (Best ve Kellner, 1991).

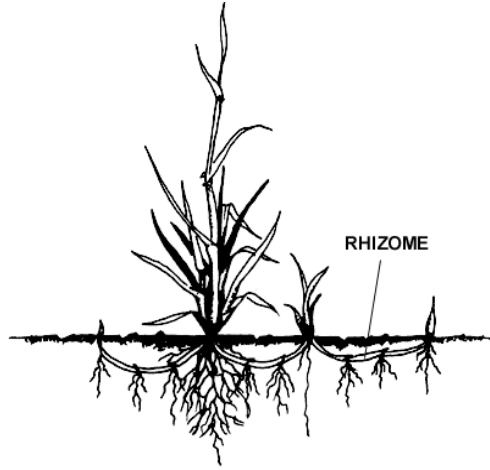
Carl Jung, köksap kavramını, “kendi kendini sürdürebilen”, kimi zaman toprak içinde çözünmüş mineral ve proteinleri almak için kullandığı köksü uzantı “miselyum” (*mycélium, myzel*) yaratan bir oluşum olarak tanımlar (Jung, 1989)¹³. Buna göre bir metafor olarak köksap, yaşamın görünmeyen yer altı dünyasının ağ ilişkisini betimlemektedir. Calvino ise köksap kavramını, tüm ikilikleri “yok eden” ideal bir mekan ya da hiyerarşik olmayan bir toplum yapısını tanımlamak için

¹² Foucault, “*Theatrum Philosophicum*” adlı (*Critique* dergisi), 1970 tarihli makalesinde Deleuze’ün düşüncelerine atıfta bulunur.

¹³ Jung, yaşamı köksapı üzerinde yaşayan bir bitki olarak görür. Yaşamın görünen kısmı ya da görünen şey, geçici olan gelişimdir; kalıcı olan ise köksaptır. Buna paralel olarak Jung yazılarında, hiçbir özgün kuramın ötekinden çıkmadığı ve her şeyin kendi kuramını yaratan bir süreç olduğundan bahseder (Jung, 1989). Bu açıdan köksap; yaşamın kendi kuramını yaratan, kendiliğinden organize olan yapısını ifade eder.

kullanır (Pilz, 2003). Bahsedilen tüm bu tanımlamalar, Deleuze ve Guattari'nin köksap kavramına dayanmaktadır.

Bitki biliminin bir terminolojisi olan köksap, “genellikle toprak altında bulunan ve yukarı doğru filizler, aşağıya doğru kökler veren kalın, yatay gövde” ve köksü gövde anlamına gelir (Url-3). Köksap, toprak altında yatay olarak gelişen, özünde tekil kökler bulunmayan, çoğul bağdan büyüyen ve yeni boyutlar oluşturan bir bitki grubudur. Bitkiler, kökleri olmasına rağmen, dışarda başka şeyle de bağlantı kurar ve köksap oluştururlar (Deleuze ve Guattari, 1987)¹⁴. Toprak üstü yapraklar oluşturabilen, toprak altı gövde başkalaşımı taşıyan ve uygun olmayan koşullarda bile canlılığını sürdürebilme özelliği nedeniyle köksap, bitki diğer bitkilerden farklılık gösterir. Şekil 3.1’de köksap figürü yer almaktadır.

Şekil 3.1 : Köksap figürü (Url-4).

Deleuze ve Guattari'nin metaforik kullanımıyla köksap kavramı, biyoloji ve botanik alanından felsefeye taşınarak düşünsel ve kültürel üretimin farklı alanlarında ele alınır. Köksap; toplumbilim, kültürel üretim, dijital kültür, sanat ve internet terminolojisine girerek mekansal üretimi ve kent yapılarını da etkileyen geniş bir alana yayılır. Yazın kültüründe metinlerin birer köksap olarak kurgulanmaları ya da sanat alanında merkezi olmayan küratöryal ve sergileme modeli olarak, küratörün anlamını inşa etmeyi sanatçılara ve alımlayıcılarına devrettiği yeni bir model olarak ele alınır. Bu model, özne ve nesne ilişkilerini yeniden yorumlayan; karmaşık, açık

¹⁴ Köksap bitkiye örnek olarak; kökleri ya da kökçükleri olan bitkiler, ayrıkotu, yabani ot, soğan ve yumru kökler verilebilir. Deleuze ve Guattari, bazı hayvanları; örneğin fareleri bir araya gelme biçimleri açısından köksap olarak nitelendirir. Benzer şekilde; farklı form ya da işlevleri bir arada içeren ve tüm yönlere dallanan yüzeyler ve sığınaklar da; barınma, hareket etme, aşınma, kaçma ve parçalama işlevleri açısından köksap olarak ifade edilmektedir (Deleuze ve Guattari, 1987).

uçlu ağları tanımlamak ve ortaya çıkaran bir model tanımı için kullanılır. Köksap, Deleuze ve Guattari'ye göre, insanların kendi alanlarının potansiyelini keşfetme ve alışlagelmiş yoldan sapmaları bağlamında birer felsefeci olmalarına yardımcı olabilmektedir (Deleuze ve Guattari, 1987).

3.1 Deleuze ve Guattari'nin Köksap Tanımı

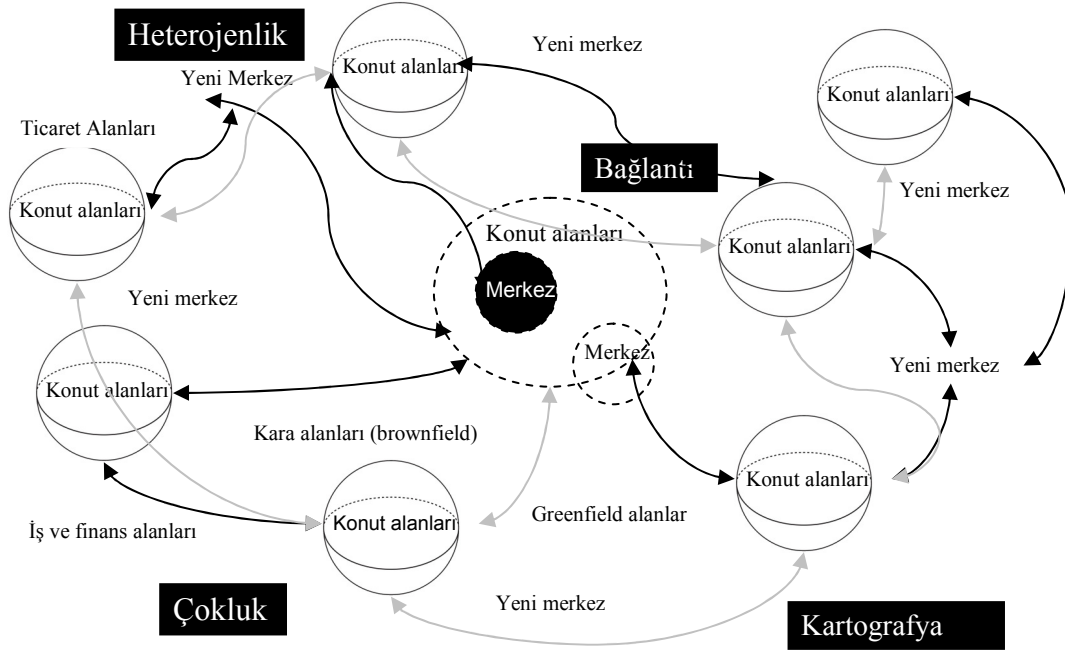
Modernitenin disiplin teknolojileri üzerine güç, bilgi ve beden kavramlarına odaklanan Foucault gibi, Deleuze ve Guattari de; rasyonel ve modernist kavramlara karşıt olarak, öznenin merkez dışına kayma durumunu temsil eden beden, tutku ve çoğul öznellik kavramlarına değinir (Best ve Kellner, 1991). Deleuze ve Guattari, özne ve nesne arasında bir geçiş ile beliren çoğul yapıyı, hayatın görünmeyen yeraltındaki doğasını vurgulayan ve bu anlamda felsefi düşünmenin bir parçası haline getiren bir kavram olarak görürler (Deleuze ve Guattari, 1987)¹⁵.

Köksap, Deleuze ve Guattari'nin bahsettiği biçimiyle, hiyerarşik olmayan ağları tanımlayan metaforik ve felsefi bir kavramdır. “Başı ve sonu olmayan, her zaman arada ve şeylerin arasında olan” (*interbeing, intermezzo*) ve herhangi bir noktası başka bir şeyle bağlı olan bir ağ ilişkisi içinde kavranabilecek ilişki düzenini temsil etmektedir. Bu düzen, olayların, “şeylerin hızı seçtiği nokta” olarak, şeylerin arasında hareket eden ve onları “alaşağı eden ontoloji” (*overthrow onthology*) pragmatikliği olarak tanımlanır. “Çokluğu ifade eden düşüncenin imgesi” (*image of thought*) olarak, dallanan karmaşık yapısıyla köksap, çoğulluğun yeniden tanımı haline gelmektedir (Deleuze ve Guattari, 1987). Bu yapı ya da düşünce, müzik gibi dönüştürücü bir çoğulluk (*transformational multiplicity*) içermektedir. Buna örnek olarak; sosyal yaşamda öğrencilerin öğretmenleri, ya da oy verenlerin politikacıları etkilediği, tüketicinin aktif olduğu bir yapı dönüşüme olanak sağlayan bir sistemin parçası olmaları verilebilir (Deleuze ve Guattari, 1987).

Deleuze ve Guattari, genellemenin, otoritenin ve anlamın katman derecelerine karşı çıkarak, parçalardan daha büyük ve daha yüksek düzeyde bir anlam olmadığını ifade eder. Köksap, kültürel ya da dil bilimsel olgunun altında yatan ilişkilerin anlamını

¹⁵ Çoğul yapı düşüncesi Nietzsche kökenlidir. Nietzsche, “oluş” (*becoming*) bağlamında Foucault'dan çok Deleuze ile daha yakın paralellik göstermektedir. Köksap ağacı, haritalar da izleri bütünleştirmektedir. Köksap, iz sürme (*tracing*) ve kopyalamadan farklıdır (Url-5).

araştırma yapısalıcılığa karşıdır. Köksap; öznenin ölümü ile gerçekleşen arıyapısalcı düşünme biçiminin toplumsal ve mekansal alandaki yansıması olarak “fraktal ontoloji” ve bir bilgi alanı olarak belirir (Coyne, 2008). Bu yeni bilgi alanı; kent yapılarını etkileyen ve yeni kent anlatılarında konut-alımlayıcı-çevre etkileşimini dönüştüren karmaşıklık ve bağlantılar yaratır. Şekil 3.2’de köksapın özellikleri gösterilmektedir.

Şekil 3.2 : Köksapın kent ve konut bağlamında özellikleri (Url-6’ dan uyarlanmıştır).

Köksapın özellikleri; bağlantı, heterojenlik, çokluk ve kartografya olarak tanımlanabilir:

Bağlantı: Herhangi bir noktada başka bir noktayla ve kendiyile bağlantı kurma kapasitesi,

Heterojenlik: Herhangi bir şeyi başka ve benzer olmayan birşeyle birleştirme kapasitesi,

Çokluk: Çoğul tekillikler içermeye, dış ilişkilerle bir bütün içinde sentezlenen bir sistemin işlemlerini sağlayan, işaret eden, anlamlı bir kırılma yaratma, aksaklıklara rağmen ilerleme, bütünlük yaratma ve bütünlüğü bozma kapasitesi,

Kartografya: Köksap; belirli bir rotayı, yapıyı ya da genetik aksı izlemekten çok, bütün içinde, herhangi bir noktadan girişi olan haritalama özelliklerine sahiptir. Katı organizasyon ve sınırlamaya direnç gösteren köksap, deneyimleme ile kendi

çevresiyle sürekli yenilenir ve kendini ifade tanımlı bir nesne yerine; yeraltında görünmez olan ve yapı için gereklilik ve önem teşkil eden bir hacim-alan olarak tanımlanabilir (Url-6).

Köksapta, hiyerarşik olmayan ve yatay çoğulluklardan oluşan; bileşenlerinin gelişi güzel ve düzenlenmemiş ağlar içinde olan, herhangi bir birimin diğer herhangi bir birim ile birleşme potansiyeli bulunur. Bu yapı; güçlerin dağılımı, toplumsal, bilimsel ve sosyal açı arasında farklı yönlerde hareket eden, mimetik ve bilişsel bir anlatıyı ortaya koymaktadır. Köksapın fiziksel ve kavramsal yapısının özelliği; çoğulluğa açık, esnek ve göçebe bir sistem olmasıdır. Bu özellik, doğrusal bir süreklilikten çok, bir metnin ya da ürünün gerçek potansiyeli gibi, onun sürecinde, yani “kaçış çizgileri”nde (*lines of flight*) yer alır¹⁶. Çoğulluk; anakökü (*pivotal taproot*) destekleyen ikincil kök, ya da “dışarı” tarafından tanımlanan, diğer çoğulluklarla birleşme potansiyeli olarak tanımlanmıştır (Deleuze ve Guattari, 1987).

Köksap ise çoğulluğun tersine; hüristik ve hiyerarşik olmayan organik bir sistemdir. Dinamik ve sanal oluşum sürecinde olan, henüz kategorize olmamış bir şey olarak köksap, faklılaşan mekan için bir metafor olmaktadır (Hynynen, 2002). Köksap, dünyanın bir imgesi olarak değil, kendi kaçışını yaratan, ve Deleuze’un tanımladığı biçimiyle “dünyayı kendi rengine boyayan”¹⁷, “dünya haline gelme”dir (*becoming world*). Metin yazarı / tasarımcı / sanatçı; gerçekleştirdiği ürünün sürecinde yer alan “kesik çizginin” keşfedilmesiyle imgesiz bir hale gelen metnin ya da ürünün gerçek potansiyeli ile birlikte dönüşüme uğrar. Bu da köksapın, hiyerarşik ve ikili dünya görüşünü temsil eden ağaç modelden olan farklılığını ortaya koyar (Deleuze ve Guattari, 1987). Bu bağlamda köksap kavramı, büyük anlatının (*grand narrative*) yerine geçen ve açıklık düşüncesi ile paralellikler gösteren; konutu toplumla bütünleştirerek yönlendiren açık ve yeni bir anlatıya sokmaya yardımcı olabilir.

¹⁶ Kaçış çizgileri; temellerini Bergson’da bulunan, Barthes, Foucault ve Nietzsche’yle süregelen bir çizgide ifade edilebilecek bir yapıyla mekansal oluşuma referans veren yalın bir çoğulluk olarak tanımlanabilir. Kaçış çizgileri, oluştaki çizgiler anlamına gelir. Deleuze ve Guattari, kaçış çizgileri terimini Anti-Oedipus’de kapitalizm için ifade eder. Kaçmak, çizgi çizmektir.

¹⁷ Deleuze ve Guattari; “dünyayı kendi rengine boyayan” ifadesi için, pembe panter betimlemesini kullanır. Pembe panter; hiçbir şeyi taklit etmeyen, hiçbir şey üretmeyen ve kendi evrimini sonuna dek izleyerek “olan” yeni bir şeydir ve varolan panter imgesini zedelemeyiz (Deleuze ve Guattari, 1987). Bu bağlamda köksap; imgenin ön planda olmadığı, kendi örüntülerini bağımsız olarak kurabilen, içsel dinamiklerinin biçimsellikten farklı olarak kendi mekanizmasını yenileyerek çoğaltan bir ilişki yumağı olarak düşünülebilir. Böylesi bir yapı, farklılıklardan oluşan bir imge çeşitliliğinden uzak, farklılıklar arasında bir uyum kuran bir formsuzluk anlamına gelir.

3.2 Ağaç Modeli - Köksap Farklılığı

Felsefe ve diğer alanlarda baskın olan ağaç modelinin tersine köksap, yatay olarak çoğalan ve tüm birimlerinin birbirine sonsuz bir bağla bağlı olduğu bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Köksap ve ağaç yapısı arasındaki farklılıklar, düşünme biçimlerinin değişimini ortaya koymaktadır.

Deleuze ve Guattari için, köksap ve ağaç modelinin yapısal farklılığı, eski Doğu ve Batı toplumlarının tarım kültürlerindeki mekansal ve yönetsel ayrışma analogisine dayanmaktadır. Batı tarım toplumlarında, orman, ağaçlık bölge ve çayırlardan elde edilen tarım arazileri ile kurulan yerleşimsel ilişkide; tohum ekme, hayvan yetiştirme, seçili hayvanlar üzerinden yeni nesil oluşturma ve araziyi nadasa bırakma gibi işlevler önemlidir. Doğu tarım toplumlarında ise; orman ya da çayırdan çok bozkır, bahçe ve kimi zaman da çöl / sahra arasındaki ilişki öne çıkmaktadır. Batı tarımı (*agriculture*), çok sayıda değişken birey arasından seçilen soylara dayalı bir yapı sergilerken; Doğu bahçeciliği (*horticulture*) çok sayıda klon arasından seçilen az sayıdaki bireye bağlıdır. Bu anlamda Doğu bahçeciliği, köksap bir yapı sergiler. Bu iki yapı, aşkınlık (Batı) ve içkinlik (Doğu), yani ağaç ve köksap yapıları arasındaki farklılığı ortaya çıkarmaktadır (Deleuze ve Guattari, 1987). Şekil 3.3'te Batı tarımı ile Doğu bahçeciliği arasındaki farklılıklar gösterilmektedir.

Şekil 3.3 : Batı tarımı ve Doğu bahçeciliği arasındaki farklılık (Url-7).

Şekil 3.3'te gösterildiği gibi, durağan ve doğrusal / çizgili mekan (*striated space*) ile göçebe ve akışkan bir sistem olan yumuşak mekan¹⁸ arasındaki farklılıklar şu şekilde özetlenebilir: Doğrusal / çizgili mekan; belirli bir ızgara üzerinde yer alan ve geleneksel mimaride varolan ölçek, oran, yüzey, ışık gibi bileşenlerin içsel özelliklerini tekil olarak yansıtan optik bir mekandır. Yumuşak mekan ise; doğrusal olmayan, açık uçlu, duyumsal, yoğun, göçebe ve bir şeyin ya da oluşumun tüm potansiyelini barındıran bir mekan olarak tanımlanmaktadır (Deleuze ve Guattari, 1987).

Doğrusal mekan ile ağaç ve ağaç gibi dallanan modeller (*arborescent*); “aynı soydan gelen”, anlam ve otorite merkezli ve sadece belirli bir rotadan bir üst birim ile öznel bir bağı olan hiyerarşik sistemlerdir. Ağaç modeli, “olmanın” edimi iken, köksap ise; belirli bir nokta ya da sabit bir düzen talep eden ağaçtan farklı olarak, bağ dokusuna sahip ve farklı durumlara uyabilen bir araya geliş ya da bir birleşimdir. Birleşim ediminin kendi oluşumunu sallandırma ve baş aşağı etme gücü vardır.

Deleuze ve Guattari'ye göre, doğrusal / çizgili ve yumuşak mekan örüntüsü, doğada birbirinden farklı yapı sergilemelerine rağmen, sadece bir araya geldiklerinde varolabilen ve birbirini tamamlayan bir örüntüyü tanımlamaktadırlar. Bu şekilde, her iki mekan oluşumunun ve düşünce yapısının da gerekli olduğu söylenebilir.

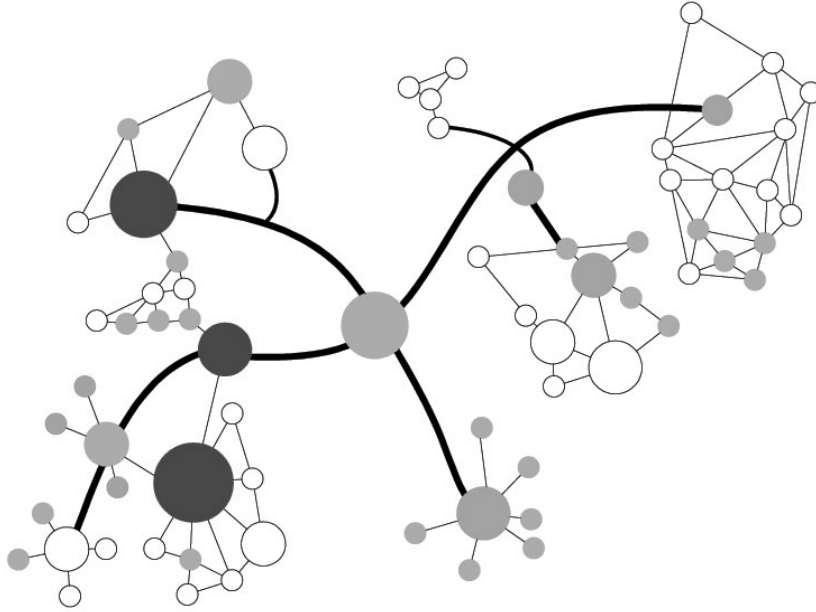
Köksapta, ağaç ya da kökte olduğu gibi “eksen” işlevi görececek bir birlik yoktur ve ağaç imgesinin dışsal yeniden üretimi ve ağaç yapısının içsel yeniden üretiminden farklıdır. Ağaç ya da kökten farklı olarak yumuşak mekan ya da köksapın ise, çoğul girişi olan, herhangi bir noktası başka bir şeyle “bağlanabilir, ayrılabilir, tekrar kırılabilir, çoğaltılabilir, birleştirilebilir, yazılabilir ve oluşturulabilir” bir yapısı vardır.

Köksap yapı; geleneksel ve baskın düşünme bir biçimi olarak “kök kitabı” (*root-book*) ya da “kök-ağaç” imgesine (*root-tree image*) karşı çıkar. Bir model olarak köksap, dünyayı taklit ederek kopyalayan ve düşüncenin kurulu biçimleri üzerinden olası bağlar kuran ve dünyanın ikili yapılarını taklit eden bir anlayışı reddeder. İkili kategorilerle işleyen batı dünyasının doğrusal, tarihselci ve ağaç biçimli bilgi

¹⁸ Düşüncenin yumuşak mekanı Deleuze ve Guattari için matematik ve müziktir. Köksap ağ, Spinoza'nın *Etik*, Nietzsche'nin *Gay Science*, Artaud'nun *Crowned Anarchy*, Maurice Blanchot'nun *Space of Literature*, Foucault'nun *Outside Thought*, Deleuze ve Guattari'nin pragmatik ve şizoanaliz olarak tanımladığı ve ağacın köklerini zorlayan bir şey olarak tanımlanır (Deleuze ve Guattari, 1987).

modeline ve dünya sistemine karşı yeni ve dinamik bir yapı sunar (Coyne, 2008).

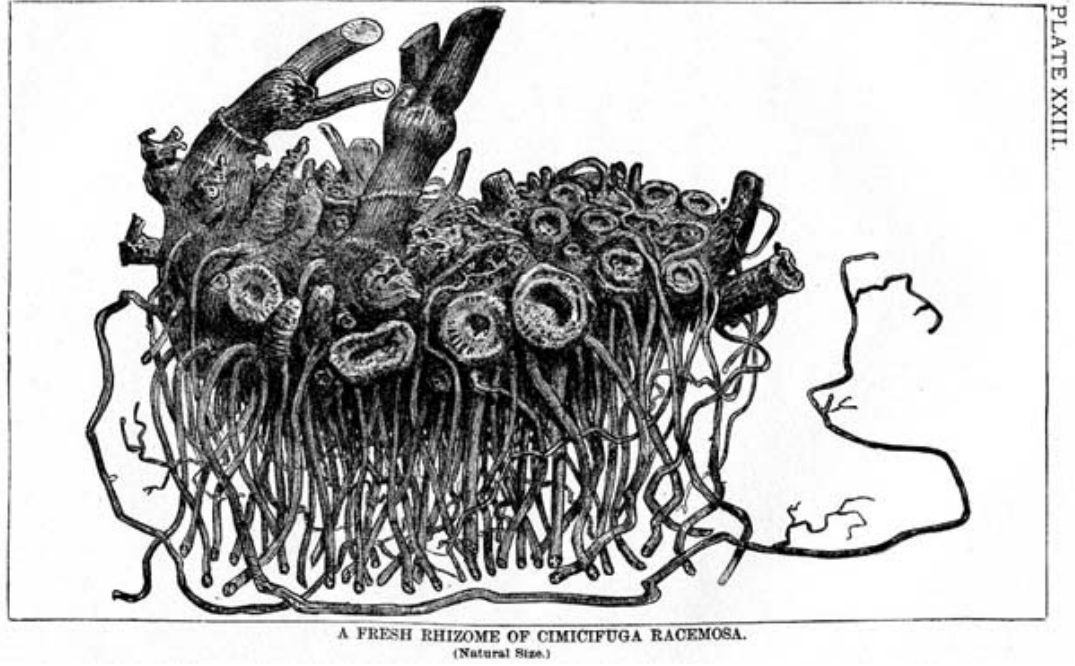
Şekil 3.4’te köksapın ağ yapısı gösterilmektedir.

Şekil 3.4 : Köksapın ‘ağ’ yapısı (Url-8).

‘Kök-ağaç’ ve ‘kanal-köksap’ kavramları iki karşıt model olarak değerlendirilemez. Bunun nedeni; kök-ağacın ağaç dalına ya da kök ayrımının köksapa dönüşebilmesidir. Köksap da; ağaç ya da kök yapılar içerebilir, bir ağaçta ya da bir kökte oluşabilir ve köklerinden uzağa giderek dışarıda da bağlantı kurabilir. Köksapın bu anlamda sabit bir yanı yoktur; ayrıştırılabilir birimlerden çok; değişen, bağlantılı ve hareket halindeki alanlardan oluşur. Köksapın metodu; dili, ötekileri merkezsizleştirerek analiz etmektir. Köksap, bir anlamda merkezsizleşme olarak da ifade edilebilmektedir (Massumi, 1992). Buna göre; bir şeyin, ya da durumun nereden geldiği, nereye gittiği gibi sorular Deleuze ve Guattari’ye göre önemsizdir. Duruma göre şekillenen süreç, sorulardan daha önemli hale gelerek bir anlatı yaratımına neden olmaktadır (Deleuze ve Guattari, 1987).

Köksap, fiziksel olarak ve kendi sürecinin oluşmasında açık bir sistem önerir, yeni girişlere ve olasılıklara olanak tanır. Böyle bir sistemde noktalar yerine, noktalar arasındaki ilişkiler önemli kazanır ve herhangi bir noktadan bağlantı sağlanabildiği için köksap, açık ya da kapalı bir sistemden çok, ayarlanabilir ve hareket ettirilebilir bir yapıya dönüşebilir (Deleuze ve Guattari, 1987). Şekil 3.5’te köksapın farklı katmanları görülmektedir.

Şekil 3.5 : Köksapın katmanlı yapısı (Url-9).

Köksap, haritalama ve iz sürme (*mapping and tracing*) arasındaki farkı vurgular. Haritalama, gerçeğin iletişimsel olarak deneyimlemesine yönelerek, bilinçsiz olanı üretirken; iz sürme ise, haritayı imgeye dönüştüren, köksapı genelleyerek yapılaştrıran bir ifadede anlam bulur. İz sürme, çoğulluğu organize ederek sabitleyerek etkisiz kılar. Haritalama çoğul noktalara sahip ve çoğul düşünme biçimlerine olanak tanıyan bir biçim iken; iz sürme ise, yeniyi yaratmak yerine eskiyi temsil eden ve varolan üzerinden bir kopya ya da şablon oluşturan bir imgeye dönüşür (Deleuze ve Guattari, 1987; Hynynen, 2002).

Köksap, farklı düzlemler ve farklı anlatılarda bir araya gelen “platolar”dan oluşur. Deleuze ve Guattari, İngiliz antropolog ve sosyal bilimci Gregory Bateson’dan ödünç aldığı “plato” kavramı, “sürekli olan, kendi gelişimini belli bir noktaya ya da dışsal bir son tarafından kesintiye uğramaya izin vermeyen; kendi kendine titreşen sürekli yoğunluk bölgeleri” olarak tanımlanmaktadır (Deleuze ve Guattari, 1987, s. 22).

Bateson’un Bali kültüründeki antropolojik gözlemlerine göre, birbirleriyle simetrik harekette ve birbirini güçlendirerek fazlalaştırıran hareketler, bir kısır döngü içine girerek “aşan” bir durum yaratır. Örneğin toplumda iki farklı grup kol güreşi ya da böbürlenme gibi birbirinin simetriği olan (*symmetrical*), ya da birbirini tamamlayan (*complementary*) davranış örüntüleri gösterir ve karşı taraf da aynı davranışta bulunarak karşılık verirse, bu durum “aşan” bir burkulma (*twist*) yaratır. Aşan örüntü

aşırı rekabet doğurarak düşmanlık yaratır ve sistemin bozukluğuna yol açar (Bateson, 1987).

Ancak Bateson, birçok toplumdaki farklı olarak Bali kültüründe böylesi bir *schismogenesis* davranış biçimi yerine, tartışma anlarında ya da bireylerin diğer bireylere olan tepkilerinde süregelen ve yoğunlaşan plato tarzı bir dizilim (*plateau type of sequence*) gözlemler. Örneğin Bali toplumunda bir annenin çocuğunu uyararak ondan gelen tepkiye göre toplumsal davranış biçimlerini cinsel uyarılarla öğretmesi ya da erkekler arasında tartışmanın toplumdaki kuralların kararlı bir halde bulunması ile durağan bir oyun durumuna dönüşmesi, bütünlüğe ait bilinçli ya da bilinçsiz bir gerilim yaratır. Bateson, bu toplumsal yapı farklılığını; Batı kültürlerinde gözlemlenen ve gelişimi dışsal ve aşkın sonlara odaklanan ilişkilerden farklı olarak, “kendiliğinden titreşen” (*self-vibrating*) ve süregelen yoğunlukta bir plato oluşumunda bulur (Bateson, 1987).

Plato ya da bu çalışmada ifade edilen biçimiyle topografya / yüzey; sürekli, ve dışsal bir son ya da doruk noktasına yönelmekten kaçınan bir şeydir. Dönüşüm içinde olan, yoğunluk içeren inşa edilen ve yıkılan kaymalardan oluşan plato, sonrasında Deleuze ve Guattari'nin betimlediği gibi; merkezi ya da doğrusal bir anlatıya sahip olmayan, çoğul köksap içeren ve köksap oluşturmak ya da köksapa uzanmak için yatay yeraltı gövdeleri oluşturan herhangi bir çoğulluk haline gelir (Deleuze ve Guattari, 1987). Plato, içsel değerlerine bağlı olarak yerellik üzerinden gelişen bir homojenlik durumudur ve dışsal bir son tarafından parçalanmayan, bozulmayan bir mekansallık olarak düşünülebilir. Plato; kendi kendine doruk yaratan, ya da kendini imgesiz kılan bir ilişki ağı içinde yer alır (Ballantyne, 2005)¹⁹.

Her plato, herhangi bir yerinden ve açıdan ele alınabilir. Platolar, Massumi'nin deyişiyle “kavramsal tuğlalardır” ve farklı ortam ve zamanlarda varolan dinamizm inşa ederler (Massumi, 1992). Kent ve konut ilişkilerini de şekillendiren platolar, bu çalışmada çağdaş konutun oluşum aşısındaki fragmanlar olarak ele alınmıştır.

¹⁹ Ballantyne, Bali kültürünün yapısında gözlemlenen bu farklılığın müzikle ilişkisini kurarak; Bali müziğinin Lou Harrison, Philip Glass gibi birçok bestecinin çalışmalarında “ses maddesini molekülerleştiren” ve formu önemsiz hale gelen bir yapıda olduğundan bahseder (Ballantyne, 2005, s. 72).

3.3 Köksap ve Çağdaş Konut - Kent İlişkisi

Yüzyıllarca kentler “ağaç yapısı” ve birer yapay kent organizasyonu olarak ele alınmış ve tasarlanmıştır. Günümüzde ise; yaşam alanlarını kente, kentleri birbirine ve periferiyi merkez / çoğul merkezlere ekleme ihtiyacı, ağaç yapısına dayanan ve yapay olarak tasarlanan kent yapılarının getirdiği eksikliklerinden kaynaklanmaktadır (Alexander, 1965).

Karmaşık düzen ve üstüste çakışmaların olduğu bu örüntüler içinde, planlama yetersizliklerinden kaynaklanan eksikliklerin giderilmesinden yola çıkarak, kenti bir bütün haline getiren etkenlerin fragmanlar üzerinden bir yaklaşımla değerlendirilmesinin gerekliliği ileri sürülebilir. Kentleri dinamik birimlerden oluşan bir bütün olarak ele almak, bu etkileşimli yapının fragman olarak tanımlanan kavramları ortaya çıkartan köksap bir yapının anlaşılmasıyla mümkündür. Bu fragmanlı yapı, Christopher Alexander’ın; anlamını, kent yapılarında ve insan ihtiyaçlarının ardında yatan yapılarda bulunduğu ağaç ve yarı-kafes (*semi-lattice*) örüntüleri ile benzeşim göstermektedir.

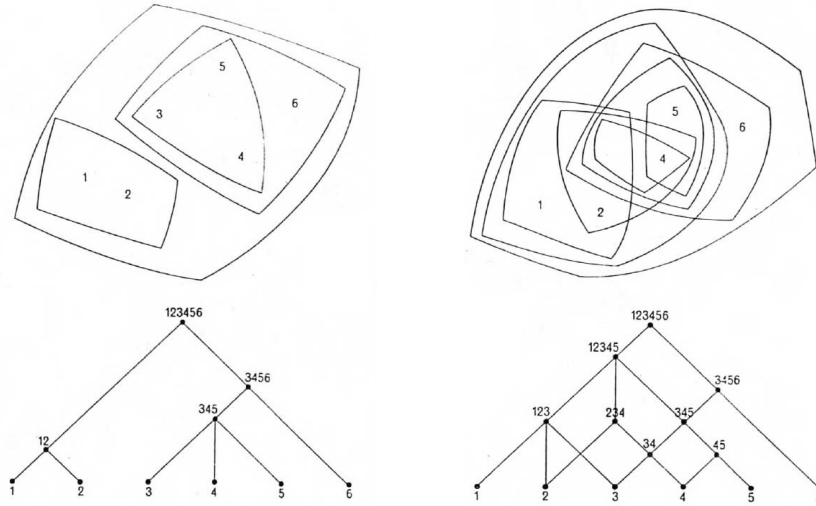
Geleneksel toplumun birbirini tanıyan küçük kapalı gruplardan oluşan yapısının aksine, bugünün sosyal ve kent yapılarında örtüşme vardır. Örtüşme sosyal yapı ve kent yapısına kaos vermesine rağmen, tek başına bir yapıyı ifade etmekte yetersizdir; bunun bir yapı olabilmesi için tarihi kentlerdeki örtüşmelerden farklı olmalıdır. Modern kentin talep ettiği örtüşme ise, işlevler arasındaki ilişki değişimine bağlıdır, insan ihtiyaçlarının üstüste çakışan durumundan ve kentin konut, eğitim ve kültürel faaliyetler gibi işlev farklılığına bağlı olarak zonlamaya odaklı yaklaşımlarından daha karmaşık bir olgudur (Alexander, 1965).

Alexander’a göre, ağaç sistem (kafes sistem), biri diğerini içeren ya da tamamen ayrışan aynı yığına ait herhangi iki set yığındır. Bu yapı; birbirinden bağımsız ve birbiriyle etkileşime girmeyen tekdüze işlevler yığını halindedir. Modern kent planlamasında da genellikle gözlemlenen bir yaklaşım olarak ağaç sistem; çok katı olarak uygulandığı durumda, sosyal ve kent yapısının bozulmasına neden olmakta ve bunun yansıması olarak da yapay kent oluşumuna neden olmaktadır.

Ağaç sistemin tersine, doğal kent organizasyonu yaratan yarı-kafes sistem ise; daha fazla bağ içeren, karmaşıklık gibi organizasyonel bir derinlik içeren ve sadece üstüste çakışan set yığınlarından oluşur. Set yığınları, kent içinde farklı işlev ya da birimlerin

insan kullanımıyla tanımlı bir varlık haline gelen çakışma alanlarından oluşur (Alexander, 1965). Buna örnek olarak Galata Köprüsü'nün *polyvalence* durumu verilebilir. Köprü'nün işlevi, sadece bir yerden diğer bir yere geçiş amaçlı değil, geçişi ve durağanlığı bir arada yaşatan dinamik bir mekana olanak tanıyan açık yapısıdır.

Alexander; kenti bir ağaç olarak organize etmektense, yarı-kafes bir organizasyon ile doğal bir kent yapısı olarak ele almanın, mimarlıkta yeni bir paradigma yaratabileceğini ifade etmiştir (Alexander, 1965; Karatani, 1995)²⁰. Buna rağmen, yarı-kafes sistemi tek başına yeterli değildir, ağaç ve yarı-kafes sistemler daha büyük ve karmaşık sistem oluşturmak üzere etkileşim içindedir²¹. Şekil 3.6'da Alexander'ın kafes ve yarı- kafes sistemi gösterilmektedir.

Şekil 3.6 : Christopher Alexander'ın kafes ve yarı-kafes sistemi (Alexander, 1965).

İşlevler ve akışlar yığını olarak çağdaş kentlerin de, Alexander'ın her iki sisteminde yer alan ayrışma ve örtüşmeyi bir arada barındırması gerekliliği ileri sürülebilir. Gerçek dünya ile temsiller ve olasılıklar arasında bağlayıcı bir geçiş sağlanabilir. Bu

²⁰ Alexander'ın yarı-kafes sistemi, Jane Jacobs'un tanımladığı kaotik ve içiçe geçen kent mahallerine olan ilgisi ile benzerdir. Jacobs'un yüksek yoğunluklu, çok katmanlı, karma kullanımlı alçak konut ve binalardan oluşan ve sokaklarında insanların yaşadığı, ancak kısmen romantik olarak tanımlanabilecek görüşü, Alexander için yaşam dolu ve yüksek yoğunluklu bir kullanımın sağlanması için kentsel işlevlerin ayrışması ile yaşanan zorlukları aşmak için ortaya çıkmıştır (Alexander, 1965; Jacobs, 1992).

²¹ Alexander; Berkeley'de bir köşede bir eczanenin önünde yer alan trafik ışığı ve eczanenin girişinde yer alan günlük gazetelerin yer aldığı bir gazetelik örneğini verir: Kırmızı ışıkta duran ya da bekleyen insanlar gazetelere bakarak bekleme işlevinin dışında, kent içindeki değişmeyen bileşenlerle diyaloga girer ve bu etkileşim işlevleri değiştirmeye başlar. Bileşenler, insan kullanımı ve değerlendirmesiyle bir birim haline gelir. Kent de bir birim olarak bağdaşımını, kendi bileşenlerini bir arada tutan güçlerden daha büyük dinamik ve yaşayan bir sistemden alır (Alexander, 1965).

yalnızca planlama ile tam olarak kontrol edilen bir kent yapısını değil, aynı zamanda yaşanmış mekanı da içinde barındıran bütünsel bir arkitonik kent oluşumu yaratır (Hynynen, 2002). Bu bağlamda, yarı-kafes sistemin köksap ilişki ile benzeşim içinde olduğu söylenebilir.

Kent birimlerini bağlayan hareket, akış ve değişimin sistemlerini yöneten köksap ilişki, katmanlı yapısıyla yeni kent anlatılarının metodolojisi olarak düşünülebilir. Köksapın kenti oluşturan ve yönlendiren fragmanları üstüste çakıştırarak kapalı görünümdeki oluşumları açığa çıkarmada etken olduğu ileri sürülebilir. Köksap, katmanları oluşturan etkenlerin birbiriyle bağlantısı açısından üstüste örtüşen setler ya da birimler içeren ve bu şekilde daha karmaşık yapılar ve eşzamanlı ilişkiler oluşturabilen bir yapı olarak düşünülebilir (Massumi, 1992). Köksap, karmaşık ilişkiler ağı içeren ve noktasal olmaktan çok, alansal bir yapı sergileyen fragmanlar üzerinden kentin dinamik bir metin olarak yeniden okunmasına yardımcı olabilir. Bu şekilde köksap kent içinde, konut olgusunun değişkenlik ve değişim potansiyellerini sadece biçimsel açıdan değil, onu çevreleyen ağın da bir etkileşim içinde anlamlarını deşifre etmede etkilidir. Fragmanların; ele alınan örneklemlerden de yola çıkarak, köksap ilişki ağı içinde, yalnızca tikel birer etken olmaktan çok, tüm anlatıyı değiştirebilme potansiyeline sahip genel birer kavram olarak belirlediği söylenebilir.

Günümüzde kentlerin giderek köksap bir ilişki ağı sergileme yönündeki dönüşümlerine özellikle metropolitan kentlerde rastlandığı söylenebilir. Köksap kentlere dönüşme, İstanbul, Amsterdam ya da Tokyo gibi geleneksel ve modernin farklı vurgularla bir arada yer aldığı kentlerde gözlemlenmektedir. Günümüzde doğrusal olmayan bir planlama ile, kentleri köksap bir ilişki ağı içinde yorumlama, beliren farklı ve değişken ilişkileri anlama ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Kurokawa (1994)'nın betimlediği biçimde, simbiyoz gibi arada olan kent yapılarının gözlemlenmesi, merkezi olma ile merkezsizleşmenin bir arada olması; doğal ve kendiliğinden organize olabilen köksap bir ilişki ağına benzetilebilir. Buna örnek olarak; Deleuze ve Guattari'nin Amsterdam'ı tamamen kökleri olmayan, gövde kanallardan oluşan askıya alınmış ve köksap bir kent olarak tanımlaması verilebilir (Deleuze ve Guattari, 1987).

Deleuze ve Guattari'ye dayanarak kent üzerine okuma yapan Arie Graafland de, Amsterdam'ı kentin gelişimiyle paralel olarak kanallar arasında süprizlere ve rastlantısallığa açık hale gelen, ağ şeklinde gelişen yapısıyla köksap olarak tanımlar

(Graafland, 2000). Amsterdam'ın devinim içindeki kent yapısı, pragmatik bir geleneğe dayanması ve kentin gelişiminde gözlemlenen sınırlamalara rağmen, deneyselliğe ve kullanıcı etkileşimine dayanarak yeni açılımlar üretir. Bu benzeşim, ele alınan diğer kentler açısından düşünüldüğünde; Viyana'nın görünürde olmayan, köksap bir yapı ilişkisi içeren, yeraltı ulaşım bağlantıları ile kentin geri kalanı ile kısmi olarak ilişki kurduğu; çöküntü bölgelerini birer merkez haline getiren yeni konut yerleşmeleriyle merkez-periferi ilişkilerini muğlak kıldığı ileri sürülebilir. İstanbul'un da benzer biçimde; konutun kent ve kentli ile kurduğu doğal ve kendiliğinden gelişen bir ilişki bağlamında, değişik kullanım biçimlerinin doğması ve bu üretim sürecinin rasyonelize edilme sürecinin geçmişe oranla daha görünür kılındığı bir yapıdan dolayı köksap bir yapının olduğunu söylemek mümkündür. Bugün İstanbul, Viyana ve Amsterdam kentlerinde kentsel yapıyı ve konutun oluşumunu yönlendiren etkenler akışkanlık göstermekte olduğundan, konut üzerine yapılan yeni bir okumada, Deleuze ve Guattari'nin köksap kavramı, konutun oluşum ağının fragmanlı yapısının ortaya çıkmasını ve kentte mekansallık oluşumunun dinamikler bağlamında kavranması için gereklidir.

Bu bağlamda, bir kenti köksap yapı olarak tanımlayabilecek nitelikler, kentin yalnızca kaotik yapısı, karmaşıklık veya sınırsızlık içermesinden çok; planlı ya da plansız gelişmelerle biçimlenmesi, yerleşim yapısı, örüntü, ağ ve akışları bir arada tutan bir yapı sunmasından kaynaklanmaktadır. Bu yapının; kentin ulaşım ve lojistik ağ yapısından çok heteropyaya benzer bir anlatıya sahip olması, kent yaşantısı, devinimi, işlevlerin sabit ve dinamik oluşumları, yerel ve küresel ağlar ile kurduğu hiyerarşik olmayan, çok katmanlı, örüntüler içermesi, alımlayıcıda zihinsel haritalar yaratması, hareket ve durağanlığı bir arada içermesi ve değişkenliğe açık bir yapı sergilemesi gibi kriterler temel karakteristiği olarak tanımlanabilir. Köksap ağ ilişkisi, kent içinde belirsizliğe ve belirlenimsizliğe getirilebilir bir okunaklılık sağlar ve bu ağ yapısı, işleyişin göstergesi olmaktan daha fazlası haline gelerek; onu anlamlandıran ve yaşatan “bir kendilik, öz olarak” kalır, imgesizleştirir. Çizelge 3.1'de köksap olmayan ve köksap olan kent yapılarına ait kavramlar gösterilmektedir.

Çizelge 3.1 : Köksap olmayan ve olan yapıların karşılaştırılması.

	Köksap Olmayan Yapı (Kent)	Köksap Yapı (Kent)
İçerik	Sabit, yüklenen işlevler	Göreceli, fragmanlaşmış işlevler
Düşünce	Statik, belirlenimci (deterministik)	Devingen, çok işlevli, değişken
Açık olma durumu	Kısmi olarak açık	Yeni durumlara “açık”
Hız	İlerlemeci, doğrusal süreklilik	Göreceli, yerel veriler ve durumlardan yola çıkan, yerel ve küresel arasında hareket eden
Deneysellik	Sonradan dikte edilen, zorlamacı, fiziksel	Dönüştürücü deneysellik, fiziksel ve zihinsel, süprizlere açık
Esneklik	Yapı sistemlerinin esnekliği ile orantılı	Alımlayıcıya bağlı, devingen, <i>polyvalance</i>
İmge /sizlik	İmgeleştirme süreci, etkileycilik	İngesiz yapı

Çizelgede 3.1’de gösterildiği gibi, köksap olmayan bir yapıya sahip kent, içeriğin belirlenmiş olduğu, sabit ve yüklenen işlevlerle donatılı iken; köksap bir ilişki ağındaki kent ise, belirlenimsizlik içeren, dinamik ve canlı bir işlev-içerik-anlam örüntüsü oluşturur. Kentlerde köksap ağ ilişkisi; sosyal ve mekansal deneyimleme, politikalar, ekonomik ve sosyolojik değerler bağlamında “platolar”ın yaratıldığı ve fragmanların da bu platoların ara bağlayıcı elemanları olarak dönüşüme uğrattıkları bir zaman-mekan ilişkisi üzerinden belirir. Köksap ağ ilişkisi, kendiliğinden ortaya çıkan ve sistemli ilerleyen ve kendi devinimini yaratan bir yapıyı ortaya çıkarır. Bu açık yapı, zaman-mekan ilişkisinde kentleri “organsız beden” olarak; oluşmamış, akışkan, cansız ve katmanlaşmamış olarak görmenin bir yoludur.

Organsız beden (*BWO: Body without organs-corps sans organes, CSO*) Antonin Artaud'un tanımıdır. Artaud'a göre bedensiz organ; arayüz, eşik ve sembolik kuvvetlerin kesişme alanı olarak tanımlanır. Buna göre, bedendeki organların, fragmanlı, özerk ve bağımsız yapıları vardır ve bu kontrollü ve merkezi olmayan bir şekilde işler. Organsız beden, “insancıl, metinsel, sosyo-kültürel ve fiziksel bedenlere” işaret eder. Beden; yüzey ve cinsiyet, ırk, yaş, sınıf gibi çoğul kodlar içerir ve dilsel bir konstrüksiyondur (Deleuze ve Guattari, 1987). Bu yapı, aynı zamanda bir uzam, “*filum*” ya da köksap gibi, tek bir teori yerine birbirleriyle eşanlamlı olarak geliştirilen teoriler ağı şeklinde belirir (De Landa, 2000).

Organsız beden, aynı zamanda imgesiz bir beden olarak; bir obje, kavram ya da durumdan çok, hareket halindeki gelişiminden kavranabilir. Massumi'nin ifade ettiği gibi, “tekrar üretilmeyen, tekrar tüketilemeyen (*unproductable, unconsumable*), bir üretimini bütün sürecini kaydetmek için bir yüzey (*surface*) olarak hizmet eder” ve kent biçimleri, fazladan şifreleme yaratmadan, yeni metaforlar üreten ve planlama stratejileri için katmanlara ve düzeylere alternatif açılımlar yaratabilen bir durumu ifade eder. Organsız beden bir aşkınlıktan çok, madde ve enerji bilgisinin akışını ifade eder (Massumi, 1992; De Landa, 2000).

Kentler bağlamında düşünüldüğünde organsız beden; organı olmayan, organların yani bileşenlerin çıkarıldığı bir beden değil, beden gibi işlev gören güçlü bir oluşumdur ve metropolitan yapılar ile özdeşleştirilebilir. Kentler köksap ilişki ağları açısından, organsız beden ile sürekli dönüşüm içinde bir akış içinde anlaşılabilir. Transmodern paradigma bağlamında bu ilişki ağı; planlama ve hiyeraşik dizilimin yerini akışların ve halkaların aldığı, dinamik ve alternatif yapılardan oluşur (Graafland, 2000; De Landa, 2000).

Çağdaş konutu oluşturan ve kent yapılarının katmanlı olarak etkilediği ilişkiler; diğer bir deyişle fragmanlar, kent kimliği gibi bir sarmal içinde göreceli olan bir organizasyon olan organsız beden / köksap yapı ile ele alınabilir. Fragman, köksap ağın içinde anlatının açılımını sağlayan ve kent organizasyonunda farklı bileşenlerin etkin olmasına rağmen; çelişki, olasılık, belirsizlik ve sınırı aşma özellikleri ile benzer olmayan birimlerin çakışma alanlarını bağlayan bir alansallık yaratır. Kentin platosu, bu fragmanların yarattığı alansallık üzerine kuruludur.

Fragmanlar da, küresel ağlar içinde, temelinde varoluşsal bir ayrışmanın getirdiklerini dönüştürmeye yönelik bir strateji ile beden-mekan melezleşmesini

sağlayabilir. Kentlerin arayüzü olarak konutun; aynılık, benzeşim gibi kavramları, farkındalık ve sorgulama aracılığıyla, eklenti, değişiklik ve farklı anlamlandırmalara açık olan tektonik bir yapının ya da imgesiz bir kent kültürünün oluşumuna etki ettiği ileri sürülebilir. İmgesiz bir oluşum, kent içindeki farklı katmanlar-platolar arasında bağlantılar sağlayan eşzamanlı fragmanları ortaya çıkarır. Konut daha bütüncül ve bu ağa eklenenebilme kapasitesine sahip olarak, kendi devinimini yaratabilen bir mikrokozmos haline gelir.

4. ÇAĞDAŞ KONUTU FRAGMANLAR ÜZERİNDEN YENİDEN OKUMA

Çağdaş konutu fragmanlar üzerinden okumanın gerekliliği, günümüzde konutun kavramsal ve bağlamsal açıdan geçirmekte olduğu değişimleri değerlendirebilme, çağdaş konutu kentin bileşenlerine eklemelendiren etkenleri ortaya çıkarabilme ve bu etkilerin gelecekteki yansımaları üzerinden öneriler geliştirebilme amaçlıdır.

Bugünün çoğul ilişkiler düzleminde konutun anlatısını anlamak ve yorumlamak, kent içindeki çok katmanlı yapının çözümlemesi ile gerçekleşmektedir. Bu kapsamda yeniden okuma, kentleri etkileyen ve yönlendiren dinamiklerin konut oluşumu ile olan etkileşimini çok katmanlı ilişkiler üzerinden anlama, gözlem ve varolan olay örgüsünü anlama ve yorumlamaya yöneliktir. Kentleri sosyal ilişkilerin çoğul ortamı haline getiren farklı dillerin ya da anlatıların kent yapılarını, konutun olay örgüsünü ve insan ilişkilerini etkileme süreçleri bu okumaya yön vermektedir.

Günümüzde küresel ölçekte yaşanan değişimlerin etkenleri ve konuta yansımaları, hem kent ve konut politikalarında yönlendirici bir strateji, hem de tasarımcıların ve eleştirmenlerin söylemlerinde yer alan ifade biçimleri olarak gözlemlenmektedir. Bu veriler ve ifade biçimlerinden yola çıkarak, kent ve alımlayıcı arasında kurulan çoğul ilişkinin, küresel bir ölçekte konutun olay örgüsünü etkileyen fragmanlar üzerinden gerçekleştiği söylenebilir.

Bu bölümde, fragmanlar üzerinden beliren yeni anlatının gözlemlenerek anlaşılması ve daha net olarak ortaya konmasına olanak sağlayan belirli konut alanları ele alınmıştır. Konut alanları ve literatür araştırması üzerinden anlama ve yorumlamaya dayanan olay örgüsü; fragmanların belirişini güçlendiren ve diğer konut alanları için genelleme yapılabilecek tikel birer örneklem olarak değerlendirilmiştir. Örneklem; Thomas Kuhn'un paradigma kavramı ilgili olarak ifade ettiği gibi; doğanın gözlemlenerek bilim ve kuramsal bilgi oluşumuna ışık tutan "örtük bilgi" (*tacit knowledge*) içeren ve yüzleşme ile keşfedilen bir olgu olarak değerlendirilmektedir (Kuhn, 1962). Örneklem; temsil edicilikten farklı olarak, irlenen olguların uygunluğu ön plana alır. Bu çalışmada da örneklem; test etmekten çok keşfetme ve anlama çabasına dayanır. Tikel ve genel arasındaki bilgi akışını sağlayan

örneklemeler; genelleştirme yapılarak yeniden anlaşılabilir, düşünülebilir, değiştirilebilir hale gelen ve köksap bir ilişki ağı içinde hareket halindeki oluşum ya da potansiyel alanlar olarak değerlendirilir.

Yeniden okuma edimi, çağdaş konutu anlama, anlamlandırma ve yorumlama ve deneyimlemeye dayalı bir süreç ile gerçekleşmektedir. Yeniden okuma, konutun olay örgüsünü ortaya çıkartmaya yönelik olarak, araştırmacının da içinde bulunduğu, deneyimleme ve gözleme dayalı, hem süreci, hem de ürün olarak bilgiyi temsil eder. Yeniden okuma; etkileşime bağlı olarak Seamon ve Zajodonc (1998)'un katılımcı gözlem (*participant observation*) yöntemi ve düşünümsel metodoloji ile paralellik gösterir. Kentler içinde deneyimleme kavramını gerekli kılan okuma süreci aynı zamanda; Deleuze odaklı bir bakış açısıyla yazmadan (*writing*) farklı olarak, bu çalışmanın daha önceki bölümlerinde bahsedilen yumuşak ve çizgili mekan arasındaki ayrıma işaret eder. Olasılıklara açık olan bu ayrım, varolan konut oluşumları üzerinden deneyimleme ve gözlem yapılarak, kent-konut-alımlayıcı arasındaki etkileşim biçimlerini ortaya çıkartmaya yöneliktir. Yeniden okuma, keşif, gözlem ve deneyimleme ile gerçekleşen katmanlı bir süreci ifade eder.

Çağdaş konutun olay örgüsünü yeniden okuma, varolan süreklilik içinde bir duraksama yaratarak, nedensellik yerine olasılık nosyonu öne sürer. Bu nosyon; irdelenen olguya sabit bir noktadan ilerleyen sınırlı bir çerçeve yerine, merkezsiz ve çekirdeksiz ağlar şeklinde gelişen döngüsel bir çerçeveden bakmayı gerekli kılar. Bu ise, disiplinlerötesi yaklaşımı gündeme getirir. Kent-konut ve alımlayıcı arasındaki ilişkileri tüm yönleriyle günümüzde yeniden ele almak, disiplinlerötesi yaklaşım ile daha gerçekçi olarak kavranabilir. Bunun nedenlerinden biri, konuta ilişkin anlam değişimlerinin, hem tasarımın kendi doğasından kaynaklanan, hem de sosyal ve politik bir ağ tarafından yönlendirilen fragmanların devingen yapısından kaynaklanır.

Çağdaş konut üzerine deneyimlemeye dayalı yeni bir okuma girişimi, Avrupa'da farklı ekonomik, politik ve sosyo-kültürel yapılar içinde olan İstanbul, Viyana ve Amsterdam kentlerinde belirli konut alanlarında gerçekleştirilmiştir. Konutun özellikle heterojen bir kentle değişen ilişkileri açısından İstanbul, ölü bir kentten yavaşça canlanmaya başlayan Viyana ve pragmatik konut geleneğini yeniden şekillendirmeye çalışan Amsterdam gibi belirli kentlerde, mevcut konut stoğunun yeniden kullanımı ya da dönüşümü, Avrupa'da çağdaş konut anlayışının yansımaları olarak ele alınmaktadır. Ele alınan konut alanları, içinde buldukları kent içindeki

diğer konut alanları ile ilişkileri ve sosyo-mekansal oluşumlara etkileri açısından anlaşılmaya çalışılmıştır. Bunun için, ele alınan kent ve konut alanlarında bir süre yaşayarak, deneyimlemeye dayalı bir okuma yapılmış ve bu şekilde, ele alınan konut alanları bütünsel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Niteliksel araştırmanın teknikleri olarak; veri toplama, uzman kişilerle görüşme, derinlemesine görüşme ve veri analizlerine dayalı araştırmalar ile örneklem, konutun olay örgüsünün anlaşılabilirliği, gözlemlenebileceği ve özüne dair bilgi üretebilen birer topografya / yüzey olarak ele alınmıştır.

Yeniden okumanın dayandığı disiplinlerötesi yaklaşım çerçevesinde, eşzamanlı olarak deneysel bir sanat projesi gerçekleştirilmiştir. Deneysel sanat projesi, tez çalışmasının beşinci bölümde topografya / yüzey olgusu üzerinden ayıntılı olarak açıklanmıştır. Sanat projesi ile; konut kurumlarının çağdaş konutun oluşumunu şekillendirmede rolleri ile konut üretim süreçleri ve tüm bu süreç boyunca alımlayıcının kent mekanında belirlemekte olan ya da “oluş” halindeki konuta ilişkin algılamaları gözlemlenmiş ve anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma; ileri sürülen fragmanların sorgulanmasına yönelik olarak, araştırmacının da bir alımlayıcı olarak, diğer alımlayıcılar ile etkileşim içinde gerçekleştirilen diyaloglar üzerinden konutun varolan potansiyelinin yorumlandığı bir süreç içinde gerçekleşir. Özetle, bu bölümde örneklem olarak ele alınan konut alanlarının ve eşzamanlı olarak gerçekleştirilen deneysel sanat projesinin özerk topografya / yüzey yaratmalarına dayanarak; konut oluşumunda hız, deneysellik ve esneklik fragmanları ile kavramsal bir çerçeve model önerilmektedir.

Bazı kentlerde ön plana çıkan konut alanlarının, geleceğin konut oluşumuna dair çeşitli izler taşıdığı söylenebilir. Bağlı buldukları kentlerin küresel ölçekte farklılık ve değişimlerine işaret ediyor olmalarından dolayı; bu çalışma kapsamında ele alınan İstanbul Narcity, Viyana Donau City ve Amsterdam Doğu Liman Bölgesi konut alanlarının günümüzde küreselleşmenin altını çizdiği değişkenlik, farklılık ve sosyo-politik imgelemler ile çevrili olduğu ileri sürülebilir. Bu üç örneklem konut alanı; geleceğin konutuna dair barındırdıkları mekansal örüntüler ve izler ile kent içindeki diğer konut alanlarından belirgin farklılıklar ortaya koymaktadır.

Ele alınan bu üç kent içinde, ön plana çıkan konut alanları, kentin geri kalanına da yön veren dinamik örneklem olarak ifade edilebilir. Sassen’in küresel araştırmalarında da ele aldığı kentler bağlamında yaptığı sosyo-ekonomik analizleri,

bu çalışma kapsamında kentlerin; politik, kentsel-mekansal ve sosyo-ekonomik katmanlar şeklinde ele alınmasında etken olmuştur. Konut araştırmalarında genellikle Paris, New York, Tokyo, Brüksel, Amsterdam metropolleri ve Viyana, Budapeşte, Bratislava gibi Doğu Avrupa kentleri; finans, konut üretimi, ekonomi, finans, bankacılık, işgücü, istihdam gibi servis sektörleri açısından karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Sassen'in kent karşılaştırmalarında da, analizleri homojen ve eşdeğer kılmak için belirli alt kriterler olmasına rağmen, kent katmanlarını farklılıkları içinde ele alınması ve irdelenen olguların öznelliklerini esas alması dikkat çekicidir.

Seçilen üç kent ve konut alanlarının bu çalışmada irdelenmesinin nedenleri; sadece çeşitlilik açısından verimlilik sunmalarından öte, birbirlerini güçlendiren birer topografya yaratma potansiyellerine sahip olmaları, ortaya çıkardıkları ve eşzamanlı olarak vurguladıkları fragmanlara ışık tutmalarıdır.

Bu çalışmada da; öncesinde Helsinki'de Ruoholahti bölgesi, İstanbul'da Levent Loft evleri, Viyana'da Wienerberg konut alanlarının incelenmesi ve bu alanlara odaklanan okumalar; sonrasında daha katmanlı, heterojen ve dinamik örneklemlere doğru geliştirilerek disiplinlerötesi sanat projesinin de desteklediği bütünsel bir okuma yapılmasında yönlendirici olmuştur. Kentleri deneyimlerken yaşanan olaylar, süreçler ve yapılan görüşmeler, problem alanının süreç içinde rastlantısal olarak tanımlanabilecek olaylarla değişerek daha geniş bir boyuta kaymasına neden olmuştur. Bu bağlamda; Narcity, Donau City ve Doğu Liman Bölgesi örneklemleri, bahsedilen küçük ölçekte ve daha homojen öncülleri de içinde barındıran çoğul topografyalar olarak değerlendirilmiştir. Örneklemler, kendi tikellikleri ve geniş bir ölçekte diğer konut alanları ve kent yapıları ile olan etkileşimleri baz alınarak değerlendirilmiştir.

Örneklemler; içinde buldukları coğrafya ile politik ortam ve kültürel değerler içinde neden-sonuç ilişkisinden çok, olay örgüsü sergileyebilme özelliğine sahip olduklarından dolayı topografya / yüzey olarak ele alınmıştır. Topografya; yüzey izleri, şekiller, ve özelliklerinden oluşan ve bir çeşit “yer yazımı” ya da bir mekansallık haritası olarak düşünülebilir ve Leatherbarrow'a göre aynı olmayan, ancak benzer nitelikleri taşıyan alanları sarmalayan bir ağ olarak ifade edilebilir (Leatherbarrow, 2000).

Topografya kavramı örneklemlerin, olay örgüsü / ilişkisel bilgisi bağlamında tikel ve genele ait bilgi içerir ve tikel-genel arasında gidip gelme hareketi ile bilgisini

eklenerek çoğaltır, artiküle eder. Kentin tektoniği de örneklemelerden üzerinden değerlendirilen tikel-genel arasındaki bu grift ilişki üzerine kuruludur. Konutun olay örgüsü ise bu parçalı bütün içinde yeni anlamsal dizgeler yaratan fragmanlar üzerinden gerçekleşir. Literatür araştırması ile belirlenen fragmanlar; küreselleşmenin kent ve sosyo-ekonomik yapılar üzerindeki yansımaları ile belirlenen kavramlar olarak, konutun olay örgüsünü yönlendirmektedir. Geçmişte modern dönemin kentle kurduğu ve ayrılaşma üzerine olan ilişkinin tekdüze yapısının, günümüzde serbest bir oluşum olarak algılanmasına rağmen, dikte edilen ve vurgusu daha açık bir şekilde temsil edilen bir “arada olma” durumu yarattığı ileri sürülebilir.

Fragmanlar; parçalılık, kırılmalık, farklılık, çeşitlilik, büyüyen sosyal farklılıklar, bölünme ve kutuplaşma kavramları ile örtüşme göstermekte topograf / yüzey oluşumuna katkı sağlamaktadır. Bu kavramların günümüz kentleri içindeki değişimi; konutun fiziksel, anlamsal ve yönetsel dönüşümünü, tasarım ve üretim bağlamındaki aktörler ve alımlayıcı arasındaki etkileşimle birlikte yeni bir döngüye sokar.

Fragman olgusu ya da fragmanlaşma, aydınlanma ile başlayan ve dünya üzerinde kurulan bir baskınlık iddiası ile batı biliminin temelinde (Hristiyanlık düşüncesinde) yer alan; ayırım yaparak parçalarına ayırma ve gerçekliği bölerek matematiksel modellere dönüştürme yöntemidir²² (Volckmann ve Nicolescu, 2007). Organizasyon yapılarından düşünce biçimlerine kent yapısını yönlendiren fragmanlaşma, anlamın çeşitli varyasyonlar aracılığıyla oluşumunda etkili olan aktörlerin “öteki” ile olan etkileşimindeki doğrusal ve hiyerarşik yapıyı altüst etmektedir (Falzon, 1998).

Fragmanlar, birbirinden kopuk ve bağımsız olduğu gibi, deneyimleri birleştiren ve konut üretim ve tüketim süreçlerini etkileyen bir bütünün parçaları olarak

²² Küresel dünyanın yeniden ürettiği kavramlarından biri olarak fragmanlaşma, çoğunlukla ekonomik açıdan ele alınarak tanımlanmaktadır. Ekonomik süreçlerin yansımaları olarak fragmanlaşma, küreselleşmenin negatif getirilerinden biri olarak piyasanın liberalleşmesiyle birlikte, sosyal yönlendirme ve demokratik yapıları olumsuz yönde etkileyen bir problem olarak değerlendirilmektedir. Buna göre fragmanlaşma, belirli tüketim biçimlerine yol açmakta, yaşam biçimlerinin homojenleşmesi ve kültürel farklılıkların yokolmasına neden olmaktadır. Kentel yönetim ile bu bağlamda fragmanlaşma, artan farklılaşma ile kentel ve bölgesel düzeyde sosyal dışlamaya neden olmaktadır (Schneider-Sliwa, 2006). Ancak bu çalışmada fragmanlar ya da fragmanlaşma, postmodern yaşantının getirdiği parçalılık ilişkileri açısından yeniden inşa edilebilir, kurgulanabilir bir anlatıyı ortaya çıkarmaları yönüyle ele alınmaktadır.

yorumlanabilir²³. Fragmanlaşma, postmodern yaşantıda eşzamanlı olarak parçalara ayırma ve bir anlam bütünlüğüne göre yeni bir yapı veya anlamlı ilişkiler bütünü oluşturacak biçimde bir araya getirme; diğer adıyla bir yapıbozum olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada fragmanlaşma olgusu, çalışmanın yöntemine, sezgisel olarak yakalanan, sözle ifade edilemeyen boyutların da içiçe geçmiş oldukları kategorileri hiyerarşik bir dizilimden çok, bütünsel bir ilişkiler düzlemi içinde yön vermektedir.

Fragmanlaşma ya da fragmanlar, açık bir sistem olarak metaforlarla ilgilidir. Fragmanlar; herhangi bir bilgi, kesinlik, ontoloji, araçsallık ya da öngöründen çok, “bilinmeyenin kapısını çalma”, ya da “inşaa etme, gerçekleştirilme olasılığı” içerir (Rajchman, 2000). Küresel ağlara eklemleme sürecinde böylesi açık bir potansiyel bilgi alanının, değişim hızı ile şekillenen söylemler ve güncel pratikleri yorumlamada bir strateji olarak ele alınması önem kazanır. Değişen bir toplum için konut stratejisi oluşturmada fragmanlar belirli bir açıklık yaratabilir.

Günümüzde, modernleşmenin yerini, kentsel dönüşüm hızı almıştır. Kentsel mekanların tüketim süreci, kentin pazarlaması, imgesi ve küresel ile yerel arasındaki gerilim sosyal pratiklere yol açmaktadır. Ekonomik organizasyon, enstitü biçimleri, politik yaklaşımlardaki değişimler geçicilik, fragmanlaşma, düzensizlik, parçasallık, imge ve zaman hız kavramını gündeme getirmektedir (Moulaert ve diğ., 2005). Çağdaş dönüşümler; post metropolitan peyzaj olarak tanımlanan, kenti merkezsizleştiren ve artan karmaşık biçimlerden oluşmaktadır (Soja, 2000; MacLeod ve diğ., 2003). Soja (2000)’nın da ifade ettiği gibi, çağdaş kentsel mekanda, küresel bütünleşme, çelişki ve aynılık, fragmanlı kent yaşamı hız ile ilgili olan ve deneysel olanın vurgusuna işaret ederken, esnekliği de beraberinde getirmektedir.

Açıklık, kentlerin gelecek biçimlere açık olmasından çok, belli kentlerin içinde buldukları örüntü dahilinde, olası geleceklere açık olma durumudur. Örneğin Paris ve Milano gibi kentler moda ağlarına açık bir yapı sergiler (Allen, Massey ve Pryke, 1999). İstanbul’ın tüketim odaklı bir durumu temsil ettiği, Viyana’nın teknolojiye odaklı ve Amsterdam’ın deneysellik odaklı bir sürdürülebilirliğe yönelik yaklaşımlarının ön plana çıktığı söylenebilir. New York’un tam olarak küresel ağlara eklemleme bir yapısı gözlemlenirken, Tokyo’nun yerellik üzerinden küreselliğe

²³ Herakleitus’da epigramlar, diğer bir deyişle söylem analizleri de birer fragman olarak düşünülebilir.

yönelen bir açıklıkta olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, her bir kentin açıklık değerleri ve dereceleri birbirinden farklıdır ve fragmanlar ile çevrilidir.

Fragmanlar, çağdaş söylemler içinde konutun dönüşümü üzerinden anlamlandırılabilir. Deleuze'in klasik, nesnel ve bilimsel teorilerden farklı doğa yapısına sahip etik-estetik anlayışının; kent ve konut ilişkisine yeni bir bakış getirebileceği söylenebilir. Deleuze'ün Bergson'un “şeylerin kendisi onları aydınlatan hiçbir şey olmaksızın aydınlıktır” düşüncesiyle bütünleştirdiği bakış açısı, imgesiz bir teoriye işaret etmektedir (Bains, 2002, s.107). İmgesi olmayan bir teori, Deleuze'e göre bilincin nosyonu yerine, aydınlık objeler ya da şeylerin üzerine ışık vuran, aşkın olmayan bir bakıştır (Bains, 2002). İmgesiz bir teori, fenomenolojinin görsel algı anlayışından bağımsız bir şey haline gelir. Bu sosyo-politik ve mekansal olgu, kent ortamında doğrusal bir girdi-çıkı ve sonuç-ürün ilişkisinden çok; başı ve sonu çoğunlukla muğlak olan ve belirli bir anlam taşıyan; kendine özgü bir yapı oluşturan çerçeveler yaratır.

İmgesiz bir bakış; kenti fragmanlar aracılığıyla görme ve konutun olay örgüsünde bu fragmanların etkilerinin gelecek ile örtüşmesini sağlayabilir. Bu, aynı zamanda “imgesiz bir konut teorisinin” belirmesi anlamına gelir. İmgesiz bir konut teorisi, çağdaş konutun günlük yaşamın dokusunu oluşturan belirsiz olgulara cevap verme üslubunu, insan-mekan etkileşiminin bilinemez ve kestirilemezliği karşısında tasarımcının ve alımlayıcının kendini “konutun değişken örüntülerine açık bırakması”dır. Tasarımcı ve alımlayıcı arasındaki sınırlar, bu şekilde; kullanım, işlevsellik, barınma gibi tanımlamalardan uzaklaşarak birer örüntü haline gelebilir.

Günümüzde konutun yeniden anlamlandırılmasının etkisiyle, nesnenin artık eski fiziksel sınırlarını terketmesi, özellikle de içinde yer aldığı mekansal bağlamın, çevrenin ve alımlayıcısının da birer parçası haline gelmesi önemli olmuştur. Bu yaklaşım, temelinde fragmanlar aracılığıyla kent ve alımlayıcıya erişmek üzerine yetkinleşmeyi içerir. Bir anlamda bu yaklaşımın, kentsel ölçekte çağdaş sanatı da kente eklemleyen, heykel kaidesini yıkarak onu bir başka kullanıma sokan anlayış ile paralel olduğu söylenebilir.

Çağdaş konutun dinamik bir kent yapısına eklememesindeki etkenler, kenti şekillendiren dinamiklerin ya da diğer bir deyişle fragmanların aynı zamanda konut oluşumunu etkileyen kriterler olmasıdır. Konut oluşumu, “oluş” halinde olan, süregelen çizgi içinde bir düğüm noktası ya da açılım sağlayan dinamik bir

yaratımdır. Bu noktada konut, kent içinde tamamlanmamış bir olgu olarak kentin stratejisini yönlendiren bir mekansallığı fragmanlar üzerinden üretir. Hız, deneysellik ve esneklik olarak ileri sürülebilecek fragmanlar; konut alanlarının oluşumunda hem otonom özellikleri, hem de ait oldukları bütün içinde birbiri içine geçmektedir. Esneklik, değişimin hayata geçmesi ve varolabilmesi için gerekli bir fragmandır. Hız ve haz çağı mekansal deneyimin esnek olmasını gerektirir. Deneysel olma olasılığı, mekanı imgesiz kılma özelliği, hız kavramı içinden belirişi çağdaş konut için yeni bir olay örgüsü yaratma potansiyeli taşır.

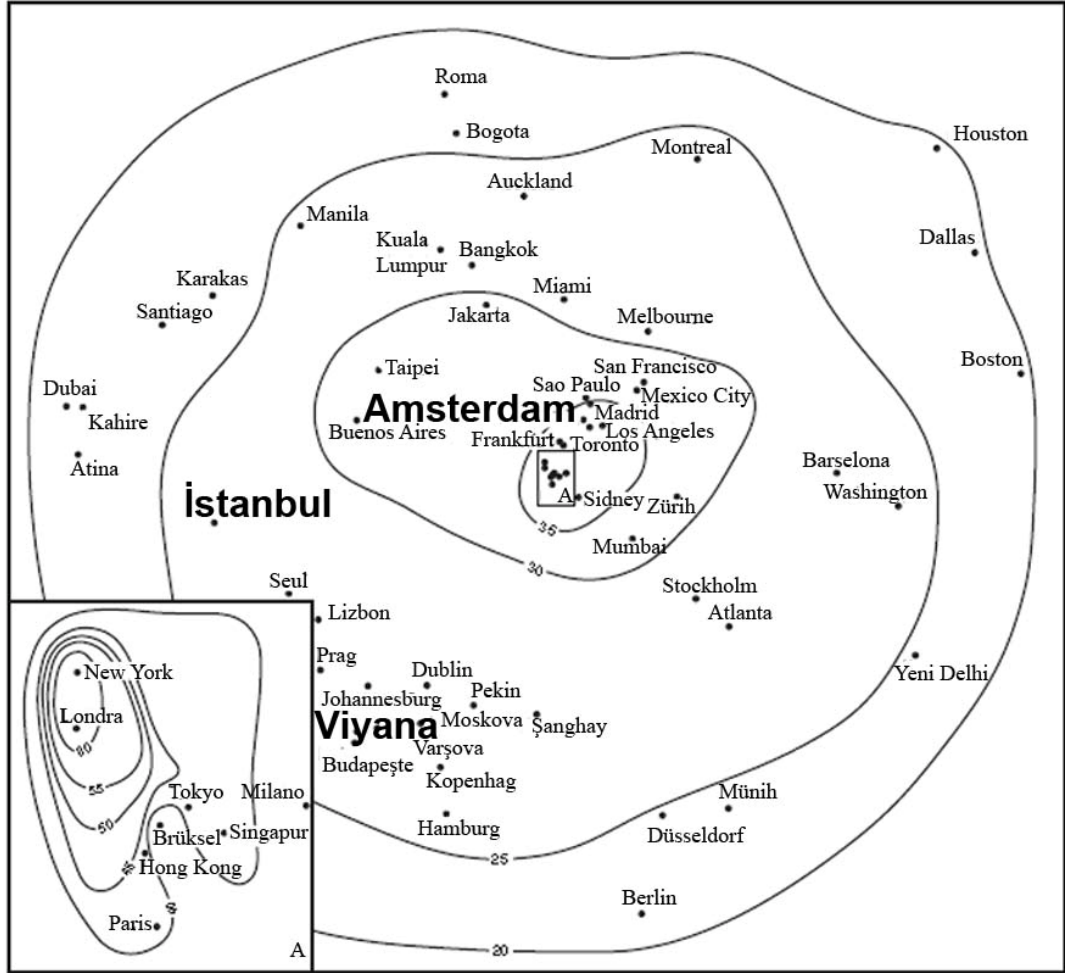
Ele alınan örneklem konut alanlarının ortak özellikleri, küresel ağın ve transmodern dönemin farklılık ve çeşitliliği üzerinden yola çıkarak kent ve “kullanıcısı” ile kurmaya çalıştıkları yeni ilişkileri olmaktadır. Bu yeni ilişkiler, konutun söylemlerinde ortaya çıkan ve vurgulanan yeni bir yapıya da işaret eder; konut kent ağı içinde bir düğüm noktası olarak, dönüşüm potansiyeli olan ve kentsel mekan hiyerarşisi içinde yerine daha açık bir sistem önerir.

Şekil 4.1’de, İstanbul, Viyana ve Amsterdam’ın diğer kentler ile küresel ağ bağıllığı (*global network connectivity*) gösterilmektedir²⁴. Giderek yükselen platolar şeklinde temsil edilen haritada, küresel servis alanlarının yoğunlaşmasına bağlı olarak Londra ve New York kentlerinin en yüksek platoda bulunduğu görülmektedir. Platonun temsili açıdan hiyerarşik ve bölgesel eğilimleri göstermekle birlikte, kentlerin birbirinden etkilenme düzeyine dayanan hinterlandlar arasındaki ilişkiyi vurguladığı söylenebilir. Plato çizgisinin üzerindeki her bir nokta eşdeğer bağıllık içermektedir. Buna göre küresel kentler, birbiri ile rekabet halinde olan ve ekonomik servis ile küresel firma / kurumların diğer kentlerde yarattıkları yeni mekansallık aracılığıyla kentleşmenin örüntülerini benzer hale getirmektedir (Taylor, 2004).

Bu haritanın doğrudan konut üretimi ile ilgili olmamasına rağmen, “kentlerin küresel peyzaj” içinde servis hizmetleri ve bağıllık açısından, hız fragmanının dönüştürücü gücünün kentleşmenin örüntülerini değiştirmesinin bir göstergesi olarak

²⁴ Bu haritalama, Taylor’un küresel ağ bağıllığı çerçevesinde ele aldığı ilk 62 kentin istatistiki olarak karşılaştırılmasıyla elde edilmiştir. Dünyadaki tüm kentler açısından ele alındığında, haritalamanın göreceli olarak daha küçük kentlerin bağıllığını gösteremeyeceği düşünülmüş, buna istinaden Taylor ve GaWC tarafından tüm kentleri ele alan çeşitli sıralamalar yapılmıştır. Küresel servis mekanlarının (*global service space*) mesafe olarak hesaba katıldığı (*global service distances*) bir şehirlerarası matrikse (*intercity matrix*) dayanan sıralamalar; özellikle endüstriyel, finans, bankacılık, vb. gibi kriterler açısından ele alındığından dolayı bu tez çalışmasında yer almamaktadır (Taylor, 2004).

yorumlanabilir. Platonun güneybatı kısmındaki büyük ve düz olarak görülen yığında İstanbul ve Viyana'nın da içinde olduğu Doğu Avrupa kentleri bulunmaktadır. Bu alandaki yığılmada yer alan kentler, 1990'lı yıllardan itibaren küreselleşmenin yeni sınırlarını göstermekte ve “yükselen piyasa”ya (*emerging market*) açılan birer kapı olarak tanımlanmaktadır (Taylor, 2004).

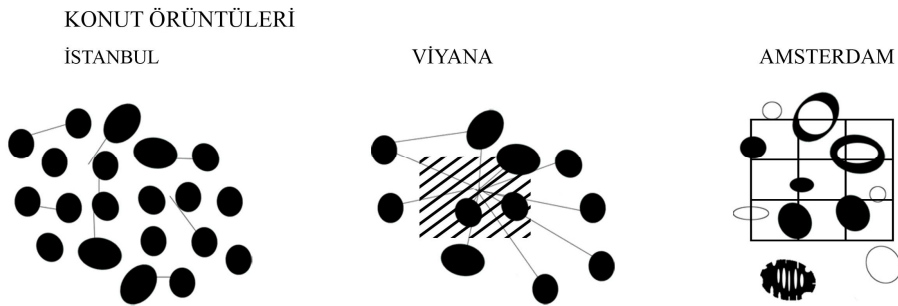
Şekil 4.1 : Küreselleşmenin peyzajında İstanbul, Viyana, Amsterdam (Taylor, 2004).

Şekil 4.1'de gösterilen küreselleşme peyzajından yola çıkarak, kentlerin göreceli konumları ve bu kentlerde ele alınan konut alanlarının birbirleri arasındaki farklılık ve benzerlikler daha okunaklı olmaktadır. Ağ bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kent içinde beliren yeni küresel mekan ya da platoların özerk ve bağımsız alansallıklar içerdiği söylenebilir. Bu alansallık, ele alınan konut alanları bağlamında İstanbul, Viyana ve Amsterdam'da farklı örüntüler meydana getirmektedir. Ele alınan bu kent ve konut alanlarına ait veriler Çizelge C.1 ve C.2'de sunulmuştur.

Çizelge C.1 ve C.2’de gösterildiği gibi, İstanbul yüzölçümü açısından Viyana ve Amsterdam’a göre daha büyük olmasına rağmen; Viyana’dan daha az, Amsterdam’dan daha fazla nüfus yoğunluğuna sahiptir. İncelenen konut alanları açısından ise; Narcity, 147.000 m², Donau City 185.000 m², Doğu Liman Bölgesi konut alanı ise 120.000 m²’dir. Narcity Bölgesi eğimli topografyasından dolayı göreceli küçük bir alan; Donau City ve Doğu Liman Bölgesi ise, daha parçalı bir ada yapısı sergilediklerinden dolayı çevreye doğru genişleme olasılığı büyük alanlar olarak algılanmaktadır. Bu algının temel nedenlerinden biri, Donau City ve Doğu Liman Bölgesi konut alanlarının bölgesel konut mimarisi ile daha çok benzeşim göstermeleri ve farklılıklara rağmen kent içinde daha büyük ölçekte etrafa yayılan bir örüntü yaratma potansiyeli taşımaları olarak düşünülebilir.

İstanbul’da hanehalkının yüksek sayıda ve kalabalık aile örüntülerden oluşması, ulaşım ağının düzensiz ve karmaşık olmasından kaynaklanan dağınık bir yerleşim gözlemlenmektedir. Daha az sayıda hanehalkına sahip Viyana’da ise, gelişmiş bir altyapı ve ulaşım ağı aracılığıyla kent yapısının merkezden periferiye doğru dağılarak genişlediği gözlemlenmektedir. Amsterdam’da ise, Viyana’ya benzer biçimde daha az hanehalkı ile gelişmiş ulaşım ağı ile kentin merkezi yapısının kısmi olarak korunarak başkalaştırıldığı ve periferiye doğru genişleyen bir konut örüntüsünün varlığından sözedilebilir.

Viyana ve Amsterdam’da konut üretiminde; çoğunluğu özel yatırımcı olmak üzere, sosyal kiralık konut üretimi ön sıradadır. Devletin sosyal konut üretimi ile paralel olarak özel girişimlere de alan yaratması, konut örüntülerinin rasyonel ve pragmatik bir ızgara üzerinden farklılık ve çeşitliliğe cevap verebilmesine yol açmaktadır. Bu yaklaşımın İstanbul’da konut üretim örüntülerinden belirgin bir biçimde farklı olduğu söylenebilir. Şekil 4.2’de kentsel bağlamda sergilenen yaklaşımların ele alınan konut alanları üzerindeki etkileri gösterilmektedir.

Şekil 4.2 : İstanbul, Viyana ve Amsterdam’da gözlemlenen çağdaş konut örüntüleri.

Kentler, farklılıklar içeren ve öznelerin aralarındaki etkileşimle anlam bulan karmaşık bir bütündür. Bu bütün, günümüzde kentsel dönüşüm olgusunun geçmişe oranla daha baskın bir kültürel eğilim olarak yaygınlaşmasıyla birlikte, yeni ve farklı mekan anlatısı kurmaya çalışan bir arayışta anlam bulur. Yeni ekonomik değişimler, kentsel mekanı sosyal yapı ve kültürel değişimler ile birlikte, konutu da “potansiyeli olan” bir yer olarak dönüştürmekte ve kentin planlanma süreçleri için de yeni kavramsal boyutlar oluşturmaktadır. Ancak, çağdaş kentin peyzajını oluşturan karmaşıklık, gereğinden fazla çeşitlilik, düzensizlik ve uyumsuzluk gibi bileşenlerin olması genellikle olumsuz olarak değerlendirilebilmektedir.

İstatistiklere göre İstanbul, Viyana ve Amsterdam gibi kentlerde konut üretimi, konut talebini niteliksel olarak karşılamak üzeredir ve bu da, mevcut konut stoğunun değerlendirilmesine, yenilenmesine ve niteliklerinin artmasına yönelecek olan eğilimin göstergesidir. Niteliklerin artma potansiyeli, gelecekte kent merkezi ile periferi arasında etkileşimin konutta yenilenme, dönüşüm ve başkalaşım olgusu çerçevesinde yeni politikaları gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, ele alınması gereken yeni politikalardan biri kontrollü büyümenin sağlanması sorunsalı olmaktadır. Konut alanındaki yatırımların kamu denetiminden uzaklaşmasının sonuçlarından biri olarak kontrollü büyüme, plansız gelişmenin kent içinde uçsuz bucaksız bir ağ yapısının eksiklik ve yetersizliklerini gidermeye yöneliktir. Bu aynı zamanda, kent planlamasının teknik yeterlilik sağlayabilmesinden çok; konutun dili, alımlayıcı ve kentsel mekandaki etkileşim ile birlikte gelişen bir büyümenin kentli hakları açısından eşit olarak dağılımının sağlanması problemi. Çizelge 4.1’te İstanbul, Viyana ve Amsterdam konut alanlarına ait çeşitli veriler gösterilmektedir.

Çizelge 4.1 : İstanbul, Viyana ve Amsterdam'da irdelenen konut alanları (Url-17-19; Trip, 2007; Enichlmair ve Borsdorf, 2006).

	İSTANBUL NARCITY	VİYANA DONAUCITY	AMSTERDAM DOĞU LİMAN BÖLGESİ
Plan			
Alan	147.383,77 m ² (arazi 200.000 m ²)	185.000 m ² (tüm Donaustadt), 500.000 m ² , 17,4 ha	120.000 m ² (2003)
İşlev	Toplu Konut, sosyal alanlar, rezidans	Konut, rezidans, ofis, kamu yapıları, karma kullanım	Konut, rezidans, kamu yapıları, Karma kullanım, yüksek yoğunluk
Proje Süreci	2005 (Planlama), 2006-2009 (Yapım)	2002-2012	1990-2003
Yeni Konut Üretimi (adet)	4 ve 9 katlı sırabloklar, 15 ve 30 katlı iki kule, 1300 adet yerleşim	2000 apartman (Konut Gelişimi: 500,000 m ²)	19.500 konut birimi: 17.000 yerleşim (toplam), 2500 yerleşim (Borneo -Sporenburg)
Konut Üretimi (sırasıyla)	Özel sektör	Hükümet, özel yatırımcı	Çoğunluğu özel yatırımcı, konut kurumları, özel firmalar
Müşteri	Tepe İnşaat	WED AG	City of Amsterdam; Amsterdam Belediyesi
Tasarımcı	Nevzat Sayın Mimarlık	Dominique Perrault (Genel Master Plan), Cufer & Partner, Eric Steiner, Delugan _ Meissl ve Michael Loudon	Adrian Geuze (Genel Master Plan), Sjoerd Soeters (Java), Jo Coenen (KNSM), Adrian Geuze (Borneo-Sporenburg)
Kentsel Odak Oluşturma	 Kentsel Odak Yeni kentsel imge oluşturma	 Kentsel Odak Yeni kentsel imge oluşturma ve uzantı oluşturabilme potansiyeli	 Kentsel Odak Yeni kentsel imge oluşturma ve uzantı oluşturabilme potansiyeli

4.1 İstanbul'da Kentsel Dinamikler ve Narcity Konut Alanı

İstanbul'un kentsel gelişim ve dönüşüm bağlamında içinde bulunduğu süreç, hız fragmanı ile birlikte, kentin gerek fiziksel mekan örüntülerini, gerekse sosyo-ekonomik yapılarını değiştiren bir süreçtir. İstanbul'daki konut alanları açısından değerlendirildiğinde bu sürecin önemi; kentin nüfus ve yapılaşma yoğunluğunun Avrupa'daki metropolitan alanlara kıyasla daha yüksek olması, kentin yeni yaşam biçimlerinin alımlayıcı tarafından daha kolay kabul edilmesi ve kentin farklı mekansallıklar üretebilmesi olarak sıralanabilir.

Kentin kompakt yapısı, yüksek yapılaşma yoğunluğunun neden olduğu çevre kalitesini düşüren bir mekansallık yaratmaktadır (Url-21). Bu yaklaşım, İstanbul'da geçmişten günümüze kadar olan süreçte, konuta; barınma ve tüketim arasında gelişen ikili bir anlayışla, "niteliksel" olmaktan çok "niceliksel" açıdan yaklaşılmasının yansıması olarak ortaya çıkmaktadır (Tekeli, 1996). İstanbul'da günümüzde konutun işlevi; barınma ve güvence sağlamanın yanısıra, kimi zaman kültürel bir olgudan çok; üretilen meta, tüketim malı, yatırım (değer artışı) ile anlam kazanmaktadır. Bu süreç, toplu konut üretiminin özellikle 1990'lardan sonra devlet tarafından teşvik edilmesiyle farklı ölçeklerde toplu konut projelerinin yaygın olarak spekülatif amaçlarla gerçekleştirilmesi ile hızlanmıştır (Url-21). Günümüzde İstanbul'da konut; politik açıdan sıklıkla değiştirilen arazi ve kamu kullanımlarının revizyon planları, kentsel dönüşüm projeleri ve küreselleşme çabaları ile artan nüfus ve sosyal beklentilerin önemli bir bileşeni haline gelmiştir (Erkip, 2000). Küresel medyanın da etkisiyle konut; geçmişten daha baskın bir biçimde kentin iç dinamiklerini, farklı kimlik ve yeni yaşam biçimlerinin ideallerinin yaratıldığı bir imge dünyasını temsil etmeye başlamıştır. Üretilen konutlar, kimlik ve tasarım kalitesinden yoksun olarak, aynı tip çok katlı bloklardan ya da müstakil evlerden oluşan yığınlar şeklinde ortaya çıkmıştır (Url-21). Bu oluşum, geçmişten beri konut politikalarının ele alınış biçimindeki bazı eksikliklerden kaynaklanmaktadır.

Günümüzde Türkiye'de konut politikasını yönlendiren iki temel unsur; mevcut konut stoğunun kentlere göre dengeli dağılımı ve hanehalkı sayısındaki artıştan kaynaklanan ek konut ihtiyacının karşılanması problemi olarak tanımlanmaktadır. 2000 yılından sonra yapılan araştırmalarda birçok ilde konut fazlasının bulunduğu belirtilmektedir. Buna karşın, İstanbul'da konut yapımı için uygun alanların giderek

azalmasının gayrimenkul ve konut sektörünün arz ve fiyat ilişkilerini etkilediği belirtilmektedir (Gyoder, 2006a).

Günümüzde politik söylemler ve İstanbul'u küresel bir kent olarak güçlendirme senaryoları çerçevesinde konut oluşumunun tek tipleşmesi, kent içindeki kompakt yapının daha da homojenleşmesine neden olmaktadır (Url-22). Bununla birlikte, piyasanın sunduğu ve kentlinin kendi özel alanı ile kurduğu bağ karşısında, getirilen bir seçim hakkı yerine, rahat yaşam hakkı olan yeni bir egemenlik alanı yaratmaktadır. Kendiliğinden organize olan bir yapıdaki gecekonduların oluşumu, kapalı siteler, soylulaştırma alanları ve bu bağlamda gündeme gelen kentsel dönüşüm projeleri, kentin geçmişten bugüne dek başatmekte olduğu farklı ve dinamik mekansallıkların anlatısını değiştirmeye yöneliktir. Bununla birlikte, İstanbul'da kent içinde varolan farklı kent modelleri bağlamında oluşan konut alanlarının aralarında gözlemlenen ilişkisizlikler ve birbirinden farklı ekonomik bir örüntü yaratmalarından kaynaklanan sosyal problemler, kenti geri dönüşü zor bir sürece sokmaktadır. Bu oluşumlar, Viyana ve Amsterdam'da ekonomik ve sosyal açıdan olumlu sayılabilecek ve göreceli olarak daha homojen bir yapı oluştururken, İstanbul'un ekonomik açıdan olumsuz olarak fragmanlaşmasına neden olmaktadır. Ancak mekansallık açısından değerlendirildiğinde, kent modelleri bağlamında konut oluşumunun giderek daha açık bir yapı kurmaya çalıştığı söylenebilir. Bu yaklaşım, yönetsel açıdan sosyal bir bakışla bütünleştirildiğinde, Viyana ve Amsterdam'da olduğu gibi, farklı sosyal ve ekonomik gelir gruplarının daha adaletli bir şekilde birlikte yaşayabileceği konut alanlarının oluşumunu sağlayabilir.

İstanbul'da varolan kent modelleri ve konut oluşum ilişkisinin mekansal değişimi bağlamında, konut alanlarında gözlemlenen sosyal ve kültürel eksikliklerin azaltılmasında etkin olan karma kullanımların giderek arttığı söylenebilir. Uydu kent gibi belirli sınırlar içinde sadece işlevleri bir araya getirmeye odaklı planlamalarda gözlemlenen eksiklikler buna örnek olarak verilebilir. Uydu kentlerde ticaret, iş ve konut gibi karma kullanımlara yönelik yaklaşımların kısmi olarak varolmasına rağmen, bu kent modellerinin dışarıya kapalı bir yapı sergilemelerinden dolayı kentin geri kalanından kopuk olduğu ileri sürülebilir.

Yeni konut alanlarında ise gözlemlenen yapının, daha küçük ölçekte karma kullanım içeren ya da oluşan konut dokusuyla kendi sınırlarını kentin diğer birimlerine açarak, sınırsız bir mekansallık sunduğu söylenebilir. Narcity konut alanının da içinde

bulunduğu kentsel dokuda, henüz belirmemiş olana dair açık bir yapı sunması, konut alanlarındaki bu değişimin gözlemlenmesi açısından önem kazanır. Narcity konut alanının, İstanbul'da çağdaş konutun olay örgüsünde yaşanan değişim alanlarından birisi olarak İstanbul'un dokusunda yarattığı bu örüntü, kentin modernleşme ile başlayan tarihsel süreklilik içinde konut politikaları ve üretimi bağlamında değerlendirildiğinde:

Modernleşmeyle birlikte izlenen politikalar ve konut konusunda yapılan değişiklikler incelendiğinde; kentleşme hızının yavaş olduğu 1923-1950 arası dönemin konut sunum biçimlerinin başlangıcı olduğu söylenebilir. 1920'li yıllarda konut üretiminin çoğu kişisel girişimler sayesinde gerçekleştirilmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında ise düzenli konut alanları gelişme göstermiş, özellikle İstanbul'da batı etkisinde kalınarak, kent içinde çeşitli sosyal gruplar için varolan konutlardan farklı bir yapılaşma belirlemiştir. Bu dönemde, İstanbul'da büyük çapta konut projesi üretebilecek çok az firmanın olması nedeniyle, kaynakların konuta çok kaydırılmadığı gözlemlenmiştir. İstanbul dışı kentlerde, başlangıçta memur ve düşük gelirliler için konut alanı olarak amaçlanan bölgeler, liberal politikaların etkisiyle kısa zamanda yüksek gelirliler için inşa edilen lüks apartman ve konutların olduğu alanlara dönüşmüştür. Liberal politikaların yanısıra, kent ve konut planlamasında deneyim eksikliği bu dönüşümlere neden olmuştur (Sey, 1984).

1926 yılında Emlak ve Eytam Bankası (Emlak Kredi Bankası) ile İmar Bankası'nın kurulması, ardından 1928 yılında İmar Kanunu'nun yürürlüğe girmesi, Türkiye'de modern anlamda kent planlamasının başlamasına neden olmuştur. İmar Kanunu ile birlikte planlamalarda konut problemine ve düşük gelirliler için konut ihtiyacının giderilmesine yönelik çözüm üretilmeye çalışılmış, buna istinaden kısa vadede memurlar için konut ihtiyacını karşılayamamıştır. Konut problemlerine alternatiflerin tartışıldığı bu dönemde, ekonomik bunalımın baş göstermesi hızlı bir çözüm arayışına yöneltmiş ve çeşitli kısıtlamalar içeren yeni imar programları üretmiştir. Bu süreci izleyen dönemde (1933-1946) İstanbul ve diğer kentlerde, konuttan çok, inşaat endüstrisini canlandırmaya yönelik, düşük maliyetli konut kavramı mimari terminolojiye girmiştir. Bu yıllar, Avrupa'nın çağdaş mimari eğilimlerinin genç mimarlarca benimsendiği bir dönem olmuştur (Sey, 1984).

II. Dünya Savaşı sonrasında hükümetin işçi konutlarına olan ilgisi ön plana çıkmıştır. 1946-1960 yıllarında konut araştırmaları yapılmaya başlanmış olmasına rağmen,

düşük gelirli için konut probleminin çözümüne yönelik gelişme kaydedilememiştir. Nüfus artışının %21'den 1950'lerde %80.2'e çıkması, konut açığı problemini büyük oranda arttırmıştır. Bu değişimin etkileri, hükümetin tam olarak çözüm bulamamasından dolayı kiraların yükselmesi, gecekondular ve çarpık yapılaşma ile sonuçlanmıştır (Sey, 1984).

Bu dönemde kabul edilen Bina Teşvik Yasası ile, kentsel boş alanlar belediyeye devredilmiştir. Düşük gelirli ve evsizler için konut yerleşimi olarak hedeflenen bu alanlar, kısa sürede gecekondular bölgeleri haline dönüşmüştür. Gecekondulaşmanın önüne geçebilmek için, 1958'de İmar Bakanlığı konut yapımını organize etme yönünde adım atmıştır. Bu yıllarda, Emlak Kredi Bankası bahçeli tek katlı evler yerine, çok katlı konut üretimine geçmeyi teşvik etmiştir. Buna örnek olarak, 50.000 kişi için inşa edilen Ataköy evleri verilebilir. Ancak, bankanın politikaları, Ataköy evleri gibi benzeri konutların da üst gelir grubu için tasarlanmasından ve arazi spekülasyonundan dolayı eleştirilmiştir (Sey, 1984).

Özet olarak, tek partili dönemde konut sorununa modernist bir düşünce ile yaklaşmıştır. Kentleşme hızının artması ile varolan kurumsal yapılar ve konut üretimi bu arzı karşılamakta yetersiz kalmıştır. Konut sorununun çözümüne yönelik olarak, çok partili siyasal rejimde, populist yaklaşımlar sergilenmiş ve gelişen çözümler kurumsallaşmıştır (Sey, 1984).

Günümüzde İstanbul'da varolan kentleşme biçimine referans veren dönemin 1960'lı yıllar ve sonrasına denk düştüğü söylenebilir. 1960 ve sonrasında İstanbul'da konut gelişimi Devlet Planlama Teşkilatı'nın Kalkınma Planları çerçevesinde gerçekleşmiştir. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), konuta genel ekonomik ve sosyal gelişme açısından bakarak konut ihtiyacı ve kaynaklar arasında denge kurmaya çalışmıştır. Alternatif konut sağlamadan, gelişigüzel bir biçimde konumlanan gecekonduların yıkılmaması kararı alınmıştır. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) çerçevesinde, hükümet düzenleyici olarak nitelendirilmiş ve konut problemine piyasa mekanizması çerçevesinden bakılmıştır. 1965-1980 arasında kurumsallaşan yapı biçimleri, küçük girişimciliğe dayanan yap-satçı üretim, kat mülkiyeti kanunu ve gecekondulaşma, bu dönemdeki konut arzını önemli ölçüde hızlandırmıştır. Bu yaklaşımlar, çevre sorunları olan ve yüksek yoğunluklu bir kent oluşumuna neden olmuştur (Sey, 1984).

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1973-1977) uygulandığı dönemde, konut önceki dönemlere kıyasla daha az vurgulanmış, ağırlıklı olarak kooperatif ve girişimciler desteklenmiştir. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) ile yeni teknoloji ve organizasyonlar ile yerel yönetimin konut açığının kapatılması sorunu için çözüm üretmesi beklenmiştir. 1960-1981 yılları arasında konut üretiminde beş yıllık plan kurallarına uyulmamıştır. 1950'lere kadar varolan çok katlı tek konutlar, 1950'lerde apartmanlara ve 1970'lerde çok katlı blok komplekslerine dönüşmüştür. 1980-1990 yılları arasında ise konut arzı hızlanmıştır. Bu döneme damgasını vuran toplu konut, kurumsal düzenlemesini tamamlayarak, çoğunlukla da kooperatif tarzı bir örgütlenme içinde baskın sunum biçimleri haline gelmiştir (Sey, 1984).

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), liberal bir dış ticaret ve yabancı sermaye politikası çerçevesinde, altyapı ve konut yatırımlarının arttırılmasını ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılmasını öngörmüştür. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), sosyal politikalara daha fazla ağırlık vermiştir. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996-2000) ise, küresel politikalar çerçevesinde değişen ekonomik ve sosyal gelişmeler ön plana alınmış ve 1970'lerin ortasından itibaren süregelen müdahaleci devlet ve refah devleti politikalarının sorgulanmıştır (Url-22).

VII. ve VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planları (2001-2005), günümüzde konut dönüşümlerinin ardında yer alan politikaları vurgulayan ve bilgi çağına geçişin altyapısını oluşturmaya yönelik yaklaşımlar sergilemiştir. Avrupa Birliği ile uyum çerçevesinde, küresel ve yerel bağlamda dinamik ve yenilenen bir yapının oluşumu için, yapısal-kurumsal düzenlemeler ve rekabet gücü gözetilmiştir. Son olarak IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013) ise, değişimin çok boyutlu ve hızlı bir şekilde yaşandığı, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin çoğaldığı, "bireyler, kurumlar ve uluslar için fırsatların ve risklerin arttığı" ve bu kapsamda Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımla ele alınması hedeflenmiştir (Url-22).

İstanbul'da, hanehalkı sayısı artışına bağlı olarak 2015 yılına kadar toplam konut ihtiyacının 2,133,045 adet olacağı öngörülmektedir. Bu ihtiyacın; deprem riski, yenileme ve kentsel dönüşüm kaynaklı olduğu söylenebilir. Kentsel dönüşüm kaynaklı konut ihtiyacının; kamu-özel sektör kaynakları ve konut sahiplerinin satın alma gücü ile sınırlı kalacağı belirtilmektedir (Gyoder, 2006b). Bu süreç, 21. yüzyıla

hazırlamanın gerekli alt yapısını oluşturan ve küresel ölçekte hız kavramının vurgulandığı Uzun Vadeli Gelişme Stratejisi'nde (2001-2023) ele alınmıştır (Url-22).

Özetle, kalkınma planlarının konut üretimi ve gayrimenkul sektöründeki etkileri gözönünde bulundurulduğunda; öngörülen devlet politikalarının ve ekonomik kararların yansımalarını İstanbul'da kentsel mekanın dönüşümü üzerinden gözlemlemek mümkündür. Bu kararlar; konut alanlarının sosyal, fiziksel ve ekonomik bağlamda dönüşümünde, küreselleşme ile birlikte güç kavramı ve hız fragmanına odaklı bir yaklaşımla etkili olmaktadır.

Günümüzde ise, devletin toplu konut üretiminde yetersiz kalması nedeniyle konut üretimi çoğunlukla özel girişimler ile desteklenen ve müstakil ev anlayışı şeklinde belirmektedir. Böylesi bir temsiliyette hız fragmanının konut üretim politikalarında niceliksel bir şekilde ele alındığı söylenebilir. Hız ve değişime olan talebin bir yansıması olarak değerlendirilebilecek bu durum, plansız gelişen kentin daha da dağınık ve gelişigüzel bir yapı sergilemesine neden olmaktadır. Kent; özel konut üretimi ile verimli alanlarını, kentsel dönüşüm projelerinin hareketlendirdiği özel girişimlerle de kamusal alanlarını kaybetmektedir. Sulukule, Tarlabası, Kartal-Maltepe bölgesindeki yeni konut oluşumları ve 1980'lerin sonundan itibaren plazalaşma sürecine giren Maslak-Levent Büyükdere aksı kentsel dönüşüm projelerine örnek olarak verilebilir. Maslak-Levent Bölgesi'ndeki sanayi yapılarının yavaş yavaş kent merkezinin dışına alınmasıyla boşalan araziler, gayrimenkul yatırım şirketlerinin girişimleriyle şekillenmektedir. Bu aks; hizmet sektörünün giderek önem kazandığı, bankacılık, iş, eğlence merkezleri ve rezidanslara dönüşerek, farklı ve yeni bir yaşam biçimi üretme iddiası ile İstanbul'da konut dönüşümünün önemli bir göstergesi haline gelmektedir. Kartal-Maltepe bölgesi ise daha deneysel konut projelerine tanıklık etmektedir.

Büyük ölçekte konut projelerinin gerçekleştirilen ve kentsel dönüşümün hız kazandığı Maltepe'de iki yılda 10 bin adet konut üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu konut projelerden biri de, 2006 yılında yapımına başlanan ve 2009 yılı sonunda tamamlanan temalı bir konut projesi olan Narcity'dir. 147 dönüm arazi üzerinde "Benim Enerjik Evim" temasıyla, Nevzat Sayın tarafından tasarlanan Narcity, farklı alternatiflerin önerildiği modernist bir yaklaşım olarak ön plana çıkmaktadır. Şekil 4.3 ve 4.4'te Narcity konut alanına ait resimler gösterilmektedir.

Şekil 4.3 : Narcity (Url-23).

Şekil 4.4 : Narcity (Sayın, 2009).

Narcity'nin yakın alanı olan Başbüyük mahallesi, kentin genişlemesi ve 1980 sonrası dönüşümlerle birlikte bir gecekondü bölgesi olarak yasal olmadan 1970'lere kadar belediye servis ve altyapısından faydalanmıştır. Narcity'nin içinde bulunduğu bu bölge, gecekondü dönüşüm projesi çerçevesinde 2006 yılında alınan kararlar ile gecekonduların yıkılarak, İBB, Maltepe Belediyesi ve TOKİ tarafından yürütülen ve gayrimenkul gelişim alanının içinde özel bir girişim ile oluşmuştur. Kentin genişlemesiyle bir zamanlar periferi olan bu bölge, daha sonra yanında KİPTAŞ'ın konutlarının belirmesi ve Kartal'daki dönüşüm projesi ile çevrelenmeye başlamıştır. Narcity, bu dönüşümler çerçevesinde orta ve üst sınıf için yatırım aracı haline gelen küçük ölçekte toplu konut üretiminin bir parçası haline gelmiştir (Kuyucu ve Ünsal, 2010).

Narcity, küçük bir kent modeli olarak tanımlanmaktadır ve bu modelin, zamanla değişime uğrayan çevrenin de bir parçası olacağı ve gelecekte kentin içine eklenileceği belirtilmektedir (Sayın, 2009). Narcity'nin içinde bulunduğu bölge

geniş bir çerçeveden değerlendirildiğinde, Kartal'da Zaha Hadid'in henüz gerçekleşmeyen projesi, Dragos bölgesi ve diğer endüstriyel alanların dönüşümü için birbirine eklenerek çoğalan bir girişim niteliği taşımakta olduğu ve kente bu bağlamda eklenilebileceği söylenebilir. Bu aynı zamanda, konut alanının kente açık bir yapı sergileme söylemi ile paraleldir. Dönüşümün başlangıcı olma söylemi, henüz tam olarak varolmayan bir yapı çevre içinde çağdaş konutun da önemli kriterlerinden biri olmaktadır. Yeni konut alanlarının eski endüstriyel alanlara olan yakınlığı ve kentsel açıdan bir dönüşüm alanı olarak yeniden kurgulanmaları, günümüzde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Kurgu olarak planlanan bu oluşumların birer anlatı haline gelebilmeleri için, konutun imgenin ötesine geçerek, toplumsal bellek ve alımlayıcılar arasında “potansiyeli olan” bir mekana dönüşmesi gerekmektedir.

Narcity konut alanının yerleşimi, arazinin eğiminin yönlendirdiği şekilde farklı katmanlardan oluşmuştur. Katmanlar, bağımsız konut bloklarının site yerleşimi olarak algılanmaması için içiçe geçen bir yapıda planlanmıştır. Bloklar arasındaki yaya ve araç yolları ile ortak kamusal alanlar parçalı bir tasarımla, birbirini kesen bir şekilde gerçekleştirilmiştir. İmar yollarının araziden bağımsız olarak daha önceden planlanmış olması nedeniyle, ticaret, eğitim-sağlık ve sosyal merkezleri birleştiren bir yeşil alan dokusu gözlemlenmektedir. Bunun nedenlerinden biri, işletme problemleri açısından ortak buluşma mekanlarının ikinci bir çekirdek-merkez olmaksızın, tek başına büyük ve tek bir noktada olma gereksinimi olarak belirlemiştir. Konut alanının, alışlagelmiş bir konut “sitesi” imgesinden çok, kesintisiz bir yaya ve bisiklet parkuru sağlayarak, yoğun trafik kavşakları, viyadük ve köprü geçişi gibi oluşumlara öykünen bir “Alt Yapı Projesi”ne işaret ettiği söylenebilir (Sayın, 2009).

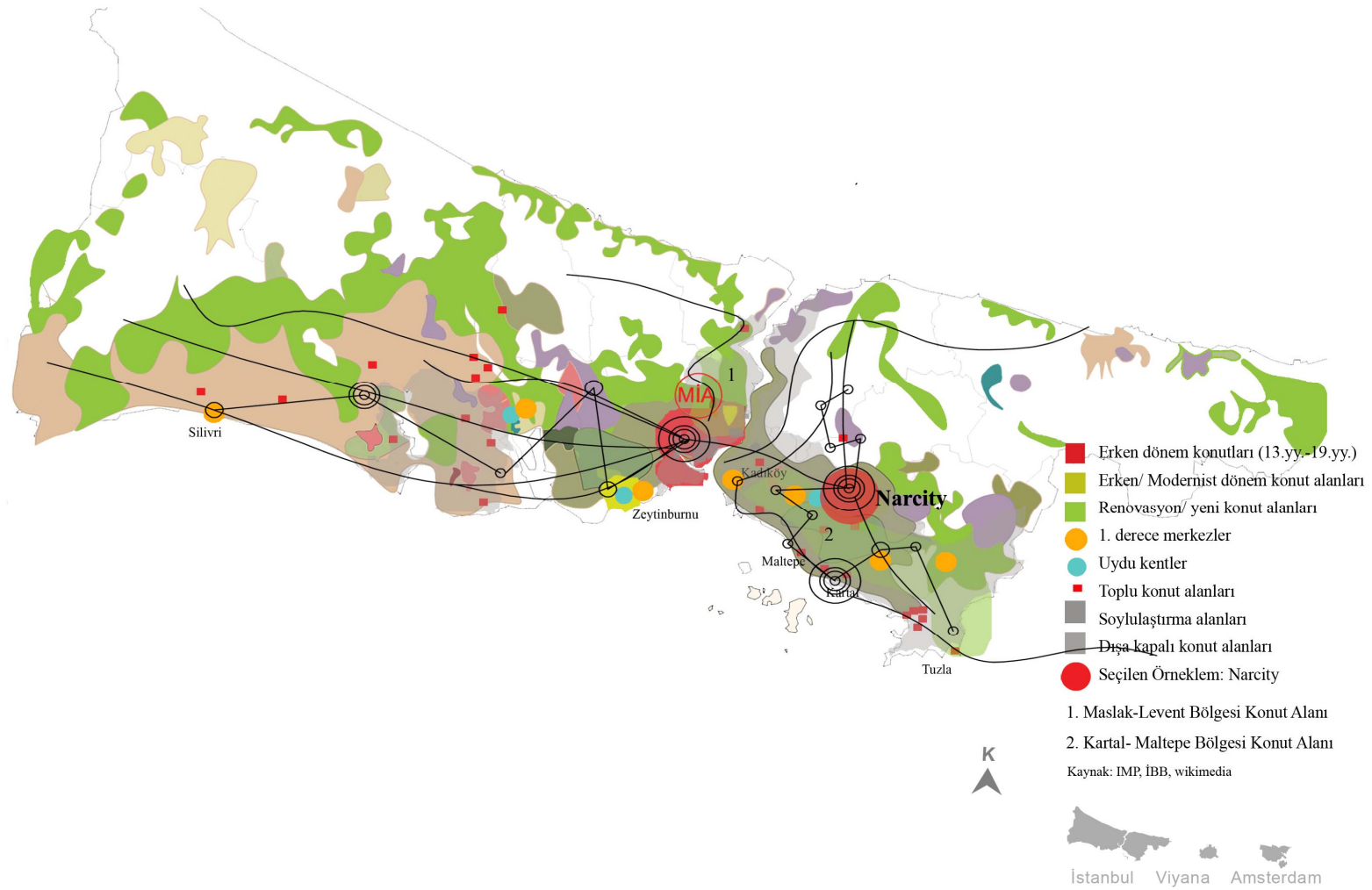
Konutun kendinden başka bir kavrama referans vermesinin, günümüz konut oluşumunda baskın bir eğilim olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, Narcity'nin mimari dilinde kullanılan renk, çevredeki konutlarda yaşayanlar tarafından mimarisini monotonluktan kurtaran bir hareketlilik ve dinamizm olarak algılanmaktadır. Renk kullanımı, koridor oranları ve sirkülasyon alanları bütünü içinde alımlayıcının çözümlemesi gereken bir ifade haline gelmektedir. Şekil 4.5'te Narcity konut alanı gösterilmektedir.

Şekil 4.5 : Narcity konut alanı.

Narcity’de mimariye ait ortak dilin oluşturulması, konutların kimliği için tek ev, sıra ev, apartman ve bloklar, temel ilkeleri aynı olan bir plan tipinin özgün varyasyonları şeklinde belirmiştir. Konutlarda birimlerin tekrarından oluşan bir dokuyla beliren aynılık söyleminin olmasının, konut tipinin niceliğine bağlı olarak yoğunluk duygusunun azaltılmasına yönelik bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Konutların aidiyet duygusunu arttıran tek evler tipi, alımlayıcılar açısından güvenli olma duygusu sağlarken, konutun yere ait, modern ve “ortak bir dil” geliştirebilmesinin bir bütün içinde kendiliğinden oluşumunu talep etmektedir (Sayın, 2009).

Narcity’nin içinde bulunduğu bölgede bir master plan olmayışı KİPTAŞ ve diğer kurumların konutlarının farklı yerleşim kriterleriyle yer alması bölgeyi parçalı bir hale getirmektedir. Kentin bütünü düşünüldüğünde, böyle bir yapılanmanın kenti yamalı bir dokuya dönüştüreceği söylenebilir. Bu aynı zamanda, informal alanların tüketime açılmasıyla, neo-liberal yapılanmaların seçilen yerlere kimlik vererek, “yasal olmayan” ile baş etme açısından kurtarmaya odaklı bir yaklaşımdır. Şekil 4.6’da Narcity’nin İstanbul’da varolan konut stoğunun sektörler ile ilişkisi içindeki konumu gösterilmektedir.

Şekil 4.6 : İstanbul'da varolan konut stoğunun sektörler ile ilişkisi ve Narcity'nin konumu (Url-11; Url-21; Url-24).

Narcity'den hareketle; İstanbul'da konut oluşumunun ardında iki temel unsur bulunduğu söylenebilir. Bu unsurlardan bir tanesi, kentin geçmişinden gelen konut kültürünün, küresel ağlara eklenmesinde yaşadığı güçlükleri imgeleştirmeye yönelik olan bir konut arayışıdır. Diğer unsur ise; kent kültürünün yönlendirdiği, ekonomik ve sosyal dokunun yarattığı kapalı site oluşumu ve soylulaştırma. Küresel açıdan konut piyasasında giderek artan yeni kentsel eğilimler, İstanbul'da, korumalı yerleşimler olarak tanımlanabilecek dışa kapalı konut oluşumu ve soylulaştırma alanları olarak belirlemektedir.

Kentsel mekanın dönüşümünün ardındaki bu dinamikler, 1980'lerin ortalarından itibaren, yeni bir yaşam biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Dışa kapalı konutlar; üst ve orta gelir gruplarına hitap eden ve sembolik duvarlar ile sosyal farklılaşma, kentsel ayırım, güvenlik, kimlik ve prestij gibi mekansal bölünmeler yaratmıştır. Soylulaştırma ise; 1980'lerin sonundan itibaren, İstanbul'da tarihi kent merkezi ve etrafında başlayan, sonrasında ise, mevcut konut stoğunun yenilenmesi, periferi olarak adlandırılan ve çoğunlukla gecekondu ve çöküntü alanlarının dönüşümüne yönelik olarak gelişen sosyo-ekonomik bir süreci tanımlamaktadır. Bu oluşum, İstanbul'da Tarlabası Bulvarı'nın yıkımıyla başlayan ve sonrasında "soylulaştırma" ya da "mutenalaştırma-nezihleştirme" olarak tanımlanan; kentin diğer bölgelerinde ve azınlıkların yaşadığı bölgelerin "fiziksel ve sosyal köhnemenin yaşandığı konut alanlarının fiziksel yapısının rehabilitasyonu" ile belirlemiştir. Dönüşümler, mülkiyet ve ekonomi temelli bir bakış açısıyla kentsel alandaki ekonomik faaliyetin veya konut stoğunun yenilenmesi ve iyileştirilmesi bağlamında kenti yeniden canlandırmaya yönelik bir girişimdir (Ergün, 2006). Soylulaştırma süreci; kent içinde sosyal sınıf, kültür, gelir düzeyi, yaşam biçimi ve mülkiyet değişimine yol açarak, konutu geri dönüşümü zor bir sürece sokmaktadır. Ekonomik süreç, rant ve değer farkı gibi etkenler kimi zaman bu alanları toplumsal çatışma alanları haline de getirebilmektedir.

Ekonomik süreç, İstanbul'u çok uluslu ve yabancı sermayeli şirketlerin bölgesel faaliyetlerinin pazar alanına dönüştürmektedir. İstanbul'u bölgesel bir ticaret ve yatırım merkezi haline getiren ve güçlendiren nitelikleri, kentin içinden yayılan bir dinamizm ile şekillenmektedir. Bu dinamizm, göç devriminin yansıdığı ve politik karar mekanizmalarının etkisiyle, kenti göreceli olarak kendi temsilini arttıran süreçlerin ortasına koymaktadır.

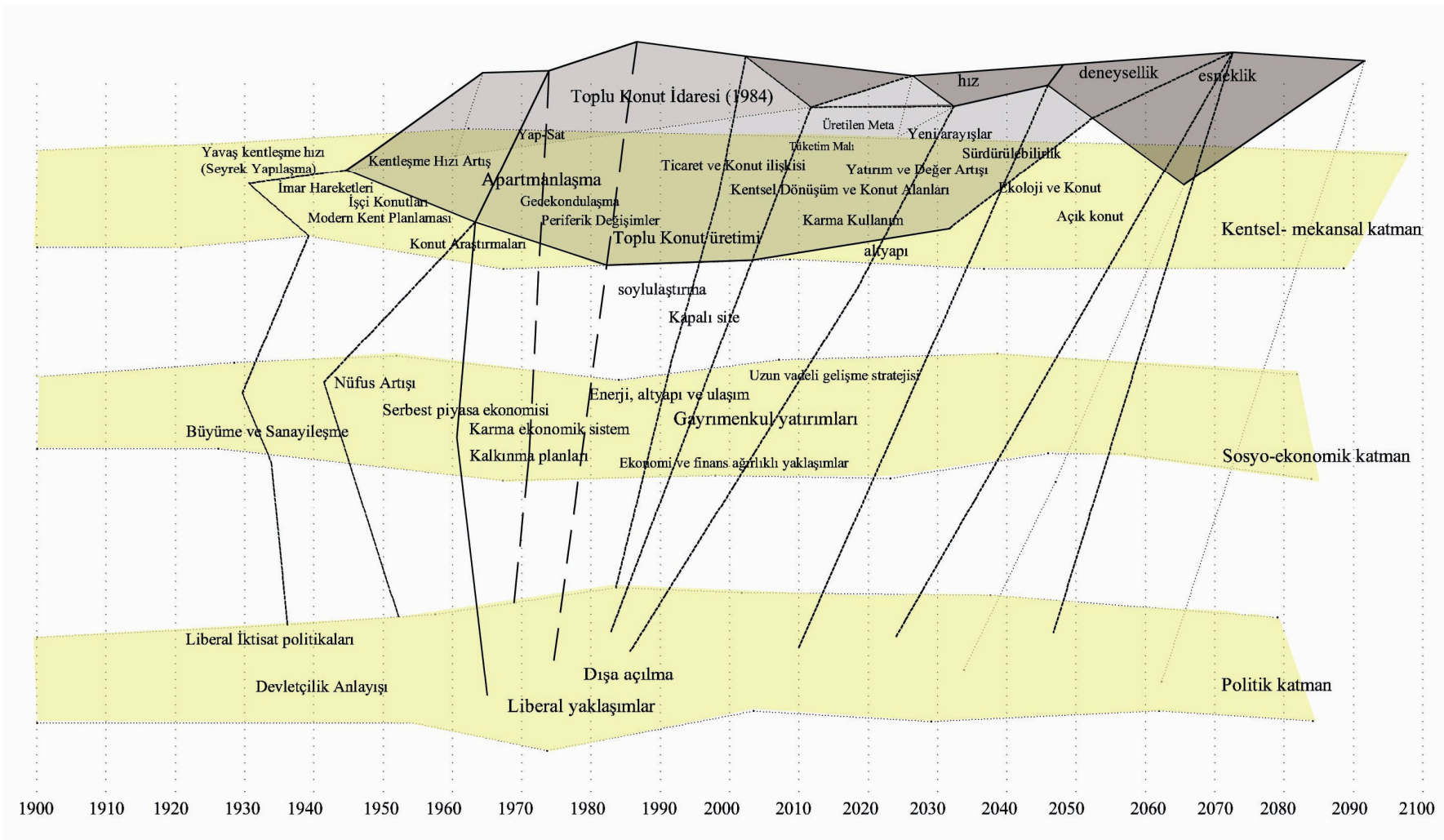
Kent, 1980'lerde ortaya çıkan yeni sosyal sınıfın gereksinimlerini karşılayacak şekilde plansız bir gelişmeyle, doğal kaynakların ağırlıklı olarak bulunduğu kentin kuzey kesimlerine doğru yayılmaktadır. Bu gelişimi kontrol eden herhangi bir planlama stratejisinin olmayışı, kenti rastlantısal olanın üretimine yönlendirmektedir. Kentin plansız konut alanlarının gelişiminde stratejileri, onu küresel etkilerin daha çok gözlemlenebileceği bir mekan haline getirmektedir. Sosyo-ekonomik yapıların değişimi, alımlayıcının henüz dile getiremediği, ancak etkilerini varolanın tüketimi üzerinde gösteren ve hız ile örtüşen bir etkileşimi ortaya çıkartmaktadır.

İstanbul, çağdaş konutun olay örgüsünde kent yaşamının parçalılığı ve planlama ilkelerine karşın, konutun kentle ve kentin diğer yapılarıyla olan ilişkilerinde varolan rastlantısallığa ve sürprizlere açık bir haldedir. İstanbul'da diğer Avrupa kentlerine göre, küresel kültürün etkilerinden etkilenme ve mekansal örüntülerde fiziki açıdan kavramların daha hızlı bir biçimde kullanılması gibi etkiler nedeniyle, "hız" kavramı belirir. Kentin dinamik örüntülere açık yapısı, değişen sosyal yapı ve ekonomiler ile paralel olarak değişen talebi, kentsel dönüşüm sürecini sıkça yaşayan bir kentin konutta varolabilecek metaforlara daha açık olduğunun bir göstergesidir.

Bu durum, Narcity konut örneğinde, yeni yerleşim alanının kentleşmenin bir parçası olmakla birlikte, yerin kendine özgü kimliğini oluşturabilmektedir. Bölgedeki Süreyyapaşa Sanatoryumu'ndan yola çıkarak tasarlanan konut alanı, toplumsal dönüşüme zemin sağlayan, kapalı site oluşuma karşı bir yaklaşım olarak belirmektedir. Konutun söyleminde, yeni yerleşmelerin oluşturulabilmesine yönelik olarak karşılaşma alanları ile "girişlerinde güvenlik olmayan ya da güvenlikten dileyen herkesin geçebileceği" belirtilmektedir (Sayın, 2009).

Konutların manzaraya olan bağlılık nedeniyle çok yakın bir şekilde konumlanmaması, içiçe yaşama sorunu ya da güvenlik duygusuna karşı bir farklılık yaratmaktadır. Narcity'nin içinde bulunduğu İstanbul'un farklı demografik özelliklerini yansıtan nüfusu bir arada barındırması, heterojen kültürün etkileşimi, informal ile formal olanın gerilimli ilişkisini beraberinde getirmektedir. Küreselleşme süreci, bu "yeni sahnede iş yapabilme, yeni bir dil" in ortaya çıkmasına uygun bir ortam yaratmaktadır (Keyder, 2000). Bu yeni dil, heterojen kent kültürünü biçimlendirmekte ve algısal açıdan kentsel mekana dair çoğul bir beklentiye temsil etmektedir.

Söz konusu bir araya gelme biçimleri anlam üretme yeteneğini arttırırken, İstanbul'da bu ilişkiler ağında konut söyleminin yeni kavramlar üzerinden nasıl değişime yol açabileceği gözlemlenebilir. İstanbul'un konut haritasında yer alan çeşitliliğe cevap verebilen düzensiz ilişkinin yeniden yorumlanmamış olmasından doğan belirli problemler, yeni anlamlar üretmede birer araç olabilir. Bu haritada farklılıkların bir araya gelme ilkelerinin ve toplumsal dayanak noktalarına eklenmeye çalışan “gizli anlamların” deşifre edilmesi gerekmektedir (Tanyeli, 2004). Şekil 4.7’de, Narcity üzerinden yola çıkarak, İstanbul’un tarihsel süreç içinde politik, sosyo-ekonomik ve kentsel-mekansal katmanlar açısından yer alan ve gözlemlenen yaklaşımların konut ile ilgili yarattığı kavramlar gösterilmektedir. İstanbul’da az sayıda gelişen deneysel konut oluşumlarına yol açan zeminin, günümüzde özellikle küçük ölçekli toplu konut üretimi ve kentsel dönüşüm ile ilgili olduğu söylenebilir. Yap-sat kültürünün baskın olduğu bir dönemde konut üretiminin öncelikli olarak bir meta ve yatırım aracı olarak değerlendirilmesi, konut sektörünü ekonomi ve finans ağırlıklı yaklaşımların merkezine yerleştirmektedir. Günümüzde hız fragmanı olarak özetlenebilecek bu yaklaşımın, kentin köksap bir ilişki ağı içindeki yapısı düşünüldüğünde; düzensiz gelişen, organik bir oluşumla deneysel olana da işaret ettiği söylenebilir.

Şekil 4.7 : İstanbul'da çağdaş konut ve katmanlar (Sey, 1984; Tekeli, 1996; Url-22).

Hız fragmanı, konut alanını kente eklemlendirme bağlamında Narcity örneğinde; kentin içinde sınırları olmayan bir alanda yeni bir konut alanının oluşumunda da bir dönüşüm süreci yaratmaktadır. Narcity bölgesinde yaşayanların yorumlarına dayanarak, dönüşüm içindeki mekansal yapıların deneysellik ve esnekliğin farklı düzeyler açısından gözönünde bulundurulmasını gerekli kıldığı söylenebilir. Narcity örneği, İstanbul’da konut üretiminde baskın olarak gözlemlenen kapalı site ile soylulaştırma arasında, çağdaş konutun imgeleştirmenin ötesinde daha kavramsal bir temele oturabildiğine işaret etmektedir. Kent; bir yandan yeni konut alanlarının anlamsal zemini için tüketim odaklı ve temalı bir yaklaşımla tarihe ya da bir başka şeye referans veren bir yaklaşımla ele alınırken, diğer yandan da kentte henüz varolmayan bir oluşum için “potansiyeli olan” bir mekansallık yaratmaktadır²⁵. Varolan planlama anlayışında, çeşitli verilerin metafor olarak mekan anlatısına deneysel bir biçimde yansıtılması, hızın olumsuz getirilerine karşı kavramsal ve anlamsal niteliğin artabilecek olduğuna işaret edebilir. Bu oluşum Narcity’de, mimarinin yapısında yerellik ve modernlik arasında bir sorgulama alanı olarak belirir. Bu süreç, değişmekte olan toplumlarda hız döngüsüne işaret etmektedir.

Hız döngüsü; değişmekte olan toplumlarda, değişimin her aşaması bütünlük içinde iken, değişimini yeterli hızda gerçekleştiremeyen toplumlarda ise, iç bütünlüğü sağlamak adına, “düzen, dizge, bütün ya da oluş biçimi ifade eden ara formlar (tampon mekanizmalar)” yaratır. Kıray’a göre, bu mekanizmalar denge ve toplumsal bütünlüğün sağlanması için düzensizlikten çok, değişim hızından kaynaklanan uyumsuzluk ve çatışmaya neden olmaktadır. Gecekondu oluşumu da buna örnek olarak verilebilir (Kıray, 1964; Kahraman, 2009).

Gecekondu oluşumunun yanında beliren yeni ve lüks sayılabilecek bir konut alanı olarak Narcity de, değişimi hızlı yaşayanlar ile yaşamayanlar arasında yeni bir mekanizma yaratmaktadır. İstanbul köksap ilişki ağına sahip kentler bağlamında ele alındığında bu süreç, hızın kentin belleğinde varolan deneysellik ve rastlantısallık arasındaki ilişkiyi ortaya çıkartan açık bir yapının varlığına işaret eder.

Hız, kentin konut üretim sürecinde deneyselliğe zemin sağladığı gibi, esnek olanın üretimi için de görünmeyen bir süreç başlatır. Bu süreç; konut tasarım ve üretim

²⁵ Nar “city” adı, kent içinde ayrı bir mekansallığa işaret etmektedir. Temalı bir yaklaşım esasına çağrışım yapar, ancak bu konut alanının medyada temsili olarak yansımaları ve tüketimine yönelik olmayan bir girişimdir.

döngüsündeki aktörler ve alımlayıcı tarafından algılamalarına referans verebilen bir üst kurgu yerine, kendi anlamını üretebilecek esnek bir oluşum biçimindedir. Konutun anlamsal ve bağlamsal açıdan yeniden üretimine yönelik olumlu bir yaklaşım ile, esneklik kent içinde henüz fiziksel olarak gerçekleştirilememesine rağmen, geleceğin konut oluşumuna referans vererek, kendi vurgusunu bütün içinde daha görünmez hale getirir. Deleuze'un pembe panter analogisinde olduğu gibi, panter dönüşümünü sessizce kendi içinde çözerek geliştirir ve onun artık herhangi ek bir imgeye ya da fazla yoruma ihtiyacı kalmaz. Konut alanı bu şekilde, kendini anlamsal açıdan organize edebilme kapasitesi olarak köksap bir ilişki ağına referans verir.

Kent konut aracılığıyla bir yandan hızlı bir biçimde inşa edilirken, diğer yandan içinde bulunduğu çoğul söylemin getirilerini de yansıtmaya ve dönüştürmesi arasında hareketli bir topografya / yüzey oluşturur. Bu durum, bugünün konut politikalarında her an değişebilecek olan bir söylemin bir parçası olarak, politik gerçeklik ve konut üretimi arasında bir arada olma durumuna işaret eder.

4.2 Viyana'da Kentsel Dinamikler ve Donau City Konut Alanı

Viyana'nın, diğer Avrupa kentlerine benzer biçimlenişine rağmen, oldukça yoğun ve sıkışık bir coğrafyada olması, "modern imar ve mimarlık etkinliklerinin neredeyse tümüne sahne olmuş olması ve değişimleri özgün bir biçimde kendine eklemleyebilen bir kent olması", çağdaş konutun kentle kurduğu ilişkinin değişimini farklı bir biçimde ortaya çıkartır (Bilgin, 2008, s. 5). Viyana; sosyal, ekonomik ve coğrafi açıdan Doğu ile Batı Avrupa arasında yer alan bölgelerüstü (*transregional*) bir Avrupa metropolü ve bölgesel ekonomik bir merkezdir (Kampschulte, 2006). Viyana, küresel kent peyzajında Avrupa'da yaşanan kentsel dönüşümlerin ve konut alanlarının oluşumuna yansımaları açısından önemli veriler sunmaktadır. Son üç yüzyıldan beri kent merkezinde yer alan ticaret aktiviteleri, günümüzde çağdaş konut ile olan biçimlenişini kentin kuzeydoğu sınırına ve güneyindeki banliyöleşme kemerine doğru kayarak sağlamaktadır. Bu oluşum, tarihi bir kent silüetinin genişleme ve yeni yaşam alanları yaratma konusunda yaşadığı dönüşümün bir yansıması olarak belirmektedir. Kent peyzajında beliren UNO City ve Donau City gibi büyük ölçekte konut alanlarının gelişim ve dönüşüm stratejileri, bu değişimin etkilerini anlayabilme ve gözlemleyebilme açısından önemlidir.

Viyana’da kenti canlandırma adına konut alanında 1990’lı yıllarda başlayan hareketlenme, Birleşmiş Milletler’in ofis, kamu yapıları ve apartmanlarının bulunduğu UNO City ile başlamış; Wienerberg City, Millennium City ve Gazometre-Simmering bölgesi olarak farklı alanlara da yayılmıştır. Kent peyzajında ortaya çıkan bu konut ve gelişim alanları, kentin gelişim süreci ve sürekliliği içinde “çağdaş olan”ı sorgulama bağlamında kırılma noktası yaratmaktadır. Geleneksel ile çağdaş olan arasındaki bu geçişler kentin geçmişi ile de bağdaştırılabilir.

Tarihsel gelişim süreci açısından Viyana; 19. yüzyılın sonunda Otto Wagner’in Güzel Sanatlar Okulu’ndan, Loos, Rietveld ve Hoffmann’ın tekil evlerine, Avusturya-Macaristan İmpatorluğu’nun genç mimarlarının tasarımlarını gerçekleştirdiği ve Çek Modernizmi’nin kurucularından Kotěra ve Plečnik’e kadar çeşitlilik gösteren, bir anlamda modernizmin laboratuvar alanına dönüşmüştür. 1934’te “Werkbundsiedlung” yerleşimi ile başlayan modernist hareket; II. Dünya Savaşı ile sonlanmış ve savaşı izleyen yıllarda Viyana mimarisi, mimarlar ve kent yönetimi arasında paradossal bir süreklilik içine girmiştir. Savaş öncesinde, kentin konut üretiminde özel sektörün nüfus artışının ihtiyaçlarını karşılayamayacak nitelikte olması, savaş sonrasında ise yıkımın etkilerinin tarihi anıt ve kısmi olarak konutlar üzerinde telafi edilmeye çalışılması, kentin uzun süre canlandırılmamasına neden olmuştur. Bu aynı zamanda, modernizmin kentin ana strüktürünü yeniden düzenleyebilecek bir standarda ulaşmamış olmasından da kaynaklanmıştır (Url-25).

Viyana’nın konut mimarisinde günümüzde de gözlemlenen konut oluşumuna referans veren deneyselliği ile Werkbundsiedlung, modernist hareketin içinde yer alan, ancak geçmişten koparak bir o kadar da ona karşıt bir duruş olarak Josepf Frank’ın öncülüğünü yürüttüğü bir kent deneyi olarak ortaya çıkmıştır. Josepf Frank; konut tasarımında çağdaşları olan Le Corbusier’nin yaşam alanlarının rasyonelleştirilmesi ya da standardize edilmesi düşüncesinde makina estetiğine ve Rietveld’in resim ve heykel gibi sanatların mimari tasarıma yansımaları konusundaki düşüncelerine karşı çıkmıştır. Frank, makine estetiğini modern yaşamın geçici bir moda olarak tanımlayarak mekanı bir bütün olarak değerlendirmiş, yaşam alanlarının evrensel tasarım prensipleri yerine, çeşitliliğe dayanan ve farklı beklentileri yansıtan

bir arayışa girmiştir (Stritzler-Levine, 1996; Url-26-27)²⁶. Bu arayış, Frank'ın konut mimarisi ve iç mekan düzenlemesine yansımıştır. Frank'ın yön verdiği Werkbundsiedlung konutlarının, Viyana'nın sonraki dönem konut planlanmasında deneysellik üretimine yön verdiği söylenebilir. Benzer şekilde Frank'ın, konutlarda mobilya yerleşim düzeninde varolan standart yaklaşımların insan yaşamına uyum sağlamadığı düşüncesi, mekan oluşumunun kendiliğinden organize olan yönüne önem vermesi olarak değerlendirildiğinde, bu yaklaşımın Christopher Alexander'ın ifade ettiği örüntü biçimleri ile paralellikler gösterdiği ileri sürülebilir.

Kent içinde bu yeni deneysellik hareketleri, Viyana'da tarih boyunca sosyal konut üretiminin ve anlayışının, kentin sosyal katmanlarının yeni ihtiyaç ve değişimlerini karşılayacak nitelikte olduğu söylenebilir. Viyana'da kentin sınırları büyümeye başlayınca kent merkezi kavramı yeniden tanımlanmaya ihtiyaç duyulmuştur. Sosyal bütünleşme süreci önem kazanarak konut ve yerleşimin kente katkısı sosyal anlamda artmaya başlamıştır. Demir perdenin yıkılmasıyla birlikte, kentin Orta ve Doğu Avrupa'ya açılması, 1920'li yıllardan beri devam eden gerilemeden sonra, kentsel büyüme ve gelişmenin öncül hareketleri olarak belirlemiştir (Url-28). Kentsel büyüme, kentin özellikle güney bölgesi ile Avusturya'nın doğusunda yer alan komşu ülke ve diğer kentlere ulaşımın sağlandığı bölgelerde, ulaşım ve iletişim hizmetlerinin artmasına yardımcı olmuştur (Url-15). Bu hizmetlerin sağlanması ile paralel olarak, artan göç nedeniyle konut ihtiyacının artması yeni yaşam alanlarına olan ihtiyacı doğurmuştur. Kentte varolan sosyal konut geleneği, yerini kısmi olarak uluslararası arenaya bırakarak, yatırımcılar aracılığıyla yeni modeller ile gelişmeye başlamıştır (Url-28).

²⁶ Werkbundsiedlung konutları, Kızıl Viyana döneminde (1919-yaklaşık 1934) ve Stuttgart (Weissenhof), Breslau, Prag, Stockholm gibi diğer Avrupa kentlerinde Rietveld, Neutra, Loos gibi ünlü mimarlarca yaratılmıştır. Konutlar; 1920 ve 1930'lu yıllarda yönetimdeki Sosyal Demokratlar'ın kamusal yaşam alanlarının gelişimi için ciddi yatırımlar yaptığı; Karl-Marx-Hof, Theodor-Körner-Hof, Rabenhof gibi büyük ve prestijli anıtsal apartman konutları arasında farklı bir yaklaşım sergilemiştir. Sosyal ve mimari açıdan ilerici ve canlı ve rahat bir çevre yaratmak düşüncesiyle yaratılan apartman blokları ve tekil konutlar, özellikle düşük gelirli aile konutuna çağdaş çözümlerin bir arayışı niteliğinde ortaya çıkmıştır. Konutlar, Richard Bauer, Karl A. Bieber, Max Fellerer, Helmut Wagner Freynsheim, Hugo Häring, Josef Hoffmann, Clemens Holzmeister, Ernst Lichtblau, Adolf Loos, Margarete Schütte-Lihotzky, Walter Sobotka, Oskar Strnad, Hans Adolf Vetter, Eugen Wachberger and Josef Wenzel gibi 32 farklı mimarın 70 adet tekil evinden oluşmaktadır. Viyana'da davetli bir sergi sonucunda gerçekleştirilen konutlar, modern mimarinin ve Bauhaus stiline karşı çıkarak ressam ve sanatçı Laslo Gabor'un renk çeşitleri ile, doğal olarak gelişmiş bir yerleşim hissi yaratmak üzere farklı renk ve biçimde sergilenmiştir. 1980'lerin başında 70 konutun büyük çoğunluğu Krischanitz danışmanlığında yenilenmiştir. "Weißenhofsiedlung" Stuttgart konutları da Viyana dışında gerçekleştirilen Werkbundsiedlung konutlarındandır (Url-25-27; Förster, 2007).

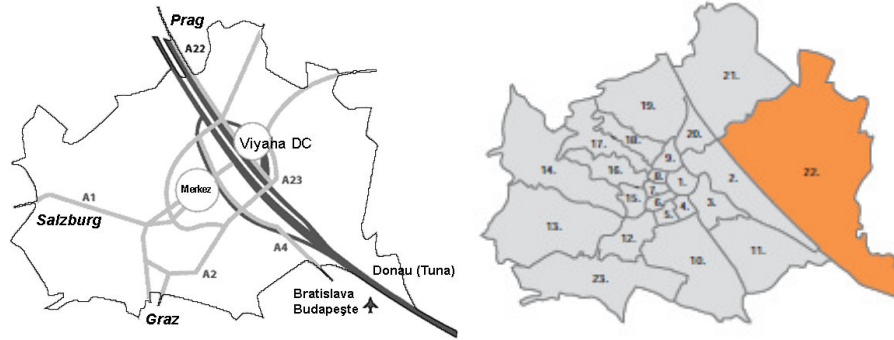
Yoğun göç hareketleri, yabancı yatırımların kentin gelişiminde büyük baskılar yaratmıştır. Yoğun baskı yaşanmasına rağmen, güneydoğu Avrupa kentlerinde gözlemlenen ve Viyana’da da hakim olan kompakt kent kültürünün varlığı, güçlerin kentler arasında dağılımı ile ilgili problemler yaratmıştır. Hız fragmanının da etkisiyle banliyö gelişiminin kontrolü ve denetimi gibi 1960’lı yıllarda başlayan ilk kentsel yayılma; ağırlıklı olarak iş ve yerleşime sorunsalına yoğunlaşırken, sonrasında kentin güney alanlarında beliren daha yoğun bir yapıya dönüşmüştür. Kent gelişimi ile paralel olarak, savaş öncesi dönemin manifesto ve sergilerini anımsatmanın yolları araştırılmış, ilerleyen yıllarda ise avangard yaklaşımlar küçük ölçekli yapılarda baş göstermiştir. 1960’larda “*Austrian Phenomenon*” olarak bilinen ve özel bina kurullarının yokluğu, Walter Pichler, Hans Hollein, HausRuckerCo ve Coop Himmelb(l)au gibi avangard mimari gruplara, kent içinde yerleştirme yapma ve yaratıcılıklarını sergileme olanağı sunarak kentin uluslararası alanda dikkat çekmesini sağlamıştır. 1960’lardaki devinimler, 1970’lerde mimari kaliteden yoksun olarak, büyük ölçekte ofis ve diğer yapıların belirdiği karanlık bir döneme dönüşmüştür. 1970’li yılların ortasında itibaren, Viyana’da mimarlar kamusal alanda yayalaştırma ve trafik azaltımı gibi konular üzerine yoğunlaşmış, 1980’lere kadar ise, yenileme ya da çağdaş anlamda önemli bir gelişme gösterilememiştir. Bu dönemde, yeni konut arazileri ve konut kompleksleri geçmişe gönderme yaparak, postmodern eğilimler artmıştır. Bu eğilimler, politikalar çerçevesinde kamunun tarihi kimlik açısından kentin dokusunu yeniden keşfetmesine olanak tanınmasına rağmen, yeni mimari yaklaşımları tarihin sınırlayıcı çerçevesinde bırakmıştır (Förster, 2007).

Kentin çağdaş mimaride yolunu açan dönem 1980’li yılların ortalarına denk düşmektedir. Viyana, Avrupa kentlerinin geleneksel yapısından sıyrılarak, dinamik ve canlı bir kent dokusu yaratmak bağlamında periferiyi, “merkezindeki yoğunlaşma ve basıncı ferahlatan” konut, eğlence ve yoğun ofis yapılarıyla donatmak gibi bir strateji izlemiştir.

Kent merkezinde arsa maliyetlerin yüksek olmasına rağmen altyapının mevcut olması, kent genelindeki 19. yüzyıl konut alanlarının demografik ve sosyal karışım açısından güçlenmesini sağlamıştır. Kent; merkezi yapısından kaynaklanan altyapı yetersizliklerine karşın, yeni yapılan iş, servis, finans ve yatırım alanları ile ulaşım, ile güney banliyölerine ve daha sonra ise kentin kuzey alanlarına doğru yayılmıştır (van Criekingen ve diğ., 2004). 1990’larda, kent peyzajında büyük ölçekte kentsel

gelişimi temsil eden; çağdaş konutun olay örgüsünün net olarak gözlemlenebileceği üç önemli bölge belirlemiştir.

Kentin ticaret ve konut ilişkileri açısından gelişmiş ve gelişmekte olan; Millenium Tower, Wienerberg-City, Monte Laa (Favoriten bölgesi) ve Viyana'nın kentsel ölçekte yoğun ve büyük master projesi olan Donau City (Krischanitz ve Neumann) bu gelişimin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır²⁷. Konut, iş ve ticaret alanı olarak Donau City, Viyana Uluslararası Merkezi'nin bir uzantısı olarak, 1994 yılında açılan bir yarışma sonucunda kent merkezinin kuzeydoğusunda ve Tuna Nehri'nin kuzey kıyılarında yeni bir kent merkezi olarak belirlemiştir. Donau City; UNO City ile olan yakınlığına rağmen, çok küçük ve izole olması açısından gerçek bir merkez işlevini taşıyamadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (Novy ve diğ. 2008; Förster, 2007). Şekil 4.8'de Donau City'nin bulunduğu Donaustadt bölgesi gösterilmektedir.

Şekil 4.8 : Donaustadt: 22. bölge (Url-18-19).

Donau City, açılan bir kentsel tasarım yarışması sonunda, yarışmayı kazanan Hans Hollein ve Coop Himmelb(l)au tarafından düzenlenen zonlama kriterleri baz alınarak, master planı Dominique Perrault tarafından tasarlanan ve planı Adolf Krischanitz ve Heinz Neumann tarafından geliştirilen; açık yeşil alanlar, grid dokulu

²⁷ Donau City, 17,4 hektar alanda, 2000 adet apartmandan ve 106,589 nüfustan (1991) oluşan, Birleşmiş Milletler'in İdari Binası'nın da bulunduğu UNO City Yerleşim Alanı'nın da içinde bulunduğu Viyana Uluslararası Merkezi (*Vienna International Centre - VIC*, 1979), Austria Center (1987), Donaupark ve Donauturm Kulesi (252m, 1964) yanında önemli bir merkez haline gelmiştir. Donau City, Tuna Nehri'nin sol kıyısında, UNO City (30 ha) ve Avusturya Kongre Merkezi'nden oluşan 1973-1979 yılları arasında tamamlanan ve UNO City, UNO, UNESCO, UNOV (Birleşmiş Milletler ofisi), UNIDO, UNDP, IAEA, UNDP, UNHCR gibi uluslararası kuruluşların merkez ve alt birimlerinin yer aldığı bir bölgedir (Novy ve diğ. 2008). Donau City, Donauinsel, Donaupark ve yeni Tuna (*alte Donau*) arasında, 1995'te gerçekleştirilmesi planlanan Viyana-Budapeşte Dünya Fuarı için belirlenen alanda oluşmuştur. 1988'de bölgede varolan altyapı, ulaşım, VIC'a olan yakınlık kriterleri ve fuarın iptal edilmesi üzerine, atık arıtma alanı olarak kullanılan ve sonrasında betonlaştırılarak oluşan yüksek maliyetli bir alanda WED AG (*Wiener Entwicklungsgesellschaft für den Donaauraum*) ana yatırımcı firması tarafından yönlendirilerek ortaya çıkmıştır (Novy ve diğ., 2008).

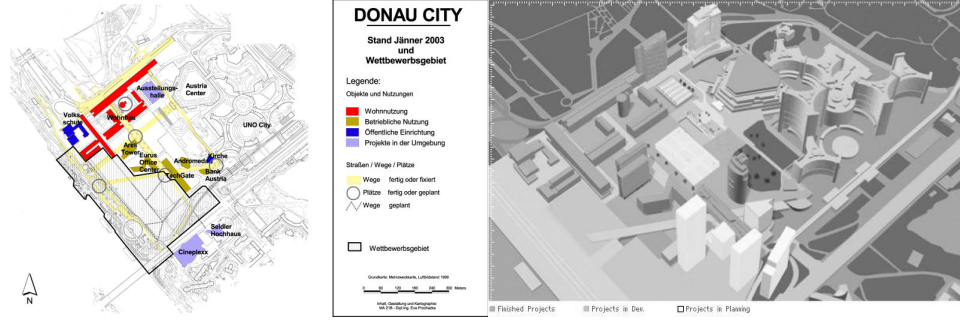
bloklar ve karmaşık çok katmanlı iletişim sistemleri ile karakterize edilmektedir (Förster, 2007). Krischanitz ve Neumann'ın, yaratıcı bir dil kullanarak oluşturdukları master planında “büyüyen bir kentin işlevsel bütünlüğünü, kentsel kimliğini ve mekansal tasarımını korumak” odaklı bir yaklaşım ön plana çıkmaktadır. Cufer ve Partner, Eric Steiner, Delugan_Meissl ve Michael Loudon'ın apartman ve park kompleksi tasarımları; farklı düzeyde kamusal alanın, üç boyutlu kentsel bir grid üzerinde yaya aksı ve yeşil alan ayırımının sağlanması ile içsel bir dinamizm anlayışına dayandırılmaktadır (Url-29). Şekil 4.9 ve 4.10'da bölgenin planı gösterilmektedir. Şekil 4.11'de konut alanı, Şekil 4.12'de ise Perrault'nun tasarımı gösterilmektedir.

Şekil 4.9 : Donau City (Url-23).

Şekil 4.10 : Donau City (Url-30).

Şekil 4.11 : Donau City Alanı (Url-31).

Şekil 4.12 : Dominique Perrault'nun tasarımı (Url-32).

Donau City; nüfus atışına paralel olarak ofis yapıları, bilim, kültür, ve eğlence alanında teknoloji merkezi, otel, üniversite, araştırma enstitüleri, uluslararası müze, sosyal altyapı, mağazalar (Donauzentrum, 1975), kreş, okul (Hans Hollein, 1984), kilise (Heinz Tesar) olarak planlanmış²⁸, sonrasında ise, yatırımcılar tarafından kentin ekonomisinin yavaşlaması ve gayrimenkul fiyatlarının 1990'lı yılların ortalarında düşmesi nedenleriyle sosyal konut üretimine kaymıştır. Yüksek ofis maliyetleri, üretim maliyetleri nedeniyle sosyal konut üretmek için gayrimenkul fiyatlarını dengelemek için kamu-özel ortak girişimi olarak gerçekleştirilmiştir (Novy ve diğ., 2008). Bu yaklaşım, kentin dış bölgelerinde banliyöleşmeyi önlemek

²⁸ 2012 yılında 15.000 kişinin yaşaması planlanan Donau City, 12 yılda ve üç fazda gerçekleştirilmiştir. Planın ilk fazı, yaya ve bisikletçiler için, birinci faz medya, bodrum ve teknik kat için, ikinci faz ise, sokak ve arabalardan için kademeli olarak oluşturulmuştur. Toplam kullanılabilir zemin alanının 1/3'ü ofis ve ticaret için, çoğunlukla Peichl ve Isozaki'nin Twin Towers'ı ve Holzbauer'in Andromeda Tower için ayrılırken, Donaupark ve New Danube kıyılarında toplam 1500 adet yerleşim konut ve rezidans gerçekleştirilmiştir (Url-29; Url-33). Gerçekleştirilen projeler; Andromeda Kulesi (Wilhelm Holzbauer, 110 metre), ilkökul, sosyal konutlar ve Avusturya bankasının binası, WEG tarafından geliştirilen araştırma ve geliştirme parkı; Tech-gate ve kongre ziyaretçileri için bir pansiyon ve apartman-otel olan Saturn Kulesi'dir (2004, WED 1995). Planlanan, ancak gerçekleştirilemeyen projeler ise; açılan mimari yarışma sonrasında Peichl ve Isozaki'nin kazandığı ve kentin kurumsal kimliğini yansıtan Twin Tower ofis binası, Viyana Teknik Üniversitesi'nin bir fakültesi ve kentin imgesini güçlendiren ve kozmopolit bir çevre yaratması planlanan bir yapı olarak Guggenheim Müzesi'dir. Sosyal konut planları 1000 adet destekli kiralık daire ve 500 adet destekli mülki daireler yüksek ve orta sınıf için Mischek-Bau AG ve bir çeşit özel girişim ortaklığında olan Wohnbau AG yatırımcı firması tarafından gerçekleştirilmiştir. Donau City, kısmen yüksek, dekonstruktivist high-tech mimari ve post-endüstriyel bir kenti çağrıştırmaktadır (Novy ve diğ., 2008; Url-30).

için kiralık ve kullanıcı sahipli olarak farklı gelir ve statü gruplarına yönelik olarak gelişmiştir. Coop Himmelb(l)au'nun kulesi ve Harry Seidler'in Wohnpark Neue Donau olmak üzere iki sosyal konut projesi, kule ve yüksek yapılarda yaşama fikrini 1994 yılında benimseyen kentte yüksek yapı tabusunda bir kırılma noktası yaratarak, sonrasında kentin diğer bölgelerinde gerçekleştirilen ve Wienerberg İkiz Kuleler (Emiliano Fuksas), Milenyum Kulesi (Gustav Peichls) gibi konut alanlarına ivme veren deneysel bir yaklaşım olarak belirmiştir (Förster, 2007; Url-34). Şekil 4.13 ve 4.14'te UNO City ve Donau City gösterilmektedir.

Şekil 4.13 : UNO City ve Donau City (Url-35).

Şekil 4.14 : Uzaktan UNO City ve Donau City'nin görünümü (Url-36).

1980'lerde Donau City'nin bulunduğu Donaustadt alanının farklılaşma süreci, Viyana'nın periferisinde olması nedeniyle, banliyöleşmeye yönelik eğilimi arttırarak, bölgedeki endüstri, alışveriş, ticaret, turizm ve finans sektörü firmalarının da fazlalaşma ve canlanması ile başlamıştır. Sosyal ve kamu servislerindeki artış, Viyana genelinden daha az olmasına rağmen; nüfusun artışı, periferinin kent merkezine bağlanmasına pozitif etki yaratmıştır (Novy ve diğ., 2008).

Donaustadt alanı ise konut sektörü açısından Viyana'nın geneline kıyasla daha yüksek oranda kamunun yönetiminde olmuştur. Buna rağmen, göçmenlerin konut piyasasındaki varlığı Viyana genelindeki olduğu gibi, Donaustadt'ta da sınırlandırıldığından dolayı, bölgenin genel olarak nüfus yapısı 1990'lı yıllara kadar homojenlik göstermiştir²⁹. 1990'lı yıllardan itibaren ise, bölgenin her iki yakasında boş apartmanların artması, konut alanlarının büyümesi ve bölgedeki çalışan nüfusun endüstriyel ve üretim alanında yer alması, Viyana'nın çalışan nüfusunu artırması açısından olumlu olarak görülmektedir (Novy ve diğ., 2008).

Donau City de, Uno City, Gasometer City ve Millenium City gibi, büyük oranda destekli kiralık dairelerden ve sosyal kiralık konutlardan oluşmuştur. Konut kurumları tarafından gerçekleştirilen ve yatırımcı gelişime kaymayı gösteren politik kararlarla, ulaşılabilirliğin kamusal olarak finanse edildiği bir konut alanı olarak ortaya çıkmıştır (Url-19). Konut alanı, farklı yaşam konseptleri içeren bir sergi niteliği taşımakla birlikte, sıkı bir sosyal kontrol olmaksızın erken kentsel planlama kriterlerine dayanmaktadır. Tasarımcıların, özendirici malzeme kullanımı ve kamusal alana açılan “görmek ile görülmek” tanımlamaları ön plana çıkmaktadır. Viyana örneğinde çağdaş konut, yaşayan bir makindan çok, farklı yaşam biçimlerine çeşitlilik ile cevap veren, kentsel yaşama açılan bir mekan olarak tanımlanmaktadır (Delugan ve Meissl, 2002). Donau City'de kentin büyümesine bağlı olarak, çok işlevli ve karma kullanımlı yeni bir kent merkezi yaratma düşüncesi ile; yaşayan bir organizma gibi, kendi kendine yeten ve yayılma potansiyeline sahip bir yapı gözlemlenmektedir. Bölgede varolan altyapının, kent merkezine ve diğer bölgelere bir ağ şeklinde gelişen ulaşım dokusunu güçlendirdiği söylenebilir. Şekil 4.15'te Donau City konut alanı gösterilmektedir.

²⁹ Göçmenler düşük gelirleri ve kamusal konuta sınırlı erişimleri yüzünden Viyana konut piyasasında “*Gemeindebauten*” olarak bilinen küçük, eski daireler ve 1919'dan önce inşa edilen; “*Gründerzeitviertel*” olarak adlandırılan konutlarda yaşamıştır. Bu konutlar; özel sahipli, zayıf altyapıya sahip, sıcak su, banyo, yeşil alan ya da çocuk oyun alanı olmayan avlulardan oluşan küçük daireler şeklindedir. Savaş sonrasında inşa edilen yeni binalarda ise konutlar, binaların yüksekliğinin aynı kalması ve kat yüksekliğinin azaltılmasından dolayı daha yoğun yerleşimler haline gelmiştir. Bugün ise, göçmenler Viyana genelinde düşük ve üst gelirli grupların bulunduğu karma kullanım konut alanlarında yaşamaktadır. *Gründerzeit* alanları da, konut ve çalışmayı barındıran ve komünal bir altyapısı olduğundan dolayı, dönüşüm açısından olumlu, imge açısından ise zayıf olarak nitelendirilmektedir. 15. bölgede konutların, bilgisayar firmaları, kafe ve sanat mekanlarına dönüşümü buna örnek olarak verilebilir. İkinci *Gründerzeit* dönüşüm hareketi de, küçük ölçekte, yaratıcı, ekolojik planlama ve aktif kamu katılımı içeren bir süreçte, kentin ve diğer konut alanlarının getirdiği dinamizm ile birlikte etkili olmaktadır (Novy ve diğ., 2008; Url-18).

Altyapının vurgusu

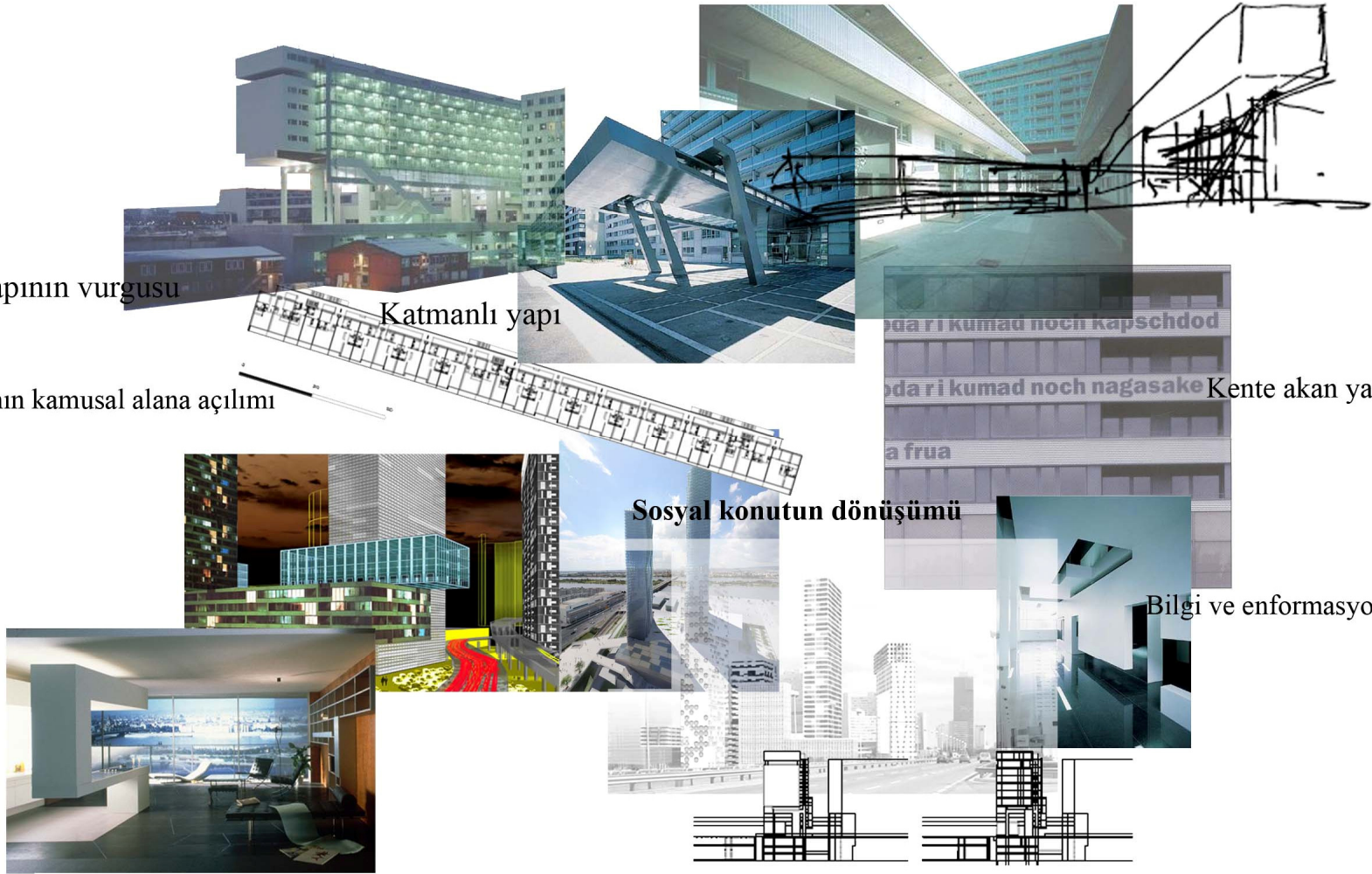
mekanın kamusal alana açılımı

Katmanlı yapı

Sosyal konutun dönüşümü

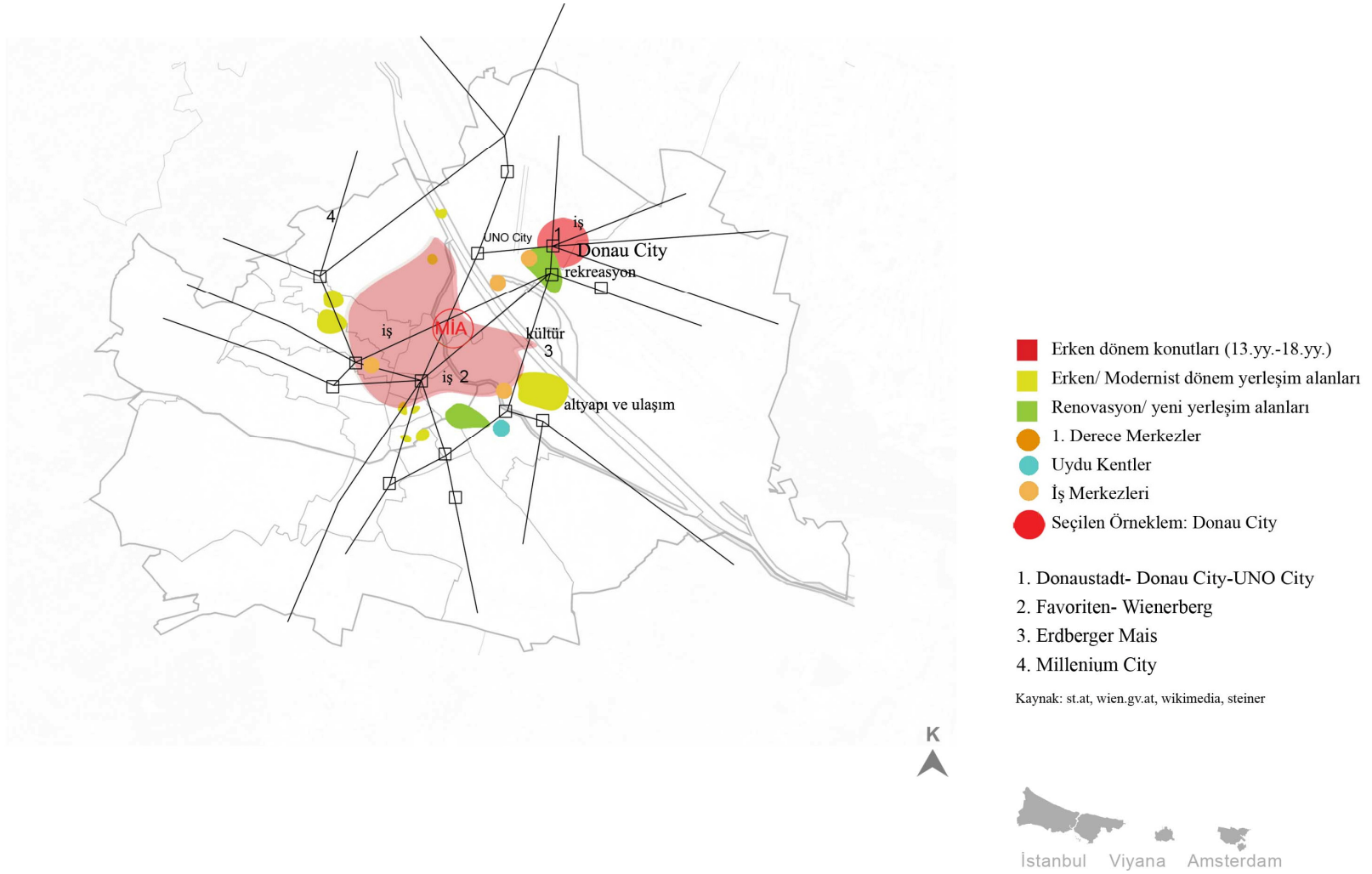
Kente akan yazılar

Bilgi ve enformasyon çağı

Şekil 4.15 : Donau City konut alanı.

Özetle, yapılan gözlemlere dayanarak, Viyana’da çağdaş konutun, para piyasalarının geçici doğasındaki mantığı yansıtması ve “yeni ve sıradışı kentsel yaşam stili” önermesine rağmen, bunu tam olarak gerçekleştiremediği söylenebilir. Donau City örnelemi, kenti bir zamanlar bağımsız olarak algılanan Tuna Nehri’nin sınırları dışına taşıyarak, büyümede etkili olmuş, böylelikle tarihi bir kentin modern bir yaşam biçimi ve çağdaş konut ile yüzleşmesini sağlamıştır. Donau City, kamusal alanın kentsel aktiviteler ile üstüste çakıştırılarak yapılan sosyal bir tanımlanma ile bir geçiş alanı olarak düşünülebilir. Bu aynı zamanda kentin bir deney sahnesi olduğunun ve çağdaş konutun da, bu yeni deney sahnesinin oldukça önemli bir parçası olduğunun bir göstergesidir. Şekil 4.16’da Donau City’nin Viyana’da varolan konut stoğunun sektörler ile ilişkisi içindeki konumu gösterilmektedir.

Şekil 4.16 : Viyana’da varolan konut stoğunun sektörler ile ilişkisi ve Donau City’nin konumu (Url-12-13; Url-28; Url-37-38).

Ekonomik hinterlandın genişlemesi ve UNO'nun alt organizasyonları ile ilişkili konumlanması, Donau City'de uluslararası bağlamda bütünleştirici işlevlerin yer almasına yol açmıştır. UNO-City'nin belirişi, kentin Orta Avrupa'da kontrol merkezi haline getirmiş, diğer yandan da Doğu Avrupa'ya yayılmayı talep eden bir süreci ortaya çıkartmıştır. Viyana'nın çevresel durumu, kendini Avrupa'daki tek bölgeler üstü öneme sahip kent haline getirmektedir. Viyana, coğrafyacılar tarafından “*Blue Banana*” olarak tanımlanan, Londra'dan Brüksel'e, Amsterdam'ın da içinde bulunduğu Randstad'dan, Rhine / Ruhr alanına, Zurich'ten Milano'ya kadar yayılan bölgede Batı Avrupa çekirdek bölgesi yanında belirmektedir (Kampschulte, 2006). Blue Banana bölgesi, kesintili kentleşme koridoru olarak tanımlanmaktadır. Viyana her ne kadar bu alanda yer almasa da, Berlin-Prag-Bratislava-Budapeşte'nin oluşturduğu ikinci Avrupa ekonomik alanı içinde ulaşım koridorunda yer alır. Bu gelişim, Avrupa Birliği'nin, doğuya doğru genişlemesinde, Budapeşte'den Viyana'ya ve Prag'dan Berlin'e kadar olan alanda yeni Orta Avrupa Çekirdek Bölge'nin (*European core region*) belirmesinde uygun koşullar yaratmakta ve doğuya yönelme ile birlikte Avrupa kentlerini bir çeşit yarışa sokmaktadır (Kampschulte, 2006).

Viyana'nın özellikle 1990'lı yıllardan itibaren kent olarak kendini konumlandırma ihtiyacı ile gelişen bir anlayışın konut alanlarının oluşumunda etkisi gözlemlenmektedir. Bu anlayış, elitist ve kozmopolitan bir yaklaşım ile Avrupa Birliği'nin desteklediği liberal reform yaklaşımlarını³⁰ içeren ve Viyana'da yeni bölgesel alan yaratan, “yarışmacı olmak için değişmek zorundayız” görüşü olarak özetlenebilir. Özelleşme ve istihdam durumunun, uluslararası yarışa katılma gerekliliklerinden biri olarak, Donau City'nin de bu söylemin bir parçası olduğu söylenebilir (Novy, Lengauer ve de Souza, 2008)³¹.

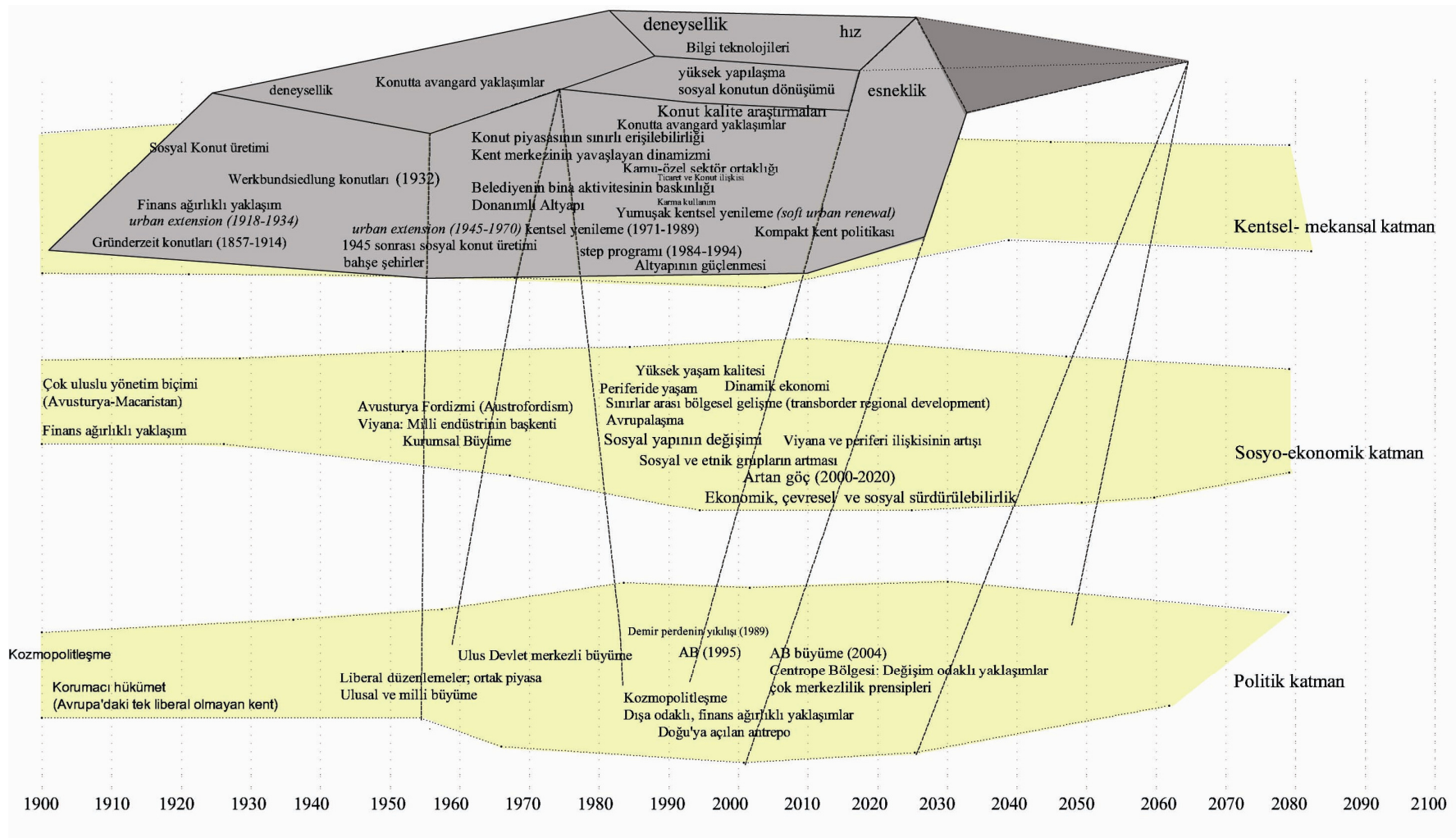
Kentin bu bağlamda geçiş alanları ile modern anlamda açılım sağlayan kilit noktaları, konutun tasarım ve üretim sürecinde geçmişten gelen sosyal doku ve sınırlamalara karşın, eski konutların çağdaş yaşam koşullarına uygun hale getirilmesindeki doğal yaklaşımlardır. Viyana'da çağdaş konut üretimi, yıllarca süren

³⁰ Centrope projesi ile yürütülmektedir.

³¹ Bu yaklaşımın yanısıra, politik ve sosyo-ekonomik açıdan diğer ve popüler olan bir tartışma ise, değişime ihtiyacın olmadığı ve yabancı ya da ötekilerin değişmesi gerekliliği ile ilgilidir. Bu yaklaşımlar, kentsel gelişime yansımaları açısından olumsuz olarak değerlendirilmektedir (Novy, Lengauer ve de Souza, 2008).

kurumsal-kentsel denetimlerden sonra ekonomik ve politik yapılanmanın yeni bir temsili olarak konut piyasasının liberalleşmesine bağlıdır. Bu kent yönetimi; parçalı, özelleşmiş, *ad hoc* ve yeni bir elitist hiyerarşi olarak tanımlanabilir (Novy ve diğ., 2001).

Şekil 4.17’de gösterildiği gibi, Donau City üzerinden yola çıkarak, Viyana’nın tarihsel süreç içinde politik, sosyo-ekonomik ve kentsel-mekansal katmanlar açısından yer alan ve gözlemlenen yaklaşımların konut ile ilgili yarattığı kavramlar gösterilmektedir. Viyana’da tarihsel süreç içinde konut üretimi, mekansal, sosyo-ekonomik değişimler ve politik yaklaşımlar gösterilmektedir. Viyana’da bilgi teknolojileri, ulaşım, uzmanlaşma gibi teknik ağların, yeni konut alanlarının oluşumunda planlı olarak gelişen bir deneysellik arayışını ifade etmektedir. Buna paralel olarak, 1990’lı yıllardan itibaren konutta kalite araştırmalarının, kentin tarihsel yaklaşımlarını da yeni yaklaşımlar içinde eriterek, “ticari olma”, “küresel ağlara bağlanma” gibi etkenlerin baskın olduğu söylenebilir.

Şekil 4.17 : Viyana'da çağdaş konut ve katmanlar (Paal, 2003; Förster, 2007).

Viyana bağlamında doğuya olan yönelişin, bir taraftan da Avrupa Birliği açısından riskler oluşturduğu ileri sürülmektedir. Doğuya yönelme, ekonomiyi canlandırması ve ticarete yönelik gelişim sağlaması ile birlikte; işgücü, farklılaşan çevresel ve sosyal standartlar ve artan göç nedeniyle konut ve işgücü piyasasını zorlaştırmaktadır. Gelecekte Viyana'nın, Avrupa kentsel sistemi içindeki metropoller arasındaki işlevsel bir dağılıma dayanacağı tahmin edilmektedir (Kampschulte, 2006). Bu sürecin, kentsel dönüşümde ve konut alanlarının oluşumunda yoğunluk problemi ve farklılaşmaya yetkin bir söylem geliştirebilecek biçimde, esnek ve deneysel bir oluşuma işaret edeceği söylenebilir. Bu süreç, Donau City'nin büyüme potansiyelinde, konutun küresel hız ile olan etkileşiminde deneyselliğe de olanak tanıyan durumunu belirtmektedir.

Çağdaş konutun kent ve kentli ile ilişkisinde deneyselliğe yol açan etkenlerden birinin, 1990'lı yıllarından itibaren Viyana'da göçmen, azınlık ve yabancıların kente eklenmesi sorunu sosyal bir olgu olarak, konut üretiminden daha önemli bir hale gelmesinden kaynaklı olduğu söylenebilir. Post-endüstriyel kentler ile benzer problemleri yaşayan Viyana'da, yerel politikaların küresel stratejilerde yer almasının ve sosyal oluşumun bu ağda gözönünde bulundurulması gerekliliği ileri sürülebilir (Kampschulte, 2006).

Donau City, kentin avangard konut üretimi ile olan deneyinde uzmanlaşma, sürdürülebilirlik ve liberalleşme adına farklılık yaratmaktadır. Deneysellik; konutta altyapı ağını vurgulayan, ekonomi, kentlinin aktivite ve hareketliliği ile geleceğin yaşam kalitesini etkileyen ulaşım modellerini temsil etmektedir. Kentin altyapısının ekolojik kriterlerce belirlenen durumu, özellikle büyük konut projelerinin konut girişimcilerinin açtığı yarışmalar ile gerçekleşmesine yol açmaktadır. Konut üretiminde yarışma süreci; planlama, çevresel ve teknik nitelikleri artırma ve çok katlı konutlar için üretim maliyetlerini düşürme amaçlıdır. Deneysellik, kent tarafından belirlenen tema odaklı gayrimenkuller aracılığıyla, kalitenin artmasında bir araç olarak görülmektedir (Förster, 2007). Bununla birlikte, piyasanın dengeye ulaşıyor olması, Viyana için olduğu kadar diğer kentler açısından da konut kalite araştırmalarının da artmasında etkili olmaktadır.

Donau City, kentin geçmişinde beliren deneysel *Werkbundsiedlung* ve *Gründerzeit* konutları ile süregelen çizgide yeni bir anlatı olarak; deneyselliğin; yeni konut alanlarının oluşumunda esneklik ile örtüşen sürdürülebilir bir strateji olarak

vurgusuna işaret eder. Deneyselliğin konut alanları üzerinden belirişi kent belleğinde varolan etkileri açısından da geleceğin konut olay örgüsüne referans vermektedir.

4.3 Amsterdam’da Kentsel Dinamikler ve Doğu Liman Bölgesi Konut Alanı

Amsterdam, 1990’lı yıllardan itibaren giderek artan bir biçimde Hollanda konut mimarisinin yaratıcı ve deneysel girişimlerine olanak tanıyan bir yapı sergilemektedir. Kentin geçmişten bugüne dek yarattığı dinamikler, çağdaş konutun gelişim ve üretiminde çeşitli konut kurumların yaklaşımlarıyla şekillenmesine yol açan kent politikaları çerçevesinde önem kazanmaktadır. Yapılı çevrenin tasarımındaki pragmatik yaklaşımlar, tarihsel süreçte özellikle büyük alanların giderek daha planlı bir biçimde genişleyen bir organizma olarak konut alanlarına yansımaları açısından dikkat çekici bir farklılık yaratmaktadır.

Amsterdam; 1990’lardan itibaren konut kurumlarının bağımsız yatırımcılar aracılığıyla serbest piyasanın “hükümet desteksiz” olarak gerçekleştirildiği bir yaklaşımla şekillenmektedir (Lootsma, 2000). Bu yaklaşım, kenti, her bir parçasında farklı hızlar, ivmeler ve deneyimlerin üretildiği bir peyzaj haline getirmektedir. Bu yeni yaklaşımlar, aynı zamanda, konut tasarımında kollektif olarak farklı mimarların işlerini bir arada gerçekleştirdiği, çeşitlilik ve farklılığa yol açabilecek yeni bir planlama süreci yaratmaktadır.

Amsterdam’da, konut piyasasındaki yoğun baskının ağırlıklı olarak yenileme ve renovasyon ile karşılanmasına ve kentin bu bağlamda konut stoğundaki varolan benzer imgelerden oluşmasına rağmen, herbirinin bağımsız ayırıcı özellikleri olan, birbirinin farklılığına referans veren yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır. Kent kimliğinin, farklılığın üretimi üzerinden gerçekleşen sunum biçimleri, bu kent için kentsel yenileme ve yeni konut üretimi arasında deneysel ve esnek yaklaşımları günümüzde daha vurgulu bir biçimde gündeme getirir.

Kent kimliğinin eski ve yeni üzerinden gelişen yeni ilişkisinin yansımaları, Amsterdam Doğu Liman Bölgesi konut alanı üzerinden ele alınabilir. Bu konut alanı, geleceğin konut planlamasında konutun olay örgüsüne dair önemli veriler taşımakla birlikte, kentin giderek artan heterojenliğinde aynılık ve benzerlik söylemini yerellik üzerinde dönüştürür. Bu oluşum, kökenlerini Amsterdam’ın geleneksel mimarlık

tarihinde varolan bir potansiyelde bulduğu gibi, günümüzde de köksap bir yapı olarak tanımlanabilmektedir.

Tarihsel süreç açısından bakıldığında, Amsterdam kentinin kendine özel mekanın biçimlenişi bağlamında 17. yüzyıl Hollanda'sından giderek ayrıldığı söylenebilir. 19. yüzyıl sonu ve 1980 sonrasında alternatif sanat, kendine ait kimliğini en çok 19. yüzyıl sonrasında gösterebilmiştir. Hollanda'nın geri kalanı Asya ve Güney Amerika ticaretiyle ilgilenirken, Amsterdam, 19. yüzyıl itibariyle Amsterdam Okulu'nun etkisiyle farklılaşmıştır. Bu farklılığın nedeni, Amsterdam Okulu'nun konuttan ticarete kadar geniş bir yelpaze içerisinde üretimde bulunmuş olmasıdır. Burjuva konutları bu üretime bir örnek olarak verilebilir (Anon, 2003).

Ülke genelinde 19. yüzyılda yaşanan ekonomik gelişmeler ve endüstrileşme, konut bölgelerini etkilemeye başlamış, seri halde gerçekleştirilen plansız ve kontrolsüz kentleşme, düşük kaliteli konut üretimine neden olmuştur. 1900-1945 dönemi arasında 19. yüzyıla göre daha nitelikli konutlar üretilmiş, 1960'larda ise kentsel yenileme ve dönüşüm gündeme gelmiştir. Akabinde ise, kenti canlandırma politikaları önem kazanmış ve bu politikalar çerçevesinde orta sınıf aileler banliyölere yerleşmiştir. Kentte, 1960'lı yıllardan itibaren aldığı yoğun göç ile birlikte, toplumda beliren farklılaşmaya paralel olarak artan ve çeşitlenen konut talebinin karşılanması önemli bir problem haline gelmiştir.

1970'lerde beliren petrol krizi ve ekonomik düşüşle birlikte Amsterdam; tarih içinde seçkin, aristokrat toplumunun kenti olmaktan çıkarak, Hollanda toplumunu temsil etmeyen, çoğunlukla tek kişilik hane halkından oluşan, düşük gelirli, işsiz ve etnik grupların yaşadığı çok kültürlü bir nüfusu barındıran bir kente dönüşmüştür. Kentin değişen konut ihtiyaçlarıyla birlikte, banliyölerin düzenlenmesi gündeme gelmiştir (van der Vlist ve Rietveld, 2002).

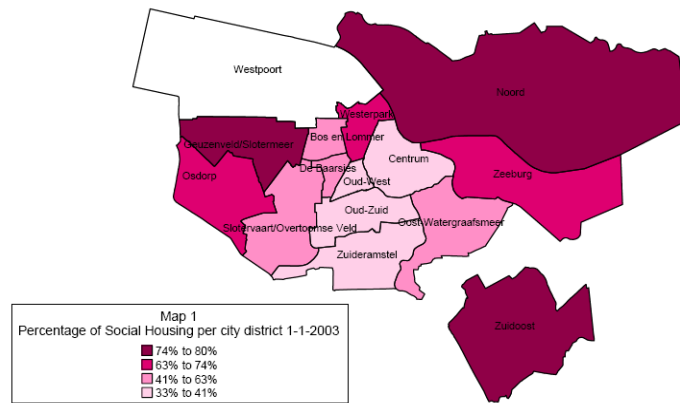
1970 ile 1980'lerde, kent politikalarında sosyal ve çevresel ilişkiler baskın olmuştur. Bu yıllarda kentnin ekonomik gelişimi ve kaynakların eşit dağılımı ön plana çıkmış, ve böylelikle, kenti geliştirmeye yönelik konut ve yerleşim işlevleri ağırlık kazanmıştır. Ancak, kentnin geçmişinde önemli rol oynayan sosyal konut planlamaları ise bu dönemde daha sınırlı olarak gerçekleşmiştir (van der Vlist ve Rietveld, 2002).

1980'li yıllar, üst gelir grubunun merkeze yerleşmeye başladığı dönem olmuştur (*downtown gentrification*). 1980'li yılların ortalarına doğru, uluslararası eğilimleri

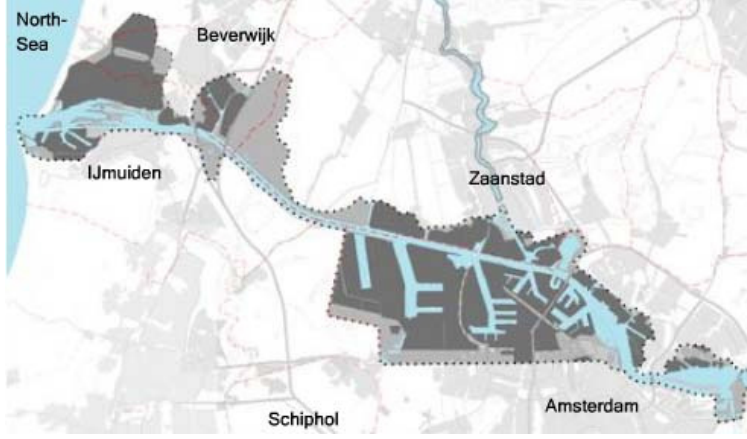
yakalamak amacıyla birçok işlevi bir arada barındıran yoğun kent (*compact city*) politikası güdülmüştür. Bu politika doğrultusunda, öncesinde kent dışına yerleşimi destekleyen yaklaşım bırakılarak, yerine kent içinde küçük konut üretimini destekleyen, ticaret ve sağlık hizmetlerini kent dışına atan ve otomobil kullanımını azaltan bir yol izlenmiştir (van der Vlist ve Rietveld, 2002; Lootsma, 2000).

1990'lı yıllarda, Hollanda genelinde olduğu gibi Amsterdam'da, konut piyasasında radikal değişimlere baş göstermiştir. Bu değişimler; konut stoğunun niteliğinin yeniden düzenlenmesi, konut kurumlarının sorumluluğunun artması ve bununla birlikte daha önce varolan hükümet destekli konut üretiminin, yatırımcı odaklı üretim anlayışına kayması olarak sayılabilir. Bu değişimlerin sonucu olarak, serbest piyasa ekonomisi ile şekillenen ve konutta tüketici odaklı ve konut çeşitliliğine dayanan bir yaklaşım ortaya çıkmıştır (Url-39).

Bu dönemlerde, Amsterdam'da gözlemlenen konut üretiminde, servis sektöründeki dinamikler etkili olmaya başlamış; kentin kuzey ve güneye doğru genişlemesiyle Amsterdam'ın kentsel örgütlenmesine benzer izler taşıyan iki ana aks gelişmiştir. Bu gelişimin nedeni, kent merkezinin ilk kurulduğu dönemdeki ticari ve ekonomik potansiyelini oluşturan iş, finans, yatırım ve ulaşım sektörlerinin, günümüzde merkezi konumu yitirerek, kültür, turizm, eğitim, alışveriş ve küçük ölçekte iş merkezlerinin mekanı haline gelmesidir. Bu iki aks, kentin kuzeyinde Prumerend, Hoorn, Zaanstad ve Alkmaar, güneyinde ise, halen gelişimini sürdüren Amstelveende servis sektörlerince oluşmaktadır. Finans ve yatırım odaklı olan bu iki aks, Amsterdam kentinde nüfus artışına bağlı olarak belirebilecek büyük ölçekteki konut açığının giderilmesine hizmet etmektedir (van Criekingen ve diğ., 2004). Şekil 4.18 ve 4.19'da Amsterdam Metropolitan Alanı'nın sınırları görülmektedir.

Şekil 4.18 : Amsterdam Metropolitan Alanı (Berg, Veer ve Sculing, 2004).

Şekil 4.19 : Amsterdam genel planı (Url-40).

Amsterdam'ın günümüzdeki gelişim programı temelde iki prensibe dayanmaktadır. Gelişim prensiplerinden biri, metrekare başına düşen arazi fiyatının artışına bağlı olarak kentsel yoğunluğun önem kazanması, diğeri ise orta sınıfı kentin içine yeniden dahil etmek olmuştur. Birinci prensip; kentsel açık ve oyun alanlarının planlama açısından olumsuz olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. İkinci prensip ise, yıllarca süren banliyöleşme sonucunda kent merkezinden uzaklaşan orta sınıfın kent yaşamına geri katılması için kullanıcı sahipli olmak üzere, çoğunlukla aileler için “çekici” konut üretiminin desteklenmesi olmuştur. Ancak, bu tip bir yaşam alanı yaratımının küçük çocuklu aileler için çekici gelmediği ve bu politikanın gelecekte “steril, güçsüz ve çocuksuz kentler” yaratacağı ve tahmin edilmektedir (Karsten, 2003). Buna örnek olarak da, deneysel ve yaratıcı anlatısına rağmen Amsterdam Doğu Liman Bölgesi gösterilebilir.

Doğu Liman Bölgesi, *Vinex* olarak tanımlanan ve 1992’de yerleşim alanlarını düzenlemeye yönelik Dördüncü Ulusal Mekan Planlama Politika’sının (*4th National Policy Document on Spatial Planning*) bir parçasıdır. *Vinex* politikası (*Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra*), konut fiyatlandırmasındaki adaletsizliği ortadan kaldırmak için zengin hanehalkını daha yüksek maliyetli yeni yerleşimlere çekerek, varolan ucuz konut stoğunun dar gelirliler tarafından kullanılabilmesini sağlamak amaçlı uygulanmıştır (Url-41). *Vinex* kapsamında, kentsel büyümeden kaçınmanın bir yöntemi olarak, merkeze en yakın bölgedeki endüstriyel periferi alanlarının konut alanı olarak dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Konutların söyleminde de yer alan altyapı kavramı, endüstriyel alanların işleyiş mantığına dayanmaktadır.

Böylesi bir işleyiş mantığı, konutu alımlayıcısı olan insan ile buluşturması adına bir anlamda post-liberal söylemin bir parçası halie gelir. Konut üretimi, deneysel bir

yaklaşım ile eski ve yeni arasında sürekliliğe oturan ancak gerilimli bir ilişki ile kurulur. Rem Koolhaas'a dek uzanan bağlamda mimarlık etkinliği düşünüldüğünde, Amsterdam için eski ve yeni arasında başkalaşım odaklı böylesi bir deneysel yaklaşımın çok da yeni bir söylem olmadığı açıktır. Deneysellik anlayışı, irdelenen diğer kentler olan İstanbul ve Viyana'ya göre hız fragmanı bağlamında, Doğu Liman Bölgesi ve diğer benzer konut alanları için sıçramalarla ilerlemez, tersine daha doğrusal bir süreklilik içinde yer alır. Vinex politikası da, yoğun kent politikası kapsamında, yoğunluk problemine getirilen çözüm anlayışı olarak konut üretim döngüsünü yeniden şekillendirir. Bu politika, en önemli metropolitan alanlarının yakınında sınırlı banliyöleşme politikasıyla yüksek kalitede mahalle oluşumunu ve gelişimini amaçlar.

1980'li yılların sonlarında fiziksel planlamanın daha piyasa odaklı yaklaşıma kaymasından sonra; planlamalarda gerek konut kıtlığının azaltılması, gerekse konut sağlama ve ihtiyacı arasında denge kurulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda yeni yerleşimler; varolan kent merkezlerinin yakınına ve varolan yapıları değerlendirmek, müşteri potansiyelini arttırmak, büyük kentlerde yaşayan kentlinin yaşadığı mekanı terketmesini önlemek, açık alanları varolan büyük kentlerdeki yoğunluğun etrafında sağlamak, iş, konut ve alışveriş mekanları arasındaki trafiği kısmi olarak sınırlamak amacını taşımıştır. Ancak peşi sıra, planlama politikaları arazi spekülasyonuna kaymış ya da kentin giderek büyüme ihtiyacı doğmasına ve konut fiyatlarının giderek artmasına neden olmuştur (van der Vlist ve Rietveld, 2002; Kauko, 2006).

Amsterdam'ın eski yerleşimlerinde ulaşılabilirlik ve yakınlık önemli iken, Vinex yerleşimleri dışında bölgelerin sosyal etkenleri önem kazanmıştır. Bu yerleşim alanları için en önemli etkenler; yoğunluk, açık mekan, peyzaj gibi fiziksel ve çevresel etkenler mekanın boyutudur. Eski yerleşimlerdeki estetik, küçük evin tolere edilebilir olması gibi etkenler yerini, özellikle kuralların daha az sıkı olduğu Vinex bölgelerindeki büyük mekan ve düşük yoğunluk talebine bırakmıştır (Kauko, 2006). Hollanda'da mevcut konut stoğunun %30'u kalabalık aileler için iken, Vinex alanlarında bu oran %20'den düşük olarak belirlenmiş ve 30-35 yerleşim / hektar oranı konutlar için kabul edilebilir en az yoğunluk olarak belirlenmiştir. Vinex alanlarındaki konutlarda yaşamak isteyenlerin %76'sının tek kişilik konutlarda oturmak istediği belirtilmiştir. Bu alanların en az %75'i kullanıcı sahipli konutlar

(1995-2005) olmakla birlikte, genelde bu alanların daha yüksek gelirli kesim için uygun olduğu söylenebilir (Priemus, 1998).

Vinex alanlarının kent içindeki yoğunluğu gözönünde bulundurulduğunda, yeni konut alanlarının da bu bağlamda düşük yoğunluklu aile yapısı, çekirdek aile ya da tek kişilik aileler için tercih edilmekte olduğu gözlemlenmektedir. Bunun tersine, sosyal konut politikaları bağlamında düşük gelirlilere yönelik belirli bir oranda konut sağlanması ile, Vinex alanlarının daha dengeli, deneysel ve çeşitliliğe cevap verebilecek bir oluşum içinde olduğu söylenebilir. Vinex alanları, kentin genişmesiyle yeni tanımlar ortaya çıkartmış, periferiler de kendine yeten canlı ve dinamik örüntülere sahip birer merkez haline gelmeye başlamıştır.

Bugün Hollanda'nın çok kültürlü bir toplum haline gelmesi ve ihtiyaçların çeşitliliği, konut piyasasına da dolaylı olarak yansımaktadır. Amsterdam'da konut stoğunun 2030 yılı itibarıyla sınırlı kalacağı ve binaların %80'inin inşa edilmiş olacağı tahmin edilmektedir. Bu yüzden varolan konut stoğunun niteliği, bakımı, konut çevresinin sürdürülebilirlik ve farklı sosyal kesimler için ulaşılabilirlik nitelikleri günümüz planlama esaslarında ön plana çıkarmaktadır (van der Vlist ve Rietveld, 2002). Bununla birlikte, konutun aynı zamanda bir çalışma mekanı olarak giderek artan kullanımı ve nüfusun giderek yaşlanması; konutta iç mekanı daha önemli hale getirmektedir. Ayrıca, kırsal konuta olan talebin ve yüksek kalitede konut alanlarına olan ihtiyacın artması gözlemlenmektedir (Url-42). Bu durum, Viyana ve Avusturya genelinde düşünüldüğünde kırsal konut mimarisinin kent içini de yeniden canlandırmaya yönelik bir oluşum içinde olduğu gözlemlenebilir. Avrupa Birliği'nin stratejik planlamalarında da kırsal ve kent mimarisi arasında periferi ve merkez ilişkisini güçlendirmeye ve eklemlendirmeye yönelik söylemlere rastlamak mümkündür.

Amsterdam için geleceğin konut politikasını yönlendirecek olan konular arasında; varolan konut stoğunun geliştirilmesi, gettoların gelişiminin önlenmesi, kiralık ya da satın alınan konut fiyatları arasında daha dengeli bir ilişkinin oluşturulması, alım gücünün artırılması, konut kurumlarının kent yönetiminde daha önemli ve etkin bir rol oynamasını desteklemek sayılabilir. Kent otoritelerinin de bu çerçevede; bireysel ve toplumsal konut talebine göre çevresel ve mekansal politika arasında bir denge kurarak, kent düzeyine yayılan bir katılımcılık sağlamaları gerekmektedir (Url-42).

Günümüzde nüfus ve hareketliliğin artışı, kentsel alandan kırsal alana yayılım gibi faktörlerle birlikte mekan tüketiminin artışına neden olmuş, bu da mekansal parçalılığı beraberinde getirmiştir. Mekansal parçalanmanın mekansal işlevleri olumsuz etkileyeceği düşüncesi, parçalanmanın kent içinde Hollanda’da negatif olarak algılanmasına neden olmaktadır. Rem Koolhaas, bu düşüncenin aksine, mekansal parçalanmayı, modern kentin sosyo-fiziksel çelişkilerini çözme stratejileri yerine, yeni olasılıklar için bir eşik olarak değerlendirmektedir. Buna göre, kent içindeki farklı dinamikler farklı anlatıların kurulmasında tetikleyici bir rol oynamaktadır (Koolhaas, Mau ve O.M.A, 1998).

Konutta; pragmatik planlama anlayışı, Amsterdam’ı Avrupa içindeki diğer kentlere göre daha özerk bir konuma getirmiştir. Kentsel mekanın kalitesinin artırılması, “etkileşimli deneysel projeler aracılığıyla “kentin bir tüketim çevresi” olarak kamusal alanın çekiciliğini arttırmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşımların yolunu açan ilk büyük girişim, Amsterdam’ın konut alanlarının uzun ve etkili çözümleri için yaratılmış olan 1935 tarihli Genel Büyüme Planı’dır (*General Extension Plan-AUP*). Bu plan kapsamında, 1935’ten 1960’lara varan süreç içinde; kentin ekonomik örgütlenmesini ve yerleşim biçimlerini şekillendiren IJ Nehri’nin etrafında yeni yerleşim alanları oluşmaya başlamıştır. Nehrin kuzey kıyılarında IJoverhoekers, batısında Bahçe-Şehirler, Bijlmermeer, Veemarket, Abattoir alanı ve doğusunda ise Oosteliske Handelskaden olarak adlandırılan Amsterdam Doğu Liman Bölgesi belirmiştir. 1984’de ortaya çıkan Amsterdam Yapı Planı; büyük bir konut kıtlığının yaşanabileceğine istinaden, IJ Nehri kıyılarını Doğu Liman Bölgesi’ni de içine alan bir şekilde geliştirerek, kentin artan konut talebini karşılayabilecek ve her gelir grubundan insanın ihtiyaçlarına yönelik bir yerleşim alanı olarak sunmuştur. Doğu Liman Bölgesi de, diğer bölgelere göre daha önemli bir kentsel dönüşüm projesi olmuştur. Bunun temel nedeni; çok kutuplu bir yapıya dönüşen kentin iç kısımlarını yeni konut alanlarını ile bütünleştirmeye yönelik bir strateji ile geliştirmesidir.

Amsterdam Doğu Liman Bölgesi, 1874 ve 1927 yılları arasında oluşturulan, 18. ve 19. yüzyıl boyunca Amsterdam’ın Uzakdoğu ve Güney Amerika kıtalarına yaptığı ticaretin gerçekleştirildiği yapay adaların bulunduğu bölgeyi tanımlamaktadır. Bölge, Kuzeydeniz Kanalı’nın 1876’da açılması ve kentin batısında da büyük bir limanın açılmasıyla birlikte uluslararası ticaret niteliğini giderek kaybetmiş, savaş sonrasında ise kısmen yıkılarak boşalan bir arazi üzerinde konut ve ticaret işlevleriyle kente

yeniden katılmıştır. 1975'te alınan bir kararla, eski endüstriyel adaların tam olarak yerleşim alanı haline dönüştürülmesi kararlaştırılmış ve 2003 yılında ise dönüşümü gerçekleşmiştir (Abrahamse ve diğ., 2003). Şekil 4.20 ve 4.21'de bölgenin sınırları gösterilmektedir.

Şekil 4.20 : Amsterdam Merkez Planı (Graaflaand, 2000).

Şekil 4.21 : Amsterdam'ın Merkezi ve Doğu Liman Bölgesi (Url-23).

Amsterdam'ın denizle kurulan ilişkisi yaklaşık 200 yıl önce inşa edilen Merkez Tren İstasyonu ile kısmen kesintiye uğramıştır. Merkez Tren İstasyonu, büyük gemilerin limanlara yanaşmasını engelleyerek adaların işlevin azaltmıştır. Kentsel merkez ile liman bölgesi arasındaki ilişki, IJ Nehri'nin kuzey kıyısında, ahşap depoların olduğu Batı ve Doğu Liman Bölgesi'nde olmuştur (Abrahamse ve diğ, 2003). Şekil 4.22'de Rem Koolhaas'ın Amsterdam Merkezi Tren İstasyonu'na ait analizi gösterilmektedir.

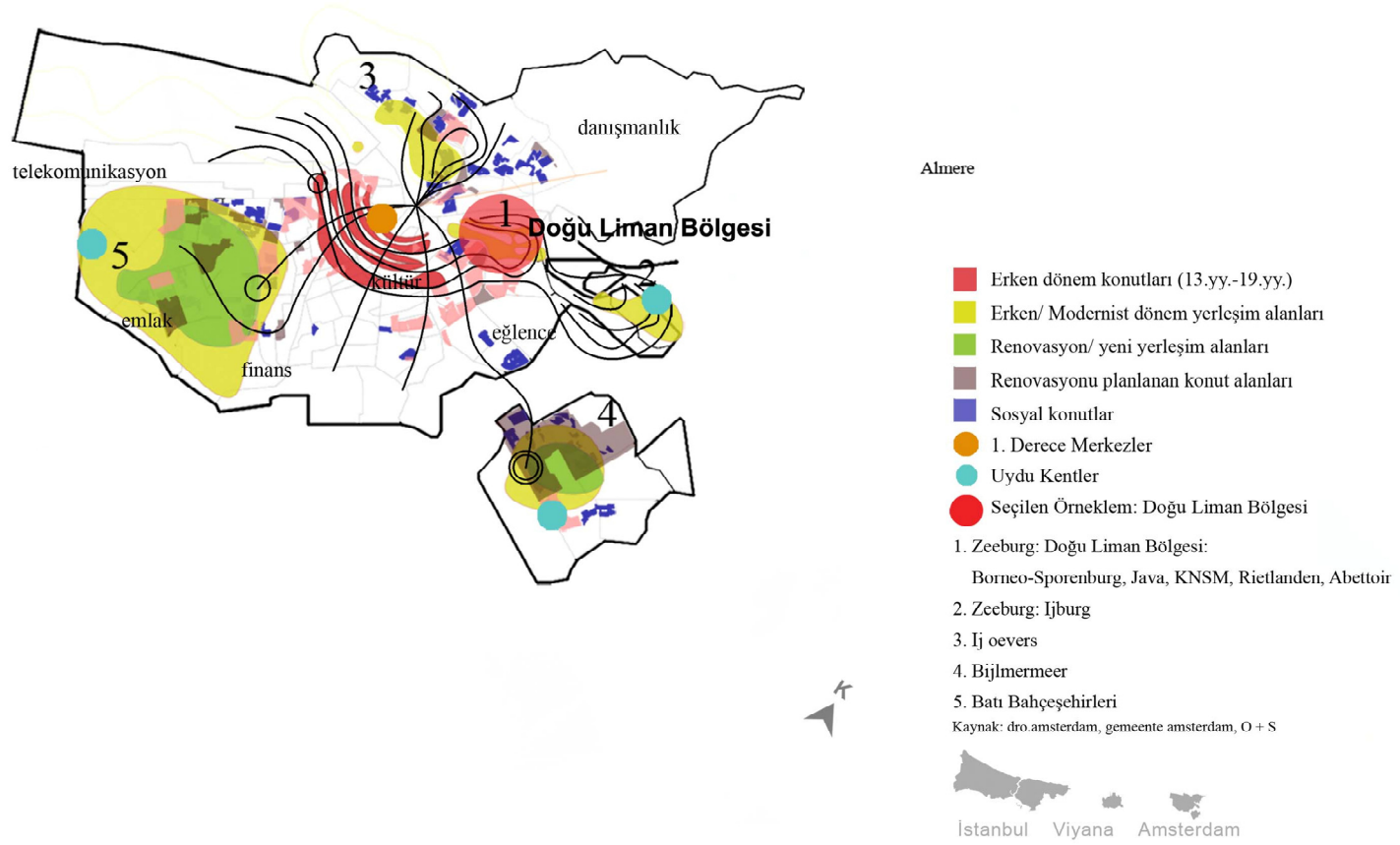

Şekil 4.22 : Koolhaas'ın Amsterdam Merkezi Tren İstasyonu Analizi (Graafland, 2000).

Şekil 4.22'de Tren İstasyonu'nun iki farklı yönden deniz ve kent merkezi ile kurulan tek ve parçalı ilişkisi gösterilmektedir. Bu ilişki, Doğu Liman Bölgesi'nin konumlandırılma itibarıyla parçalı ve kesintili ilişkisinin izlerini taşımaktadır. Doğu Liman Bölgesi, 17. yüzyıl kanal evlerinin mekansal ilişkilerinden esinlenilerek tasarlanan, yüksek ve düşük gelirlilerin bir arada yaşadığı çok işlevli kentsel bir bölge olarak, farklı tasarım anlayışı ve çeşitli konut şemalarını gerçekleştirme açısından önem kazanmaktadır. Şekil 4.23'te Doğu Liman Bölgesi'nde ortaya çıkan kavramlar; Şekil 4.24'te ise bölgenin Amsterdam'da varolan konut stoğunun sektörler ile ilişkisi içindeki konumu gösterilmektedir.

Şekil 4.23 : Doğu Liman Bölgesi konut alanı.

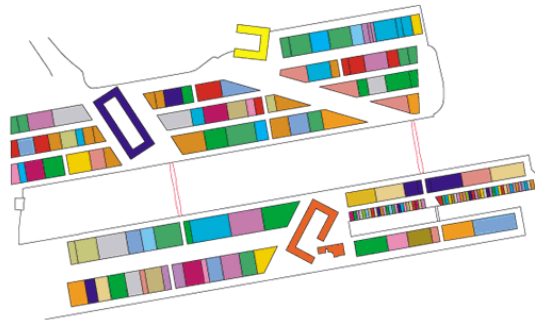

Şekil 4.24 : Amsterdam’da varolan konut stoğunun sektörler ile ilişkisi ve Doğu Liman Bölgesi’nin konumu (Url-16; Url-20; Url-43-44).

Konut alanının ilk planlama süreci 1980’li yıllarda başlamış; sosyal, politik ve ekonomik değişimlerin de etkisiyle kentsel yenileme ve konut piyasasında yoğun baskıyı, artan talebi karşılamak üzere merkezdeki konutların yenilemesi gündeme gelmiştir. 1980’li yıllarda uluslararası standart ve değerlere adapte olabilmek önem kazanmıştır. Belediye meclisi yoğun kent modeline dayanarak, kentlinin Amsterdam’ı terk etmeye başladığı bir dönem olan 1990’lı yıllarda ise, Doğu Liman Bölgesi için limanları açık tutarak kent sınırları dahilinde kiralık ve kullanıcı sahipli yerleşimlerden oluşan ve sokak, meydan, sokak gibi klasik kent planlaması öğeleri ve ölçütlerine dayanan çekici bir kent imgesi yaratmaya çalışmıştır. Şekil 4.25 ve 4.26’da ise Doğu Liman Bölgesi konut alanı gösterilmektedir.

Şekil 4.25 : Doğu Liman Bölgesi konut alanı (Abrahamse ve diğ., 2003).

Şekil 4.26 : Borneo-Sporenburg konut alanı (Abrahamse ve diğ., 2003).

Doğu Liman Bölgesi, Londra Liman yenilemesinden farklı olarak, tipik bir Amsterdam yerleşimi yaratmak üzere planlanmıştır. Bölgenin yeniden gelişimi kamu ve özel sektörün ortak girişimi olarak gerçekleştirilmiş ve bağımsız kamu otoritesi

(Proje Yönetim Ofisi) tarafından uygulanmıştır. Uzun dönemli bağımsızlaştırma (*spill-over policy*) ve arazi kiralama sistemi ile parsellenen yapay adalar Amsterdam'ın kentsel açıdan canlandırılmasında önemli olmuştur (Abrahamse ve diğ., 2003). Bölge, 1996 ve 2000 yılları arasında ekonominin iyileşme döneminde, kademeli planlama süreciyle çeşitliliğe cevap verecek farklı mimarlar tarafından altı fazlı bir planlama sistemiyle ele alınmıştır: Faz 0 ve I. fazda varolan politikalar çerçevesinde fizibilite çalışmaları, II. fazda IJ Nehri'nden bağımsız olmayan bir şekilde temel ilkelerin tasarlanması, III. fazda finansman arayışı, IV. fazda detaylı kent planlaması, V. fazda uygulama aşaması ve VI. fazda ise yönetim planlaması yapılmıştır (Jolles, 2003)³².

Doğu Liman Bölgesi; farklı mimarlar tarafından; genel master planı, Adrian Geuze tarafından tasarlanmış ve 100 kişi / hektar yoğunluklu bir yapılaşmayı sağlayarak gerçekleştirilmiştir. Bölge; Doğu-Antrepo, KNSM (Jo Coenen), Java ve Borneo-Sporenburg adaları (Adrian Geuze, West 8, 2003) ile Rietlanden olmak üzere beş fazlı olarak inşa edilmiştir. Adalar, tematik olarak savaş öncesi dönemde yıkılan binaların izlerini taşımış; yalnızca KNSM adasında Eski Liman Binası'nın (Loods 6) yenilemesi yapılmış ve geleneksel dokusu korunmuştur. Buna göre, kara ve deniz arasındaki farklılığın limana paralel olarak sağlandığı, adanın yapısı; metropolitan konutu ve iş çevresi için yapı oluşturan bir biçimde, kentin iç kanallarının halka yapısına benzer yoğunlukta bir biçimde yapılmıştır. Suyun rekreatif bir öge olarak

³² Zemin planları kullanıcı çeşitliliğine ve gruplara göre (öğrenci, geniş aile) göre adapte edilmiştir. Arazi maliyetlerinin yüksek olması ve yoğunluk problemi nedeniyle çocuk parkı yerine yeşil alanlarla yetinilmiştir. Altı mimar, her biri park alanlı ve sokaktan bağımsız girişi olan 100 konut birimi önermiştir. Önerilerden biri; park hizasından daha yüksekte yer alan yerleşim yolları konseptini taşıırken, bir diğeri ise, klasik bir şemadan oluşan ve her biri iki kotta yer alan zemin ve üst kat yerleşimi ve konut ve apartmanların iç içe olduğu bir öneridir. İkinci turda peyzaj mimarı ve kent plancısı seçilmiş, bu gruplardan West 8 özellikle zemine bağlı yerleşim planını ön plana çıkararak, konutları dar bloklar halinde geliştirmiştir. West 8 grubunun şemasına göre; bina yükseklikleri 15-25 metre ile sınırlandırılarak; kişisel mekan ve kamusal alan ile daha yakın bir ilişki kuran, geniş ve kalabalık ailelerin en az yeşil alana sahip olan büyük konut bloklarında yaşamak durumunda kalmıştır (Schaap, 2003).

Üçüncü faza göre bitmiş ve çekici yeni bir kent imgesi öncelikle KNSM Adası'ndan sonra Borneo-Sporenburg ve Java adaları gerçekleştirilmiştir (Buurman, 2003). Java, Borneo-Sporenburg adalarının %30'una yakını kiralık iken, KNSM adasının %60, Abottoir adasının ise %100'ü kamuya ait kiralık yerleşimlerden (*public sector rental*) oluşmaktadır. KNSM'de ise kullanıcı sahipli konutlar bir ya da iki hanehalkı için bir doku yaratılmıştır (Schaap, 2003). Bu adalardan KNSM adası, 1989 yılında Jo Coenen tarafından master planı yapmak üzere uzun merkezli bir sokak aksı baz alınarak üç fazda yapılmıştır. KNSM Adası'nda eski konut ve apartman bloklarının çoğu daire, stüdyo ya da ticari alan olarak değerlendirilmiş ve beş adet bina korunmuştur (Buurman, 2003).

ele alındığı, özel-kamusal arasındaki ayrımın önem kazandığı çeşitlilik içeren bir proje haline getirilmiştir (Abrahamse ve diğ., 2003).

Java Adası, diğer adalardan farklı bir planlama ile, 1990'ların başında Amsterdam için yapılan Konut Atlası (*Woonatlas-Housing Atlas*) baz alınarak gerçekleştirilmiştir. Adanın tasarımı için davet edilen üç mimari grup olan Rudy Uytenhaak, Geurst ve Schulze ile Sjoerd Soeters'dan farklı olarak, her bir konut programı için bir bina önermiştir. Ada, ortası yeşil ve otomobilsiz bir aks etrafında geliştirilerek dört kanal ile ayrılarak ve “stempel” mimarisi oluşturularak gerçekleştirilmiştir. “Stempel” mimarisi; öğrenci evleri, varlıklı emekliler için evler, aileler için daireleri ve loft'lar gibi herbiri 5,4 metrelik birimlerin farklı hacim ve maliyette sıra konut blokları şeklinde planlanmıştır. Soeters, “esnek bir biçimde” aile yerleşimleri, konut-ofis gibi farklı kategorideki konut programlarını üçüncü boyutta birbiriyle karıştırarak, oluşan özel bir konut atlası ile birlikte “stempel”i birleştirerek standart bina şablonu oluşturmuştur. Bununla birlikte, yatırım ve işletme maliyeti önlemek için kat yüksekliği sınırlandırılmıştır (Schaap, 2003; De Waal, 2003).

Konutların güney cephesinde kullanılan renkli metal panel kullanımları ve Amsterdam'ın geleneksel konutlarında varolan kendi içinde dinamik olan cephe düzenini çağrıştırmaktadır. Java Adası'nda konutların alt katına inen sokaktan merdivenli sokaklar da benzer şekilde, parsellerin adalar arasında yer alan heykelsi köprüler şeklinde yeniden belirmiştir. Bu bağlamda adalar, geleneksel merkezde yer alan konut dokusunun renklendirilerek yeniden canlandırılması şeklindedir. Kentin bu benzeşim üzerinden tekrarlanan deney sahnesi, diğer adalarda da gözlemlenmektedir. Şekil 4.27 ve 4.28'de Java Adası görülmektedir.

Şekil 4.27 : Java Adası.

Şekil 4.28 : Java Adası.

Borneo-Sporenburg adaları da; aileleri kente çekmek için aileler ve çocuklu hanehalkı için zemin kattan bağlanan, bağımsız girişi olan ve sokaktan girilebilen konut fikri ile planlanmıştır. Konutlarda ve çevre bölgelerde yaşayanlar, konut-park alanı ilişkisi ve sokak fikrini çekici olarak tanımlamaktadır. Borneo-Sporenburg; küçük konut bloklarının yoğun bir ilişki ve çeşitlilik içinde, düzensiz katmanların üstüste çakışmasına benzetilebilir (Gausa ve Salazar, 2002). Zeminle ilişkili konutların %30'u kamu girişimli kiralık, %70'i ise yüksek maliyetli kiralık ve kullanıcı sahipli konutlardan oluşmaktadır. Kullanıcının kendi planını gerçekleştirme yaklaşımı iç liman bölgesinde 60 adet binada uygulanmıştır. Parseller 4,2-6 metre genişlik ve 15 metre derinlikte, yerleşimcinin kendi mimarlarını seçerek planlayabildiği; çoğu teraslı ve kimisi de hareketli açık mutfağın da yer aldığı açık bir plana sahiptir (Schaap, 2003). Şekil 4.29'da Borneo-Sporenburg Adası görülmektedir.

Şekil 4.29 : Borneo-Sporenburg konut alanı.

Doğu Liman Bölgesi adalarında çeşitliliğe yön verebilecek ya da alternatif sunabilecek bir yaklaşım yeni konut sahipleri için, Amsterdam Konut Departmanı tarafından çıkartılan için “Konut Atlası” çıkartılmıştır. Çeşitlilik, tekrarlar ve modifikasyonlardan oluşan değişken konut prototip üretimine dayalı olan katalog, açık konut yaklaşımında olduğu gibi belirli alt birimlere indirgenmiş görünmektedir. Bu durum, Hollanda geleneksel mimarisinde varolan ve aynı bir köksap yapıda olduğu gibi her aynı noktanında da farklılığa dönüşebileceğine işaret eder.

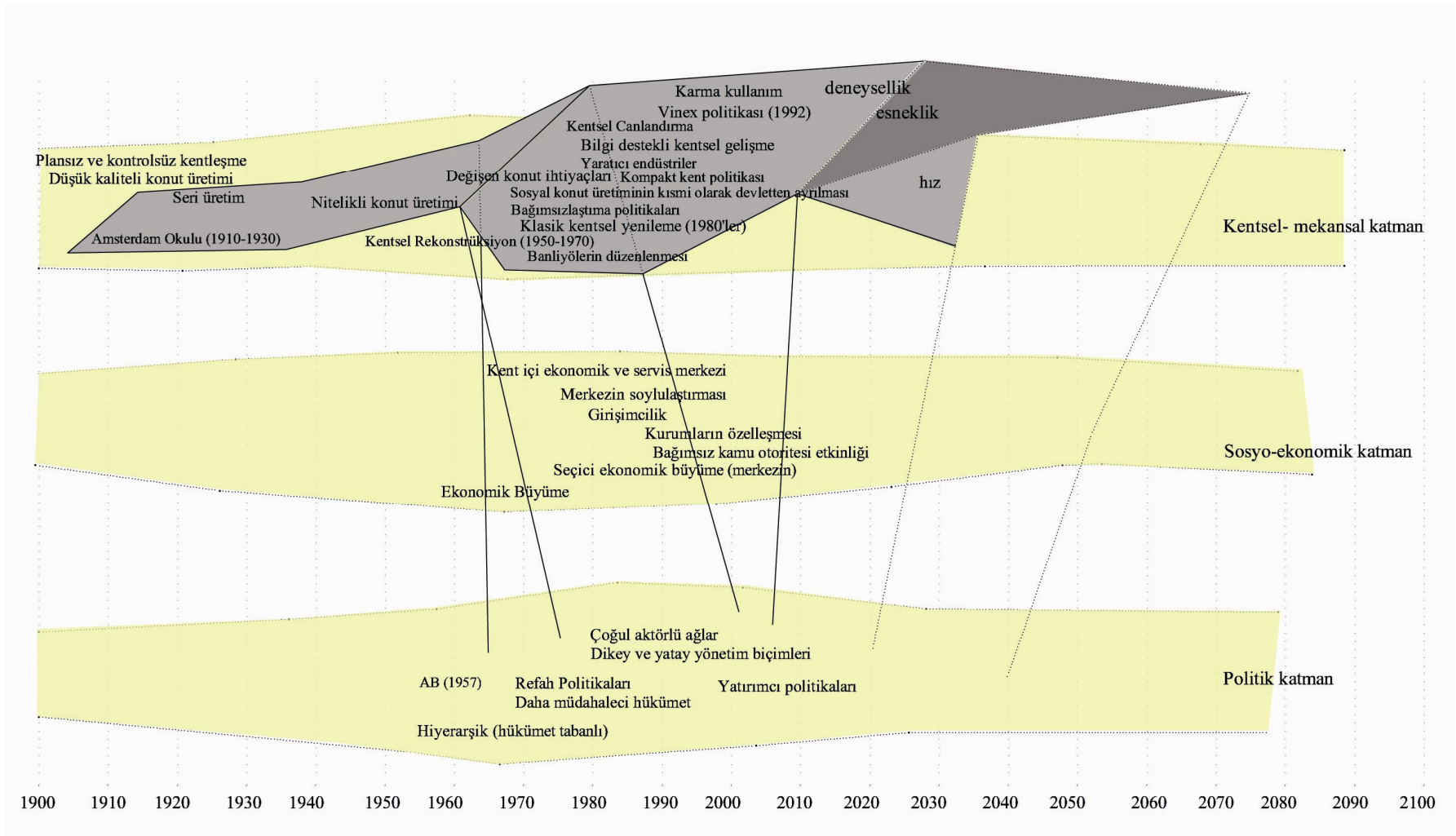
Açık konut yaklaşımında da benzer rasyonelleştirme, tek-tipleştirme ve kontrol edilebilir sistem birimlerine indirgeme olarak çoğu zaman eleştirilse de; mimarlık ediminin bu denli endüstriyel üretimden ve ekonomik koşullardan bağımsız olamayacağı düşünüldüğünde, açık konut düşüncesi ve uygulamalarına getirilen çoğu eleştirinin de fazla olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Doğu Liman Bölgesi için önerilen Konut Atlası, standart bir satış kataloğundaki tektip bir seri üretimin çoğul sayıda parçası değil, potansiyeli olan ve evrimleşme ya da değişim sürecini ifade eden bir topografya yaratarak Amsterdam’ın çağdaş konut mimarisinde önem kazanır.

Bugün, Doğu Liman Bölgesi, planlama ve katı kurallar dışına çıkmanın iyi bir örneği sayılırken, IJ nehir kıyısı gelişimi farklı durumlar ve belirsiz kent piyasası ile karşı karşıya kalmaktadır. Doğu Liman Bölgesi; planlama esası itibariyle soylulaştırmanın bir tehdit olarak algılanmadığı, farklı plan şemaları ve cepheleriyle seçenek sunan, sosyal kontrol (kohezyon) olanağı tanıyan, ilişkililik, meslek grupları, organizasyon ve sektör arasında işbirliği ile yaratılmış özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. Bu durumun tersine, konut alanı, sosyal bir başarısızlık olarak değerlendirilebilir. Bölgede yaşayanlar; konut alanlarına ulaşılabilirlik probleminin olması, sosyal ünitelerin varlığının azlığı, çocuk oyun ve spor alanlarının eksikliğini dile getirmektedir (Fransen, 2007).

Doğu Liman Bölgesi’nin kenti canlandırmasıyla başlayan hareketlenmenin devamı olarak, kent merkezinin kuzeyinde yer alan IJ oevers bölgesinin de gelecekte şehirli genç profesyonellerin (yuppilerin) yaşadığı kapalı bir alan haline geleceği yönünde eleştirilmektedir. IJ Nehri boyunca, kentin ilerleme ile ilgili kriterlerinde konut oluşumunda gözlemlenen ve önemli yer tutan deneysellik ve esneklik gibi etkenlerin tasarımcı ve alımlayıcı açısından her zaman olumlu açıdan ele alınamayacağı ortaya çıkmaktadır. Doğu Liman Bölgesi konut alanı ise, herhangi bir yerleşim alanı

olmaktan öte; kenti, kentsel gelişim ve mimarlığın bir laboratuvarı haline getirerek, eski ve yeni arasında kurulan yeni bir ilişkiyi deniz üzerinden kurarak etkileşim içinde geliştirmekte potansiyeline sahiptir (Koster, 1995). Bununla birlikte, sosyal kiralamanın da konut alanının içinde önemli bir oran teşkil etmesi; hanehalkını genelde daha pahalı olan kullanıcı sahipli konutlara yönelmelerini önlemiştir. Özel konut gelişimi, sosyal konutu da içerdiğinden onu da geliştiren bir oluşum olarak nitelendirilmektedir (Cordula, 2005). Hoppenbrouwer ve Louw'a göre, Doğu Liman Bölgesi karma kullanım bağlamında Jane Jacobs'un kent idalleriyle örtüşmektedir. Konut alanı, kompakt olma ve kentsel doku yaratımı açısından kent merkezine benzeyen; onu güçlendiren ve onunla çelişmeyen bir doku yaratmaktadır yeni bir merkez yaratmaktadır (Hoppenbrouwer ve Louw, 2005).

Doğu Liman Bölgesi; gelişim planlaması (*development planning*) ve bütüncül bölge gelişim (*integral region development*) yöntemlerini içeren pragmatik bir yaklaşımla, kendine ait yerel verileri bütüne eklemeyerek yönetim, piyasa ve diğer aktörler arasındaki rollerin değişimini temsil etmektedir. Bu durum, Amsterdam'ın küresel kentler açısından Amsterdam, bir dünya kenti değil, bir "dünya kasabası" (*world village*) olarak, New York ya da Londra'dan çok, Venedik ve Roma ile karşılaştırılabileceği ve küresel bir diğer kent olarak Londra Liman Bölgesi'nin dönüşümünden farklı olduğu sonucunu çıkartmaktadır (Cordula, 2005). Şekil 4.30'da, Doğu Liman Bölgesi üzerinden yola çıkarak, Amsterdam'ın tarihsel süreç içinde politik, sosyo-ekonomik ve kentsel-mekansal katmanlar açısından yer alan ve gözlemlenen yaklaşımların konut ile ilgili yarattığı kavramlar gösterilmektedir.

Şekil 4.30 : Amsterdam'da çağdaş konut ve katmanlar (Salet, 2003; Kooijman ve Romain, 2007).

Çağdaş konutta gözlemlenen tüm bu oluşumların, Amsterdam'da "Sev" (*Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting: Housing Experiments Steering Group*) adı verilen ve devlet tarafından desteklenen bağımsız kurumların ve buna benzer araştırma gruplarının bulunmasının, hız fragmanın dönüşüme uğrattığı bir dünyada, küresel etkenler kadar etkili olduğu söylenebilir. Özellikle sosyal konut alanında yaratıcılığı, deneyselliği ve kentin diğer alanlarıyla kurduğu ilişkileri sorgulamaya yönelik olarak kurumların, konutun sosyal yönüyle alımlayıcı tarafından algılanma biçimlerine değinerek, daha sürdürülebilir bir yaşamın desteklenmesinin giderek arttığı gözlemlenmektedir. Bu kapsamda da, karma kullanımın kent planlamalarında nitelikli konut üretimini de kapsayan bir şekilde ön plana çıktığı söylenebilir. Güncel politikaların bir parçası olarak, nitelikli konut üretiminin kentsel canlandırma için, barınma ve ihtiyaçları karşılama işlevselliğinden çok, alımlayıcı ile etkileşime geçebilen kavramsal bir temsiliyete sahip olma gerekliliği önem kazanmaktadır. Bu gerekliliğin, diğer Avrupa kentlerinde olduğu gibi giderek baskın bir eğilim haline gelmekte olduğu da söylenebilir. Bununla birlikte, politik ve kültürel açıdan, yatırımcı girişimleri ile kurumların özelleşmesi şekillenen ve bağımsız bir kamu otoritesinin varlığı ile kent içinde yeni konut oluşumlarının tartışıldığı bir yaklaşımın etkileri günümüzde daha fazla görünür olmaktadır.

Amsterdam kanallardan, su yollarından oluşan bir köksap kent olarak eski bir kentin özerk morfolojisini tanımlamak için kullanılabilir. Köksap, sayısız girişi olan bir harita ile karşılaştığında kendi özerkliğini ve deneyselliğini oluşturan bir yerleşim olarak ele alınabilir (Graafland, 2000). Bölge de bu bağlamda, Renzo Piano'nun kent merkezindeki müzesi, Yolcu Terminali, Müzik Merkezi, Silodam ve IJ-Tüneli gibi kentsel gelişimi bir çeşit anlamsal sınır ve diğer alanlar ile kente bağlanan koridorlar yaratma potansiyelleri oluşturmaktadır. Doğu Liman Bölgesi gibi, belediye ve kurumlarca oldukça sıkı bir biçimde yürürlükte olan yasalar ve sınırlamaların, konut alanlarının değişime açık ve deneysel olmalarına engel teşkil etmediği ileri sürülebilir.

4.4 Örneklerin Bu Çalışma Bağlamında Genel Bir Değerlendirmesi

“...bir yapboz-önceden ayrıştırılıp sonra incelenecek bir parçalar toplamı değildir, bir bütündür, yani bir biçim, bir yapıdır: parça bütünden önce var olmamıştır, ne daha dolaysız ne daha eskidir ondan, parçalar bütünü belirlemez, bütün parçaları belirler...” (Perec, 2009, s. 13).

İstanbul, Viyana ve Amsterdam kentlerinde gözlemlenen dönüşümlerin diğer Avrupa kentleri genelinde de düşünüldüğünde, konutun olay örgüsünü aynılık söylemi içinde farklı bir alımlayıcıyı talep ederek, çelişkili ve karmaşık bir hale getirdiği söylenebilir. Konutun olay örgüsü yeni bir okuma ile ya da yeni bir alımlayıcı ile, çoğunlukla arz-talep ilişkisine dayanan bir imge olarak aynılaştırma tehlikesini de içinde barındırır. Aynılık, küreselleşmeyle şekillenen dinamik bir mekansallığı; çelişki ise konutun imgesinden çok, kavramsal oluşumunu ifade edebilen mekan arayışı olarak tanımlanabilir. Bu noktada, çağdaş konutun çelişkileri, farklılığın vurgusunu hem aynılık üzerinden gerçekleştirilmeye başlayan, hem de metaforlar ile üstü örtük bir biçimde alımlayıcının yeni bir bakışını gerektiren bir farkındalık mekanı olarak belirir.

Kentlerin küresel ağlara eklenme ihtiyacında, yerellik kavramı ve özgün modernitesi arasında tam olarak özgün bir dil geliştirememesinin de etkileri bulunmaktadır. Bununla birlikte kentlerin sosyal dinamiklerini hep aynı yetkin bir üslupta besleyerek, kentin farklılık ve aykırılığını, aynılık söylemi üzerinden homojenleştiriyor olması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu yaklaşımlar, konutu ideal yaşam biçimi sunumuna yönelten imge haline getiren kavramlar üzerinden gerçekleşir. Narcity’de, konutun fiziksel mekan kurgusunda alımlayıcının deşifre etmesi “beklenen” ve sosyal konut anlayışına dair izlerin bulunması, otopark alanlarının Amsterdam ve Viyana’daki örneklerin mekan kurgusu ile benzerlikler içermesi, bu gizli kodları çözümleyebilecek farklı bir alımlayıcı talep etmesi buna örnek olarak verilebilir.

Narcity’nin gizli kodları bunu çözümleyebilecek bir alımlayıcının çok da fazla olmaması, bir anlamda Deleuze’un bahsettiği kukla oynatıcısının görünmeyen el hareketleri ile benzeşir: El hareketleri, arkada görünmeyene dair iz taşır, hareketler doğrusal olmamakla birlikte çok da okunaklı değildir ve harekete birebir işaret etmeyen oluşmamış bir sanallığın yersiz yurtsuzlaşması ve göçebelik gibi mekansallık yaratmaktadır (*plane of becoming*). Donau City’de ya da Viyana

genelinde, bu hareketin vurgusu daha kuvvetli iken, Amsterdam'da ise konut politikalarında açıkça telaffuz edilen bir vurgu şeklinde belirir.

Kent içinde yayılma potansiyeli olan bu konut girişimlerinin önemi, yerel ve küresel olanı bir arada barındıran ve etkileşim içinde diğer kentleri etkileyen yeni bir yapıya dönüştürmesidir. Doğu Liman Bölgesi konut alanının, Kopenhag'da Sluseholmen alanında aynı mimarın öncülüğünü yürüttüğü farklı bir mimarlık grubu tarafından tekrarlanıyor olması; her bir konutun kolektif bir bütün oluşturmasına rağmen, yerel, bölgesel, bireysel nitelikler taşıdığı ve farklılığa olanak tanıdığı gözlemlenmektedir. Küreselleşmenin ve postmodernizmin getirdiği aynılık biçimleri, birçok açıdan başarılı bulunan, ancak sosyal yetersizliklere rağmen tekrarlanan konut alanlarının farklı coğrafyalarda oluşumu bu bağlamda kentleri birbirine eklemlenmeye yönelik politikarda köksap bir ilişki ağı ile yorumlanabilir. Aynılık, benzeşim ve tekrar köksap ilişki ağının içinde, zamanla farklılığa yönelerek bulunduğu yere özel potansiyeller yaratır.

Narcity, Donau City ve Doğu Liman Bölgesi konut alanlarında yaşayanlarla, sosyolog ve tasarımcılarla yüzyüze yapılan görüşmelere dayanarak, genel olarak kamusal-kentsel alan kullanımı ve tasarım açısından içerdikleri yetersizliklere rağmen; çağdaş konutun kentte varolan diğer oluşumlarla birlikte mekansal örüntüler ve anlamsal açıdan ilişkilendirilmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir. Doğu Liman Bölgesi'nin gelişim stratejilerinde pragmatik yaklaşımlara rağmen sosyal yetersizlikler belirlemektedir. Benzer şekilde, Narcity ve Donau City örneklemi de, her ne kadar sınırları olmayan bir açık bir mekansallık sunuyor olsalar da, kamusal alanların görece olarak özelleşmiş olmasından dolayı sosyal eksiklikler görülmektedir. Kampschulte'nin de ifade ettiği gibi; planlama anlayışlarında politik-ekonomik ve küresel değişimin sonucu ya da yansıması olarak özel karar vericilerin çizmekte olduğu rota ile ilgili olacağı düşünüldüğünde; geleceğin konut planlamasındaki stratejilerin belirlenmesinde bu yetersizliklerin gözönünde bulundurulması gerekliliği önem kazanmaktadır (Kampschulte, 2006). Kentlerin gelecekte izleyeceği yolun, yerel ile küresel arasında daha güçlü bir biçimde eklemlenen bir şekilde gelişen melez bir ilişkiye dayanacağı ileri sürülebilir.

Günümüzde Amsterdam'da, periferi ile merkez arasındaki ayrımın çok güçlü olduğu söylenemez. Amsterdam'da konutun olay örgüsünde esneklik ve deneysellik fragmanları ön plana çıkarken, Viyana'da uzmanlık ile özdeşleşen temsili bir gücün

yetkinliği olarak deneysellik fragmanı ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda, Amsterdam ve Viyana'da kentin konut geçmişi ile çağdaş dönemde kurulan bağlantı, İstanbul'da, modernist söylem ile kurulan ve yeniden yorumlanan bir çeşit yeni ilişkiyi ortaya çıkmaktadır. Viyana, kendi sınırlı politikaları içinden yeni bir konut ve yaşam örüntüleri yaratırken, Amsterdam farklı ivmelerle desteklenen konut girişimleriyle, kent yaşamını orta sınıf için canlı tutmaya çalışmaktadır. Konutun olay örgüsü; İstanbul için, kent içinde özel ve farklı bir alan, Viyana için kentin geçmişinden gelen avangard yaklaşımları sınırlamalar içinde küresel bir biçimde açılımlayarak, Amsterdam için ise geleneğin içinde farklılık yaratan bir alan yaratarak alımlayıcılarda kurulan anlamsal beklentiler bağlamında ön plana çıkmaktadır.

Bugün için kentleri etkileyen üç önemli etkenin konut oluşumunu göreceli olarak yönlendirdiği söylenebilir. Bunun temel nedenlerinden biri, kent içinde konutun anlamının geçmişte varolan tekil yaşam alanları konseptinden çıkıp, kent ile gerçekleştirdiği çok yönlü etkileşim sürecini ortaya koymasından kaynaklanmaktadır. Kapalı site ve soylulaştırma gibi, sosyal ve mekansal oluşumların konuta getirdiği ayrımlaşma ve izole olma etkisi, yeni kent anlatıları ile birlikte fragmanların etkisiyle dönüşüme uğramaktadır.

Günümüzde sosyo-ekonomik dönüşümlerin ardında konutun olay örgüsünde beliren hız, deneysellik ve esneklik fragmanları; fiziki mekan olduğu kadar algılanabilir, yeniden yorumlanabilir bir duyum yaratmaktadır. Kent içinde yaratılan bu parçalılık ***hız fragmanının*** göstergesidir. Günümüzde hız, bilgi hareketinin kent yaşamına yansiyarak, endüstriyel üretim ve yaratıcılığın ölçüm birimi haline gelmiştir. Hız, varolan dünyayı daha yoğun olarak anlama, görme ve işitmeye olanak tanır ve “aynı zamanda kendini sınırlayan ve şeylerin görüldüğu biçimi belirleyen hareket” ten öte bir oluşum olarak belirlemektedir (James, 2007). Kenti oluşturan dinamikler ekonomilerin etkisiyle, hem fiziksel, hem de kavramsal üretimin odak noktası haline gelmektedir.

Kentin akış hızına işaret eden konut yaratma düşüncesi, kentsel aktivite ile konut arasındaki zamansal ilişki, kent ile birey arasındaki sınırlar günümüzde işaretler ve temsiller arasında kaybolmaktadır. Kentlerin içsel dinamiklerine yansıyan devinimsel hız fragmanı; farklı ivme ve sıçrama noktalarının, dolaşımın yoğun olduğu yerlerde yoğunlaşma ve temsil edilme sorununu özerk örüntüler doğrultusunda

şekillendirmektedir. Bu da, kent içinde beliren bazı konut alanlarının kendi organizasyonunu yaratabilen, kendi sisteminin algısal ve fiziksel beklentilerini bütünden bağımsız olarak karşılayabilmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Hız; politik, kentsel devinimlerin gerçekleşme, kentlerin yaşantı, yaşam alanlarının hareketliliği ve ulaşım ağları ile olan ilişkilerini etkileyen bir kavram olarak tanımlanabilir. Modern çağın harekete geçirdiği değişim hızı, transmodern paradigma ile birlikte dönüşümleri gündeme getirmektedir. Bu dönüşümler; doğrusal bir ilerlemeye olan inancın kaybolması ve tarihe ilişkin anlatıların çözülmesinin ardında yatan nedenlerden biri olarak düşünülebilir (Giddens, 1998).

Hız kavramının kent ile birlikte düşünülmesi, modernitenin başlangıcı olan 19. yüzyılın başlarına uzanmaktadır. 19. yüzyılın başında seri üretim, ulaşım ve telekomünikasyon biçimlerinde, ütöplastlerin geleceğe yönelik apokaliptik söylemlerinde, Le Corbusier'in makine ve mimari üretim arasındaki ilişkisinde, hız ve hızın estetiği bir ifade olarak yer almıştır.

Virilio ve McLuhan'a göre; kentlerde yaşanan büyük yapısal dönüşümler; ülkeleri yarış içine itmekle birlikte, bir yandan da yeni mekansal üretimi bilişim teknolojilerinin getirdiği akışkanlık gibi kavramlar aracılığı ile dönüşüme uğramaktadır (Barley, 2000). McLuhan'ın hız kavramı ile bağdaştırdığı "küresel köy" (*global village*) oluşumu buna örnek olarak verilebilir (McLuhan, 1964).

Tarihsel süreç içinde, konutun oluşumu ya da dönüşümü; politik, kültürel, sosyo-ekonomik ve mekansal açıdan farklılaşmaktadır. Hızla birlikte temsili olma süreci, kentin dinamiklerini de etkilemekte ve kent içinde yeni ve farklı topografyalar yaratmaktadır. Küreselleşme ile ortaya çıkan hız, konutta benzeşim ve değişimlerin algısal kabulünü de etkilemektedir. Yeni biçimlerin kent tarafından kabulü, kendini çeşitli göstergelerle belli etmektedir. Kent içinde farklı kent modelleri ve konut oluşumlarının yer almasına buna örnek olarak gösterilebilir.

Hız fragmanı; kentin üretim ve tüketim döngüsünü yeni kavramlar ve metaforlar aracılığıyla fiziksel olarak dönüştürerek ya da başkalaştırarak varolan süreklilik içinde bir kırılma noktası yaratır. Hız, çağdaş konutun rotasını değiştirmeye yönelik bir oluşum yaratır ve diğer fragmanların da içsel dinamiklerini zamanla dönüştürmeye başlar.

İrdelenen örneklem bağlamında hız, İstanbul için 1960'dan beri süregelen ve 1980'lerde hız kazanan ekonomik ve toplumsal yapının değişimiyle aynılık ve gelişigüzel ile biçim bulmaktadır. İstanbul için hızın ifadesi, kavramların hızla dönüşüme uğraması ve adaptasyon ile ilgilidir. İstanbul'da, Henry Prost'un 1939 tarihli plan dışında herhangi bir master planının olmaması, kentin bir yandan alışveriş ve ticaret merkezlerinin kent içinde yarattığı yeni mekansallık üzerinden örüntüler geliştirmesi, altyapının yetersizliği ve piyasa güçlerinin hızlı olması, kentin bileşenlerini dönüştürme odaklı bir yaklaşıma yönelir. İstanbul; kent anlatısının dönüşümü, politik tavırların aradılığı, söylemlerin çarpıtılması ve gerçek gibi olmayan; arada olan ve gelişigüzel gelişen bir ağ ile çevrilidir.

Viyana için hız kavramı, geleneksel ile çağdaşlık arasında kent yasalarıyla varılan uzlaşım ve yer altından sağlanan ulaşım ağının kent merkezine bağlanması açısından önem kazanır. Kentin doğu ve batı arasında hızla gelişen yapısı, "bilgi çağı" içinde konut alanlarının kentsel mekan ile kurduğu ilişkilere yön vermektedir. Amsterdam'da ise hız, geleneksel mimarinin jargonu haline gelerek, Hoogewoning ve van Toorn (2004), yerellik üzerinden dönüşen gücün mimari temsili olarak belirir. Viyana ve Amsterdam, geleneksel biçimini kaybetmeden korumacılık anlayışı ve rekabete dayalı bir farklılık ile gelişigüzel dağılımı engelleyen bir yapı ortaya koyar ve bu yapı deneyselliğe açık bir yaklaşım sergilemektedir.

Ele alınan konut alanlarının söylemi, kentlerin birbirleri ile olan etkileşimine bağlı olarak da değişmektedir. Küresel oluşumlar, Avrupa'da endüstriyel kemerlerin ve bankacılık faaliyetlerin çizdiği ve gerdiği kentsel metropolitan alan aksıyla değişmektedir (Kampschulte, 2006). Hızın etkisinin daha net olarak gözlemlendiği ve uluslararası yarış halinde beliren küresel ağ, yerel-küresel ekonomi ve politikalar arasında hinterlandların³³ da etkisiyle kentleri değiştirmektedir. Viyana örneğinde küresel ağlara eklenme; hızın kent yapılarını fiziki ölçüde geliştirerek gelişmiş bir ulaşım altyapısıyla değişen kent yapısının konut alanlarını ve sosyal yaşamı şekillendirmesi ile ilgilidir. Kentin gelişim stratejisi ile paralel bir biçimde yeni konut alanlarının oluşumunda hız kavramı, bir söylem olarak tasarım dili açısından ifade

³³ Hinterland, bir bölgeyi çevreleyen ve onunla ekonomik ve toplumsal etkileşim içinde bulunan bölge anlamına gelmektedir (Url-45).

edilmektedir. Bu yeni oluşumlar, örneğin Wienerberg³⁴ konut alanı gibi tasarım açısından farklı beklentilere hitap edebilecek çeşitlilikte doku oluşturmalarına rağmen, kamusal alan açısından yetersizlikler içerebilmektedir.

Hız, küresel ve yerel verileri bir arada bulundurarak kentlerin her birini etkileyen mekanizmanın ve dinamiklerin ortaya çıkartılması için bir fragmandır. Konutun oluşum senaryolarında gözardı edilen, hız ve hızın etkileri açısından bu haritalamanın ortaya çıkartılamamasından kaynaklanabilmektedir. Bu bağlamda, kent yapılarını etkileyen hız fragmanının; kentlerin zaman ve mekansallığını nasıl etkilediği, varolan ve yeni olanı kabul etme, ekleme ya da reddetme yolunda açık bir biçimde köksap ilişki haritası ile ortaya çıkartılması gereklidir. Köksap yapıda nasıl hastalıklı bir kısım da bütünü içinde yer alabiliyorsa, kentin konut haritasında da, tıkanıklık noktası hız döngüsü içinde değerlendirilmelidir. Kent yeni konut alanlarını kendi bütününe dahil etmeye başlarken, diğer bir yandan o konut alanının yol açabileceği olumlu ya da olumsuz etkiler, bu haritada zaman içinde daha net olarak görülebilir.

Çağdaş kentin birçok yüzleşme mekanı (*counterspace*) ve kaçış mekanı (*spaces of escape*) birer ekonomik deney olarak belirlemektedir (MacLeod ve diğ., 2003). Yaşam biçimlerinin değişmesine etken olan unsurlar, kültürlerin, mekansal ve kentsel örüntülerin karmaşıklaşması, değişimin ardındaki dinamikler, sosyo-ekonomik gelişmeler, yenilikler, teknolojik değişim, ekonomik büyüme ve kentleşmedir (Sassen, 2001). Konut; aynı zamanda politik söylemlerin bir parçası olarak, kentsel mekanı dönüştürme rolünü üstlenmektedir. Modernitenin farklılığa karşı geliştirdiği yetkin söylem, bugün yeni stratejilerle, kent üzerinde çoğul roller arasında oynanan bir çeşit oyun ve deney alanı haline gelmiştir. Deneysel olma ve açık uçluluk Adorno'nun deyişiyle, "bu dünyanın düzenini bozmak, tahrip etmek için tek sanatsal biçimdir ve konutu gelenekselleşmiş kalıpların dışına taşımak, sosyo-ekonomik kentsel anlatının da bir parçası olmaktadır" (Heynen, 1992).

"Kent deneyleri" küreselleşme ile birlikte giderek artan stratejilerin bir parçası olarak, yeni kent anlatılarında konutun en önemli dönüştürücü fragmanı haline

³⁴ Wienerberg, Viyana kent merkezinin güneyinde 10. Bölgede işçi Favoriten konut bölgesinde rekreatif, spor, eğitim, yaşam ve çalışma alanı olarak, açılan bir yarışma sonucunda Massimiliano Fuksas tarafından tasarlanarak gerçekleştirilen ve kent içindeki Donau City ve Gazometreler'den sonraki üçüncü önemli iş ve konut alanlarından birisidir. Alan, işlev ve sosyal açıdan özel yatırımcıların ve sınırlı-karlı konut kurumlarının birlikte rol aldığı bir girişimle oluşturulmuştur.

gelmektedir. Deneysellik, kent peyzajında birbirinden bağımsız olan parçaları tarih-yeni ve merkez-periferi arasında eklemlemeye yönelik bir mekansallığa yönelir. Kent kültürünün temalı tüketim esasına dayalı ilişkileri ve yeni ekonomik deneylerin ortaya çıkardığı; yerelliğin tüketimi ve soylulaştırma biçimleri ilk etapta konut üzerinden belirlemektedir. Alt ve üst kimlik olarak tanımlanan grupların birbirine yakın hale gelmesi ve yoğunluk problemi, kenti deneysel bir alan haline getirmektedir. Toplumsal kültüre eklemlemenin kaçınılmaz olduğu günümüzde, farklı olanın gerçekliğine ulaşma; onu olum / suzlayarak dönüştürme ya da uzantılarını yaratma şeklinde belirlemektedir.

Narcity, Donau City ve Doğu Liman Bölgesi, kentin değişkenlik gösteren yoğunluk problemine karşı periferide varolan konut örüntüsünü dönüştürmektedir. Bu konut alanları, kent merkezinin eski gücünü yitirmesi ya da çoğul merkezler içermesi nedeniyle, merkezde olana referans verecek şekilde kendi söylemini oluşturmaktadır. Örneğin, Hollanda’da altyapı oluşumu için kullanılan, “yolun ulaşmak için değil, rotanın nasıl çalıştığının bir göstergesi” olma söylemi, aslında altyapı ve kent içinde diğer yapıların da vurgusuna işaret etmektedir (Hoogewoning ve van toorn, 2004; Betsky ve Eeuwens, 2004). Rotanın belirli olması ve okunaklılığının sağlanması, bu söylemin konut politikalarına yansımaları açısından, konutun geçmişe oranla daha kavramsal bir zemine dayanmakta olduğuna işaret eder. Deneysellik, konutta yoğunluk problemi ile ilişki bir çözüm stratejisi olmakla birlikte; biçimsel ve algısal açıdan alımlayıcıların mekansal ve zihinsel yolla kurduğu ilişkiyi anlamaya yöneliktir ve kent anlatısını yönlendiren önemli bir fragmandır. Özellikle karma kullanıma yönelik olarak tasarlanan konut alanlarında deneysel yaklaşımlar, kent merkezinde artmakta olan yoğunluğa karşı geliştirilen yaklaşım biçimleridir. Karma kullanım alanlarında gözlemlenen bu yaklaşım; mimari çeşitliliğe, imgesiz bir kentin yanıt verebileceği savı ile ilişkilidir. İmgesizlik, nesnenin kendisi ya da biçimsel açıdan farklı olarak; içerik ve ifadesinin ön plana çıkması ve anlatının kendini okunaklı kılmasıdır.

Narcity örneğinde imgeziliğin; açık bir anlatı olarak tasarlanan konut alanında, bir süre sonra etrafında varolan toplu konutların yavaş yavaş belirmesiyle sınırlanarak, açıklık ve aynılık içindeki farklılık söylemini yavaşça yitirmeye başlayacağı söylenebilir. Donau City, Werkbundsiedlung’a benzer bir yaklaşımla kentin belleğinde varolan deneyselliğin sürdürülebilirliğine yönelik bir oluşum

içindedir. Doğu Liman Bölgesi'nde gözlemlenen pragmatik bir geleneğe bağlı olarak oluşan deneysellik, noktasal olmakla birlikte genişleme potansiyeli olan ve Ijburg gibi kentin daha doğu bölgelerine yayılan bir doku şeklinde gelişerek merkez / siz hale gelmektedir.

Geçmişte kentlerin modernitenin getirdiği biçimlere olan tepkisi ya da modernist yaklaşımlardaki deneysellik bugünden farklıdır. Konutun tüketim örüntüleriyle ilişkili olması, hanehalkı ve yaşam biçimlerinin değişmesiyle birlikte deneysellik, kent anlatısının daha önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Liman alanlarının çekicilik, çeşitlilik ve farklılık kurgularıyla dönüştürülmeleri, kent üzerindeki bu yeni deney alanlarının özellikle post-endüstriyel ve küresel kent anlatılarında kentsel dönüşüm örüntülerini güçlendirmektedir.

Yeni kent anlatılarında ve kentsel dönüşüm söylemlerinde de üstü örtük bir biçimde yer alan açıklık söylemi; geçmişte de kullanıcısı ile etkileşime giren dinamik konut sistemlerinin gelişim bağlamında konut politikalarının önemli bir parçası olmuştur. Açık bir toplum ideali, yeni konut sistemlerinde konut ve kullanıcı arasındaki etkileşimin artmasına yönelik bir durum yaratmış ve kullanıcı yerine alımlayıcı kavramının inşa edilmesine yönelik önemli bir adım olmuştur. Politik, sosyal ve kültürel değişimin paradigmatik olarak ortaya çıktığı 1960'lar, esnekliğin vurgulandığı bir dönem olarak belirlemiştir. Demokratik süreçlerin tartışıldığı bu dönem, kullanıcı ile işbirliğini ve onun tasarım sürecine katılımını önemli ölçüde vurgulamıştır.

1960'ların büyük ölçekli, tek işlevli, geniş ve insancıl olmayan, modern kapitalist toplumunu simgeleyen mekan anlayışı; yerini antitezi olan yüklü bir program içeren, bireylerin toplulukta kendi yerini edinebileceği üretime dönüşmüştür. Evrensel kalıplar yaratarak esneklik sağlamak, kullanıcı ya da izleyicinin katılımıyla tamamlanacak bitmemiş bir tasarım sunmak, mekansal üretimin odak noktası haline gelmiştir. Esneklik, o dönemde iç ve dış mekanın değişimi ve binaların yeni fonksiyon alabilme yetisi anlamına gelmiştir. Bu anlamda, kendi kendine yetebilen içe dönük mimari anlayış, daha kavramsal olan ve karakterini kullanıcısının sosyal davranışından alan bir dönüşüm yaşamıştır. Archigram ve Cedric Price'in ifade ettiği gibi, mimarlığa bir alternatif olarak servis sunmak, kişiye derhal cevap verebilecek esneklikte çevre inşa etmektir. Bu noktada, Archigram'ın söyleminde yer alan, geçici ve büyüme açısından sonsuz çevreler yaratma yerine, binanın kullanıcısını tüketici

olarak ele alarak, mimariyi içinde seçme ve katılma imkanının artacağı şekilde fazlalaştırmak katılımcılıkla örtüşmeye başlamıştır (Yürekli, 1983).

Konutta esneklik, değişen koşullar altında, kullanıcının değişen tüm ihtiyaçlarına cevap verebilme yeteneğine sahip olması olarak tanımlanmaktadır. Esneklik, yapı ünitesini değiştirmeden, aynı ünitenin farklı kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verme yeteneği olarak ifade edilebilir. Sebestyen'e göre, esnekliğin iki biçimi vardır. Bunlardan ilki olan ön esneklik veya değişebilirlik, endüstrileşmiş mimarlıkta yapı sisteminin ve bileşenlerinin mimara farklı binalar oluşturma imkanı vermesi olarak tanımlanmıştır. Diğer bir esneklik biçimi olarak sürekli mimari esneklik veya sürekli fonksiyonel esneklik ise, endüstrileşmiş yapımda yapı sisteminin kullanıcıya binanın mekanlarını, ekipman ve mobilyasını, taşıyıcı strüktürünü değiştirmeden değiştirilebilmesi imkanını veren bir özellik olarak ifade edilmiştir (Yürekli, 1983).

Benzer bir tanımla, Hollanda Konut Araştırma Enstitüsü'ne göre esneklik, kullanıcının gerçekleştirebileceği bir kavramdır ve bu şekilde uzman işgücünü gerektiren değişebilirlik kavramından farklılaşmaktadır. Esneklik, fiziksel kullanım ya da algısal açıdan değişebilen ve adapte olabilen bir mimarlığı tanımlamaktadır. Friedman'a göre esneklik ve farklılık kullanıcı katılımına dayanmakta ve tasarımda esneklik birçok farklı alt bileşenin ve grubun organizasyonu haline gelmektedir (Friedman, 2006).

Esneklik, anonim mimarlığın da bir özelliği olarak tanımlanabilir. Geleneksel mimaride, mimar binayı düşük performanslı ama dayanıklı yapar; alternatif ise yüksek performans ve kısa ömürdür. Bir diğer strateji ise değişime karşılık vermedir³⁵. Konutta esneklik Habraken'e göre, tüm bu belirsizliklerin yanısıra, konut birimi sınırlarının değiştirilmesi veya ek bir konstrüksiyon aracılığıyla döşeme alanında ve fonksiyonda değişikliğe ve farklı mekan düzenlerine imkan tanıma yeteneğidir. Açık bina ya da açık konut da esnekliğe dair iki çeşit strateji içermektedir: Sosyal açıdan kullanıcı etkileşimine dayalı, birimlerin farklı zaman

³⁵ Mimari süreç içinde yer alan temel esneklik yaklaşımları doğrultusunda esneklik ve adapte olabilmeye özellikleri her ne kadar modern bir kavram olsa da, geleneksel Türk Evi'nde de yer almaktadır. Türk Evi'nde, mekan kullanımı açısından; oturma, uyuma, yemek pişirme, çalışma gibi işlev ya da eylemler tek bir mekanda gerçekleştirebilme özelliğine sahiptir. Odada, belirli amaca hizmet eden sabit donatılar ve kullanıldıktan sonra kaldırılabilen hareketli donatılar çok amaçlı mekan kullanımına imkan verir.

dilimleri içinde uyum sağlama yeteneğini esneklik önererek arayan ve teknik açıdan ise, alt sistemlerin değişebilir ya da minimum arayüz problemleri ile değiştirilmesine olanak tanıma (Url-46).

Adrian Forty'e göre, esnekliğin amacı modernist tartışmanın beklentileri bağlamında mimarın asıl işi olan insan kullanımı ve yerleşimi için bina yapmak ile gerçeklik arasında yer almaktadır. Esneklik; işlevselciliğe hizmet eden ve onu bu sayede geçerli kılan ve işlevselciliğe direnen paradoksal bir yapı olarak iki çelişkili rol içermektedir. Esneklik binadan çok, kullanımın bir özelliği olarak, mekansal deneyimin esnekliği olarak nitelendirilmektedir. Esneklik, mimara, gerçek sorumluluktan çok, binanın geleceğini kontrol etme projeksiyonunu sunmaktadır (Hill, 2003). Mimari süreç açısından esneklik de bu bağlamda, tasarımcı yönünden kullanıcı gereksinmelerinin, yaşam standartlarının, ekonomik düzeyin, hanehalkı yapısının ve beğenilerin açık olarak bilinmesini gerekli kılar. Tasarımcı tarafından belirlenen gelişim ve değişim parametreleri, konut üretim süreçlerine yansıtılabildiği sürece esneklik sağlanmaktadır (Groak, 1990).

Forty; teknik anlamda esneklik, mekansal fazlalık ve politik strateji olarak üç çeşit mimari esneklikten bahseder (Hill, 2003). Teknik esneklik; parçaların, mimari bileşenlerin sökülüp takılabilir olmasıyla demontabl özellik kazanan niteliklidir. Bu kapsamda esneklik, geniş açıklık ve hafiflik gibi kriterleri iç bölmeler, ayırıcılar ile gerçekleşen ve açık plana dayanan, kullanıcının istediği gibi kullanabilme olanağı sağlayan erken modernist dönem konut plan şemalarında görülmektedir: (Weissenhofsiedlung, Stuttgart (1927, Mies van der Rohe), Les Freres Arsene-Henry, Montereau-surville, Fransa, 1971), Jarnbrott Deneysel evleri, İsveç (1953) (Till ve Schneider, 2005b) ve Schröder evi, Maison de Verre (1932), Inter-Action Centre (1972-1977) olarak değerlendirilebilir (Hill, 2003).

Schröder Evi ve Maison de Verre; kullanıcının mimar tarafından tanımlı ve değişken olabilen seçenekler arasından kendi mekanını yaratabildiği bir esneklik sunarken, Inter-Action Centre ise; kullanıcının daha belirgin fiziksel değişimler yapabildiği ve teknik anlamda esnekliğe en yaklaşan örnek olarak nitelendirilmektedir. Teknik esneklik bu bağlamda, mimari elemanların fiziksel hareketine bağlı ve günümüzde yansımaları olarak da sibernetik ve melez mekanlarda varolmaktadır (Hill, 2003).

Norberg-Schulz ise, esnekliği iki anlamda kullanmaktadır. Elemanların eklenmesi ya da çıkartılması yolu ile bütünlüğünü kaybetmeden binanın büyümesi ve küçülmesi ya

da elemanların ve ilişkilerinin değiştirilmesidir. Peter Collins'e göre esneklik, bir çeşit işlevselci bakış açısını temsil etmekte iken; Ellinor DeGory, işlevselliğe dayalı bir yaklaşımın ağırlıklı olarak mekansal belirlenimciliğe dayandığını ve kullanıcının pasifliğini talep ettiğini ifade eder (Hill, 2003).

Esneklik; yöntem açısından kullanım ve teknoloji olarak ele alınabilir: Kullanım açısından ele alındığında;

Sert kullanım: Tasarımcının ön planda bulunduğu, genellikle mimar tarafından belirlenen ve tasarımın kullanımını belirleyen elemanlara ağırlık verilen bir yaklaşımı içermektedir. Sert kullanım; kaldırılan, katlanan bileşenler ya da konuta göre üretilen özel bileşimlerden oluşmaktadır (Lawn Road apartmanları (1934, Wells Coates) ve Schröder evi (1924, Gerrit Rietveld), Maison Loucheur (1928, Le Corbusier gibi).

Sert kullanımın tersine, yumuşak kullanım ise belirsizlik içerir. Yumuşak kullanımda tasarımcı arka planda çalışır ve kullanıcıya planı adapte edebilme yeteneği sağlar; böylelikle kullanıcı katılımının yüksek olması sağlanır. Yumuşak kullanım, ailenin büyümesiyle ortaya çıkan mekanın basit bir biçimde bölünen geleneksel konut ile benzerlik gösterir, buna rağmen uzman tasarımcı günümüzde geleneksel konutun yumuşak kullanım prensiplerini bırakmıştır: (1920-30'lu yıllardaki konut krizinde esneklik önem kazanmıştır: Britz projesi (1925-31, Taut ve Wagner, Letna projesi, Prag, (1935, Eugene Rosenberg) (Till ve Schneider, 2005b).

Teknolojik açıdan ele alındığında ise; esneklik sert teknoloji (*hard technology*) ve yumuşak teknoloji (*soft technology*) olarak ayrılmaktadır:

Sert teknoloji, esneklik elde etmek için özel olarak geliştirilir. Açık bina ve açık konut bu yaklaşıma örnek olarak gösterilebilir. Habraken'e göre toplu konut içinde yaşam alanını tüketim eşyasına, içinde yaşayanı ise tüketiciye dönüştürmektedir. Habraken onun yerine kullanıcının kendi yaşam alanı üzerinde kontrol yeteneği sağlayan destek ve dolgu sistemler önerir. Destek ve dolgu yaklaşımı, farklı düzeylerde kullanıcı ile profesyonelin katılımcılığını farklı düzeylerde birleştirir.

Yumuşak teknoloji ise, esnek konutu üretim tekniklerinin önde olduğu kontrol edilme durumundan uzaklaştırır. Bu yaklaşım, esnek konutta açık binanın katmanlaşma prensiplerine bağlı olmasına rağmen daha rahat ve daha az belirlenimcidir: (Genter Strasse, Münih (1972), Otto Steidle (Doris ve Ralph Thut), Brandhöfchen, Frankfurt

(1995), Rüdiger Hramm, Diagoon House, Delft (1971), Hertzberger gibi) (Till ve Schneider, 2005b).

Forty'nin bahsettiği ikinci bir esneklik biçimi olarak mekansal fazlalık (*spatial redundancy*) teknik esnekliğin tersine, kullanım değişiminin daha az fiziksel dönüşüme ve daha çok algılamaya dayanan bir esneklik olarak tanımlanır. Koolhaas da esnekliği mekansal fazlalık bağlamında ele alarak; esnekliğin bir sınır yaratımı olduğu, farklı ve zıt dönüşüm ile kullanımlara olanak tanıyan, “aşan” bir kapasite olarak değerlendirmektedir (Hill, 2003).

Üçüncü bir esneklik biçimi olarak politik strateji ise, Debord ve durumcuların düşüncesine göre, sosyal sistemin tüketim ve üretim döngüsünün insanın konumu ile ilişkili olmasıdır. Buna göre, tüm sosyal sistem önemli varlıkları pasif birer tüketiciye dönüştürmek üzere organize etmiştir. Bu sistem, insanları kendi istek ve tutkularından yabancılaştırmaya iterek, sonunda evrensel bir yalnızlığa neden olmuş; gerçek yaşamın tüm beklentileri de imajın özerkliğini yansıtan bir şekilde temsiliyete kaydırmıştır (Debord, 1983).

Forty'in bahsettiği gibi, esnekliğin de deneysellik gibi bir strateji olarak politik olduğu söylenebilir. Esneklik konutta sabit belirleyiciler olmadan sonsuz değişime olanak tanır. Modernist söylemde esneklik, mekanı zaman içinde değişebilir bir şey olarak görerek endüstriyel prefabrikasyon ile eşdeğer ile ilişkilendirilir. Forty'e göre esneklik, mimarlara projenin zaman içinde kullanımında kontrol yetkisi sağlamaktadır. Esnek olarak tasarlanan, zamanla esnekliğini yitiren ya da ihtiyaçtan dolayı esnekliği uygun olmayan binalar için ise esneklik retoriği kullanılmıştır. Bu da konutta, normalden daha az esnek olan “esnekliğin temsiliyeti” olarak belirlemiştir (Till ve Schneider, 2005a).

Esneklik, problemin uygun olmayan bütün çözüm setini içermekle birlikte, doğru bir çözümün olmadığı savıyla Hertzberger'in esneklik yerine önerdiği “*polyvalence*” kavramı ile örtüşür. Kendini değiştirmeden her amaç için kullanılabilen form ve minimal esneklik optimal çözüm içermektedir ve çoğul değer içerir. *Polyvalence* bir form sabit anlamlara direndiğinden dolayı çoğul kullanıma yöneliktir. Çoğul anlam taşımaları ve belirli bir programa sabit kalmamaları nedenleriyle Hertzberger'e göre bu bağlamda arketiplere bakılmalıdır (Hill, 2003; Hertzberger, 1991).

Esneklik, günümüzde *polyvalence* kavramının önemini vurgulamakla birlikte, daha büyük bir yapının varlığına işaret eder. Bu da kent sahnesinde ortaya çıkan karma kullanım ile ilgilidir. Günümüzde Avrupa kent merkezleri, geçmişe oranla daha yoğun kullanım ve işleyiş farklılığıyla, ağ kentleşmenin (*network urbanization*) bileşimi haline gelmiştir. Ağ kentleşme, merkez ve periferinin arasında hız ve ölçek ilişkisini; biraraya getirme ilişkileri açısından muğlak bir ağ ilişkisi içinde yeni bir yorumla sentezler (Coyne, 2008). Bugünün ağ kentinde; bir araya gelme biçimleri, yeniden birleşim ve kendiliğinden organizasyon olarak Avrupa’da önemli bir metafor haline gelmektedir.

Konut alanlarının oluşumunda ve kentsel dönüşüm projelerinde sürdürülebilirliğe yönelik olarak geliştirilen işlevselliğin yanısıra, karma kullanımın etkin bir yaşamörgüsü yaratımına daha yakın olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Hertzberger’in *polyvalence* kavramının, esnekliği yeni konut alanlarında sürdürülebilirlik açısından sağlamaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Yıllar boyunca kent yaşamında soyutlanan, steril ve tekil konut alanlarının insan yaşamı üzerinde yarattığı olumsuzluklar gözönüne alındığında; karma kullanımın esnek bir örüntüye sahip olduğu görülebilir. Karma kullanım konut alanlarında, daha fazla kentsel hareketliliğe yol açmakla birlikte, alımlayıcı açısından konutun yapıları çevre içinde daha fazla etkileşim kurabildiği bir dönüşüm modeli haline gelmektedir.

Karma kullanım; kentsel çekicilik ve farklılık üretimine yol açmakla birlikte, ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan kent yaşamına daha yararlı bir yapı sunmaktadır. Bu yapı, deneyselliğe olanak tanıyan sürdürülebilir bir yapı olmakla birlikte, kentin diğer birimleri ile daha anlamlı bir etkileşim kurabilen ve fragmanların bir arada gözlemlendiği bir alansallık da yaratmaktadır.

Karma kullanımdan yola çıkarak, hız, deneysellik ve esneklik fragmanlarının kentin parçalı yapısına işaret ettiği ve konut üretim-tüketim süreçlerine ait farklı bir zemin yarattığı söylenebilir. Bu süreç, geçmişteki büyük anlatı yerine parçalı ve daha karmaşık anlatılardan oluşmaktadır. Shane’in bahsettiği biçimiyle, fragmanlara özgürlük ve sınırlama yaratan yüzeyi ızgara yerine, her bir parçası bütün bir doku oluşturan yapboz olarak bakmak, konut yaklaşımlarının da esnek olmasını sağlayabilir (Shane, 2005). Konutun anlamı da, fiziksel açıklıktan anlamsal açıklığa yönelerek, göreceli değişken hızlarda daha açık bir mekan haline gelir

Günümüzde, yeni bir olay örgüsü yaratan konut, daha stratejik ve olasılıklara açık bir yapıya işaret ederken, alımlayıcılar ile diğer aktörler arasında bir “arada olma” durumu yaratmaktadır. Arada olma, aynılık söylemi içinde konutun imgeleştirilmesi ile kendinden organizasyonlu yapısı arasında geçişken bir durum yaratır. Arada olmanın çelişkileri; küresel ve baskın olan söylemlerce bir yandan sıradanlığa yapılan anlam yüklemesinin varlığı, diğer yandan ise yetkinliğin yerini çoğul algı biçimlerinin alması ve gerçekliğin birçok farklı açıdan deneyimlenebilen belirli bir biçiminin olmayışı olarak belirtilebilir. Bununla birlikte, günümüzde politikaların her yöne çekilebilir olması, konut oluşumunu çevreleyen ağ ilişkisini çelişkili kılmaktadır. İrdelenen konut alanları; ileri sürülen fragmanların potansiyeli vurgulayan ve daha önceki bölümlerde bahsedilen Bateson’un Bali kültürü için ifade ettiği, organsız beden gibi birbirinin değerini maksimize etmek yerine güçleri dengede tutan bir platoya benzetilebilir. Plato yeryüzünün bir parçası ve organsız bedeni yeni bir konfigürasyona sokabilecek bir şeydir. Bali kültürünün değer-sistem analizinden çıkan bu kavram, göçebe düşünce geliştirebilme yeni sınırsızlık yaratımıdır.

Günümüz konut oluşumunda öne çıkan temel etkenler; algı / duyumsama, hareket / sızlık ilkesi ve tekrar / benzeşim olarak tanımlanabilir (Sheller ve Urry, 2006). Transmodern çağda bu benzeşim; nesnenin dinamizmi ve bireyin katılımıyla gerçekleşen yeni bir ilişkinin önemine de işaret eder. Konut oluşumunda paradigmatik dönüşüm yaratabilecek olgulardan biri, modernite ile birlikte ayrımlaşan ve günümüzde yeni bir kavram olarak ele alınan beden ve mekan melezleşmesi olarak yorumlanabilir. Günümüzde dijital medyanın ve arayüzlerin ortaya çıkardığı çoğul gerçeklik ile birlikte, yaşanılanın ötesinde deneyimlenebilecek farklılıklar ve çoğul bir algılama yapısı, aynı anda çok şeyi yapabilme kapasitesine sahip örüntü çeşitliliği yaratır.

5. ÇAĞDAŞ KONUTUN OLAY ÖRGÜSÜNE İLİŞKİN DİSİPLİNLERÖTESİ BİR ÇALIŞMA

Günümüzde küresel ekonomi ile şekillenen ve arz-talep ilişkileriyle gelişen konut politikalarında konut kurumları, sınırlayıcı politikalar ve alımlayıcı talepleri karşısında bir arada olma durumu yaratmaktadır. Kentlerin giderek melezleşen nüfus yapıları gözönüne alındığında, alımlayıcıların konuttan beklentilerinin anlaşılması, yeni konut alanlarının sosyal ve çevresel örüntü açısından gösterdikleri yetersizlikler politik bir strateji olarak çağdaş konut araştırmalarında daha esnek bir yaklaşımı gündeme getirmektedir.

Çağdaş konut araştırmalarında esnek bir yaklaşım ise, düşünümsel metodolojiye dayanan disiplinlerötesi yaklaşımın önemli bir parçası olarak, bir önceki bölümde çağdaş konutun oluşum ağını etkilediği ileri sürülen fragmanları daha net olarak gözlemlemeye yönelik olarak İstanbul'da deneysel bir çalışma ile gerçekleştirilmiştir. Deneysel çalışmanın çıkış noktası, alımlayıcıların konuttan beklentilerini anlamaya yönelik araştırmalarda gözlemlenen ve araştırmacının da etkileşim sürecine deneyim yoluyla dahil olmasındaki eksikliklerin giderilmesi ve araştırma sürecinin yeniden yapılandırılmasıdır.

Çağdaş konutun kentle kurduğu bağlamsal ilişkide, mimari bir etkinliğe öykünen deneysel çalışma ile, araştırmacının da bir alımlayıcı olarak bu çalışmada hedeflenen anlatı sorgulama mekanının oluşumunda bir topografya yaratması amaçlanmıştır. Çalışma bağlamında, yeni bir konut alanının kent içinde belirli ve yokoluşuna dair bir takım izler yaratarak, bu izler üzerinden çağdaş konutun alımlayıcıların algılama biçimleri üzerindeki etkileri ortaya çıkartılmıştır. Araştırmacının incelenen sürece deneyim yoluyla dahil olması, deneyim yoluyla keşfedilen bir bilgi alanı olarak çalışmanın sürecini üç boyutlu hale getirmiştir. İstanbul üzerinden gerçekleştirilen bu süreç, çağdaş konutun olay örgüsünde gözlemlenen değişimlerin anlaşılmasında tez çalışmasında irdelenen diğer konut alanları için de genelleştirilebilir bir durum yaratmıştır.

Sanat çalışması, araştırma süreci içinde destekleyici bir rol oynaması nedeniyle tez çalışmasına paralel olarak yürütülen ve İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti, “İstanbul’da Yaşıyor ve Çalışıyor” projeleri çerçevesinde, sanatçı Antoni Muntadas tarafından yürütülen “İstanbul In-Between” başlıklı atölye çalışması sonucunda Temmuz 2009-Ocak 2010 tarihleri arasında kurulan parodik bir konut kurumu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. İstanbul Sefaköy’de gerçekleştirilen çalışma çerçevesinde, iki katılımcı grup belirlenerek, katılımcı gruplar ile gerçekleştirilen diyaloglar ve görüşmeler üzerinden konutun olay örgüsü ve fragmanlarına ilişkin niteliksel bir takım değerlendirmeler yapılmıştır. Katılımcılar ile yüzyüze yapılan ve nitelikli araştırma tekniklerine dayalı görüşmeler; anket çalışması, fotoğraf, video ve ses kayıtları ile belgelenmiştir. Çalışma, çağdaş konut ve katılımcılar arasında deneyimlenen bir performans ve geçici bir kamusal sanat işi olarak gerçekleştirildikten sonra bir video yerleştirmesi olarak galerilerde sergilenmiş ve sergiyi gezen izleyicilerin yorumları da çalışmanın sürecine dahil edilmiştir. Çalışmanın disiplinlerötesi yaklaşım içinde uygulamaya yönelik katmanlı yapısı, daha sonra tekrarlanabilecek nitelikte bir oluşum ile, konut araştırmalarında kullanılabilecek niteliksel bir araştırma ve çağdaş konut politikalarını çok yönlü olarak sorgulamaya yönelik bir topografya / zemin yaratmıştır.

5.1 Disiplinlerötesi Çalışmanın Amacı ve Bağlamı

Çalışma, bu tez çalışmasında izlenen disiplinlerötesi yaklaşımın oluşturulmasında Nicolescu’nun disiplinlerötesi yaklaşım kuramında ileri sürdüğü mantıksal-bağlayıcılık sağlayan bir katman olarak, epistemolojik ve ontolojik aksiyomlar arasında araştırma süreci içinde kendiliğinden belirerek şekillenen bir topografyadır. Çalışmanın bağlamı, araştırmacının disiplinlerötesi yaklaşımın sürecini oluşturan deneyimleme ve gözlem etkinliğine, sürecin içinden olduğu kadar, dışından da değerlendirilmesine etkisi açısından önemli olmuştur. Araştırmacının, konut üretim sürecinde yer alan farklı aktörlerin bakış açısını anlamaya çalışması, çağdaş konutun daha esnek bir yaklaşımla değerlendirilebilmesine yöneliktir. Bu yaklaşım biçimi, araştırmacının mimar ya da tasarımcı kimliğinden uzaklaşarak; disiplinlerötesi bir araştırma sürecinde yer alabilecek farklı uzman kimliklere öykünerek; bir anlamda konut araştırmacısının sürecin içinde kendini imgesiz bir hale getirerek farklı açılardan alımlayıcıya yaklaşma ve bir alımlayıcı gibi olma durumunu ortaya

çıkartmıştır. Araştırmacının çoğul alımlayıcı ya da araştırmacılara öykünerek dönüşümü, Deleuze ve Guattari'nin terminolojisiyle “şizofren” bir etkileşim süreci ile konutun olay örgüsüne dair çoğul katman ve algılamalardan oluşan bir mikro-kozmos yaratımı ile ilgilidir. Bu mikro-kozmos yapının, çalışma sürecini de köksap bir ilişki ağı içinde muğlaklık ve belirsizliklerle gelişerek başkalaşan bir anti-yapıya sürüklediği söylenebilir.

Sanat çalışması ile, İstanbul'da kent-konut-insan ilişkileri, küreselleşmenin ve konut kurumlarının kentsel mekanı dönüştürmedeki etkileri ve bunların bu çalışmada ileri sürülen fragmanlarla ilişkilerinin sorgulanması amaçlanmıştır. Çalışmada, çağdaş konutun değişken anlamları, imge ve imgesizlik kavramları, insanların çağdaş konuttan beklentileri, konutta ideal olan ve olmayan yaşam biçimleri ve temsilleri aranmıştır. Kurum-konut-birey arasındaki ilişkilere dolaylı yoldan gönderme yapılarak, alımlayıcıların ya da kentlilerin aslında nasıl yaşamak istediği ve çevresini inşa etmek konusunda bilinçli olduğu düşüncesinden yola çıkılmıştır.

Çalışma çerçevesinde, alımlayıcının bakışına odaklanan böylesi bir yaklaşımın, çağdaş konut oluşumunda daha genel bir bakışla anlaşılmasında değişen etkenlerin alımlayıcı tarafından algılanma etkili olduğu söylenebilir. Bu kavramların, fragmanlarla birlikte alımlayıcının zihninde beliren “olası diğer kavramların” ortaya çıkmasına yardımcı olduğu varsayılmıştır. Bu şekilde, fragmanlar arasında varolan ilişki anlaşılmaya çalışılmıştır.

Politikaların ve kurumların çağdaş konut olgusuna yaklaşımları, farklı coğrafyalarda yere özel politik ve sosyo-ekonomik bağlama dayanmasına rağmen, İstanbul üzerinden gerçekleştirilen sanat çalışması, konutun genelleme yapılabilecek kavramsal bağlamına işaret etmiştir. Çalışmanın genelleme yapılabilmesini etkileyen başlıca etken, küreselleşmenin etkisi ve daha neo-liberal bir yaklaşımla, konut üretim sürecinin kısmi olarak özel girişimlerle gerçekleştiriliyor olması ve kamusal alanların yeni konut girişimleri ile giderek azalıyor olmasıdır. Yeni konut alanları, kamusal alanların yokolmasına yönelik kapalı bir gelişme gösterdiği durumda, çokluğa yönelik bir kent yapısından da uzaklaşmaktadır.

Bu bağlamda çalışma, sanatsal araştırmanın yöntemlerini de kullanarak, deneyimlemeye odaklı bir yaklaşım ile konut alanında varolan belirsizlikleri anlamaya yönelik ve fragmanların alımlayıcılar bir çerçeve model oluşturmaktadır. Düşünsel metodolojinin bir parçası olarak sanat çalışması; bu çalışmanın hız,

deneysellik ve esneklik olarak ileri sürülen fragmanların ilişkisel kurgusunu ortaya çıkartan ve çağdaş konutu kente eklemleyen değerlerin, tikel olandan genele yönelen bir okumanın bir parçası olarak gerçekleştirilmektedir. Proje, çalışmanın problematiğine gerçeklik kazandıran bir deneyim alanı olarak belirlemektedir.

5.2 Disiplinlerötesi Çalışmanın İçeriği, Yöntem ve Süreci

Disiplinlerötesi çalışmanın içeriği, bu tez çalışması kapsamında seçilen konut örneklemi irdelenmeye ve deneyimlenmeye başlandıktan sonra, ileri sürülen fragmanları daha net olarak gözlemlene amacıyla İstanbul'da henüz tam olarak gelişmemiş periferik bir alanda geçici bir konut alanının yaratımı şeklinde planlanmıştır. Proje; İstanbul'da bir gecekondu bölgesinde yerleştirilmek üzere bölgedeki içsel dinamikleri ve konutun kendiliğinden organize olan yapısını vurgulayan “belirme” ve “yokolma” kavramlarını ortaya çıkararak tartışmaya sunan bir alansallık yaratma düşüncesiyle oluşturulmuştur. Çalışma, arazi bulmada yaşanan sıkıntılar nedeniyle, periferik bir alandan kentsel bir dönüşüm alanı olan Sefaköy'e kaymış, bu da projenin içeriğini olumlu yönde etkilemiştir.

Proje çerçevesinde, “Okkito” adında TOKİ (Toplu Konut İdaresi)'nin bir parodisi olarak bir konut kurumu internet ortamında kurulmuş ve kamusal alanlarda duvarlar, aydınlatma direkleri, panolara yerleştirilen posterler aracılığıyla duyurulmuştur. Konut kurumunun amacını tanıtmak amacıyla bir topluluk önünde kısa bir konuşma yapılmış ve katılımcılara çekiliş yoluyla dört adet konutun ücretsiz olarak verileceği duyurulmuştur.

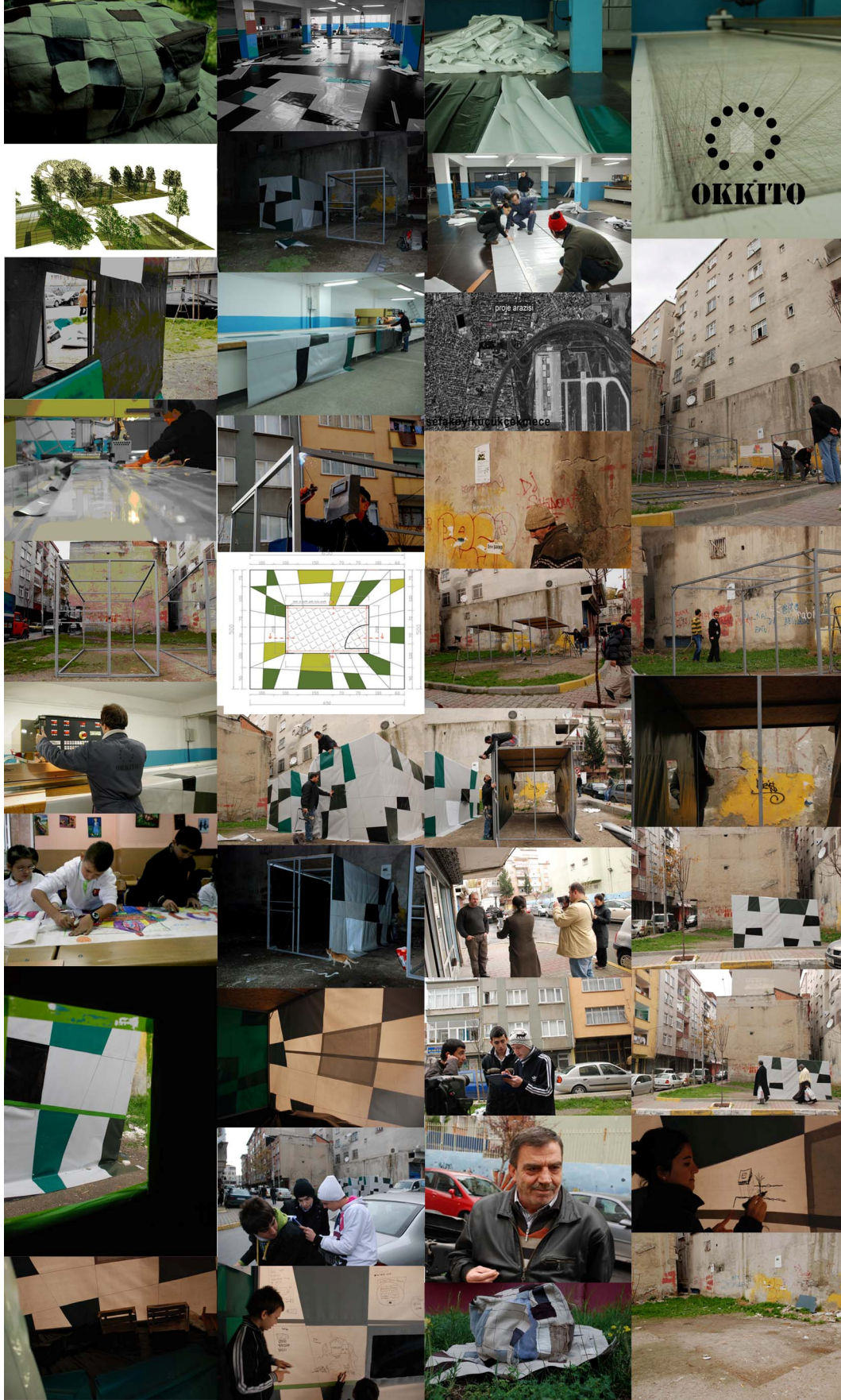
Konutları yerleştirmek üzere İstanbul'da uygun bir arazi arayışı yoğun ve karmaşık bir süreçte gerçekleşmiştir. Bu kapsamda beş farklı mahallede üç muhtar, iki belediye başkan yardımcısı, zabıta müdürü ve dokuz emlakçı ile yapıılan görüşmelerden sonra, Sefaköy / Küçükçekmece Kemalpaşa mahallesinde 150 m²'lik bir arazi kiralanmıştır. Konutlar, küçük bir toplu konut yerleşimi oluşturacak şekilde birbiri ile yakın konumlanmış ve bir ay süreli olarak araziye yerleştirilmiştir. EK D.1'de konut kurumunun konuşması yer almaktadır. Şekil 5.1 ve ek olarak Şekil D.1'de Okkito kurumunun posterleri, Şekil 5.2 ve 5.3'te ise, sırasıyla; yerleşilen arazi ve projenin sürecinden fotoğraflar gösterilmektedir.

Şekil 5.1 : Okkito posteri.

Şekil 5.2 : Arazi: Sefaköy.

Şekil 5.3 : Okkito sanat projesi sürecinden görüntüler.

Proje ile, yeni konut alanlarının oluşumunda arazi spekülasyonu ile ilgili durumları ortaya çıkartmak, insanların yeni bir kurumun kuruluşu ve konut oluşumunun medyada yansımaları ve oluşumunda varolan yaklaşım ve tavırlarının anlaşılması hedeflenmiştir. Projenin içeriğinde yer alan parodi ile, kurumların politikalarından kaynaklanan eksikliklere dikkat çekilmesi ve alternatif arayışların sorgulanması amaçlanmıştır. Bu şekilde varolan değerlerin sorgulanmasında parodinin, farklılık ve çoğulluğa referans veren yeni bir anlatı oluşturabileceği ileri sürülebilir.

Konutlarla ilgilenen katılımcıların internet aracılığıyla konut kurumuna erişiminin ardından yapılan çekiliş sonunda, iki kişiye fiziksel olarak üretilen konut kiti verilmiştir. Konut kiti, 7 m²'lik taban alanı üzerine oturan ve onu çevreleyen 25 m²'lik arazi üzerinde yaklaşık olarak 55 m²'lik membran kumaştan oluşan bir mekandır. Konut kitleri, konutların etrafında yer alan ve katılımcının isteğine bağlı olarak değiştirilerek kendi kentsel sınırını çizebileceği ek yama kumaş parçalarından oluşmuştur. Bu şekilde, konutu çevreleyen arazinin alımlayıcının en yakın kentsel mekanı olarak, kent ile yüzleşme düzeyinin kararını kendinin belirleyebileceği bir durum söz konusu olmuştur.

Ek yamalar, arazi spekülasyonuna ve özel ile kamusal arasındaki keskin ayrıma işaret etmiştir. Konutların kumaş yapısı, Massumi'nin "yumuşak mekan" analogisiyle, "açık ve esnek bir sistem" olarak alımlayıcının anlamını inşa edebildiği geçişken bir yapının temsili olarak düşünülmüştür (Massumi, 1992).

Yumuşak mekan kavramı; konutlarda, katılımcıların belirli limitler içinde istedikleri parçaları pencere olarak açabildiği, kendi arazisini büyütüp küçültebildiği ve fiziksel olarak dönüşüme katılmayı, ya da müdahale etmeyi tetikleyen ve bu ihtiyacı konutun çeperleri üzerinde yazımsal olarak ifade ederek anlamsal dönüşüme ilişkin bir zihin pratiği yaptığı bir mekan "arayüz" olarak yansıtılmıştır. Sembolik konutlar, varolan tanımlı sınırlar içinde "sınırsızlığa" işaret eden bir yapı olarak alımlayıcının tanımlayacağı birer iç hacim-yüzey olarak değerlendirilmiştir.

Konutların Sefaköy'de yerleştirildiği mahallede güvenliğin az olması, süreç boyunca kamusal sanatın tehditlerinden biri olan vandalizmle karşılaşılması ve hava şartlarının olumsuzluğu projenin yönünü değiştirmiştir. Projede iki kişiye konut verilmesine rağmen, konutların içinde barınılmasına uygun bir ortam bulunamaması yüzünden, iki katılımcıdan daha fazla kişi konutların geçici sahibi olmuş ve bu da projenin verimliliğini arttırmıştır.

Projede izlenen yöntem, öncelikli olarak kurulması planlanan konut kurumunun altyapısının hazırlanması, kurumun çeşitli yollarla duyurusunun yapılması, konutların yerleştirileceği uygun bir arazinin bulunması ve sponsor firma arayışı ile başlamıştır. Konutların üretimi için iletişime geçilen on sponsor firma arasından üç inşaat firması ile görüşmeler yapılmıştır. Bu süreçte proje; içeriğinin değişimine neden olan rastlantısal sayılabilecek değişimler ile gelişmiş; konutların yerleştirileceği alanın yakınında yaşayanlar ile yapılması planlanan görüşmeler, arazi izinlerinde yaşanan zorluklar ve sponsor firmaların anlaşmadan geri çekilmeleri, daha fazla kişi ile görüşme yapılmasına neden olmuştur. Projenin izinleri için; belediye başkanları, imar müdürleri, muhtarlar, güzelleştirme dernekleri başkanları, konut üretim sürecinde yer alan inşaat, gayrimenkul firmaları, emlak ofisleri olarak 168 farklı kişi ile görüşmeler yapılmıştır.

Süreç boyunca üretim için anlaşılan bazı sponsorların, konut üretim ve tüketim döngüsü içinde yer almalarından ve TOKİ ile olan bağlarından dolayı projeyi yarıda bırakmış olması dikkat çekici olmuştur. Firmaların mevcut konut anlayışına ve politik söylemlere ters düşmemek adına karar verme süreçlerinde gözlemlenen belirsizlikler, “arada olan” bir durumun göstergesi olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte, arada olma durumu, kentsel alanda belirleş ve yok oluşu arasında konutun olay örgüsüne dair anlamsal bir topografya yaratmıştır. Çizelge D.1’de disiplinlerötesi sanat projesinin süreci gösterilmektedir.

Projenin görüşmeleri için iki katılımcı grup belirlenmiştir: onbeş kişiden oluşan ilk grup, projeye ilgi duyarak konut kurumuna internet üzerinden başvuran ve proje alanından geçen rassal katılımcılardan oluşmuştur. İkinci grup ise, arazinin hemen yanında yer alan bir ilköğretim okulunun 6-13 yaş grubu olarak seçilen on öğrencisi olmuştur. Birinci katılımcı grup, orta gelirlilerden olmuştur. Bu grup ile, konutların arazide kalış süresi olan bir ay içinde belirli aralıklarla sözlü, anketli ve görüntülü kayıtlardan oluşan görüşmeler yapılmıştır. EK D.2’de katılımcılara sorulan ve üzerinden tartışmaların yürütüldüğü taslak halindeki anket formu verilmektedir. Fotoğraf, video, ses kayıtları ve çalışmanın sonunda ortaya çıkan kısa film, EK F’de CD içinde sunulmuştur. Şekil 5.4 ve Şekil 5.5’te arazide kurulmuş olan Okkito konutları ve yapılan görüşmelerden biri gösterilmektedir.

Şekil 5.4 : Okkito konutları: geçiş ve yüzleşme anı.

Şekil 5.5 : Okkito konutları: politik süreçlerin ve arada olma durumunun tartışılması.

Onbeş katılımcı ile bir ay süre içinde gerçekleştirilen görüşmelerde çeşitli sorular sorulmuştur. Anket, katılımcılara yöneltilen sorular için bir başlangıç noktası teşkil etmiş, katılımcı ve araştırmacı arasındaki etkileşim ve diyaloga bağlı olarak

şekillenmiştir. Anket, belirleyici ve sonuç alma odaklı bir yaklaşımdan çok, sohbete yönelik olarak ucu açık sorularla konunun açılması için bir alt zemin oluşturmuştur. Bunun dışındaki sorular, tamamen konuşma sırasında katılımcıların şekillendirmesiyle gelişmiştir. Konut ve kent ilişkisi arasındaki gel-gitler, katılımcıların hayat hikayeleri, politik konular, kentin yönetimi ve ideal yaşam biçimleri ile ilgili ifadeler, genel olarak çağdaş konutun henüz tam olarak tanımlanamayan bir geçiş mekanı olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Bu süreçte, kurumlar tarafından dikte edilen ve sunulan yaşam biçimlerine karşın, konutun yeni ve esnek bir sistem içinde olmasına yönelik bir eğilim gözlemlenmiştir. Bu eğilim, her ne kadar kapalı site oluşumundaki sosyal çevrenin güvenliği ve denetimine duyulan bir ihtiyacı içerse de; katılımcılar tarafından çoğunlukla kentsel mekanın dinamiklerini yansıtan, açık bir yapı şeklinde vurgulanmıştır. Şekil 5.6'da konutun açık bir mekan olarak kent içinde belirme durumu gösterilmektedir. Bu açık durum ya da açıklık, konutun içinden “dışarıya” doğru bakıldığında; alımlayıcının algısını talep eden bir sınırsızlığı betimler.

Şekil 5.6 : Açık bir mekan olarak konut.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerin sonucunda; konut ve ev arasındaki dilsel farklılıkların çoğu katılımcı için önemli olmadığı, yeni sunulan yaşam biçimlerine karşı uyum sağlama gibi etkenlerin konut tasarım ve “kullanımı”nda problemler

yarattığı belirtilmiştir. Alımlayıcılar tarafından ev; yaşama ve barınmayı kapsayan ruhsal bir yapının tersine, müstakil bir yerleşim birimi olarak algılanırken, konut ise; ticari, idari, politik çevrimleri içermeyen ve yuva olarak daha ulaşılabilir bir mekanın tanımı olarak kavranmıştır. Katılımcıların yaklaşık %50'si, konutta anlama ilişkin verilerin konut iç mekanının daha etkili kullanımı ile paralel olduğunu ifade ederken; geri kalan %50'lik kısım ise, konutun kent ve yapılı çevre ile kurulan fiziksel ve ruhsal etkileşiminin ön planda olduğunu ifade etmiştir. Kentsel mekanda konut üretiminin küresel bir kültür içinde yer alması ve çağdaş eğilimleri yakalayabilmesi, çoğu katılımcı açısından önemli bir faktör olmuştur.

İkinci katılımcı grup ile okul içinde ve arazide konutun imgeleştirilmesine ilişkin resim ağırlıklı bir çalışma yapılmış ve bu çalışmalar görüntülü olarak kaydedilmiştir. Resim çalışmasında, öğrencilerin seçilen arazi üzerinde bir konut ya da toplu konut tasarımları ve böyle bir imgeden hareketle, konutun kavramsal bağlamına ilişkin getirdikleri yorumları incelenmiştir. Resimleri yapan öğrencilerin görüşleri ve betimleme biçimleri kaydedilmiştir. Resim yapan öğrencilerin çalışmaları, sonrasında konutların iç yüzeylerine ve araziye çevreleyen bir duvara asılmış ve görüşme yapılan ilk katılımcı grubun böyle bir imgenin üzerinden de değerlendirmeleri alınmıştır.

Katılımcı öğrenci grubunun çoğunluğu için konut; kent yaşamının bir yansıması olarak, farklı fiziksel ve zihinsel katmanlardan oluşan bir mekan olarak değerlendirilmiştir. Bu katmanlar, zamanın konut üzerinde değişen etkilerine ve hız fragmanına odaklı bir temsil ile, melez bir kent dokusu içinde yer almıştır. Bu yapı; sabit bir kent hiyerarşisi yerine, bireyselliğe ve fiziksel müdahalelere olanak tanıyan, yönetim tarafından sağlanan, ancak deneysel sayılabilecek yeni bir ilişki içinde, doğallıkla gelişen ve sınırları olmayan bir ifade ile temsil edilmiştir.

Sanat projesinde, yeni konut üretiminin poster yoluyla kentsel mekanlarda yer alarak duyurulması, belirli bir grup tarafından yeni bir konut projesinin tanıtımı olarak algılanarak tepki ve tedirginlik yaratmıştır. Bu da mevcut konut uygulamalarındaki çözümsüzlüğe olan inancın bir yandan kaybolması olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, geçmiş yıllarda proje arazisinde mübadele yıllarından kalma Rumlar'a ait altın bulunması ve konutların kurulumu sırasında kısmi olarak yaşanan tepkiler, bölgenin tarihsel bağlamı açısından bellek üzerindeki etkilerini yansıtmıştır. Diğer yandan, proje sürecinde arazi izinleri için yapılan görüşmelerde, bir imar

müdürünün sanat projesini rant açısından değerlendirerek, yeni bir toplu konut üretimi teklifinde bulunması ve kentsel dönüşüm projesi altında bulunan bir gecekondü bölgesinde yer alan Güzelleştirme Derneği başkanının, proje kapsamında yerleştirilen sembolik konutları “gerçek” bir konuta dönüştürme isteği, informal bir yapılaşma ile kentsel dönüşüm arasında, konutun bir imge olarak her yöne çekilebilir politik bir ifade biçimi olduğunu arada olan durumunu ortaya çıkartmıştır.

Araştırmacının bu bağlamda bir politikacı ya da konut kurumu yöneticisi gibi oluşturulan konut kurumunu tanıtan ve hedeflerini anlatan bir halk konuşması yapması, bir satış-pazarlama uzmanı gibi konutlar ile ilgili basın-yayın işlerini gerek basılı poster yoluyla, gerekse internet sitesi kurarak gerçekleştirmesi, konutların üretim esnasında çalışan bir işçi gibi üretim sürecinde bizzat yer alması, firma, kurum ve yerel yönetim ile yapılan görüşmeler ve sonrasında alımlayıcılar ile yapılan yüzyüze görüşmelerde mimar / tasarımcı kimliğinden uzaklaşarak kendini nötr hale getirmesi; katılımcılık olgusunun alımlayıcıya dönüştüğü, kendini imgesiz hale getiren bir yapıyı ortaya çıkartır. TOKİ gibi gerçeklikte varolan bir konut kurumunun aynılaştırarak yapılan bir tekrar durumu; süreç içinde imgesiz hale gelerek rota değiştiren, kurumu nötrleştiren ve onu aşağıya etmeye çalışan bir ontoloji pragmatikliği olarak köksap bir ilişki ağı ile ifade edilebilir.

Çalışmanın süreci aynı zamanda, varolan bir durumun aynılık ve simetrik olarak bilinen bir hareket gibi başlayan ve Bateson’un “*schismogenesis olmayan*” olarak tanımladığı burkulma yaratmayan bir örüntü ile yoğunlaşan plato tarzı bir dizilimi (*plateau type of sequence*) ortaya çıkartır. Sürecin başında varolan konut kurumlarının fragmanların yaratımında baskın olan etkinliği, fragmanların geçerliliği ile ilgili yıkıma ilişkin sorgulama yaratır, ancak kurum tamamen yıkılmadan farklılaşan kopyası da onunla bir arada varolan bir oyun durumuna dönüşür.

5.3 Çalışmanın Fragmanlar Bağlamında Değerlendirilmesi

Sanat projesinde, kentlerin giderek çok merkezli bir mekansallık içermesi, farklı kültür ve yaşam alternatiflerine bir sahne oluşturması alımlayıcılar tarafından olumlu olarak değerlendirilmiştir. Kentleri oluşturan dinamiklere karşı konuttan beklentiler de, değişkenlik ya da fiziksel esneklik / değişim yerine, konutun yapılı çevre içinde anlam kazanan değerlerine yönelik olarak değerlendirilmiştir. Hız döngüsü ile fragmanlar içeren kent yaşantısında, esnek bir yapıyla, deneysel olana karşı belirli bir

stratejinin eksikliğine dikkat çekilmiştir. Alımlayıcılar açısından bu esnekliğin, küreselleşme sürecinde kentlerde, yönetsel açıdan oluşturulması gerekliliği ifade edilmiştir. Yapılan görüşme ve değerlendirmeler sonunda, konutun olay örgüsünü yönlendiren fragmanların daha net olarak ortaya çıktığı gözlemlenmiştir.

Konut; alımlayıcının sahiplendiği ve kişiselleştirdiği esnek bir arayüz mekan olarak değerlendirildiğinde, kent ile kurulan ilişki ve ilişkisizlik ile ilgili değerlerin kent yaşamının parçalılığını vurgulayan farklı fragmanların etkisiyle oluştuğunu söylemek mümkündür. Konutun kent içinde beliriş ve yokoluşuna dair, alımlayıcıların değerlendirmeleri çerçevesinde fragmanların aralarındaki ilişkilerde; küreselleşme, politikalar ve konut kurumlarının yön verdiği bir biçimle “arada olma” olgusu belirmiştir.

Fragmanlar; yeni konut oluşumunun algılanması, kurumlar aracılığıyla konutun medyada temsili biçimleri, gerçeklik ve algılama arasında “arada olma- geçiş halinde olma” durumunu yaratırlar. Fragmanların aradalık durumu, proje çerçevesinde ele alınan İstanbul için olduğu kadar diğer kentler için de, politik tavırların da bir temsili olmaktadır. Yeni konut alanlarının medyada yansıma biçimleri, konut üretimi ve alımlayıcıların algılamaları bir arada olma durumu yaratmaktadır.

Arada olma durumu; konutun alımlayıcı ile olan ilişkilerini, kente ve kentsel belleğe eklenmesini ve çoğunlukla konut politikaları ile konut kurumlarının söylemleri çerçevesinde imge ile imgesizlik arasında yer almasını ifade eder. Bu ilişki konut politikalarının ve konut kurumlarının, konutun bağlamını her yöne çekebiliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, çelişkili bir biçimde kentin yeni ile olan etkileşiminde, köksap ilişki yapısında olduğu gibi, kısa dönemli bir hafıza ya da imgeyi ortaya çıkartmaya yönelik bir yaklaşım içerebilmektedir.

Günümüzde kurumlar, arazinin özelleşme ve metalaşması arasında çağdaş konut ve kentliyi geri döndürülmesi güç bir kentselliğe doğru itmektedir. Politik durumların değişkenliği, konut kurumlarının çizdikleri imaj ile gerçeklik arasındaki farklılıklar ve kurumların belirli bir sosyal zemin ve düşünce yapısı inşa etmeksizin bir konut politikasının olmayışını ve liberal emlak piyasasının şekillendirmesine bağlı olarak, arazi kullanımı için özel ve yabancı yatırımcılarla rekabet ortamı içinde hareket eden bir duruma neden olmaktadır. Konut söylemlerinde yer alan; kentin pazarlanması ve tüketimine yönelik stratejiler ve farklılıkların vurgusu küresel ölçekte gözlemlendiğinde, kentler içinde kamusal alanların giderek azalıyor olması, kentli

açısından büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Kent içinde gözlemlenen bu değişim; “İstanbul’da sıklıkla politik açıdan arazi ve kamu kullanımının revizyon planları yapılması ve İstanbul’un küreselleşme çabasının Coca-Cola ve McDonald’laşma tüketiminin üzerine çıktığına” dair söylemlerde, olduğu gibi; bugünün postmodern peyzajında medyanın popülist imajlarının da yönlendirici etkisiyle daha etkili olmaktadır (Erkip, 2000). Bununla birlikte, arazi spekülasyonuna neden olan ve kentlinin bir kullanıcı gözüyle değerlendirildiği kurum ve birey arasındaki ilişkiler, günümüzde hız ile birlikte dönüşüme uğramaktadır. Bu ilişkiler, kentsel dönüşümlerin önemli bir ara bileşeni olan konutun yeniden ele alınmasını gündeme getirmektedir. Fiziksel mekanın ardındaki dinamikler, konutun kent hızı ile olan geriliminde ortaya çıkan temsil biçimleri ve belirsizlikler geleceğin fragmanlarının imgesiz bir bakışla ele alınmasını gerekli kılar.

İmgesiz bir bakış, konutun kavramsal-algisal bağlamını ön plana çıkartarak, konutun fiziksel bir imge olarak değerlendirilmesi yerine, alımlayıcı ve kent arasında kurulan dinamik bir arayüz olarak kavranmasını gündeme getirir. İmgesiz bir bakış, politika-medya-kurum ve birey arasında en temel insani ihtiyaç olarak barınmanın, kendiliğinden organize olan yönüne dönük bir yaklaşımla da ele alındığında daha iyi anlaşılabilir.

İmgesiz bir bakış açısı ile, kendi içsel bağdaşımını özerk olarak kurabilen bir konut oluşumunda, kullanıcıya da yaratıcı bir rol vermenin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu, aslında katılımcılıktan çok pratiğin üzerindeki merkezileşmiş kontrolü yaratan enstitülerin yıkımına olan sorgulama ile ilgilidir ve açık konut ya da açık yapıt düşüncesinin getirilerinden biri olmaktadır.

Bu yaklaşım, yeni anlamlar ve olasılıklar açma yönünde önemli hale gelmektedir. Katılımcının kendi kolajını, diğer kolajlar ile birleştirerek ortak bir keşifte bulunduğu yeni bir kolektif brikolaj; sınırsızlaştırmayı sınırın inşası ya da yaratımından daha önemli hale getirmektedir (Petrescu, 2005).

Kentin iç dinamikleri ve arakesitleri üzerinden yola çıkarak, çağdaş konutun oluşum ağını etkileyen ve şekillendiren sosyal ve politik durumların daha net olarak gözlemlendiği söylenebilir. Konutun fiziksel açıdan tam bir açıklık ve esneklik sunmamasına rağmen; düşüncelerin hareketine olanak tanıyan, zihinde anlamını bulan bir dizi etkene mekan-hacim sağlayan bir oluşum olarak ele alındığında fragmanlar daha net bir biçimde okunaklı olmaktadır. Gerek konut politikaları,

gerekse konut kurumları ve üreticiler, muğlaklık içeren ve belirsiz durumlara karşı esnek bir strateji olarak, konutu böyle bir bakış ile ele aldığı; konutun, kamusal alanın yokolmasına yol açan ve kent imajının daha da parçalılığına yol açan kentsel dönüşüm süreçleri içinde daha sürdürülebilir bir yaşam alanı haline getirilmesinde yardımcı olabilir.

Kent-konut-alımlayıcı arasında bu değişimler, Şekil 5.7 ve aynı zamanda dijital olarak EK E'de gösterildiği gibi şu şekilde özetlenmektedir: Bir kentte varolan ilişkiler köksap ilişki ağı içinde fragmanlar ve konut örüntüleri bağlamında genelden tikele doğru yönelen bir katmanlaşma şeklinde gösterilmektedir. Bu örüntüler, geçmiş bölümlerde açıklanan farklı kent modelleri ve konut alanları arasındaki ilişkinin de sürekliliğini içeren, daha parçalı bir bütün oluşturmaktadır. Şekillerde farklı kent modellerin örtüşmesini sağlayan ve çağdaş konutun olay örgüsünü oluşturan fragmanları birbirine ekleyen köksap ilişki ağı ve çağdaş konutun olay örgüsünde değişen örüntüleri içeren transmodern paradigma genel bir çerçeve olarak gösterilmiştir. Şekil 5.7.a'da ise transmodern paradigmada yer alan ve planlı gelişme ve kendiliğinden organize olan süreçler arasında kent kavramı gösterilmektedir. Planlı gelişme süreci; nesnel yaklaşımları içeren, kısmi olarak açık ve hiyerarşik, ilerlemeci ve doğrusal bir gelişme gösterirken, kendiliğinden organize olan sistemler ise, yeni durum ve olasılıklara açık, köksap bir ağ sergiler. Kent, bu iki baskın yapı ve yaklaşım arasında paradigmanın altını çizdiği bir arada olma durumu içindedir. Şekil 5.7.b'de çağdaş konut alt katta yer alan politik, kentsel-mekansal ve sosyo-kültürel katmanlar üzerinde kent ile belirli noktalarda ilişki kuran bir nokta olarak gösterilmiştir. Şekil 5.7.c, 5.7.d ve 5.7.e'de ise; en altta yer alan Şekil 5.7.f katmanında gösterildiği gibi fragmanların, tüm yapıları etkileyen ve yönlendiren birer katman olarak politik katmandan yukarı doğru çıkıldıkça boyutları ve etkileri değişen bir alansallık sergileme biçimi gösterilmiştir. Politik katmanda hız fragmanı, politik söylemlerin ve ekonomik örüntüleri ile olan ilişkilerde daha önemli bir vurgu iken, kentsel-mekansal ve sosyo-kültürel katmana doğru yaklaştıkça daha az bir alansallıkla yansımaktadır. Konutun olay örgüsünde bu fragmanın yansımaları, daha çok söylemlerde yer alan ve kendini büyük bir üretim ve tüketim döngüsünde ifade eden, konut ile ilgili yeni kavramların ya da olası fragmanların çokluğunu üretebilecek bir topografyada yer alır. Deneysellik fragmanı ise, politik söylemlerde yer almasına rağmen, sosyo-kültürel katmana yaklaştıkça etkilerinin daha çok

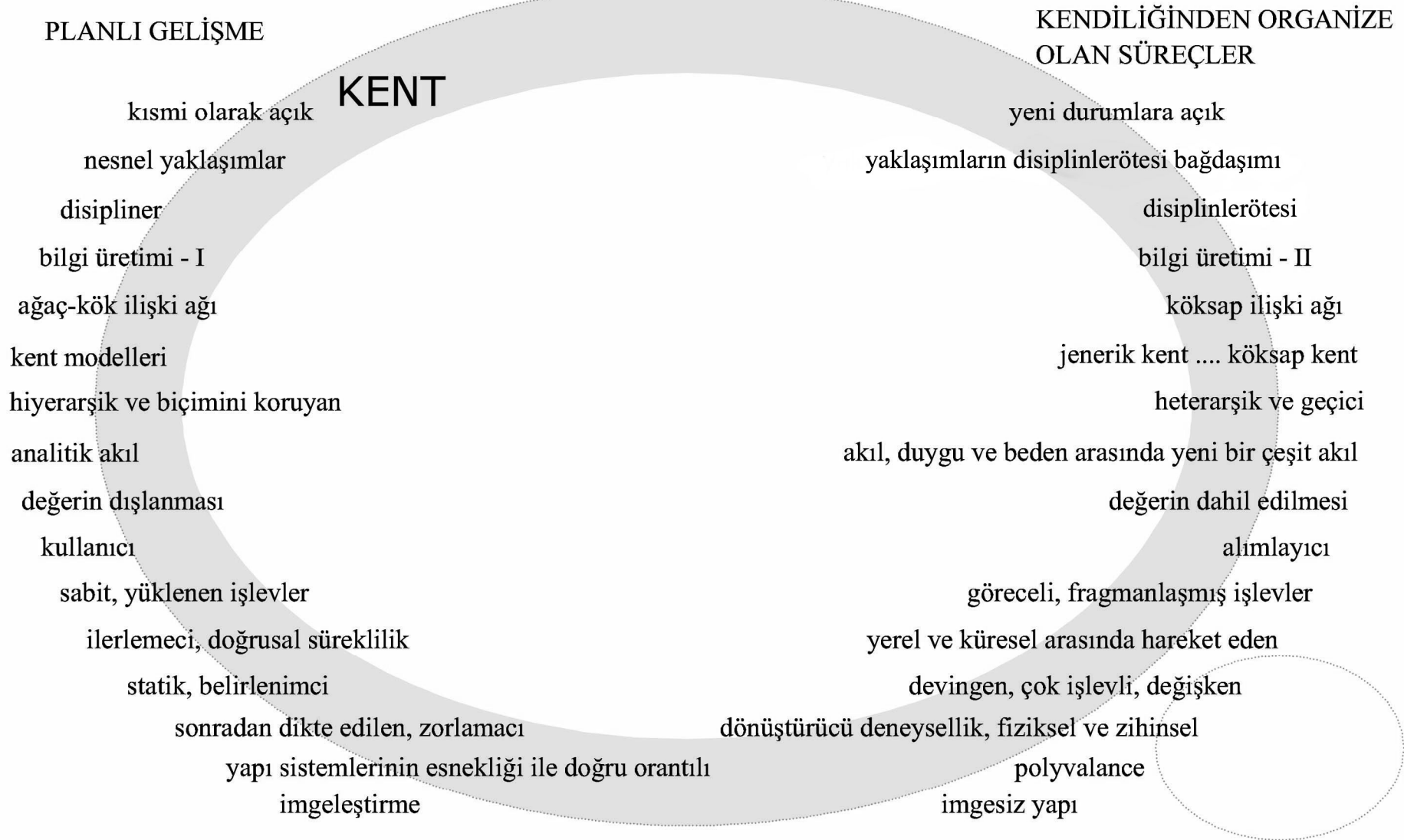
gözlemlendiği, insan-çevre-kültür etkileşimi ile şekillenerek çoğalan bir yapıya sahiptir. Esneklik fragmanı da deneysellik fragmanına benzer bir biçimde, alımlayıcıya yaklaştıkça anlam kazanan bir vurguya dönüşmektedir. Fragmanları birbirine bağlayan köksap bir ilişki ağı, fragmanların boyut ve katmanlardaki mekansallığına bağlı olarak genişmekte ya da daralmaktadır.

TRANSMODERN PARADİGMA

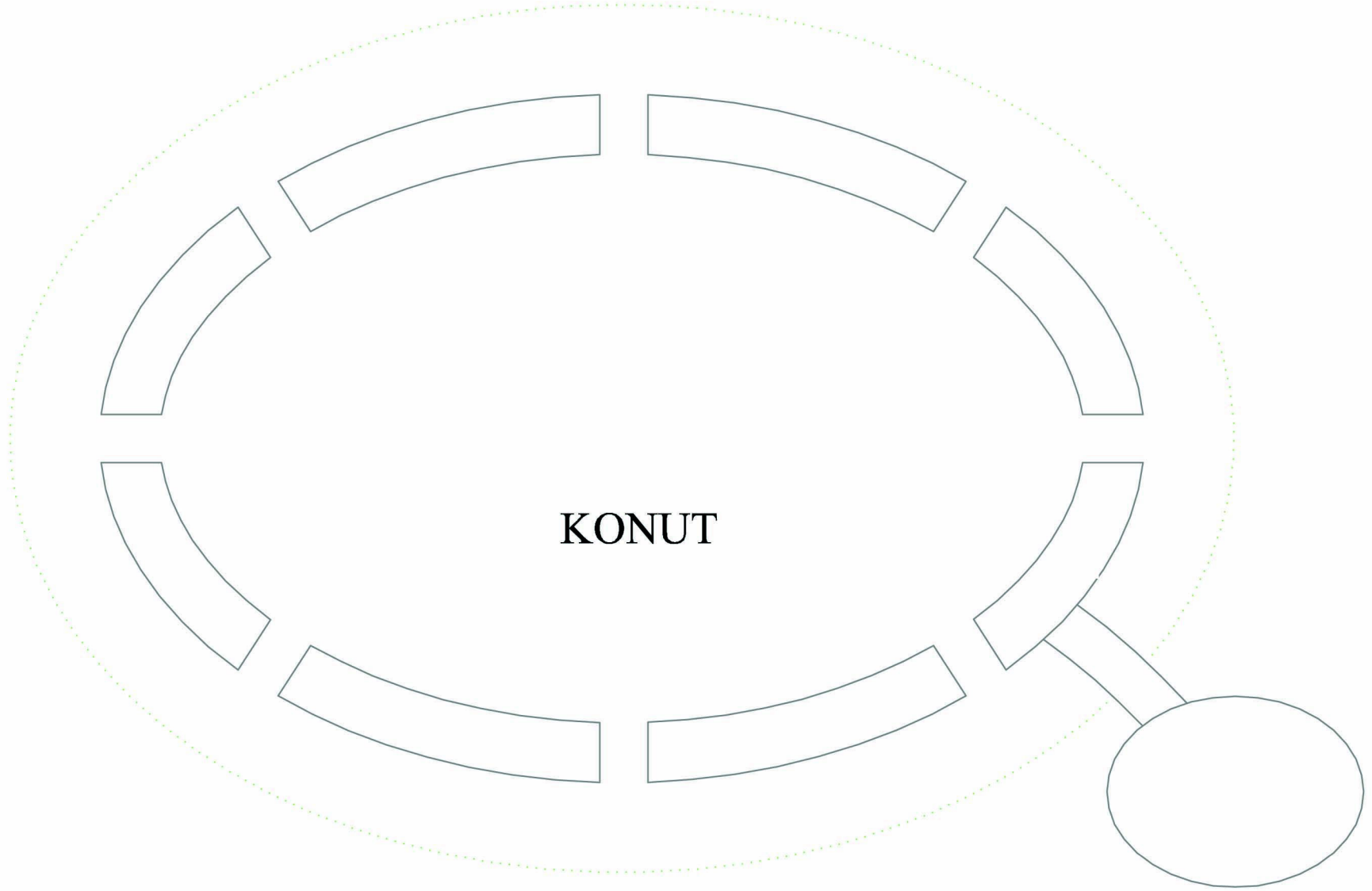
KÜRESELLEŞME

Şekil 5.7 : Çağdaş konutun olay örgüsünde fragmanlar ve ilişkileri*.

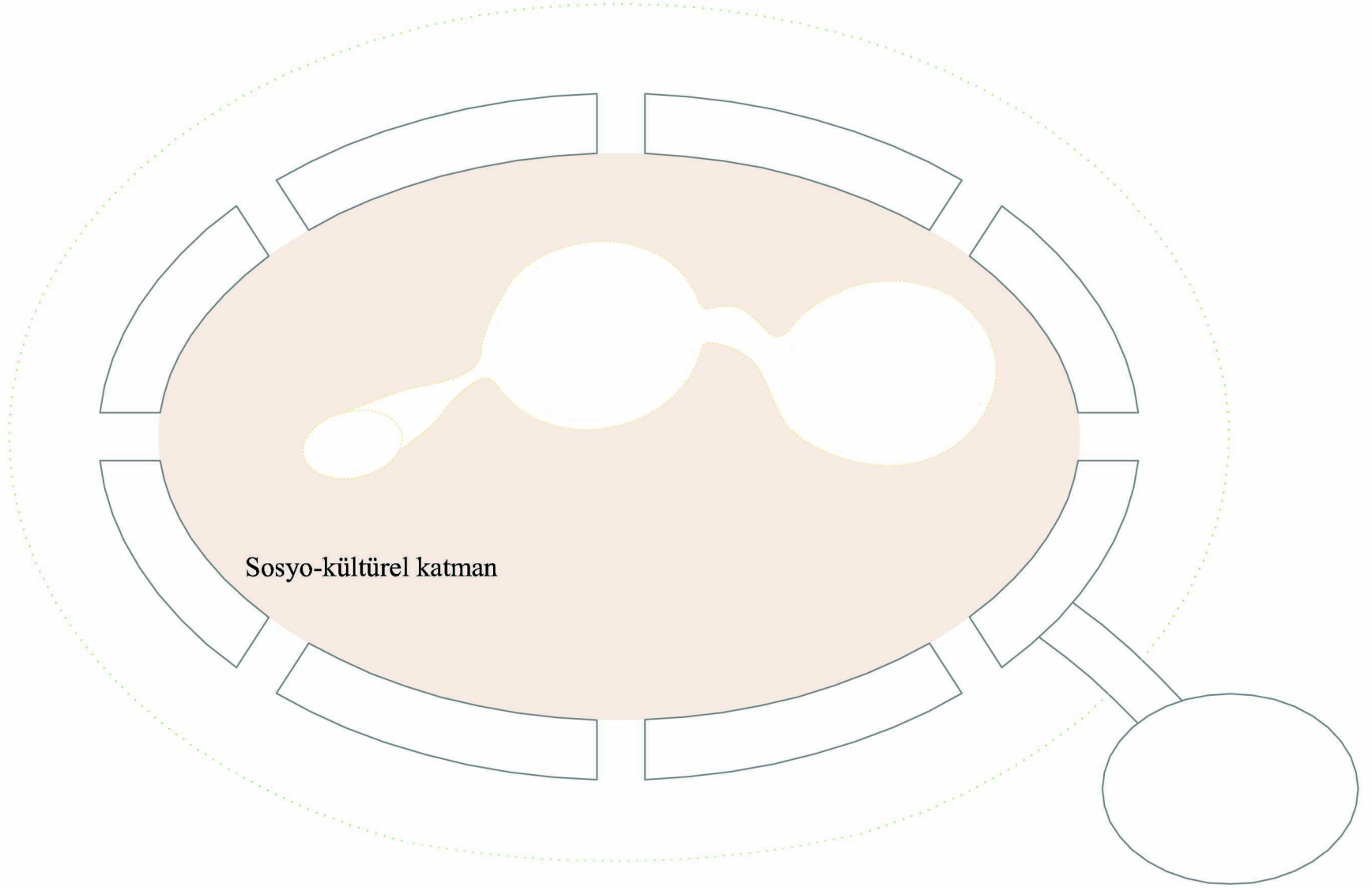
* Şekil 5.7 üç boyutlu olarak tasarlanmıştır;
çıkıtı alındığı durumda şeffaf katmanlar halinde basılarak kesilmeli ve üst üste çakıştırılmalıdır.

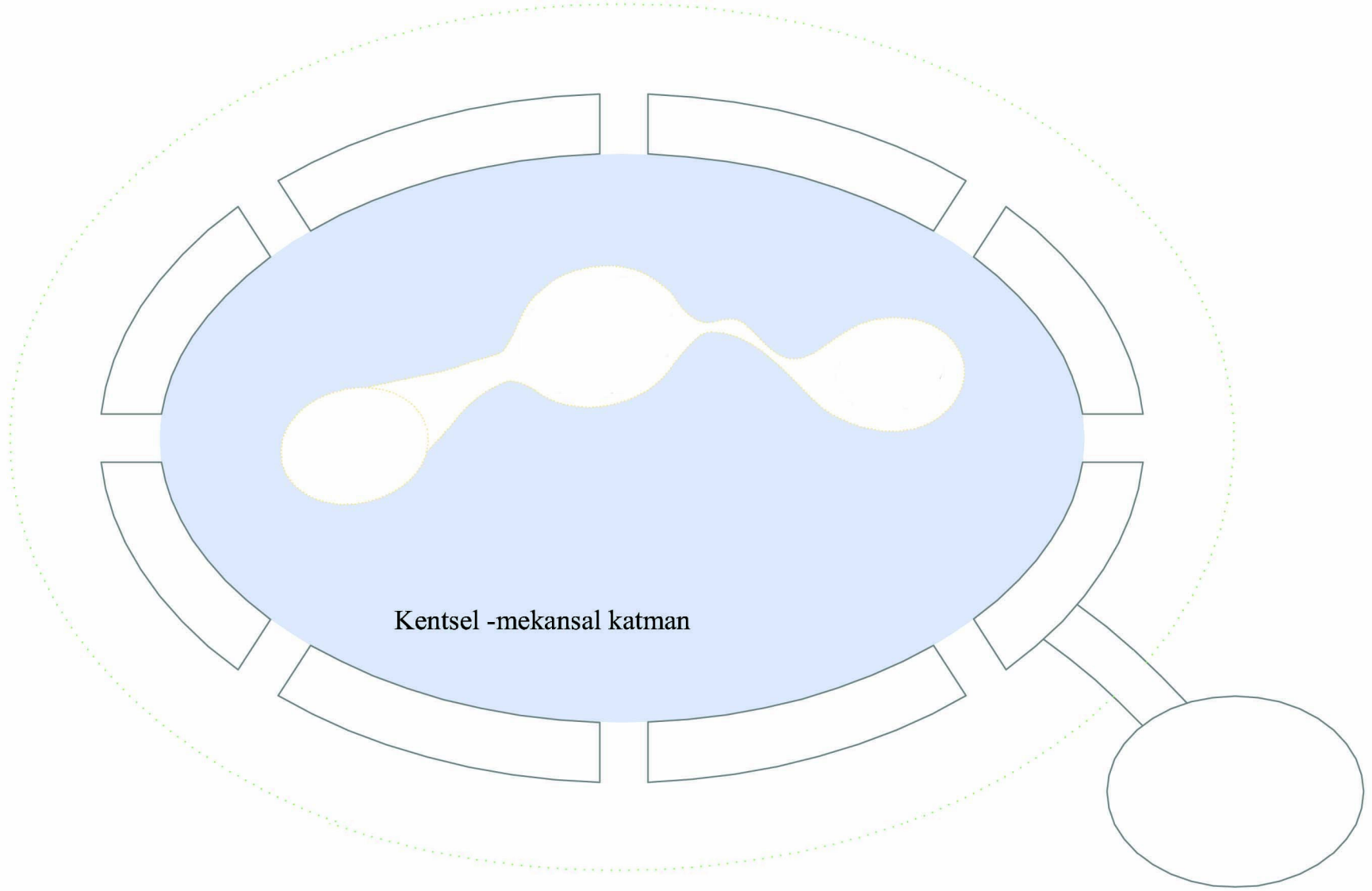
Şekil 5.7.a : Planlı gelişme ve kendiliğinden organizasyon arasında çağdaş konutun olay örgüsü.

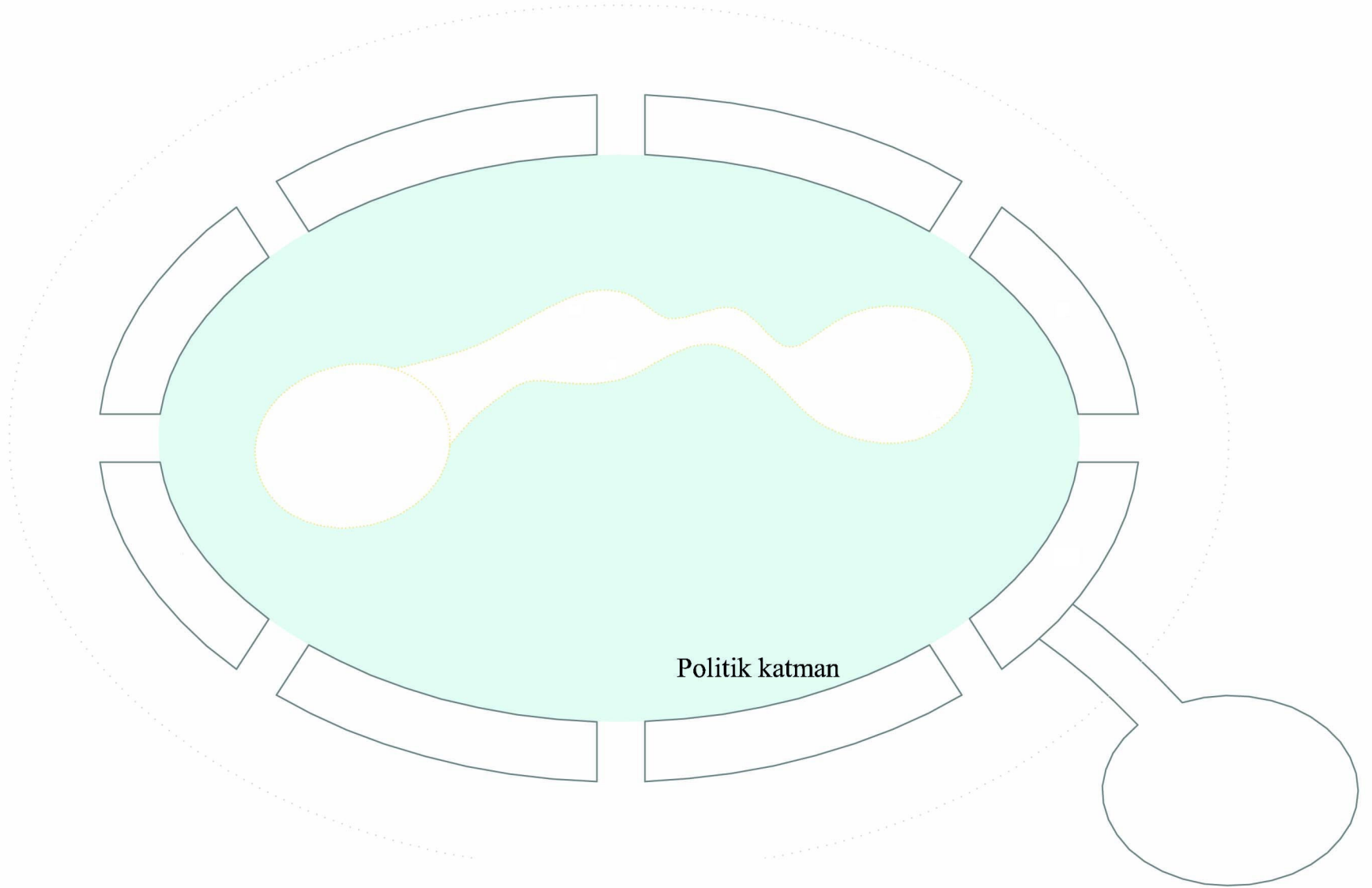
Şekil 5.7.b : Olay örgüsü içinde konutun yeri.

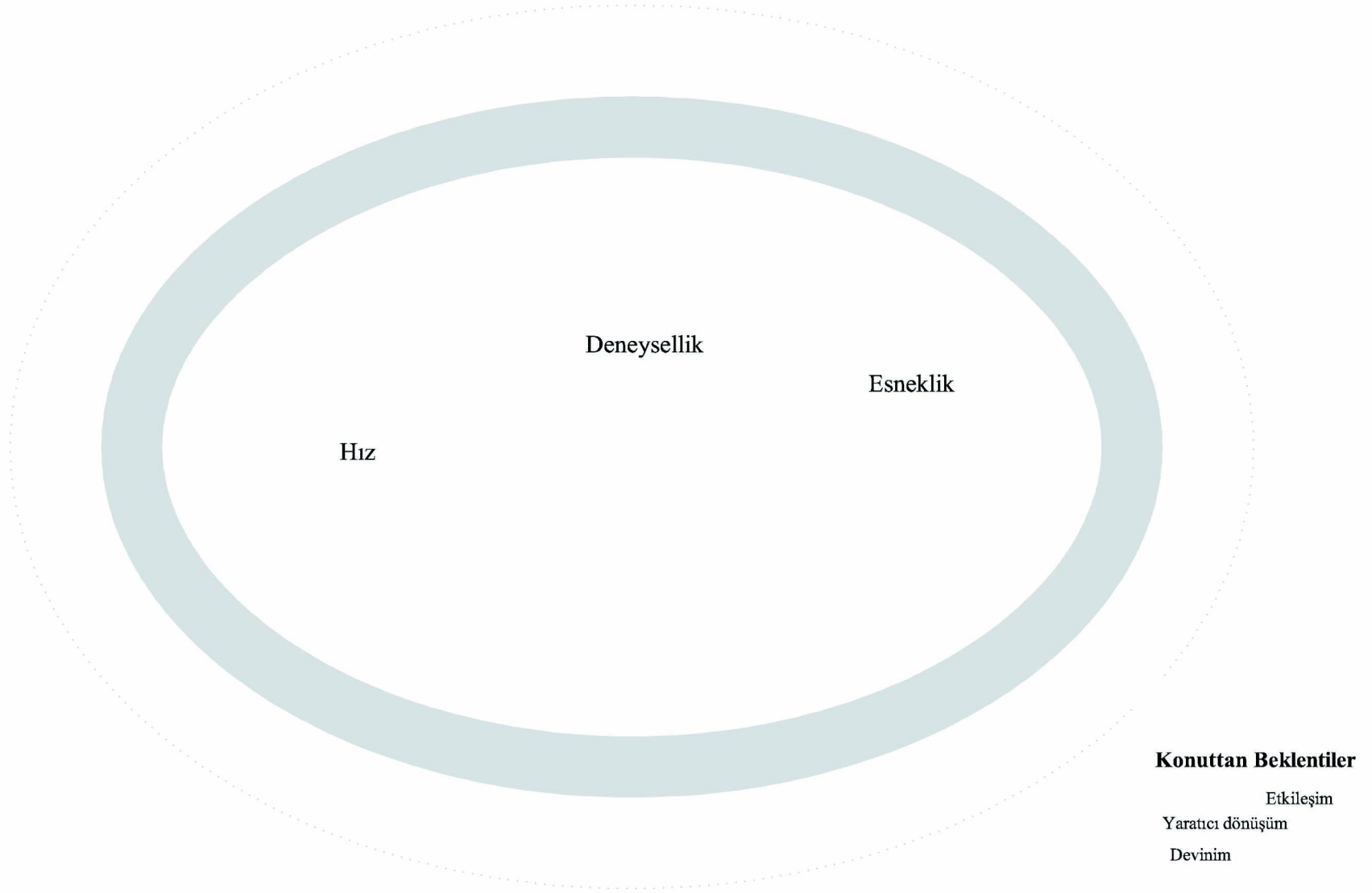
Şekil 5.7.c : Sosyo-kültürel katmanda fragmanlar ve ilişkileri.

Şekil 5.7.d : Kentsel-mekansal katmanda fragmanlar ve ilişkileri.

Şekil 5.7.e : Politik katmanda fragmanlar ve ilişkileri.

Şekil 5.7.f : Çağdaş konutun olay örgüsünde fragmanlar ve ilişkileri.

Şekil 5.7'den de görülebileceği gibi, konutun olay örgüsü, parçalı ve fragmanlardan oluşan kentlerde devingen bir örüntü oluşturur. Örüntü, planlı gelişme ve nesnel yaklaşımları da içeren, kendiliğinden organize olan süreçlere yönelişi içermektedir. Buna göre, çağdaş konutun köksap bir ilişki ağı içinde değerlendirildiğinde, aşağıdaki kavramların ortaya çıktığı söylenebilir.

- Ekonomik aktörler arasında yoğun bilgi değişimi vardır,
- Geleneksel biçimleri reddetmez, yeniye eski içinde bir bütün halinde eklemler,
- Varolan kent modellerinde konut alanlarının kentin geri kalandan oldukça bağımsız bir şekilde olmalarından dolayı konuttan beklentiler; özellikle Avrupa kentlerinde, kırsal alanlarında konut oluşumunu da kente eklemlendirmeye yönelik bir süreklilik sağlanmasına yöneliktir.
- Böyle bir yapıyı yönlendiren kuvvetler: Bilgi ekonomisi, ICT ağları, ekonomik büyüme, doğal, sosyo-ekonomik değişimler, organizasyon süreçleri, kentsel altyapı ve donanım değişimleri, sürdürülebilir bir yaşam çerçevesinde çevresel beklentiler, transmodern paradigma, küreselleşme, politik, sosyal ve ekonomik değişimler olmaktadır.
- Düşük ve yüksek yoğunluklu yapılaşmaların bir arada olduğu, karma kullanım biçimlerine yöneliş; farklılık ve çeşitliliğe cevap verebilme yetisi, ekonomik yararlar ve farklı yoğunlukları karşılamada deneysel yaklaşımlar ön plandadır. Bu yaklaşımı sergileyen konut alanlarının bağımsız, kente eklemlenen, hız, deneysellik ve esneklik odaklı, sürdürülebilir, imge ve imgesiz yapıyı bir araya getirdiği söylenebilir.

Transmodern paradigma da, bir yandan henüz belirmekte olan potansiyele işaret ederken; diğer yandan da aşkınlığa ve imgeleştirmeye gönderme yaparak anlam ve duyumsamaya yönelik zihinsel bir kurgunun belirmesine yol açar. Kent içinde konut, anlamsal açıklığını daha düşünsel bir platformda bulur ve bu şekilde kentin dinamikleri daha görünür hale gelir. Kentsel mekan, çağdaş konutun kendine yeni bir özne talep eden ve arayan bir zemin sağlarken, anlam ise bir alımlayıcı talep eder. Konutun eklemlenme ile ilgili alımlayıcısında yarattığı duyular, kenti oluşturan değerlerin daha net olarak gözlemlenebilmesini sağlar. Kent bir yandan statik ve devingen yapısını korurken, diğer yandan açıklık yaratabilecek konut yaratımı yeni

bir eklemlemeyi kendine kolaylıkla dahil edebilecek açık, deneysellik ve esneklik ile gerçekleşir.

Fragmanlar, konut alanlarını meşrulaştırmayan, onları klasik ve anıtsallaştırılmış bir kentsel odak oluşturma yerine, kentin etrafına yayılma potansiyeli olan bir örüntü yaratır ve kentsel mekanda bir “gözenek” (porosite) yaratan bir mekansallık sunabilir (Marshall, 2001). Fragmanlar, tasarımcı ve alımlayıcı kutuplaşmasını ortadan kaldıran ve kendiliğinden organizasyonlu bir oluşuma yönlenen süreç yaratır.

Narcity, Donau City ve Doğu Liman Bölgesi konut alanlarından yola çıkarak; son on yıldan beri gerçekleştirilmekte olan ve kent belleğinde önemli yer tutan konut alanlarının tasarım ve üretim bağlamındaki kriterlerinde hız, deneysellik ve esneklik fragmanlarının olduğu söylenebilir. Fragmanlar, kentsel politika ve küresel ekonomi ile çevrili olarak konut oluşumlarının ve fiziki üretimlerinin ardındaki söylemlerde yer almakla birlikte, kent içinde yaşayan alımlayıcılar tarafından da algılanmaktadır.

Her konut alanı, küresel söylemin dilini kullanarak ve yerel olandan hareket ederek kendi özerk söylemini geliştirmektedir. Bu şekilde konutun olay örgüsü, kendini kopyalamayan, aynılık içinde farklı coğrafyalarda da tekrarlansa da, bağlamını bulunduğu yer ile kuran köksap bir oluşuma işaret eder. Bu kriterler, konut alanlarının oluşumunda; gerek alımlayıcı, gerekse konut tasarım ve üretim süreçlerindeki aktörler, politikacılar açısından ortak bir uzlaşım ile sonuçlanan beklentiler üzerinden gerçekleşmektedir.

Kent yapılarında gözlemlenen bu değişimler, kent içinde varolan hareketliliği algılayabilecek yeni bir alımlayıcıyı gündeme getirir. Örneğin PLOT Architects’in 2003 yılında Kopenhag’da gerçekleştirdikleri VM Dağ Evleri, kenti bir deneyimleme arayüzü olarak beden diliyle bir oyun alanı halinde yorumlayan Team Jiyo gibi akrobatik gruplar tarafından, kapitalizm ve mekanların deneyim yoluyla eleştirisi haline gelmektedir. Kent kültürünün deney alanı haline gelmesi, kentsel mekan algılamalarının da değişmekte olduğuna işaret etmektedir.

6. TARTIŞMA ve SONUÇLAR

Geleneksel kent merkezleri tarihsel süreç içinde ekonomik büyümenin odağı olarak belirmiştir. Bugün ise geleneksel kent merkezlerinden farklı olarak kent merkezlerinin, metropolitan alanların özelleşmiş bölgelerine doğru yayıldıkları gözlemlenmektedir. Castells ve Sassen'e göre bu sürecin nedeni, ekonomik yığılmanın önemi ve işgücünün yeni ayırımı gibi faktörlerin kentsel-mekansal yapılanma üzerindeki yansımalarından kaynaklanmaktadır (van Criekingen ve diğ., 2004). Değişim, bilgi ekonomisi ve çokuluslu kurumların yeni Avrupa ekonomik alanı ve dünya ekonomisi üzerindeki yönlendirici etkisi kent yapılarının da dönüşümünü gündeme getirmektedir (Shane, 2005).

Günümüz kentleri, geleneksel kentlere kıyasla ekonomik ve sosyal güçler tarafından daha etkin bir biçimde temsil edilen, merkezi ve tek bir otorite yerine kentsel yoğunlaşmanın (*urban agglomeration*) etkisiyle şekillenen bir yapıdadır (Marshall, 2001). Diğer bir tanımla, kentler; geçmişteki mekanistik ve organisist (*organicism*) yaklaşımlarının merkezi güç ve yönetsel planlama biçimlerinden farklılaşarak parçalı ve özerk birimlerinde oluşan, merkez ve periferinin içiçe geçtiği kaotik bir yapıya dönüşmektedir (Shane, 2005). Ancak ekonomik ve politik açıdan kentsel sınır ve merkezlerin değişerek belirsizleşmesi, kentleri bütüncül bir açıdan anlama ve anlamlandırma için yeterli veri sağlamamaktadır. Kentler, değişik, göreceli hızlarda gelişen ve çoğulculuğa dayalı çok amaçlı bir organizasyon ve bilgi akışı olarak tanımlanabilmektedir (Lynch, 1960).

Hızla değişen kentlerde, kentin tüm değişken yapıları arasında yeni konut örüntüleri; servis hizmetleri, ekonomik yığılma, periferik genişleme, altyapı, işgücü ve uzmanlaşmanın daha etkin bir biçimde sağlanarak daha canlı ve rahat bir çevre yaratma düşüncesiyle gelişme göstermektedir. Günümüzde kentsel mekan ve konut üretiminde meydana gelen bu değişimler, dönüşümü talep eden bir sistemin belirsizlik ve aynılık prensiplerini içermektedir. Bu bağlamda, kent ve konutta kurulacak olan yeni anlamlar dizgesi; “güç istenci ve oluş” gibi çağın vazgeçilmez yaşamsal metaforların yeniden ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bugün kent içinde

anlam, kent yapılarında ortaya çıkan belirsizliklere karşı gelişen ve değişime uyum sağlayarak kendi çoğulluğunu yaratabilen alternatif yaratabilen bir olay örgüsünün yaratımı ile kurulmaktadır. Geçmişten bugüne dek, konutu kentten ve alımlayıcısından ayırmaya ya da bütünleştirmeye yönelik olan eğilimler sonucunda, konutta birçok anlam değişikliği meydana gelmiştir. Bu başkalaşım sürecinde, konutta farklılaşma ve dönüşüm esaslı olan yaklaşımların, planlama stratejileri ve konut sektöründeki aktörlerin ilişkileri üzerinden yeniden anlamlandırılması gerekmektedir.

Diğer yandan, kentlerin içinde giderek artan karmaşa ve belirsizliğin konut alanlarını tasarım ve üretim bağlamında dönüştürdüğü gözlemlenmektedir. Karmaşa ve belirsizlik, konut aktörlerinin ve alımlayıcılarının belirsizliğe karşı yetkin bir söylem geliştirebilecek kapasitede özerk ve yerel bir olay örgüsü oluşturmaya yönelmektedir. Konut alanlarının olay örgüsü; küresel bir biçimde gelişen değerlere yönelen, kendi içsel bağdaşımını da bağlı bulunduğu yapıyı çevreye dayandıran örüntüler üzerinden belirlemektedir.

Bu çalışmada; İstanbul Narcity, Viyana Donau City ve Amsterdam Doğu Liman Bölgesi konut alanları çağdaş konutun geçirdiği değişim açısından birer örneklem olarak irdelenerek, geleceğin konut ve konut alanlarının oluşumunda çok katmanlı bir ilişkinin varlığına bağlı olarak disiplinlerötesi bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu yaklaşım, konut araştırmacısının konuta sosyoloji, ekonomi ya da biyoloji gibi farklı disiplinlerin içinden bakmaya çalışarak anlamlandırıldığı bir çerçeve ile kurulmuştur. Disiplinlerötesi yaklaşım ile, araştırmacının da alımlayıcı olarak çağdaş konut oluşumunu anlama ve anlamlandırma sürecinin bir parçası olduğu bir yöntem izlenmiştir. Düşünümsel metodoloji bağlamında irdelenen kent ve konut alanlarının etkilerini yerinde deneyimleyerek; uzmanlar, tasarımcılar ve konutlarda yaşayanlar ile yapılan görüşmeler ve literatür araştırması ile çapraz okumalar yapılmıştır. Eşzamanlı olarak, yeni beliren konut alanları, konut kurumları ve insanların yaklaşımlarıyla ilgili olarak İstanbul'da deneysel bir performans-kamusal sanat projesi gerçekleştirilmiş ve ileri sürülen fragmanlar sorgulanarak test edilmiştir. Bu şekilde farklı yaklaşımlar ile, çağdaş konutun olay örgüsünün fragmanlar üzerinden daha net olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

Çalışma kapsamında ele alınan konut alanlarının olay örgüsü, içinde buldukları kentlerin politik söylem ve yerel ekonomileri ile şekillenmekte ve gösterdikleri

ekonomik örgütlenme, üretim-tüketim ilişkileri, yaşam ve konut örüntüleri açısından birbirinden ve ülkenin geri kalanından farklılıklar göstermektedir. Ele alınan üç konut alanını kent mekanına eklemlendiren değerler; kendi örüntüleri dahilinde dönüşüm içinde olmaları ve konut üretimi ile tasarım döngülerinde yeni ve canlı birer kent anlatısı sunmalarıdır. Bu çerçevede; konut ve yaşam alanları açısından ele alınan üç kentin ortak özellikleri heterojen, melez olmaları ve çoğul kimlikler taşımalarıdır.

Varolan kent örüntülerinin deşifre edilmesinde, konut oluşumundaki yansımaları hız, esneklik ve deneysellik olarak tanımlanan fragmanlar üzerinden tartışılmıştır. Çağdaş konutun oluşumunda ve değişen anlamlarını etkileyen ve yönlendiren bu üç fragmanın göreceli olarak önem taşıdığı sonucu ileri sürülmektedir. Hız, esneklik ve deneysellik fragmanlarının, yeni açılımlar yaratan birer fragman olarak, geleceğin konut kavramının biçimlenmesinde etkili olacağı söylenebilir. Fragmanlar, kentsel mekanların ve işlevlerin aralarındaki engellerin rastlantısal oluşumu için kent anlatısını özgür kılarak, alımlayıcı için yeni metafor açılımları üretebilmektedir (Shane, 2005).

Hız, deneysellik ve esneklik fragmanlarının aralarındaki ilişkileri tanımlamak için bir oyun benzeşimi kullanılabilir. Fragmanlar arasındaki ilişki, Shane'nin kent düzeyleri arasındaki ilişkileri tanımlamak için kullandığı oyun derecelendirmesine benzetilebilir: Birinci derecede birbirleriyle etkileşim içinde olmayan taşlardan oluşan “domino”, ikinci derecede birbirine dokunmayan ama ilişkili olan taşlardan oluşan “satranç”, üçüncü boyutta ise birbirlerine eklemlenerek bütünleşen “yapboz” (Shane, 2005). Fragmanlar sadece İstanbul, Viyana ve Amsterdam'da değil, diğer Avrupa kentlerinde de gözlemlenmekte ve deneyimlenebilen ve genelleştirilebilen kavramlardır. Bu üç örneklem konut alanı, Avrupa genelinde çağdaş konutun geçirmekte olduğu değişimlerin bir özeti olarak küresel ölçeğe taşınabilir.

İstanbul'da çağdaş konutun hız ve temsil edilme süreci, küresel ağlara eklemlenme çerçevesinde, temelde farklılık üzerinden yola çıkarak metaforlara açık bir yapı gösterir. Narcity örneğinde, yeni kavramların kentsel ölçekte yaratabileceği dönüşümler; tüketici odaklı ilgi ve hız kavramını ortaya çıkartmaktadır. Narcity, İstanbul'un köksap ilişki haritasında açıklık kavramı ile ilgili olarak geleceğin konutuna referans vermektedir. Bu harita, kavramların ve kabullerin benzeşim / çarpıtma yoluyla yeniden işlendiği bir deney sahnesi iken, bu sahnede Tanyeli'nin de

ifade ettiği gibi, 1980'lerden itibaren İstanbul'da ortaya çıkan metropolleşme ve onun getirdiği bir çeşit metropol korkusuyla kent ile bütünleşememe sorunu da yer almaktadır. Bu aynı zamanda, Osmanlı'dan Cumhuriyet modernleşmesine kadar uzanan değişim sürecinde, "sadece bozulana onaran" bir anlayışın devamı olarak yorumlanabilir (Tanyeli, 2004). Bu noktada, hız ve ilişkili olduğu devinim kavramı, İstanbul'da konut üretim süreçlerini yönlendiren diğer fragmanlardan daha belirgin bir biçimde görünür olmaktadır.

İstanbul'da konut piyasasının niceliksel açıdan dengeye ulaşması ve kaynakların azalıyor olması, konut tasarımında niteliksel arayışların ön plana çıkmasını beraberinde getirmektedir. Konutun niteliksel kriterlerinin önemli bir bileşeni olarak alımlayıcı, İstanbul için konutun tüketimi açısından daha fazla yönlendirici olmaktadır. Viyana ve Amsterdam'ın ise, konut üretiminin sosyal bir anlayışa dayanmasından dolayı alımlayıcının göreceli olarak daha az yönlendirici olduğu söylenebilir.

Alımlayıcı açısından ele alındığında, Doğu Liman Bölgesi'nde konut üretiminin küresel ölçekte varolan rekabet ile genişleyen bir mimari pratik sürecinin içinde olduğu gözlemlenebilir. Alımlayıcı, konut üretiminin işleyişinin vurgusunu yapan temsili biçimler ile çevrelenmiştir. İşleyişinin vurgusunu yapan bir ifade, konutta bir strateji olarak, tam olarak alımlayıcının ağına bırakılmış bir belirlenimsizlikten öte; örülen, dikte edilen ve serbest bırakılan bir ağdır. Bu ağ; Keyder'in belirttiği gibi, İstanbul'un küreselleşmesi için gösterilen çabanın tüketim kültürü üzerindeki yansımaları olarak düşünülebilir (Erkip, 2000). Böyle bir ağ, Amsterdam'daki gibi pragmatik bir geleneğe dayanmamasına rağmen, İstanbul'da hız ve gücün temsili olmaktadır. Avrupa kentlerinin çoğu için ise bu durum, çoğunlukla küreselleşme ve transmodern paradigmanın getirdiği öteki kavramının kabulü ile önem kazanmaktadır.

Çağdaş kentlerde, konutu kente eklemleyen fragmanların Deleuze ve Guattari'nin tanımladığı biçimde, başı ve sonu olmayan köksap bir ilişki ağı içinde yer aldığı ileri sürülmektedir. Kentler giderek, yaratıcılığın daha fazla yer aldığı gelişim ve değişime açık bir yapı sergilemektedir. Bu yapı, konut oluşumunda bir yapıbozum, diğer bir deyişle köksap ilişkisine dayanan bir yaklaşım olarak değerlendirilebilmektedir.

Kentlerin giderek köksap ilişki sergileme yönündeki strateji değişiklikleri, fragmanların daha belirgin olarak ortaya çıktığı ve konut alanlarının kent ve alımlayıcısı ile kurduğu daha kavramsal ve üstü örtük bir ilişkiden yaratmaktadır. Bu katmanlı ilişki, arketip ve yenilik arasında modernitenin aldığı eleştirel tavrın gücünü yitirmesi ile geçmişteki büyük anlatının özne ve nesne ilişkilerinin baskın bir ögesi olma durumunun tersyüz edilmesi ile ilintili olmaktadır.

Daha önceki bölümlerde gösterilen çizelgelerde, kent içindeki farklı kent modellerinin ilişkilendirilmeleri, ya da birbirine eklemelenmeyen modellerin bulunması modellerin etkilerinin tarihsel süreç içinde değişime uğradığının göstergesidir. Farklı durumlara açıklık ve olasılık sunan bir kent metodolojisi bağlamında jenerik kent ya da köksap kent; kenti bir bilgi üretimi yapan mekan ağı olarak görmekle eşdeğerdir. Köksap, yaşayan bir ağ olduğu için, anlamlandırma, anlık bir kesitten anlaşılabilir. Yeniden okuma da bu anlamda, bir arakesitte, bu ağın farklılığını ortaya koymakla gerçekleşir ve her alımlayıcısı için gözlemlenebilir, deneyimlenebilir ve yönlendirici köksap düğümleri, ya da kavramsal tuğlalar inşa eden fragmanları içermektedir. Fragmanların deşifre edilmesi, çağdaş kentlerin konut ile olan ilişkisinde değişken, belirlenimsiz, özerk olay örgülerini ortaya koymak için farklı açılımlar yaratabilir.

Narcity, Donau City ve Doğu Liman Bölgesi'nde gözlemlenen ve deneyimlenen konut alanlarından ortaya çıkan sonuçlara göre; kentler giderek çok çekirdekli hale gelirken; homojenleşmeyi de beraberinde getirmesine rağmen, yeni konut alanları zaman ve mekansallık açısından köksap bir kent ağında olduğu gibi, açılım yaratabilecek bir olay örgüsü oluşturmaktadırlar. Bu oluşum, kontrollü kentleşmeden çok çekirdekli alanlara doğru olan eğilimler çerçevesinde, konut üretimini de değişken, farklı anlatı kurabilen bir oluşum ile yönlendirmektedir. Buna göre yeni konut alanlarında ortaya çıkan ve yaşam örüntülerini şekillendiren etkenler ve değişimler:

- Kendi olay örgülerini yeni kentsel anlatılar içinde eklemlemeleri,
- Açık ve esnek planlama anlayışına yönelmeleri, yaratıcılık ve motivasyon içermeleri,
- Karma kullanıma yöneliyor olmaları, farklı mimar ve tasarımcılar tarafından tasarlanan farklı dil bütünlüğüne sahip olmaları,

- Söylemlerinde beliren “yeni kentsellik” anlayışı, küreselleşmeye olan açıklık; eklemlemeye dair deneysel arayışlar içinde olmaları,
- Konutun söyleminde bir vurgu yaratmaları; bugünden çok geleceğin konutuna referans veren bir topografya / yüzey olmaları, geçiciliğe ve dönüşüm olgusuna işaret etmeleri; geçmiş dönemlerden daha baskın bir biçimde belirsizliğe ve mekansal kırılmaya yönelik bir arayışın temsili olmaları,
- Köksap bir ilişki ağına referans vermeleri, imgesiz bir düşünme biçimine doğru çağrışım yapmaları,
- Alımlayıcı ile kurulan yeni ilişkilere işaret etmeleri,
- Yerel ile küresel, politika, kurum ve birey ilişkilerinde arada olma durumu yaratmalarıdır. Arada olma durumu, fragmanlar arasında da beliren ve konutun olay örgüsünün birçok noktaya çekilebiliyor olmasından dolayı kaygan bir ilişki ağı içindedir,
- Bununla birlikte, değişimin geçmişe göre kent içindeki devinim ile daha fazla ilişkili olması, çağdaş konutun yarattığı olay örgüsünü ve yeni kent anlatılarında beliren hareketliliği algılayabilen bir eleştirel okumaya ve dilsel bir yapı / ya / sızlığa kaymaları ve alımlayıcının değişimine işaret etmeleri, olarak ifade edilebilir.

Geçmişte teknoloji, kültür farklılıklarını gözardı ederek ve dünyayı birleştirerek homojen hale getirme aracı olmuştur. Bugünün teknolojisi ise, tikel koşullara, kültür ve geleneklere adapte olma bağlamında dönüşüm yaratmaktadır. 21. yüzyılın füzyon, fizyon ve çeşitli teknolojileri, Kurokawa (1994), yeni planlama araçlarını da yönlendirerek, gerçek bir yaratıcı katılım için pragmatizmin ötesine geçen, yaşamın yaratıcı yönlerinin kendiliğinden ortaya çıktığı ve sürdürülebilir bir yaklaşımı yaratır (Petrescu, 2005). Bu da, konutun alımlayıcısı ve tasarımcısı arasında fragmanların anlatısının serbest bırakılmasıyla gerçekleşen, bir planlama aracından çok, köksap ilişki ağı ile gerçekleşen bir organizasyon biçimi ile gerçekleşebilir.

Konutun olay örgüsünde fiziksel bileşenler ve bileşenlerin aralarındaki organizasyondan çok, kavramların dilsel açıdan anlamı önemli olduğu ileri

sürülebilir. Bu anlam çeşitliliği, konutun gerek alımlayıcı, gerekse tasarımcı arasındaki ve konut üretim sürecinde yer alan aktörlerin yaklaşımı ile oluşur. Ele alınan konut alanlarında gözlemlenen “altyapı” kavramının vurgusu, çağdaş konutun teknoloji ve küresel kentler ile olan etkileşim ihtiyacını ifade etmektedir. Bu kavramın, konut alanlarının oluşum söylemlerinde yer almasının, konutun işleyişine dair olay örgüsünü ya da oluşum stratejisini daha okunaklı ve net hale getiren bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

Yeni konut alanlarını kente bağlayan ve onunla etkileşime sokan unsurlar; parçalanmakta olan toplumsal uzlaşımlar çerçevesinde kent ve bireyler üzerinde, doğal bir eklemlenme ile bütüne katılmasını gerektiren ve özne ile nesnenin arasında kurulması gereken yeni bir ilişkiyi ortaya çıkartmaktadır. Yeni konut alanları da yeni bir *flaneur*'u talep etmektedir. Konutun açık olma söylemi karşısında, konut alanını bütünleşmeye çok da dahil etmeyecek bir anlatıda gerçekleşmektedir.

Yeni planlama aracı “şehinsel küratörlük” olarak tanımlanmaktadır (Petrescu, 2005). Mimarin, müşteriler, enstitütüler ve kullanıcılar arasında konumlanmasıyla gerçekleşen bu yaklaşım, sanat yönetiminde yer alan köksap ilişki ağında merkezi olmayan ve küratörün anlamını inşa etmeyi sanatçılara ve alımlayıcılarına devrettiği yaklaşım ile bütünleşebilir. Günümüzde düşünsel yapı, konutu ya da yerleşim alanını planlamacı-üretici-tasarımcı-kullanıcı arasında kapalı gelişen bir süreç olmaktan çıkarır ve onu “bir başka kullanıma sokan” açık ve esnek bir sürece yönlendirir. Bu bakış, temelde konut üretiminin bitmemiş bir süreç ve deneyimlemeye açık hale getirir. Kendini ifade eden “anlatıcı form” ortadan kalkarak, konutun ve kentin olay örgüsünü imgesizlik yaratarak dönüştürür.

Çağdaş kültürün konut oluşumuna getirdiği temel kavramlar; hız, deneysellik, esneklik fragmanları olarak ele alınabilir. Konutun “yeni dönüştürücü unsurları” haline gelen bu fragmanlar birer metafor olarak konutun olay örgüsünde yeni açılımlar yaratmaktadır. Konut alanlarını kente eklemlendiren çok yönlü değerlendirilmesi kent içinde yaşanan tüm bu değişimleri ve örüntüleri anlayabilme, Nicolescu'nun tanımladığı disiplinlerötesi bir bakışla kavranabilir. Kentleri henüz bitmemiş bir üretimin temsili olarak görme, bütüncül bir açıdan disiplinlerötesi yaklaşım ile ele alındığında yeni haritalamalar yaratabilir.

İmgesiz bir bakışın oluşumunda, disiplinlerötesi yaklaşımın, geleceğin konut alanlarının bütünlük içinde tasarlanabilmesi ve belirlenimsizliğe karşı esneklik

sunması için kullanılabilceği ileri sürülebilir. Böylesi bir yaklaşım, tasarımcı ve alımlayıcı açısından varolan sınırların; kullanım, işlevsellik, barınma gibi tanımlamalardan uzaklaşarak birer örüntü haline gelen ve kendiliğinden organizasyonlu bir süreç yaratımına yönelik olduğu söylenebilir.

Fragmanların alımlayıcı tarafından okunaklılığının sağlanabilmesi için olay örgüsünü imgesiz hale getiren açık bir ağ yapısına gerek vardır. Düşünme biçimleri ve mimarlık arasındaki yaklaşımlar, konut alanlarında da metafor olarak postmodernizm, artyapısalcılık ya da doğrusal anlatılardan çok yeni bir ilişkinin kurulmasını gerektirmektedir. Bu da, parçalanmakta olan kentlerin farklı katmanlarında yer alan fragmanların, disiplinlerötesi yaklaşımla bir moleköl yapısı gibi oynanarak, yer değiştirerek, esneterek yeni bir kent DNA'sının oluşumunda bir araç olabilir.

KAYNAKLAR

- Abrahamse, J. E. ve diğ.**, 2003. Eastern Harbour District Amsterdam: Urbanism and Architecture, NAI Publishers, Rotterdam.
- Alexander, C.**, 1979. The timeless way of building, Oxford University Press.
- Alexander, C.**, 1965. A city is not a tree, *Architectural Forum*, **122**, 1, 58-62.
- Allen J., Massey, D. ve Pryke M.**, 1999. Understanding cities, Unsettling cities: movement, settlement, The Open University Press, Routledge.
- Allen, C.**, 2005. "On the Social Relations of Contract Research Production: Power, Positionality and Epistemology in Housing and Urban Research", *UK Housing Studies*, **20**, 6, 989-1007.
- Alvesson, M. ve Sköldberg, K.**, 2000. Reflexive Methodology: New vistas for qualitative research, Sage, London.
- Anon**, 2003. Amsterdam,1900-2000, Boyut Yayınları, İstanbul.
- Appadurai, A.**, 1996. Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization. Minneapolis Press, London.
- Bains, P.**, 2002. Subjectless Subjectivities, in *A Shock to Thought, Expression After Deleuze and Guattari*, 101-117, ed. Massumi, B., Routledge, London.
- Ballantyne, A.**, 2005. Architecture theory: A Reader in Philosophy and Culture, Continuum, London.
- Ballantyne, A.**, 2007. Deleuze and Guattari for Architects (Thinkers for Architects), Routledge, New York.
- Bateson, G.**, 1987. Steps To An Ecology Of Mind: Collected Essays In Anthropology, Psychiatry, Evolution, And Epistemology, Jason Aronson Inc., USA.
- Barley, N.**, 2000. Breathing Cities: The Architecture of Movement, Birkhäuser, Basel.
- Barthes, R.**, 1977. Image-Music-Text, Fontana Press, London.
- Basset, K. ve Short, J.**, 1980. Housing and Residential Structure: Alternative Approaches, Routledge and Kegan Paul, London.
- Berg, K., Veer, J. ve Schuiling, D.**, 2004. "The Amsterdam Housing Market and the Role of Housing Associations", Amsterdam Federation of Housing Associations, *GBER*, **6**, 1, 5-15.
- Best, S. ve Kellner, D.**, 1991. Postmodern Theory: Critical interrogations, Guilford Press, New York.
- Betsky, A. ve Eeuwens, A.**, 2004. False flat: Why Dutch Design is so Good, Phaidon, London.

- Bilgin, İ.**, 2008. Viyana Chicago: Metropol ve Mimarlık, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Borsdorf, A.** 2004. "On The Way To Post-Suburbia? Changing Structures in the Outskirts Of European Cities" in *European Cities Insights on Outskirts Structures*, 7-30, eds. Borsdorf, A. ve Zembri, P., Cost Action, C10.
- Bosma, K., van Hoogstraten, D. ve Vos, M.**, 2003. John Habraken and the SAR (1860-2000), NAI Publishers, Rotterdam.
- Boyer, M. C.**, 1994. The City of Collective Memory, MIT Press, Massachusetts.
- Buchanan, I.**, 1999. A Deleuzian Century, Duke University Press, Durham.
- Buurman, M.**, 2003. "KNSM Island", in *Eastern Harbour District Amsterdam: Urbanism and Architecture*, 58-63, eds. Abrahamse, J. E. ve diğ., NAI Publishers, Rotterdam.
- Castells, M. ve Hall, P.**, 1994. Technopoles of the World: The Making of Twenty-First-Century Industrial Complexes, Routledge, London.
- Clapham, D.**, 2002. Housing Pathways: A Post Modern Analytical Framework, *Housing, Theory and Society*, **19**, 57-68.
- de Certeau, M.**, 1984. The practice of everyday life / Michel de Certeau; çev. Rendall, S., University of California Press, Berkeley.
- Cordula R.**, 2005. That City Is Mine!: Urban Ideal Images in Public Debates and City Plan Amsterdam-Rotterdam 1945-1995, UvA, Amsterdam.
- Coyne, R.**, 2008. The Net Effect: Design, the rhizome, and complex philosophy, *Futures*, **40**, 6, 552-561.
- De Landa, M.**, 2000. A Thousand Years of Nonlinear History, Zone Books, New York.
- De Waal, J.**, 2003. Living in the Eastern District in *Eastern Harbour District Amsterdam: Urbanism and Architecture*, 81-85, eds. Abrahamse, J. E. ve diğ, NAI Publishers, Rotterdam.
- Debord, G.**, 1983. The Society of The Spectacle, Detroit, Black and Red.
- Deleuze, G. ve Guattari, F.**, 1987. A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia; University of Minnesota Press, New York.
- Delugan, R. ve Meissl, E.**, 2002. State of Flux, Delugan_Meissl Architects, Vienna, April 20 - June 9, 2002.
- Després ve diğ.**, 2011. Implementing Transdisciplinarity: Architecture and Urban Planning at Work, in *Transdisciplinary Knowledge Production in Architecture and Urbanism. Towards Hybrid Modes of Inquiry*, **11**, 33-49, eds. Doucet, I. and Janssens, N., Springer, Dordrecht.
- Eco, U.**, 1992. Açık Yapıt, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Ellin, N.**, 1999. Postmodern urbanism, Princeton Architectural Press, New York.
- Enichlmair, C. ve Borsdorf A.**, 2007. Vienna Erberger Mais: Public-sector driven long-term planning strategies in *Framing strategic Urban Projects: learning from current experiences in European urban regions*, 223-

- 246, eds. Salet, W. and Gualini, E., Routledge, London and New York.
- Ergün, N.**, 2006. Gentrification Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği, içinde *İstanbul'da Soylulaştırma: Eski Kentin Yeni Sakinleri*, 15-30, ed. Behar, D. ve İslam, T., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Erkip, F.**, 2000. Viewpoint Global transformations versus local dynamics in Istanbul Planning in a fragmented metropolis, *Cities*, **17**, 5, 371-377.
- Falzon, C.**, 1998. Foucault and Social Dialogue: Beyond Fragmentation, Routledge.
- Fransen, B.**, 2007. Sosyolog, Loods 6, Amsterdam, Kişisel görüşme.
- Friedman, Y.**, 2006. Continent-city. A historical excursus on the city, *Domus*, **896**, 15-19.
- Forty, A.**, 2000. Words and Buildings: A Vocabulary of Modern Architecture, Thames and Hudson, London.
- Förster, W.**, 2007. 80 Years Of Social Housing In Vienna, Alındığı tarih 11.06.2009, <http://www.wien.gv.at/english/housing/promotion/rtf/socialhous.rtf>
- Fry, T.**, 2011. Getting over Architecture: Thinking, Surmounting and Redirecting, in *Transdisciplinary Knowledge Production in Architecture and Urbanism. Towards Hybrid Modes of Inquiry*, **11**, 15-32, eds. Doucet, I. and Janssens, N., Springer, Dordrecht.
- Gausa, M. ve Salazar, J.**, 2002. Housing / single Family Housing, Birkhäuser, Actar.
- Graafland, A.**, 2000. The Socius of Architecture, Amsterdam, Tokyo, New York, 010 Publishers, Rotterdam.
- Gibbons, M. ve diğ.**, 1994. The new production of knowledge: The dynamics of science and research in contemporary societies, Sage, London.
- Giddens, A.**, 1998. Modernliğin Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A.**, 1990. The Consequences of Modernity, Polity Press, Cambridge.
- Giddens, A.**, 1991. Modernity and Self Identity; Self and Society in the Late Modern Age, Polity Press, Cambridge.
- Griffin, K.**, 1998. The Content and Meaning of Change in Finnish Housing Policy, *Doktora Tezi*, University of Massachusetts Amherst.
- Groák, S.**, 1990. The Idea of Building Thought and action in the design and production of buildings, Spon Press.
- Gyoder**, 2006a. Türkiye'de konut İhtiyacı ve Talebine Bağlı Konut Finansman Sisteminin Gelişme Potansiyeli 2015, *Gayrimenkul Araştırma Raporu*, İstanbul.
- Gyoder**, 2006b. Gayrimenkul Sektörü ve İstanbul İçin Öngörüler 2015, *Gayrimenkul Araştırma Raporu*, İstanbul.
- Habraken, N. J.**, 1972. Supports: An alternative to Mass Housing, Architectural Press, London.

- Habraken, N. J.**, 1988. Transformations of the Site, Awater Press, Cambridge, Massachusetts.
- Hannula, M., Suoranta, J. ve Vadén, T.**, 2005. Artistic research : theories, methods and practices, Helsinki : Academy of Fine Arts, Helsinki, University of Gothenburg / Art Monitor, Gothenburg.
- Harvey, D.**, 1989. The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change, Blackwell.
- Harvey, D.**, 2001. Spaces of Capital, Towards a Critical Geography, Edinburgh University Press.
- Hertzberger, H.**, 1991. Lessons for Students in Architecture, 010 Publishers, Rotterdam.
- Heynen, H.**, 1992. Architecture Between Modernity and Dwelling: Reflections on Adorno's Aesthetic Theory, *Assemblage*, **17**, April, 78-91.
- Hill, J.**, 2003. Actions of Architecture: Architects and Creative Users, Routledge.
- Hoogewoning, A. ve van Toorn, R.**, 2004. Architecture In The Netherlands: Yearbook, 2003-2004, Nai Uitgevers Pub, Rotterdam.
- Hoppenbrouwer, E. ve Louw, E.**, 2005. Mixed-use development: Theory and practice in Amsterdam's Eastern Docklands, *European Planning Studies*, **13**, 7, 967-983.
- Hynnen, A.**, 2002. Rhizome City, Multicultural Urbanism Near the Russian Border, in *AESOP Conference on Social Housing and Social Exclusion*, Volos, Greece, 10-15 July, 2002.
- Jacobs, K., Kemeny, J. ve Manzi, T.**, 2005. Social Constructionism in housing research, Ashgate Publishing.
- Jacobs, J.**, 1992. The Death and Life Of Great American Cities, Vintage Books, New York.
- James, I.**, 2007. Paul Virilio, Routledge.
- Jolles, A.**, 2003. Tail Winds, in *Eastern Harbour District Amsterdam: Urbanism and Architecture*, 25-29, eds. Abrahamse, J. E. ve diğ., NAI Publishers, Rotterdam.
- Petrescu, D.**, 2005. Losing control, keeping desire in *Architecture and Participation*, 42-70, eds. Jones, P. B., Petrescu, D. and Till, J., Spon Press, London, New York.
- Jung, C. G.**, 1989. Memories, Dreams, Reflections, Vintage Books, New York.
- Jung, C. G.**, 2001. Anılar, Düşler, Düşünceler, Can Yayınları, İstanbul.
- Kahraman, T.**, 2009. Toplumsal Değişimin Kuramcısını Anarken, buradan, <http://www.planlama.org/new/konuk-yazilar/toplumsal-degisimin-kuramcisini-anarken.html>, alındığı tarih, 11. 06. 2010.
- Kampschulte, A.**, 2006. New perspectives for Vienna: Repositioning between East and West, in *Cities in Transition, Globalization, Political Change and Urban Development*, 209-246, ed. Schneider-Sliwa, R., Springer, Dordrecht.

- Karatani, R.**, 1995. *Architecture as Metaphor: Language, number, money*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Karsten, L.** 2003. Viewpoints, *Children's Geographies*, **1**, 2, 295-298.
- Kauko, T.**, 2006. Expressions of Housing Consumer Preferences: Proposition for a Research Agenda, *Housing, Theory and Society*, **23**, 2, 92-108.
- Kendall, S.**, 1999. Open Building: An Approach to Sustainable Architecture, *Journal of Urban Technology*, **6**, 3, 1-16.
- Kendall, S. ve Teicher, J.**, 2003. *Residential Open Building*, E & FN Spon Press.
- Keyder, Ç.**, 2000. İstanbul, Küresel ile Yerel Arasında, Metis Yayınları, İstanbul.
- Kıray, M.**, 1964. Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- King, P.**, 1996. *The Limits of Housing Policy: A Philosophical Investigation*, Middlesex University Press, London.
- Kooijman, D. ve Romain, A.**, 2007. The limited potential of the creative city concept: policy practices in four Dutch cities, Regions in Focus Conference, Lisbon, April 3-5, 2007, buradan [http://repository.tudelft.nl/assets/uuid:2a5baea6-a6fb-4abb-916f-2c38d86cc117/Kooijman\(1\).pdf](http://repository.tudelft.nl/assets/uuid:2a5baea6-a6fb-4abb-916f-2c38d86cc117/Kooijman(1).pdf), alındığı tarih 05.12.2009.
- Koolhaas, R., Mau, B. ve O.M.A.**, 1998. *Small, medium, large, extra-large*, Monacelli Press, New York.
- Koolhaas, R.**, 1994. *Delirious New York : A Retroactive Manifesto for Manhattan*, 010 Publishers, Rotterdam.
- Koster, E.**, 1995. *Eastern Docklands: Ooslelijk, Havengebied*, Amsterdam: A New Architecture on Historic Ground, Architectura & Natura, Amsterdam.
- Köksal, A.**, 1999. Türkiye’de Çağdaş Sanat, *Cumhuriyet’in Renkleri, Biçimleri*, ed. Özkan, D., İstanbul, 168-177.
- Köksal, A.**, 2000. İstanbul: Hazır Bağlam, *Sanat Dünyamız*, **78**, 91-94.
- Kuhn, T.**, 1962. *The Structure of Scientific Revolutions*, The University of Chicago Press.
- Kurokawa, K.**, 1994. *Philosophy of Symbiosis*, John Wiley & Sons, Wiley-Academy.
- Kuyucu, T. ve Ünsal, Ö.**, 2010. Urban Transformation as State-led Property Transfer: An Analysis of Two Cases of Urban Renewal in Istanbul, *Urban Studies*, **47**, 7, 1479-1499.
- Lahti, P.**, 2004. Traditional And New Models Explaining Urban And Regional Form And Change Case Helsinki in *European Cities Insights on Outskirts Structures*, 31-48, eds. Borsdorf, A. and Zembri, P., Cost Action C10.
- Leatherbarrow, D.**, 2000. *Uncommon Ground, Architecture, Technology, and Topography*, MIT Press Cambridge, MA.
- Le Febvre, H.**, 1991. *Critique of everyday Life*, Verso, London.
- Lootsma, B.**, 2000. *Superdutch, New Architecture in the Netherlands*, Thames and Hudson, London.

- Luyckx, M.**, 1999. The Transmodern Hypothesis: Towards a dialogue of cultures, *Futures*, **31**, 9-10, 971-982.
- Lynch, K.**, 1960. *The Image of the City*, MIT Press.
- MacLeod, G. ve diğ.**, 2003. Negotiating the Contemporary City: Introduction, *Urban Studies*, **40**, 9, 655-1671.
- Manzi, T.**, 2003. Fact and fiction in housing research: Utilizing the Creative Imagination, *Housing, Theory and Society*, **22**, 3, 113-128.
- Marshall, R.**, 2001. Contemporary urban space-making at the water's edge in *Waterfronts in Post-industrial Cities*, 3-14, ed. Marshall, R., Spon Press, London.
- Massumi, B.**, 1992. *A user's guide to capitalism and schizophrenia: deviations from Deleuze and Guattari*, Cambridge, Massachusetts, MIT Press.
- McLuhan, M.**, 1964. *Understanding Media: The Extensions of Man*, McGraw-Hill, New York.
- McQuillan, M.**, 2000. Introduction: Aporias of Writing: Narrative and Subjectivity in *The Narrative Reader*, 1-33, ed. McQuillan, M., Routledge, London.
- Moles, A.**, 1993. *Belirsizin Bilimleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Moulaert, F., Rodríguez, A. ve Swyngedouw, E., (ed.)**, 2005. The globalized city economic restructuring and social polarization in European cities, Oxford University Press, 9-28.
- Nicolescu, B.**, 2002. *Manifesto of Transdisciplinarity*, SUNY Press, USA.
- Nicolescu, B.**, 2005. Towards Transdisciplinary Education, *The Journal for Transdisciplinary Research in Southern Africa*, **1**, **1**, 5-16, buradan http://www.td-sa.net/files/article-4-file_2.pdf, alındığı tarih, 10.05.2010.
- Volckmann, R. ve Nicolescu, B.**, 2007. Transdisciplinarity: Basarab Nicolescu Talks with Russ Volckmann, *Integral Review Issue*, **4**, 73-90. Arina Publishing House, USA.
- Novak, M.**, 1998. Transarchitectures and Hypersurfaces: Operations of Transmodernity, içinde *Hypersurface Architecture*, **68**, 5/6, 85-89.
- Novy, A. ve diğ.**, 2001. The End of Red Vienna: Recent Ruptures and Continuities in Urban Governance, *European Urban and Regional Studies*, **8**, 2, 131-144.
- Novy, A., Lengauer, L. ve de Souza, D., C.**, 2008. Vienna in an Emerging Trans-border Region: Socioeconomic development in Central Europe, SRE-Discussion 2008/08.
- Novy., A., ve diğ.**, 2008. Urban Redevelopment and Social Polarisation in the City: Austria – Vienna, The Leopoldstadt Project, buradan, <http://www.ifresi.univ-lille1.fr/site/URSPIC/Raphtml/vienna/Vienna.htm>, alındığı tarih, 23.01. 2008.

- Nowotny, H., Scott, P. ve Gibbons, M.,** 2001. Re-thinking science: Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty, Polity Press, Cambridge.
- Ngo, D. ve Zion, A.S.,** 2005. Open House, Unbound Space and the Modern Dwelling, Thames and Hudson, London.
- Paal, M.,** 2003. Metropolitan governance and regional planning in Vienna, in *Metropolitan Governance and Spatial Planning: Comparative Case Studies of European City-Regions*, 230-243, eds. Salet, W., Thornley, A. and Kreukels, A., Spon Press, London.
- Perec, G.,** 2009. Yaşam Kullanma Kılavuzu, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Pilz, K.,** 2003. Reconceptualising Thought and Space: Labyrinths and Cities in Calvino's Fictions, *Italica*, American Association of Teachers of Italian, 229-244.
- Priemus, H.,** 1998. Contradictions Between Dutch Housing Policy and Spatial Planning, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, **89**, 1, 31-43, Blackwell Publishers.
- Prigogine, I.,** 1997. The End of Certainty: Time, Chaos, and The New Laws of Nature, Free Press, New York.
- Rajchman, J,** 2000. The Deleuze Connections, Cambridge, MIT Press.
- Rapoport, A.,** 1982. The Meaning of Built Environment, A Nonverbal Communication Approach, University of Arizona Press, Tucson.
- Altman, I., Wohlwill, J. F ve Rapoport, A., eds.,** 1980. Human Behavior and Environment, Volume 4, Environment and Culture, Plenum Press, New York and London.
- Rapoport, A.,** 1977. Human Aspects of Urban Form: Towards a man-environment approach to urban form and design, Pergamon Press, Oxford.
- Ricoeur, P.,** 1984. Time and Narrative, Volume 1, trans. McLaughlin, K. and David Pellauer, University of Chicago Press, Chicago and London.
- Salet, W.,** 2003. Amsterdam and the north wing of the Randstad, in *Metropolitan Governance and Spatial Planning: Comparative Case Studies of European City-Regions*, 175-188, eds. Salet, W., Thornley, A. and Kreukels, A., Spon Press, London.
- Sassen, S.,** 2001. The Global City, New York, London, Tokyo, Princeton University Press, Oxford.
- Sassen, S.,** 2002. Introduction. Locating Cities on Global Circuits in *Global Networks, Linked Cities*, 1-36, ed. Sassen, S., Routledge, London.
- Sayın, N.,** 2009. Kişisel Görüşme.
- Schaap, T.,** 2003. "Found Object: The Urban Planning of the Eastern Harbour District", in *Eastern Harbour District Amsterdam: Urbanism and Architecture*, 49-53, eds. Abrahamse, J. E. ve diğ., NAI Publishers, Rotterdam.
- Schneider-Sliwa, R.,** 2006. Global change and local reality in *Cities in Transition, Globalization, Political Change and Urban Development*, 321-329, ed. Schneider-Sliwa, R., Springer, Dordrecht.

- Sheller, M. ve Urry J.**, 2006. The New Mobilities Paradigm, *Environment and Planning A*, **38**, 2, 207-226.
- Seamon, D. ve Zajodonc, A.**, 1998. Goethe's Way Of Science: A Phenomenology of Science, State University of New York Press.
- Sey, Y.**, 1984. To House the New Citizens: Housing Policies and Mass Housing in *Modern Turkish Architecture*, 153-177, eds. Holod, R. and Evin A., University Of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Shane, D. G.**, 2005. Recombinant urbanism: conceptual modeling in architecture, urban design, and city theory, Hoboken, NJ: Wiley, Chichester, England.
- Simms, K.**, 2003. Paul Ricoeur, Routledge, London.
- Soja, E. W.**, 2000. Postmetropolis, Critical Studies of Cities and Regions, Oxford, Basil Blackwell.
- Stehr, N.**, 2001. The Fragility of Modern Societies and Risk in Information Age, Sage.
- Stritzler-Levine, N., ed.** 1996. Josef Frank: Architect and Designer: An Alternative Vision of Modern Home, New Haven: Bard Graduate Center for Studies in the Decorative Arts.
- Tanyeli, U.**, 2004. İstanbul 1900-2000 Konutu ve Modernleşmeyi Metropolden Okumak, Akın Nalça Kitapları, İstanbul.
- Taylor, J. P.**, 2004. World City Network, A Global Urban Analysis, Routledge, London.
- Till, J. ve Schneider, T.**, 2005a. Flexible Housing: Opportunities and Limits, *Arq*, **9**, 2, 157-166.
- Till, J. ve Schneider, T.**, 2005b. Flexible Housing: the means to the end, *Arq*, **9**, 3/4, 87-296.
- Teymur, N., Markus, T.A. ve Wooley, T.**, 1998. Rehumanizing Housing, Architectural Press, London.
- Tekeli, İ.**, 1996. Türkiye'de yaşamda ve yazında konut sorununun gelişimi, Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara.
- Trip, J. J.**, 2007. What Makes a City? Planning for "Quality of Place": The Case of High-Speed Train Station Area Development, IOS Press, Amsterdam.
- Url-1** <http://www.ark-jaakkola.fi/projektit?cat_id=13>, alındığı tarih 08.03.2008.
- Url-2** <<http://www.arch.hku.hk/~cmhui/japan/next21/next21-index.html>>, alındığı tarih 10.03.2009.
- Url-3** <[http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6ksap_\(felsefe\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6ksap_(felsefe))>, alındığı tarih 11.06.2009.
- Url-4** <<http://interaccess.org/blog/wp-content/uploads/2008/01/rhizome1xy1.gif>>, alındığı tarih 14.07.2009.
- Url-5** <<http://schizophrenicsummer.wordpress.com/>> alındığı tarih 05.04.2009.
- Url-6** <<http://capitalismandschizophrenia.org>>, alındığı tarih 08.05.2009.

- Url-7** <http://christianhubert.com/writings/smooth_striated.html>, alındığı tarih 16.08.2010.
- Url-8** <<http://yabanil.net/koksap-merkezi-yer-kurami/>>, alındığı tarih 10.05.2009.
- Url-9** <<http://candidcandidacy.files.wordpress.com/2008/07/rhizome.jpg>>, alındığı tarih 11.06.2009.
- Url-10** <http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=40&tb_adi=Konut%20%DDstatistikleri&ust_id=11>, alındığı tarih 23.01.2009.
- Url-11** <<http://www.ibt.gov.tr/>>, alındığı tarih 10.01.2010.
- Url-12** <<http://www.statistik.at/>>, alındığı tarih 12.01.2009.
- Url-13** <<http://www.wien.gv.at/english/politics/statistics/pdf/versorgung-e.pdf>>, alındığı tarih 23.01.2009.
- Url-14** <[http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLEN&PA=7413ENG&DI=0-3,6,11,16,22-39,41,47-53&D2=39,66,88,129&D3=12,\(1-2\)-1&LA=EN&VW=T](http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLEN&PA=7413ENG&DI=0-3,6,11,16,22-39,41,47-53&D2=39,66,88,129&D3=12,(1-2)-1&LA=EN&VW=T)>, alındığı tarih 25.07.2008.
- Url-15** <http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page>, alındığı tarih 23.01.2009.
- Url-16** <<http://www.eukn.org/eukn/>>, alındığı tarih 16.01.2009.
- Url-17** <<http://www.narcity.com.tr>>, alındığı tarih 24.12.2009.
- Url-18** <<http://www.viennadc.at>>, alındığı tarih 22.12.2009.
- Url-19** <<http://www.wien.gv.at/>>, alındığı tarih 22.12.2009.
- Url-20** <<http://amsterdam.nl>>, alındığı tarih 08.08.2009.
- Url-21** <<http://www.planlama.org/new/imp/konut-ve-yasam-kalitesi/pdf.html>>, alındığı tarih 23.01.2009.
- Url-22** <<http://www.dpt.gov.tr/>>, alındığı tarih 15.06.2010.
- Url-23** <<http://maps.google.com/>>, alındığı tarih 15.06.2010.
- Url-24** <<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Istanbul-map-blank.svg>>, alındığı tarih 10.02.2009.
- Url-25** <<http://www.werkbundsiedlung.at.tf/>>, alındığı tarih 16.02.2009.
- Url-26** <<http://www.werkbundsiedlung.com/>>, alındığı tarih 17.02.2009.
- Url-27** <<http://www.galinsky.com/buildings/werkbundsiedlung/index.html>>, alındığı tarih 15.03.2009.
- Url-28** <<http://www.ericsteiner.at/donaucity.html>>, alındığı tarih 18.01.2009.
- Url-29** <http://www.nextroom.at/building_article.php?building_id=2559&article_id=2831&lang_id=en>, alındığı tarih 22.01.2009.
- Url-30** <http://www.viennadc.at/images/Version%2028.02.2008_englisch.pdf>, alındığı tarih 22.01.2009.
- Url-31** <http://www.viennadc.at/eng/Projekte_Uebersicht.html>, alındığı tarih 24.01.2009.
- Url-32** <<http://www.perraultarchitecte.com/indexuk.htm>>, alındığı tarih 17.02.2009.

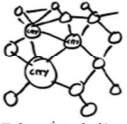

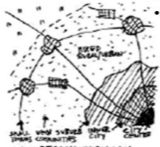

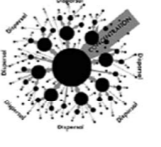

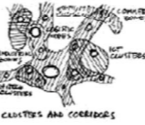

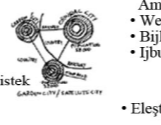

- Url-33** <<http://www.wien.gv.at/english/urbandevelopment/donaucity.htm>>, alındığı tarih 17.05.2008.
- Url-34** <http://wien.gruene.at/greeningcities/big_cities/>, alındığı tarih 23.01.2009.
- Url-35** <<http://flickr.com/search/?q=uno&w=12613207%40N03cities/>>, alındığı tarih 16.04.2009.
- Url-36** <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Donau_City_seen_from_ferris_wheel_Vienna.jpg>, alındığı tarih 12.05.2009.
- Url-37** <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Austria_Vienna_location_map.svg>, alındığı tarih 28.07.2009.
- Url-38** <<http://www.wien.gv.at/>>, alındığı tarih 18.04.2009.
- Url-39** <<http://www.vwbf.at/content/aktuell/aktivpdf/Vanderveer.pdf>>, alındığı tarih 17.05.2008.
- Url-40** <<http://www.amsterdamports-realestate.com/index.asp>>, alındığı tarih 11.06.2011.
- Url-41** <<http://en.wikipedia.org/wiki/Vinex-location>>, alındığı tarih 13.06.2008.
- Url-42** <<http://www.vromraad.nl/info.asp?id=eng>>, alındığı tarih 15.06.2008.
- Url-43** <<http://www.dro.amsterdam.nl/>>, alındığı tarih 23.01.2009.
- Url-44** <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Map_NL__Amsterdam__Sloten.png>, alındığı tarih 25.07.2009.
- Url-45** <<http://www.tdk.gov.tr>>, alındığı tarih 11.03.2010.
- Url-46** <<http://www.sev-realisatie.nl/ifd/content/documents/OpenBuilding.pdf>>, alındığı tarih 12.03.2009.
- van Criekingen, M. ve diğ.,** 2004. Spatial Dynamics Of Service Activities in European Metropolitan Areas: Lessons From The Comparison Of The Comet Case Studies, *Wp8 Report Part 2, Comet Brussel's Team, IGEAT* - Université Libre de Bruxelles.
- van der Vlist., A. ve Rietveld, P.,** 2002. The Amsterdam Metropolitan Housing Market 2002-36, *Research Memorandum*, Faculty of Economics and Business Administration, Vrije Universiteit, Amsterdam.
- Yürekli, F.,** 1983. Mimari Tasarımda Belirsizlik: Esneklik ihtiyacının kaynakları ve çözümü üzerine bir araştırma, İTÜ, İstanbul.
- Zsilincsar, W.,** 2003. The Rural-Urban Fringe: Actual Problems and Future Perspectives, *Geografski vestnik*, **75**, 1, 41-58.

EKLER

	<u>Sayfa</u>
EK A : Çalışmanın çerçeve modeli.....	CD
EK B : Kent modelleri ve konut alanları ilişkileri.....	187
EK C : İstanbul, Viyana, Amsterdam kentlerinde irdelenen konut alanlarının karşılaştırılması.....	189
EK D : Disiplinlerötesi sanat projesi.....	193
EK E : Çağdaş konutun olay örgüsünde fragmanlar ve ilişkileri.....	CD
EK F : Sanat projesi dokümanları.....	CD

EK B : Kent modelleri ve konut alanları ilişkileri

Çizelge B.1 : Kent modelleri ve konut alanları ilişkileri (Lahti (2004)'ten uyarlanmıştır).

KÜRESEL KENT; Evrensel Kent, Küresel ilişkiler	AĞ KENTİ; Çok çekirdekli, Alansal ilişkiler
<p>• M. McLuhan, 1962, W. Mitchell, 1999, S. Sassen 1991, 2001</p> <p>• Kentler küresel ekonominin aktörleridir. • Bütün kentler, küresel köy olarak bilinen küresel bir varlığı oluşturur. • Kentler küresel olarak tek biçimde hareket eder. • Kentler ve bölgeler arasındaki birlik daha az ulusal ve daha fazla küreseldir. • Bazı metropoller küresel oyunun birincileri olarak diğerlerine göre değerli lider olurlar. • Yönlendiren kuvvetler: Küresel ekonomi ve telekomünikasyon altyapısı.</p> <p>• Eleştiriler: Yerel ve bölgesel değerler beklentileri reddeder, küresel beklentiler ekonomik davranışta olduğu gibi kent gelişiminde geçerli olmayabilir.</p> <p>New York, Londra, Paris, Tokyo İstanbul??, Amsterdam, Vlyana</p> <p>Konut Alanları: Metropolitan konut alanları, yüksek yapılar, banliyöler, birbirinden bağımsız yerleşimler HIZ, DENEYSSELLİK ve ESNEKLİK ODAKLI</p> 	<p>• M. Castells, 1997.</p> <p>• Kentler ve kentsel alanlar tekil kentlerden daha önemli bir ağ oluşturur. • Kent ağlarının biçim ve dinamikleri tekil kentlerden daha karmaşıktır. • Telekomünikasyon, kentsel aktörler arasında iletişimin başlıca yoludur. • Yönlendiren kuvvetler: Tele-iletişim, ICT ağları</p> <p>Amsterdam, Tokyo, İstanbul?</p> <p>Konut Alanları: KÖKSAP YAPI, daha bütünsel yaklaşım HIZ, DENEYSSELLİK ve ESNEKLİK ODAKLI</p> <p>• Eleştiriler: Kentsel biçimde olan farklılıklar ve değişimleri açıklamaz.</p>
ENFORMASYON KENTİ; Sanal ve Dijital kent	FRAKTAL KENT; Biyokent, Matematiksel Gelişen Kent, Doğal Kent
<p>• M. Castells, 1989, W. Mitchell, 1999.</p> <p>• Yeni bilgi ve teknolojiler kent dinamiklerinin ana karakterini belirler, • Fiziksel mekan yerine sanal mekan, bilgi ve iletişim ön plandadır. • Kentsel biçim ve mekan daha önemlidir. Var olan merkezlere fiziksel ulaşılabilirlik yeni piyasalardan daha az önemlidir. • Ekonomik aktörler arasında yoğun bilgi değişimi vardır. • Yönlendiren kuvvetler: Bilgi ekonomisi, ICT ağları</p> <p>Tokyo, New York, Paris, Viyana</p> <p>Konut Alanları: Dijital ve enformasyon odaklı</p> <p>• Eleştiriler: Yerellikler ve ülkeler arasındaki kentsel ve bölgesel biçim farklılıklarını açıklamaz, yerel toplulukları, kültür ve öncelikli gücünü reddeder.</p> 	<p>• M. Batty ve P. Longley 1994, P. Frankhauser, 2003.</p> <p>• Kentler ve diğer kentsel alanlar bağımsız, parçalı inşa edilmiş alanlardan oluşur, • Kent gelişimi, inşa edilen alanların basit matematiksel denklemlerle düzenlenen fraktal geometriye benzerdir; doğal/ biyolojik büyüme ile benzeren görsel örüntülerle sonuçlanır, • Kentsel ve kırsal arasındaki sınır temsiliyetin ölçüğünden bağımsız olarak aynı örüntüyü izler. Sınır uzunluğu maksimize edilir; yerlerin miktarını maksimize edilmesi yeşil ya da mavi alanlara ulaşılabilirliği kolaylaştırır. • Yönlendiren kuvvetler: Doğal, sosyo-ekonomik insan yerleşimlerinin büyümesi, doğal alanlara ulaşılabilirlik</p> <p>• Eleştiriler: Matematiksel kuralların gerçekte uygulanması kolay değildir; doğal engeller ve yerel durumlar gelişimi sınırlayabilir.</p> <p>Konut Alanları: Doğal ve programlanmış konut alanları, Ortaçağ Kentleri DENEYSSELLİK ve ESNEKLİK ODAKLI</p>
DAĞINIK KENT; Fragmanlaşan - Yayılan Kent	BÜYÜYEN KENT; Merkezci/ Merkezkaçlı, Çelişkili, Explosive City, In-and-Out City
<p>• F. L. Wright, 1934, E. Saarinen, 1943, H. Stafford, 1962, R. Morrill, 1965.</p> <p>• Kentler ve diğer kentsel alanlar bağımsız, parçalı inşa edilmiş alanlardan oluşur, • Kentler düşük yoğunluklu sürekli bir örtünü oluşturur, kentsel-kırsal devamlılık, • Parçalılık, dağılım ve alçak katlı yapılaşma, gelişimde önemlidir. • Yönlendiren kuvvetler: Piyasa güçleri, ekonomik büyüme, motorlaşma, planlama ve düzenleme, yaşam idealleri</p> <p>Konut Alanları: Dağınık, özerk, düşük yoğunluk ve az yoğunluklu birlikte, deneyselliğe açık bir yapı, KÖKSAP YAPI</p> <p>• Eleştiriler: Dağılım derecesi endüstrileşme, yaşam standardı, araç sahipliği, kamusal düzenleme, kültürel geçmişi gibi durumlara dayanır.</p> 	<p>• P. Lahti, 1993.</p> <p>• Kentler, göç ve artan mekan tüketimi dışsal ve içsel nedenlerle gelişir, • Merkezileşme, çelişkili olarak onun karşıt kuvveti olan merkezsizlik tarafından idare edilir; merkezci/ merkezkaç güçler, • Varoşlara doğru azalarak büyüyen yoğunluk, kırsal alanlara yayılım otomobile dayanma, düşük yoğunluk, • İşinsal ve dairesel ulaşım rotaları bütün bir ağ oluşturmak için geliştirilir, kent ve kırsal arasındaki sınır kaybolur. • Yönlendiren kuvvetler: Ekonomik büyüme, teknolojik değişim, çekim, yaşam biçiminde değişim, motorlaşma</p> <p>Konut Alanları: Düşük yoğunluklu konut alanları, DENEYSSELLİK ODAKLI</p>
BÖLGESEL KENT; Kent Bölgesi, "Ayak İzi Kenti"	KORİDOR KENT; Küme (Cluster), İş Kenti
<p>• M. Breheny ve R. Rookwood, 1993.</p> <p>• Kentler ve küçük kasabalar kırsal tarafından çevrelenen hiyerarşik bir sistem, ağ oluşturur. • Kent alanları dairesel bölgeler ile azalan yoğunlukla ayrılır. Küçük kasaba ve yeni gelişim kent alanlarının dışında yer alır, • Kentler çevresindeki alanlar ve kent ve kasabalar arasındaki alanlar karışık kırsal / kentsel alanlardır, • Kentsel ve kırsal alanlar farklı işlevlere sahip ve işbirlikçidir. • Yönlendiren kuvvetler: Piyasa güçleri, kamusal planlama ve yatırımcılar</p> <p>• Eleştiriler: Gerçekliğe yakın, ama özellikle karışık, çeşitli ve karmaşık kırsal / kentsel alanlar, net bir işlevsellikten göreceli olarak uzak.</p> <p>Konut Alanları: Bağımsız, kopuk konut alanları HIZ ODAKLI</p> 	<p>• Helsinki Metropolitan Alan Vizyonu 2025, Helsinki Master Planı 2002.</p> <p>• Yeni gelişim işlevsel olarak karar verilmiş kümeler oluşturur. • Tipik kümeler: alışveriş merkezleri, fabrika satış yerleri, mobilya/ otomobil dükkanları, küçük endüstri, eğlence parkları, bilgi ve iletişim endüstrisi, ofis ve teknoloji parkları, esnaf yerleşimleri, • Alışveriş kümelerinin çoğu merkez alanlarda idi, ama mekan tüketen birimler dışarı taşımaya zorlandı, özel araç kullanımı ile tüketicilerden etkilenir. • Üstüste çıkan işlevsel alanlar. • Yönlendiren kuvvetler: Yeni piyasa, teknoloji, ulaşım koridorları, ulaşılabilirlik</p> <p>Amsterdam (1999 yılı sonrasında planlamadan vazgeçildi) Viyana, Tokyo- Osaka Delhi</p> <p>Konut Alanları: Geçiş bölgeleri HIZ ODAKLI, DENEYSSELLİK SONUÇ OLARAK</p> <p>• Eleştiriler: Fazlasıyla yerel ve kültürel çerçeveye ve kamu yönetimi/ idarenin gücü, banliyo yaşam biçimlerine dayanma.</p>
PARMAK KENT; Biyolojik Büyüyen Kent	EMLAK KENTİ; Meta Kent (Property City, Asset City)
<p>• Kopenhag, 1947, Larsson ve Seidenfaden, 1977, Helsinki Metropolitan Alan Vizyonu, 2020.</p> <p>• Merkezden periferiye doğru güçlü işinsal ulaşım rotaları tarafından oluşan ulaşım koridorları, • Merkezli kent ile birkaç doğrusal kentin birleşimidir, • Radyal koridorlar arasında- parmaklar- yüksek yoğunluk vardır, • Parmaklar arasında düşük yoğunluk vardır. Parmaklar işinsal ulaşım rotalarına yeni gelişim eklenmesiyle merkezi kentten organik olarak büyür. • Çoğunlukla, kentlerin coğrafik yapılarından kaynaklanır. • Yönlendiren kuvvetler: Ulaşılabilirlik / ulaşım maliyetleri ulaşım koridorları (yollar, tren güç teknolojileri)</p> <p>• Eleştiriler: Dairesel bağlantılar ve sektörler arasında hızlı bağlantı rotalarını ihmal eder.</p> <p>Konut Alanları: Düşük yoğunluklu konut alanları, DENEYSSELLİK ODAKLI</p> 	<p>• J. Simmons, 1964.</p> <p>• Yerleşim seçenekleri arsa değerleri ile belirlenmiş olan ulaşılabilirliğe dayanır, • Yer in çekiciliği arttıkça, arsanın değeri artar, • Gelişim, farklı değer ya da konumda düşümler üretir, • Alışveriş yerleşimi için ana yönlendiricidir. • Yönlendiren kuvvetler: Ulaşılabilirlik, arsa ve emlak değerleri</p> <p>• Eleştiriler: Artık geçerli değil, ciddi ulaşım problemleri (park etme olasılıklarının azalması ve izdiham gibi)</p> <p>Konut Alanları: Rekabete dayalı, imgeleştirme odaklı konut alanları, HIZ ODAKLI</p>
PİYASA KENTİ; Perakende Retail Kenti, Ticaret Kenti	MERKEZİ (YER) KENT; Hiyerarşik, Düzenli Kent
<p>• B. J. L. Berry ve diğ., 1962</p> <p>• Büyük alışveriş piyasasından oluşan ticaret alanları bir kentsel birimden daha fazla yer tutabilir, • Büyük kentler arasında küçük kasabalar ikiye ayrılmak yerine bir kent tarafından hizmet götürür, • Merkezi yer işlevleri arttıkça, hizmet edilen alan büyür, • Bağımsız belediyeler iyi vergi ödeyicileri (yaşayanlar ve girişimciler) kendi kişisel alanlarına katmak ister • Yönlendiren kuvvetler: Piyasa alanları, piyasaya ulaşım</p> <p>• Eleştiriler: Tek işleve bakınca, işlevlerin servis alanlarının karmaşık kullanımını yaratan çeşitliliği ve üstüste çıkan servis alanlarının çoğunluğunu gözardı eder</p> <p>Konut Alanları: Rekabete dayalı, imgeleştirme odaklı konut alanları, HIZ ODAKLI</p> 	<p>• W. Christaller, 1933, A. Lösch, 1954, W. Isard, 1956</p> <p>• Kentler, onları çevreleyen kırsal ile karşılığında daha merkezi yerler, • Eski pazar alanları yanında büyüyen merkezi yerler, • Daha fazla piyasa hareketi olunduğu aktörler daha çekici ve yerler de daha merkezi hale gelir, • İdari düzenlemeler gelişimi güçlendirir, • Ağ olarak merkezi yerler, • Yönlendiren kuvvetler: Piyasa davranışı, ulaşılabilirlik, ulaşım maliyetleri, hiyerarşik idare ve yönetim</p> <p>Doğu Avrupa, Polonya</p> <p>Konut Alanları: Rekabete dayalı, imgeleştirme odaklı konut alanları, HIZ ODAKLI</p>
UYDU KENT; Bahçe Kent	ÜRETİM KENTİ; Endüstriyel-Makine Kenti, Land Use -Zone City
<p>• E. Howard 1898, B. Parker & R. Unwin 1903-, C. Perry, 1929</p> <p>• Bahçe Kent, • Küçük ama kendine yetebilen yoğunlukta kent, mahalle birimleri, • Yoğun ve bahçeli yerleşim dokusu, • Merkeze ya da diğer uydulara bağlı etkili güç teknolojileri (PT), • Kentsel ile kırsal arasında belirli sınırlar. • Yönlendiren kuvvetler: Sağlıklı ve çekici yaşam çevreleri için sosyal istek</p> <p>İstanbul Ataköy (1955-64, 2008), Bahçeşehir (1986), Ataşehir (1989,1995-...) Mimarosa, Sinanoba Amsterdam • Western Bahçe Kentleri (1935-1970), van Eesteren (2015) • Bijlmermeer modernist uydu kent, Le Corbusier'in işlevsel kenti • Ijburg</p> <p>Konut Alanları: İşlev ve dönüşüm odaklı konut alanları HIZ ODAKLI</p> <p>• Eleştiriler: Merkezi kente olan dayanma devam eder, banliyo kenti haline gelme riski vardır ve yüksek yoğunluğu sağlamak zordur.</p> 	<p>• T. Garnier, 1898/1917, Burgess, 1925, W. Isard, 1956</p> <p>• Kentler piyasa alanları ile çevrilidir (tarımsal üretim alanları), • Merkezden radyal ulaşım rotaları radial, • Farklı üretim amaçları için arazi kullanımı, • Merkezden dışa doğru azalan yoğunluk, • Yeni gelişim, ana-radyal ulaşım yolu üzerinde konumlanmaya eğilimlidir. • Yönlendiren kuvvetler: Piyasa alanları, ulaşılabilirlik / ulaşım maliyetleri</p> <p>İngiltere</p> <p>Konut Alanları: Rekabete dayalı, imgeleştirme odaklı konut alanları, HIZ ODAKLI</p> <p>• Eleştiriler: Tek işlevli yaklaşım, resmi arazi kullanım örüntüsü</p>
DOĞRUSAL KENT; Fiyonk Kent	
<p>• A. Soria y Mata, 1882-1913, N. A. Milutin, 1930, Le Corbusier, 1945</p> <p>• Güçlü ulaşım koridoru (genel olarak tren yolu, kamu ulaşımı), • Uzun ve dar yollar, akslar, • Tek boyutlu, doğrusal gelişme. • Yönlendiren kuvvetler: Kamu ulaşım sistemi (teknoloji), üretim teknolojisi</p> <p>Magnitogorsk, Rusya (Enst May), 1930'lar • Ville Contemporaine (Contemporary City), Paris, Le Corbusier, 1922 • La Ville Radieuse (The Radiant City), 1935</p> <p>• Eleştiriler: Yürümeye, bisiklet, özel araç gibi diğer trafik biçimleri yoktur. En kısa rotayı ihmal ederken optimize eder, Trafikçi azaltmaz, uzun kent seçeneği (yüksek nüfus) yüksek kapasitede güç teknolojisi (PT) ve/veya çeşitli paralel hatta ihtiyaç duyar, pahalıdır.</p> 	

EK C : İstanbul, Viyana, Amsterdam kentlerinde irdelenen konut alanlarının karşılaştırılması

Çizelge C.1 : İstanbul, Viyana, Amsterdam kentlerinde irdelenen konut alanlarının karşılaştırılması (Url-10-16).

KENTLER ve KONUT İLİŞKİSİ

İSTANBUL

ALAN

5343,02 km²,
1820,92 km²
(Metropolitan alan sınırında)

NÜFUS

12,697,164 (2008)

NÜFUS YOĞUNLUĞU

2,444 kişi / km² (2008)

TOPLAM HANEHALKI

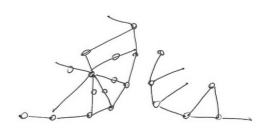

2,900.000 (2005)

ULAŞIM AĞI

KENT YAPISI

VİYANA

415 km²

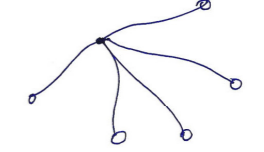
2,268,656 Metropolitan Alan (2007)
1,680,266 Merkez (2008)

4,052 kişi / km² (2008)

771,083 (2001)

AMSTERDAM

1003,32 km² (Metropolitan Alan)
219,33 km² (Merkez)

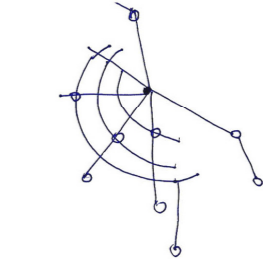
1,374,727 Metropolitan Alan (2008)
747,290 Merkez (2008)

1699 kişi / km² (Metropolitan Alan, 2008)
4509 kişi / km² (Amsterdam, 2008)

409,442 (Merkez, 2008)

Veri Kaynakları: TÜİK, İBB, gyoder, st.at, wien.gov.at, CBS, O+S, EUKN, wikipedia

Çizelge C.2 : İstanbul, Viyana, Amsterdam kentlerinde irdelenen konut alanlarının karşılaştırılması (Url-10-16; van Criekingen ve diğ.,2004).

KENTLER ve KONUT İLİŞKİSİ

İSTANBUL

	KONUT STOKU	YENİ KONUT ÜRETİMİ	ORTALAMA HANEHALKI	HANEHALKI BARINMA	KONUT ÜRETİMİ
<p>Geleneksel iş merkezi: Tarihi merkez Yeni İş Merkezi: Dağınık, periferi Kültür ve Alışveriş: Tarihi merkez ve periferi Bilgi ve Eğitim: Tarihi merkez ve periferi Toplu tüketim: Tarihi merkez ve periferi Lojistik: Otoyol Politik: Belirsiz</p>	 3,393,077 (2000)	 190.000 (2007)	 3,6 (2005)	% 57,9 (ev sahibi), % 35(kiracı), % 1,1 (oturan), % 5,16 (ev sahibi değil, kira ödemeyen), % 0,68 (diğer), % 0,16 (b.linmeyen) (2005)	Konut kurumu, Özel yatırımcı

VİYANA

<p>Geleneksel iş merkezi: Merkez Yeni İş Merkezi: Çekirdek kent, dağınık Kültür ve Alışveriş: Tarihi merkez Bilgi ve Eğitim: Çekirdeğin dışı Toplu tüketim: Çekirdek kent, dış kısımları (özellikle trafik düğümleri) Lojistik: Otoyol ve nehir kıyısındaki dış kısımlar Politik: Kent içi</p>	 931,082 (2004)	 7,281 (2004)	 2,03 (2006)	% 44,4 tek kişi % 30 2 kişi % 13,2 3 kişi % 8,2 4 kişi % 3,7 >5 (2001) *	Hükümet, Özel Yatırımcı
--	---	---	--	--	-------------------------

AMSTERDAM

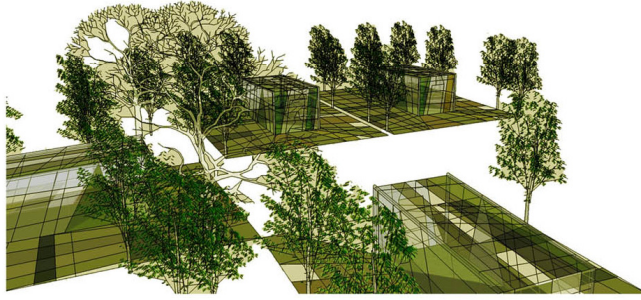
<p>Geleneksel iş merkezi: Kent için prestijli dış kısımları, çekirdeğin çeperi Yeni İş Merkezi: Çekirdeğin dışı Kültür ve Alışveriş: Tarihi merkez Bilgi ve Eğitim: Belirsiz Toplu tüketim: Merkez Lojistik: Dış alanlar, yol düğümleri, havaalanı bölgesi Politik: Belirsiz</p>	 648.540 (Metropolitan, 2008) 384.323 (Merkez, 2008)	 9,681 (2007)	 1,82 (2004)	%18 (2004), %24 sahipli (2006), %50 sosyal konut (2006)	Çoğunluğu özel yatırımcı, konut kurumları, özel firmalar Sosyal kiralık konut (%41), özel kiralık (%17), sahipli (%17) toplam konut stoğu (2000)
--	---	---	--	---	---

Veri Kaynakları: TÜİK, İBB, gyoder, st.at, wien.gv.at, CBS, O+S, EUKN, COMET, wikipedia
 * Fassmann ve Kohlbacher. 2007.

EK D : Disiplinlerötesi sanat projesi

Konutlar ı Sefaköy'de...

ÇOK YAKINDA !

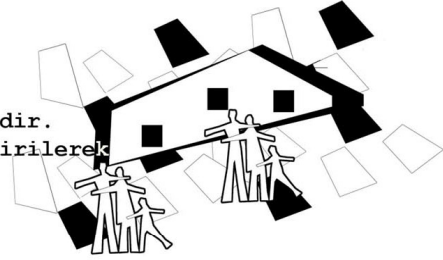
ÇEKİLİŞ: ARALIK 2009 !

1 ay içinde teslim

Kent konutuna yeni alternatifler...
Beklentilere göre büyüeyebilen ve küçülebilen arazisi ile
7m2-25m2 lik konutlar

NET KONUT ALANI: 7 M2
BRÜT KONUT ALANI: 25 M2

Konutlar, hafif çelik taşıyıcı ve membran teknolojisi ile üretilmektedir.
Başvurular Aralık 2009'da değerlendirilerek
2 adet konut kura çekimi ile sahiplerini bulacaktır.

Okkito uygulamalarında, sponsorluk değişimi ve doğal afet gibi durumlarda proje uygulaması ve vaziyet planında değişiklik yapma hakkına sahiptir.

İletişim:
<http://www.okkito.org>
okkito.org@gmail.com

Bu bir sanat projesidir.

Şekil D.1: İstanbul'da çeşitli duvarlara asılan poster.

EK. D.1 : Okkito konut kurumunun konuşması*.

08.07.2009

“Hanımlar ve Beyler;

Okkito konut idaresinin ilk toplantısına hoş geldiniz. Bugün bizler, İstanbul’da ilk projelerimizi hayata geçirmiş olmaktan ötürü büyük gurur duyuyoruz. Okkito, 2009 yılında kuruldu. Kurumsal olarak hedefimiz, konut ve toplu konut alanında gelişmiş projelere imza atmaktır. Uygun altyapı ve sosyal çevreden yoksun mekanlar, kalitesiz yapı malzemeleri kullanılarak inşa edilmiş binalarla gurur duyan rakiplerimizden sıyrıldığımızı kuşkusuz söyleyebiliriz.

Aynı amaçla, bizler konut anlayışındaki sosyal ve çevresel yöntemlerini etkileri göz ardı edip, yeni bir bakış açısı yaratmayı hedefliyoruz. Kurum olarak temel misyonumuz, kentte yaşıyor olmanın sosyal farkındalığını arttırmaktır. Düşüncemiz kaynağını, İstanbul’da yaşayan kentlinin, bireyin kendi yaşam alanını, kişisel ve toplumsal bakış açılarına göre bilinçli olduğundan alıyor. Bu nedenle, eski “kullanıcı” yerine, konutun anlamını değiştiren alımlayıcı, ya da yaratıcı yaşayana ileri sürmekteyiz.

Bize göre yaşam, kişinin kimliği, dünyayla nasıl bağlantı kurduğu ve yaşadığı kente nasıl eklemlendiğidir. İstanbul’da kent politikaları ve yönetimler, sadece kent etkinliğinin kısıtlı bir kısmını kapsamaktadır. Bizler de, bu melez kültürden doğan dinamiklerden yola çıkarak, İstanbullu’ların kentte nasıl yaşamayı bildiği düşüncesini ortaya koyuyoruz. Bizler konutları, herhangi bir imge üretiminin ötesinde, canlı bir organizma ve kendiliğinden organizasyonlu bir sistem olarak görüyoruz. İstanbul’da emlak piyasasının kentlinin sosyal beklentilerinin en önemli gösterge olduğunu vurgulamak istiyoruz. Konut, yalnızca artan nüfusla birlikte değil, kentsel genişleme probleminde ve arazi kullanımında da bir sorun olarak görülmeğe başlandı ve 1980’lerin ortalarında başlayan gelirli grupların kent merkezinin dışında kurulan lüks konutlara olan talebi doğurdu. Ancak bu aşamada piyasa; üretim, harcama 1990’larda devam eden, küresel etkiler ve değişen ekonomik koşullar, orta ve üst ve satış konusunda farklı zevkleri aynı biçimde doyumayı amaçladı. Yeni tüketim modellerini ve toplumun genelinde var olan konut hayalini düşündüğümüzde kentin soylulaştırılmaya uğramış olduğunu görüyoruz.

Mevcut yönlendirici ve üretici kuruluşlarının serbest emlak piyasasına olan yaklaşımlarını eleştiriyoruz. Bir zamanlar halkın otoritesinde olan toprağın metalaştırılmasına ve özelleştirilmesine tanıklık edenler olarak İstanbul’un mülk ve arsa durumundaki değişimin görülmesini istiyoruz. Bugün çok güvenilmez bir süreçteyiz, doğrunun yanlış ve yanlışın da doğru olarak görüldüğü, bir şeyin başka bir şey gibi gözüktüğü ve tamamen başka bir şeyi taklit ettiği bir süreç.

Her gün basında -gazete ve dergilerde- birçok yeni konut projesiyle karşılaşılıyor. Basın, toplumları ideal konut fikrine; uygun ve yeni yaşam şekillerini sererek ve bir dünya vatandaşı gibi hissetmenizi sağlayarak yönlendiriyor. Tekrarlanan bir yönlendirmeden sonra medya kent hayatının belleğini inşa ediyor. Bu yaklaşımlar ve farklı kimliklerin iç dinamikleri ile nasıl başa çıkacağını bilememek, görünüşte onun dışında olmak, “arada kalma” olarak tanımlanabilir.

Peki biz ne yapıyoruz?

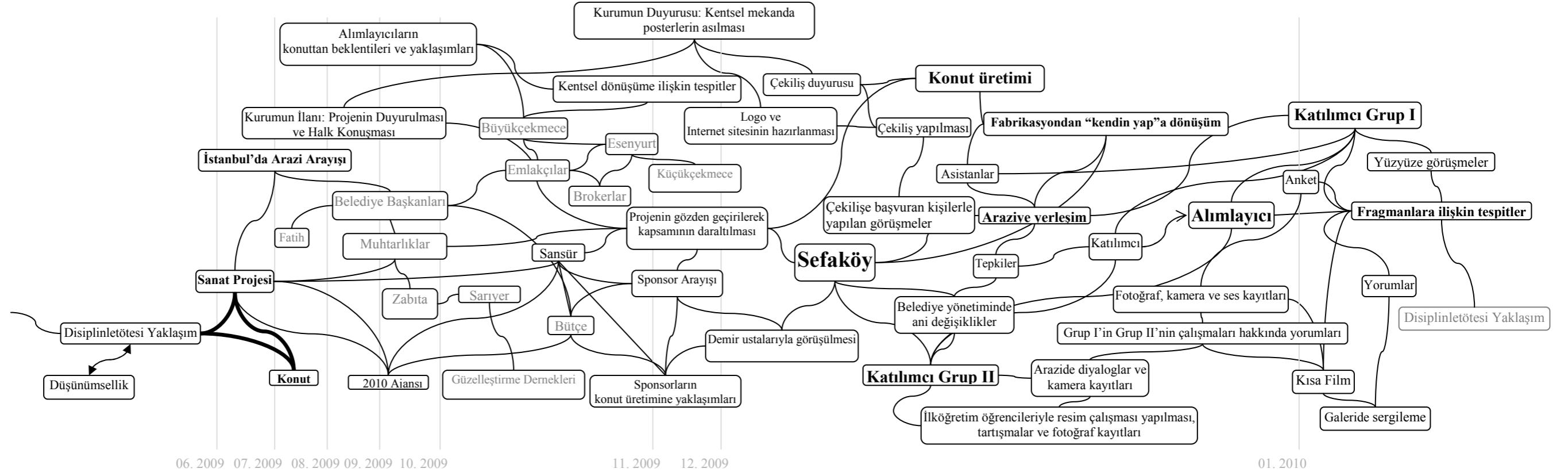
Bizler, İstanbul’un konut anlayışındaki potansiyel değişimi anlamak ve yeniden çözümlenmek niyetindeyiz. Anlam çoğuldur ve yaşayanlar tarafından oluşturulur. Şu anda üretim kapasitemiz yüzünden, 4 adet 7 m²’den 9 m²’ye ve 15 m² arazi üzerinde değiştirilebilir ve büyütülebilir konutlar tasarlıyoruz. Biz yerinde çözümler üretiyoruz. Okkito asistanlarımız size inşaat sırasında yardımcı olacaktır. 20 Ağustos’ta konut dağıtımı için bir çekiliş olacak.

Konutunuzu, sizin tanımlamanızı istiyoruz çünkü, bize göre mekan sizin kamusal alanınızdır.

İlginiz için teşekkür ederiz”.

* Konuşma metni İngilizce olarak yazılıp, sonrasında çevrilmiştir.

Çizelge D.1 : Disiplinletötesi sanat projesinin süreci.

EK. D.2 : Okkito konutları anket formu.

Konutları Anket Formu 12/2009

AD SOYAD:

ADRES:

E-MAIL:

MESLEK:

YAŞ:

AİLE DURUMU:

GELİR DÜZEYİ:

SORULAR

- Konut (ev) sizin için ne ifade etmektedir? Konutun üretim sürecini etkileyen değerler hakkında ne düşünüyorsunuz?

.....

- Konutun bir imge (görsel) olarak zaman içinde değişen anlamları ne/lerdir?

.....

- Konutun zaman içinde değişime uyum sağlaması için sizin açınızdan etkenler ne/lerdir? (Örneğin kullanım biçimleri, ya da yaşam tarzınıza göre değişim)

.....

- Bir konutun mekansal (fiziksel) ve anlamsal sınırlarını, limitlerini çizen ya da belirleyen etkenler nelerdir?

.....

- Medyada (gazete, tv, internet gibi) yer alan konut projeleri içinde beğendiniz ve başvurmayı düşündüğünüz/hayal ettiğiniz bir proje var mı? Var ise, beğeni kriterleriniz nelerdir?

..... >

ÖZGEÇMİŞ

- Ad Soyad:** Esen Gökçe Özdamar
- Doğum Yeri ve Tarihi:** İstanbul, 1978
- Adres:** Ataköy 5. Kısım E1/8E No:85 34158
- Lisans Üniversitesi:** İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, 2001
- Yüksek Lisans Üniversitesi:** İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü,
Mimari Tasarım Programı, 2003